

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

**TELESAADETE LOOMINE EESTIS
ETV PÄEVAKAJASAADETE JA
KANAL 2 TELEMÄNGUDE NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Jaanus Noormets

Juhendaja: Raivo Suni, MA

Tartu
2008

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Uurimuse lähtekohad	6
1.1. Eesti telesüsteem	6
1.1.2. Eesti telekanalite vaadatavus viimase aasta jooksul.....	7
1.2. Teleprogrammi mõjutajad	8
1.2.1. Kanalisisesed mõjutajad	9
1.2.2. Kanalivälised mõjutajad	12
1.3. Telesaadete loomine	13
1.3.1. Idee kontseptsioneerimine ja saate tellimine.....	15
1.3.2. Idee arendamine	18
1.3.3. Pilootsaade.....	21
1.4. Valdkonna uurimistraditsioonidest Eestis	21
2. Uurimisteema ja -meetod.....	24
2.1. Uurimisteema	24
2.2. Uurimisküsimused.....	26
2.3. Meetodi kirjeldus.....	26
2.3.1. Valim ja intervjueeritavate tutvustus.....	27
2.3.2. Küsimustiku ülesehitus ja tulemuste esitamine	27
3. Päevakajasaadete loomine ETVs	28
3.1. Igapäevase päevakajasaate loomine „Revidentide“ näitel	28
3.1.1. Idee algatamise põhjused.....	28
3.1.2. Saate loomise etapid	29
3.1.3. Võtmefiguurid saate loomisel	37
3.1.4. Raskused saate loomisel	38
3.1.5. Järellugu	39
3.2. Iganädalase päevakajasaate loomine „Vabariigi kodanike“ näitel.....	39
3.2.1. Idee algatamise põhjused.....	39
3.2.2. Saate loomise etapid	40
3.2.3. Võtmefiguurid saate loomisel	45
3.2.4. Raskused saate loomisel.....	46
3.2.5. Järellugu	47
3.3. „Revidentide“ ja „Vabariigi kodanike“ loomine võrdluses	48
3.4. Päevakajasaadete loomise üldsuundumused avalik-õiguslikus telekanalis.....	49
4. Telemängude loomine Kanal 2-s.....	51
4.1. Meelelahutusliku telemängu „Braavo!“ loomine	51
4.1.1. Idee algatamise põhjused.....	51
4.1.2. Saate loomise etapid	52
4.1.3. Võtmefiguurid saate loomisel	53
4.1.4. Raskused saate loomisel	53
4.1.5. Järellugu	54
4.2. Telemängu „Eesti vs. Jõekalda“ loomine	54
4.2.1. Idee algatamise põhjused.....	54
4.2.2. Saate loomise etapid	55
4.2.3. Võtmefiguurid saate loomisel	58

4.2.4. Raskused saate loomisel	58
4.2.5. Järellugu	59
4.3. „Braavo!“ ja „Eesti vs. Jõekalda“ loomine võrdluses	60
4.4. Telemängude loomise üldsuundumused Kanal 2-s	61
5. Järeldused, vastused uurimisküsimustele	62
6. Diskussioon.....	67
6.1. Kriitika uurimismeetodile ja uuringule	68
6.2. Edasist uurimist väärivad teemad	69
6.2.1. Pilootsaate kasulikkus ja mõju saate arendusjärgus	69
6.2.2. 19:30-20:00 eetritsoon ETVs	70
6.2.3. Igapäevatsooni käivitamine Eesti telekanalites	70
6.2.4. Telesaadete loomine Eestis.....	71
Kokkuvõte	72
<i>Summary .....</i>	<i>75</i>
Kasutatud allikad	76
Lisa 1. Süvaintervjuude küsimustik	78
Lisa 2. Süvaintervjuude täielikud transkriptsioonid	79
Lisa 2.1. Ene-Maris Tali	79
Lisa 2.2. Piret Suurväli	89
Lisa 2.3. Aarne Rannamäe.....	96
Lisa 2.4. Epp Ehand	101
Lisa 2.5. Andres Arro	104
Lisa 2.6. Teet Margna.....	109
Lisa 2.7. Olle Mirme	113
Lisa 2.8. Jevgeni Supin ja Raivo Suviste	120
Lisa 3. Dokumendid	127
Lisa 3.1. „Vabariigi kodanikud“: kontseptsiooni tutvustav leht	127
Lisa 3.2. „Revidendid“: 20. märtsi nii-öelda laiendatud programminõukogu arutelu mitteformaalne protokoll	129
Lisa 3.3. „Revidendid“: 24. augusti kitsama ringi arutelu mitteformaalne protokoll ..	132
Lisa 3.4. „Revidendid“: ühe saate algne formaat	135
Lisa 4. Ajaleheartiklid.....	136
Lisa 4.1. „Eesti vs. Jõekalda“	136

Sissejuhatus

Kui televaatajalt küsida mõne nähtud saate kohta arvamust, siis on üpris tõenäoline, et see on eestlaslikult lakooniline ning piirdub kas sõnaga „hea“ või „halb“. Keskmise vaataja näeb täpselt seda, mis talle teleriekraanilt vastu vaatab, kuid ta ei hooma seda tööd, mida üks saade tegelikult nõuab. Ja kuidas ta saakski, kui telesaadete tegemine on jäänud laiemale avalikkusele üsnagi häguseks ning nähtav ongi pelgalt eetrisse jõudev lõpp-produkt.

Samamoodi ei tea need, kes just televisiooniga lähemalt tuttavad pole, kuidas telesaateid luuakse: kes on selle loomisega seotud, kuidas telesaadet üleüldse välja mõeldakse ning kuidas töötatakse ideed välja eetrikõlblikuks telesaateks. Teisisõnu, kuidas käib saate loomine alates esimesest mõttest kuni esimese saateni.

See töö, mis on jätkuks sarnase teemaga seminaritööle ning omal moel pilootuuring, püüabki seda valdkonda avada ning eelnevalt välja toodud küsimustele vastuseid leida.

Töö esimeses osas vaatlen telesaadete loomist varasemas käsitluses, kirjeldades lühidalt Eesti praegust telesüsteemi, tuues välja telekanali programmi olulisemad mõjutajad ning saatetootmise võimalikud etapid. Senisest ja olemasolevast erialakirjandusest tingituna on teoreetiline osa paraku võrdlemisi USA-keskne. Lisaks annan lühiülevaate avalikõigusliku ja erakanali programmipoliitika erisustest ning valdkonna uurimistraditsioonidest Eestis.

Töö empiirilise osa keskmes on telehooajal 2007/2008 alustanud neli saadet, mille formaadid on välja töötatud Eestis: ETV kaks päevakajasaadet („Revidendid“ ja „Vabariigi kodanikud“) ja kaks telemängu Kanal 2 programmist („Braavo!“ ja „Eesti vs. Jõekalda“). Uurin valdkonda juhtumikeskselt, kuna eelnevatest vestlustest tuli välja, et kuigi teleformaatide loomisel esineb terve rida sarnasusi, kujuneb iga saade välja siiski teisest täiesti erinevalt.

Täpsema fookuse all on ETV päevakajasaated. Esmalt on vaatluse all avalikkuse käest palju nuhelda saanud ning nüüdseks telesurnuaeda saadetud igapäevasaade „Revidendid“,

millest pidi saama ETV prestiižiprojekt ning kvaliteetsaade, mis toonuks nii-öelda surnud eetritsooni regulaarse vaataja. Selle saate arengulugu on eriti õpetlik ja huvitav, kuna sellesse sekkus väga palju kaasrääkijaid ning „Revidendid“ arenes välja nii sisult kui vormilt hoopis teistsugusest saatest.

„Revidentide“ juhtumist teistlaadsem on „Vabariigi kodanikud“, teine päevakajaline jutusaade, mille ETV tõi oma eetrisse 2007. aasta sügisel. Selle arengulugu on märksa lihtsam ning hõlmab vähem inimesi, kuid ka „Vabariigi kodanike“ puhul on huvitavaid nüansse, näiteks saate algatamise tegelik põhjus. Lõpuks toon paralleele mõlema saate loomislugude vahel.

Seejärel suunan pilgu avalik-õigusliku telekanali päevakajasaadetelt erakanali programmi kõige tüüpilisemale osale – meelelahutusele, täpsemalt telemängudele „Eesti vs. Jõekalda“ ja „Braavo!“. Ehkki nendegi loomislugudest leiab sarnasusi, arenesid need kaks saadet erinevalt.

Kuigi selle bakalaureusetöö pealkirjast võiks oletada, et töö on suuresti kõrvutava ise-loomuga, keskendub see siiski nelja juhtumi kirjeldusele ning sarnasuste väljatoomisele. Töö eesmärgiks on leida saadete loomise ühisosa, olenemata produktsiooni žanrist, saadet edastavast kanalist ja teistest muutuvatest teguritest.

Nelja saate teaduslikuks uurimiseks kasutasin kvalitatiivse semistruktureeritud ekspert-intervjuu meetodit, mis näis olevat parimaid tulemusi andev, kuna intervjuueeritavate hulk oli üsna väike – vaid üheksa inimest.

Seda bakalaureusetööd peaks olema huvitav lugeda saadete tootmisega seotud teleinimestel, aga ka nendel, kes tahaksid kunagi minna tööle televisiooni, kuid kellel ei ole veel päris aimu, kuidas saateid luuakse. See töö peaks nimetatud huvitavast ja mitmekülgsest valdkonnast andma aimu ning loodetavasti aitab ka paremini mõista telesaadete loomise keerulist loomeprotsessi.

1. Uurimuse lähtekohad

1.1. Eesti telesüsteem

Eesti telesüsteemi ülesehitus on viimase paari aasta jooksul oluliselt muutunud. Pärast TV 1 sulgemist on 2001. aastast olnud Eestis kolm üleriigilist analooglevi kanalit, millele on lisandunud võrdlemisi lühikese aja jooksul hulk väiksemaid, peamiselt kaabel- ja digitaalvõrkudes levivaid nišikanaleid.

Kolm niinimetatud suuremat kanalit – seega kolm üleriigilist telekanalit, millel on täisprogramm ning märkimisväärne osa omasaateid – on 2007. aastast Eesti Rahvusringhäälingusse kuuluv avalik-õiguslik **Eesti Televisioon** (ETV) ning peamiselt meelelahutusprogrammidele keskenduvad erakanalid **Kanal 2** ning **TV 3**. Mõlemad erakanalid kuuluvad täielikult Skandinaavia meediakontsernidesse, Kanal 2 omanik on Norra Schibsted, TV 3 oma Rootsi Modern Times Group (mis kasutab kaubamärki Viasat).

2005. aastal käivitas Modern Times Group venekeelse kanali **3+**, mis programmilt sarnanes emakanali TV 3 omaga. 2006. aasta septembris alustas tegevust **MTV Eesti**, üleilmse meelelahutuskanali Eesti versioon, mille põhiosa programmist on muusikavideod, edetabelisaated ja tõsielusaated. Praegu ainult muusikavideoid näitav telekanal **Seitse** alustas programmi juulis 2007. Sama aasta sügisel, novembris 2007 startis peamiselt spordiprogrammidele pühenduv **Kalev Sport**.

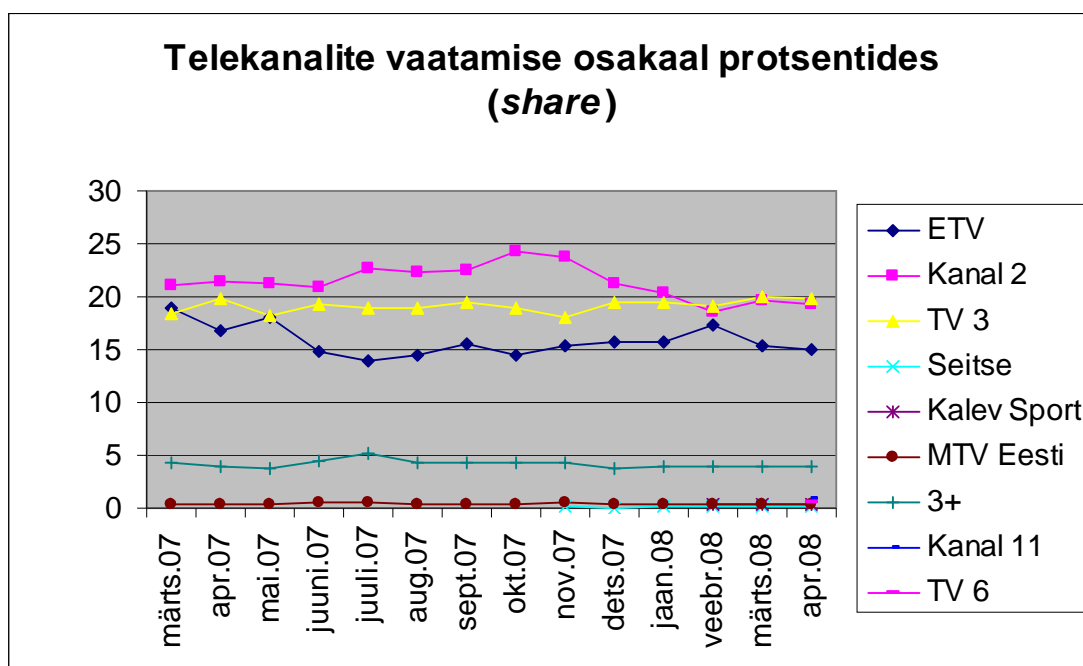
Veelgi hoogsamalt on uusi digikanaleid tekkinud käesoleva aasta algul. Otsa tegi veebruaris lahti ainult Starmani võrgus nähtav meelelahutuskanal **Neljäs**. 2008. aasta märtsikuu lõpus alustasid tegevust **Kanal 11**, mille omanikering on sama nagu Kanal 2-gi (Schibsted), ning **TV 6**, millel on ühised omanikud TV 3-ga (Modern Times Group). Mõlemad kanalid näitavad peamiselt välismaiseid sarju ja filme, nende programmis on ka üksikuid omasaateid (Kanal 11-l siiski märkimisväärselt rohkem kui TV 6-l). Lisaks näitavad nad palju saateid, mis on eelnevalt olnud nende nii-öelda emakanalite programmides: Kanal 11 paiskab eetrise Kanal 2 saateid ja TV 6 edastab TV 3-s varem nähtud saateid.

Suvel, olümpiamängude ajal alustab testprogrammiga tegevust ka ETV sõsarkanal **ETV 2**, mis viimastel andmetel jääbki tööle ainult spordivõistluste ajaks ehk kaheks ja pooleks nädalaks. Seejärel pimeneb kanali eeter rahanappuse tõttu määramata ajaks (Teesalu 2008).

Eesti praeguste telekanalite omandus ja programmi käivitamise aeg:

Kanal	Programmi käivitamine	Omanik
ETV	19. juuli 1955	Eesti riik
Kanal 2	detsember 1993	Schibsted ASA
TV 3	1. jaanuar 1996	Modern Times Group
3+	3. jaanuar 2005	Modern Times Group
MTV Eesti	4. september 2006	Martinson Trigon Venture Partners & MTVNE
Seitse	7. juuli 2007	Buenos Medios
Kalev Sport	12. november 2007	Kalev Meedia
Neljas	20. veebruar 2008	Starman
TV 6	24. märts 2008	Modern Times Group
Kanal 11	27. märts 2008	Schibsted ASA

1.1.2. Eesti telekanalite vaadatavus viimase aasta jooksul

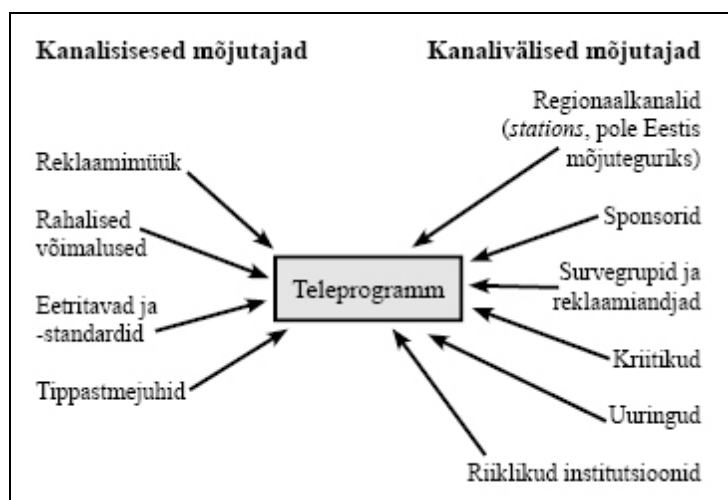

Viimase 14 kuu jooksul (märts 2007 kuni aprill 2008) on kolme suurema ja eakama telekanali vaatamisele kulunud aeg olnud üsnagi samaväärne, siiski esineb kõikumisi mõne protsendi piires. Turuliidri positsiooni pärast võitlevad erakanalid Kanal 2 ja TV 3, kusjuures Kanal 2 mõneprotsendiline ülekaal sai lõpu alles käesoleva aasta algul, kui TV 3 läks Kanal 2-st napilt mööda. ETV *share* – kanali jälgimiseks kulunud aja osakaal kogu teleri vaatamise ajast – jääb umbes 15% juurde, seega on ETV reeglina Eesti kanalitest vaadatavuselt kolmandal kohal.

Noortekanal MTV Eesti vaadatavus on terve aasta jooksul püsinud stabiilsena. Selle *share* on olnud umbes 0,4%. Samaväärne on ka spordikanali Kalev Sport vaatamise osakaal, kanali Seitse *share* on veelgi madalam, vaid 0,1%. Uute kanalite TV 6 ja Kanal 11 vaatajanumbrid avalikustas TNS Emor esmakordselt aprilli arvestuses, mõlema nišikanali vaatamise osakaal jäi alla ühe protsendi. Seega ei näi vähemalt praegu digikanalite ülimald vaadatavus suuremate kanalite vaadatavust, aga ka üleüldist reklaamiturgu eriti mõjutavat.

1.2. Teleprogrammi mõjutajad

Telekanalite programmi ning seeläbi ka seda, milliseid saateid kanali programmi üleüldse võetakse ning missuguseid uusi saateid välja mõeldakse ja seejärel eetrikõlblikuks tehakse, mõjutab väga palju erinevaid tegureid. Perebinossoff *et al* (2005:161) on need mõjutegurid jaotanud kanali suhtes sisesteks ja välisteks (järgmises alajaotuses on kasutatud teist liigitust):

1.2.1. Kanalisised mõjutajad

Kanali omandus – üldjoontes on siin kaks valikut: kas tegemist on avalik-õigusliku või erakanaliga. USAs on avalik-õigusliku televisiooni mõju vähene ning vaadatavuse osakaal marginaalne, kuid Euroopas pole avalik-õiguslikud kanalid, mis olidki paljudes siinsetes riikides telekultuuri alustaladeks, oma olulisust kaotanud. 2005. aasta seireraporti „Televisioon Euroopas“ (2005:21) kohaselt väärtustatakse avalik-õiguslikku televisiooni kõrgelt Euroopa poliitikate kujundajate hulgas ning seda peetakse demokraatia ja Euroopa kultuuri lahutumatuks osaks. Sageli kujutatakse avalik-õigusliku televisiooni missiooni kommertstelevisioonile alternatiivi pakkumises ja isegi viimase standardite tõstmises. Samas sunnivad muutused (nagu digitaliseerimine, kommunikatsiooni ja infotehnoloogiate sulandumine ning konkurents kommertskanalite poolt) avalik-õiguslikku televisiooni uuesti defineerima uutes tingimustes tähendust avalik-õigusliku ülesandele – tegutseda sõltumatult poliitilistest ja majanduslikest huvidest.

Seireraporti (2005:51-63) kohaselt juhivad avalik-õigusliku ringhäälingu kohustused laias laastus kolmest põhimõttest: avaliku teenusega sobiva programmi tegemine, erapooletu ja täpse informatsiooni edastamine ja universaalne suunitlus. Kommertskanalitele seatud kohustusi on märksa vähem (eriti postkommunistlikes riikides, võrreldes Lääne-Euroopa riikidega), näiteks Eestis peab 5% erakanali programmist moodustama uudised. Siiski võib erakanalitele ringhäälingulooga panna ka programmalaseid lisakohustusi.

Seireraportist (2005:67-70) nähtub, et kommertstelevisioonist lähtuva surve mõjul toodavad ja edastavad ka avalik-õiguslikud telekanalid üha enam kommertssisuga saateid ning sarnanevad seeläbi üha enam erakanalitega. Siiski on viimasel aastakümnel avalik-õiguslikud kanalid veidi arendanud oma programmisuunitlust, panustades erakanalitest rohkem uudistele, aktuaalsetele teemadele ja dokumentaalfilmidele ning -sarjadele.

Täisprogrammiga erakanali programm koosneb peamiselt tõsielusaadetest (*reality show*), kommertslikest filmidest, seebiooperitest, telemängudest, omamaisest meelelahutusest ja reklaamist. Hariv ja kultuuriline element on kommertskanalite programmist peaaegu täielikult kadunud. Kuna erakanalile on oluline massiauditoorium, viskavad paljud kanalid

oma programmist välja uuriva ajakirjanduse saated. Ometi seisab raportis, et uuriv ajakirjandus on muutunud marginaalseks nähtuseks ka avalik-õiguslikes kanalites.

Kanali enda identiteet – sageli luuakse saateid, mis toetaks kanali brändi identiteeti. Näitena toovad autorid välja MTV, mis pole enam muusikakanal, vaid panustab rohkem omalaadi unikaalsele programmile, mis selle vaatajale peale läheb, nt „Cribs“ ja „Pimp My Ride“. Saated peavad vastama kanali enda ideoloogiale, sest need saated kujundavad seda. Teisest küljest on kanalid ennast ka nõnda positsioneerinud, mistõttu vaatajad ootavadki vastavaid programme (Blumenthal & Goodenough 2006:305).

Avalik-õiguslikule ringhäälingule on tavaliselt pandud kohustus edastada selliseid saateid, mida erakanalites ei pruugi ollagi, eriti kultuuri- ja haridussaated, programmid vähemustele ja piirkondlikud uudised. Samuti on levinud arusaam, et avalik-õiguslik telekanal pole pelgalt kommunikatsioonivahend, vaid sellel on ka laiem sotsiaalne roll: see peab propageerima maa kultuuri, traditsioone ja väärtusi (seireraport „Televisioon Euroopas 2005“ 2005:51-63).

Kanali reklaami- ja müügiosakond – kuna reklaami- ja müügiosakonna töötajad teavad, mis müüb ja millele on turgu, konsulteeritakse sageli nendega enne lõplike programmiotsuste tegemist. Näiteks kui reklaamiandjatele ei tundu saade atraktiivne ja nad sellesse saatesse reklaami ei ostaks, on see kõnekas fakt, mis räägib saate tellimise kahjuks. Teisisõnu: kui paistab, et reklaamitulud ei suuda saadet finantseerida, siis seda saadet ei tule (Perebinossoff *et al* 2005:178-179). Kuna erakanalid elatuvad reklaamirahadest, siis nende programmis on vähem ühiskondlikke saateid ja rohkem meelelahutust. Kanalite juhid põhjendavad seda sellega, et erakanalite ainsaks mõõdupuuks on vaadatavus ning vaatajad säärast programmi ei soosi (seireraport „Televisioon Euroopas 2005“ 2005:66). Enamikes avalik-õiguslikes kanalites, mis sarnaselt ETV-ga reklaami ei edasta, müügiosakond nii suurt rolli ei mängi, sest programmi koostatakse teistel alustel, kui seda on kommertsliku kasumi taotlus.

Kanali rahalised võimalused, finantsosakond (*finances, the finance department*) – mitte ühtegi saadet ei asuta tegema enne finantsosakonna nõusolekuta. Enamik saateid jääbki tegemata, kuna rahaasjades ei jõuta üksmeelele. Finantsteenistuse huvi on alati väljaminekuid piirata, mis võib raskendada nende suhteid programmijuhtidega, kuna nood

ei saa teostada omi plaane. Üldiselt töötatakse siiski koos. Kui aga rahastust märkimisväärselt vähendatakse ning seepärast kvaliteet silmatorkavalt kahaneb, tähendab see enamasti väiksemat vaatajaarvu, mis omakorda viib reklaamitulu vähenemiseni (Perebinossoff et al 2005:179-180). Eesti produtsente piirab kohaliku turu väiksus, mille tõttu on saadete eelarved väikesed ning arendustöök pole raha (Paide 2005:47).

Eetritavad ja -standardid – et edukalt tegutseda, peab kanal hoiduma erinevate institutsioonide (valitsus, reklaamioskjad, regionaalkanalid, avalikkus) haavamisest või solvamisest, kuna see võib tuua kanalile kahju. Suurriikide telekanalites on seega lausa spetsiaalne eetritavasid järgiv osakond, kelle tööks on ennetada võimalikke häireolukordi saadetes (näiteks roppusi, vägivalda, alasti kehasid, aga ka teatud tegevusi, mõnel juhul näiteks suitsetamist). Meie mõistes on tegemist kanalisese tsensoriga, kelle huvides on kaitsta kanali huve ning samas ka mainet. Samuti tegeleb see osakond laimu, difamatsiooni ja autoriõiguste võimalike rikkumiste uurimisega (Perebinossoff *et al* 2005:180-184). Avalik-õiguslikele ja erakanalitele kehtivad seaduslikud üldnõuded käivad näiteks vägivaldse ja erootilise sisu edastamise kohta, samuti reguleerib ringhäälinguid ringhäälingu- ning reklaamiseadus.

Tippastmejuhid – programmijuhtidel on oma ülemused, kellel on õigus programmiosakonna otsuseid ümber pöörata. Seda nad mõnikord ka teevad. Perebinossoff *et al* (2005: 184-185) ütlevad, et ülemuste mõju pole ilmtingimata halb, sest see võimaldab näha üldkonteksti ning aidata suunata programmiosakonda.

Turundus ja vaatajauuringud – turundusosakond mõjutab programmipoliitikat otseselt, kuna selle osakonna liikmed ütlevad, kuhu nad on paigutanud telekavas reklaamid. Reklaamid tuleb positsioneerida õigesti saadetes (mille vaatajatele oleks see reklaam kasulik). Teisest küljest on turundusosakonna tööks saadet reklaamida meedias ja avalikkuses ning kui see reklaam (või saade) ei suuda leida vaatajat, pole sellele saatele kohta. Hea reklaamistrateegia võib tagada saatele võimsa avapaugu, kuid ainuüksi reklaamid ei suuda saadet eetris hoida, kui vaatajal pole selle vastu huvi. Kui saadet pole võimalik eetris reklaamida ning kui meedia seda tugevalt ei kajasta, on saadatel raskem saada edukaks (Perebinossoff *et al* 2005:185-186).

1.2.2. Kanalivälised mõjutajad

Reklaamiandjad – erakanalite programmipoliitika ühed suuremad mõjutajad on reklaamiandjad. Kui saade ei suuda rahastajaid leida, kas siis sponsorite või reklaamiostjate näol, pole sellel pikka eluiga. Reklaamiandjad on väga tundlikud programmi sisu suhtes, kuna see võib ärritada nende võimalikku klientuuri või peletada selle eemale. See võib, nagu märgivad Perebinossoff *et al* (2005:163-164), oluliselt piirata programmipoliitika julgust ja innovaativsust. Kuna avalik-õiguslikke telekanaleid finantseerib peamiselt ainult riik, kes programmi sisusse ei sekku, siis nende kanalite programmi see aspekt ei mõjuta.

Konkurendid – kanalite programmi mõjutavad konkurentkanalid – olgu nad siis avalik-õiguslikud või erakanalid – mitmeti. Ühest küljest pakutakse teistele kanalitele alternatiivi, teisest küljest ka analooge hittformaatile. Nõnda mõjutavad kanali programmi ka maailma trendid – see, mis on populaarne mujal, võib olla populaarne ka meil. Blumenthali & Goodenoughi (2006:304-305) sõnul on säärane nii-öelda kopeerimine seotud teleprogrammi formaatide tsüklilise olemusega. Näiteks kui USA-s sai populaarseks telemäng „Kes tahab saada miljonäriks?“, ilmus Ühendriikide kanalite *primetime*'i rohkem telemänge kui eelneval 40 aastal. Mõne aasta pärast polnud aga enam ühtki telemängu *primetime*'is. Teet Margna (2008:4) sõnul juhtus seesama ka Eestis.

Survegrupid – terve rea organisatsioonide ülesandeks on vaadelda teleprogrammi ja nende missiooniks on edendada programmipoliitikat, mis vastaks nende maitsestandarditele, poliitilisele korrektsusele ja moraalile. Ühtlasi on nende sooviks eemaldada programmist saated, mis eelnevale ei vasta. Samas ei võta Perebinossoff *et al* (2005:165-167) kohaselt kanalid ja tootjad neid organisatsioone kuigi tõsiselt.

USA üks tuntumaid ja mõjukamaid survegruppe on Lapsevanemate Telenõukogu (*Parents Television Council*), mis propageerib peresõbralikku televaatamist ning on laitnud sarju nagu „CSI: Kriminallistid“, „Sõbrad“ ja „Nip/tuck“. Survegrupiks on ka parempoolsed usklikud (*the religious right*). Eestis näib vastavaid institutsioone olevat märksa vähem kui USA-s. Karskusliikumised nõuavad regulaarselt alkoholireklaami keelustamist, lastekaitseorganisatsioonid võitlevad televägivalla vastu, meediaregulatsiooni ja meedia eetilisi aspekte vaagivad Pressinõukogu ja Avaliku Sõna Nõukogu.

Meedia – meedia kajastab teletööstuse telgitaguseid ja juhtumisi väsimatult, olgu siis lood kas isikkoosseisu muutustest saadetes, vaatajanumbritest, saadete sisudest jne. Ilmub ka palju arvustusi (Perebinossoff 2005:169-170). Eesti näitena võib tuua selle, et võrguväljaannete portaalides (nt www.sloleht.ee ja www.elu24.ee) on mitmel suuremalt teleprojektil, näiteks „Tantsud tähtedega“ ja „Eesti otsib superstaari“, lausa oma alamportaalid, kuhu iga päev koguneb teateid selle saate kohta.

See tähendab ühe saate laiapinnalist ja ohtraarvulist meediakajastust, mis on sisuliselt saate reklaam. Siiski, nagu märgivad Perebinossoff *et al*, ei mõjuta see otseselt reitinguid. Autorite kohaselt on soosivad retsensioonid eriti olulised avalik-õiguslikele telekanalitele, mis ei sõltu reklaamiandjatest, ent neile on oluline, et nende saadetele oleks tähelepandavalt kõrge kvaliteet.

Akadeemilised ja mittetulunduslikud uuringud – ülikoolid ja fondid teevad sageli telealaseid uuringuid ning avalikustavad nende uurimuste tulemusi. Kuigi programmijuhid ei tee selliste uuringute põhjal reeglina otsuseid, aitavad need uurimused luua keskkonda, mis lõppude lõpuks mõjutab programmi sisu. Näiteks on programmi aidanud mõjutada uurimused seosest televägivalla ja reaalse vägivalla vahel (Perebinossoff *et al* 2005:171).

Riik ja riiklikud institutsioonid – riiklikud institutsioonid seavad õigusliku raamistiku, mille vahel saavad kanalid tegutseda (Perebinossoff *et al* 2005:171). Kohtusüsteem puudutab ringhäälingut, kui kohtuasjad jõuavad nendeni, olgu nad siis üksikisiku ja kanali või siis kanalite endi vahelised juhtumid. Poliitkampaniate ajal nõutakse kanalitelt seadusega, et nad annaksid kõigile kandidaatidele samaväärselt eetriaega (Perebinossoff *et al* 2005:175-176)

1.3. Telesaadete loomine

Telesaadete loomeprotsessis ning üleüldse teletootmises tuleb eristada kaht erinevat mõistet: saate sisu ja formaat. **Formaadi** all tuleks mõista teleproduktiooni üleüldiste parameetrite kogumit, mis kordub saatest saatesse: ülesehitus, saatejuhid ja muud tegijad, stuudiokujundus, helitaust, rubriigid, ekraanigraafika, keelekasutus jne. Kui ühe saatesarja formaat on igas saates täpselt sama (või siis teatavate mööndustega, et formaati pisut

elavdada), siis erineb **saate sisu** ehk see, millega väljakujunenud ja -töötatud formaati nii-öelda täidetakse. Selle töö eesmärgiks on uurida, kuidas kujuneb välja just formaat.

2005. aasta seireraportis „Television Euroopas“ (2005:67) seisab, et telekanalite programmide peamiseks trendiks on uute formaatide pidev arendamine, mida saadab sisu hoolimatu kommertsialiseerimine. Kuna meediaturg muutub aina konkurentsitihedamaks ning üha suurem hulk meediaväljaandeid võistleb sama auditooriumi pärast, püüab televisioon vaatajaid ligi tõmmata innovaatilise, dünaamilise ning sageli sensatsioonilise saatematerjaliga. Seepärast segundatakse telesaadete formaate pidevalt.

Ellise (2005:276-277) sõnul on teletootmine muutunud rutiinseks, kuna telerivaatamine on muutunud igapäevaelu keskseks osaks. Kuigi on ka erisaateid, on pöhirõhk siiski rutiinsetel formaatidel (sarjad, juba etableerunud formaatsaadet), sest säärane rutiin pakub kindlust ja turvalisust nii teletööstusele kui ka -vaatajatele. Rutiin on kasulik teleproduktidele, kuna see toob teatavat kindlust tootmisprotsessi, mis on väga riskantne ning loominguliselt raiskava iseloomuga. Rutiin tähendab selles mõttes ühe žanri saadete sarnasusi, millele saab sageli loota: näiteks telemäng on reeglina publikuga stuudioaade, mida juhib kuulus saatejuht ja kus on mängijad. Rutiinina toob Ellis välja ka standardiseerimise, mis ühest küljest väljendub saadete maksumuses. Kuigi kanali pakutud hind on alguspunkt läbirääkimisteks, annab see siiski signaali oletatavast maksumusest. Teisest küljest on standardiseerimise meetodiks ka saate pikkus, kus eetriaugud (*slot*) on reeglina pooltunnised üksused, mistõttu tootja peab saate üsna kindlasti mugandama kas 30- või 60minutilise eetriauku.

Ellis rõhutab, et tootmise standardiseerimine on iga tootmiskonteksti osa, kuid see pole universaalne: erinevatele saadetele kehtivad erinevad reeglid. Siiski võimaldab säärane standardiseerimine meeskonnal koheselt tajuda projekti ulatust ja ambitsioone ning aitab kanalil ja produtsentidel mõistlikult arutleda loominguliste ideede üle.

Ellis (2005:278) jaotab teletootmise laias laastus viide faasi: finantseerimine, eeltootmine (planeerimine), filmimine, järeltootmine ja turundamine. Ellis nimetab seda asjade loomulikuks kuluks: esmalt leitakse raha, siis plaanitakse ja filmitakse, seejärel monteeritakse ja lõpuks levitatakse valminud toode auditooriumile.

Millerson (1993:106-107) kirjeldab, et kui programmi idee on enam-vähem valmis kujundatud, tuleb asuda seda edasi arendama: kindlaks tuleb teha saate võimalik maksimum ja hinnata selle teostatavus ning tasuvus, kaaluda sobivaid saatejuhte, näitlejaid, esinejaid, teha teemakohast taustatööd, panna paika eelarve jms. Sellele järgneb eelplaneerimine, kus toimetuse ja tootmismeeskond kohtavad ja arutavad produktsiooni erinevaid aspekte (valgus, kaamera, heli, stuudiokujundus). Kui eeltöö on tehtud ning saate lõplik stsenaarium paigas, proovitakse saade läbi kaamerateta, kusjuures see proov ei pea toimuma isegi studios. Sellele järgneb kaameraproov ning siis saate lindistamine.

1.3.1. Idee kontseptsioneerimine ja saate tellimine

Wurtzeli ja Ackeri (1989:526) sõnul käivitub iga saate loomine teistest natuke erinevalt. Mõnikord antakse produtsentidele saated, mida keegi teine (näiteks kanal) tahab, et toodetaks. Teinekord võib juhtuda, et produtsent arendab saate välja nullist. Iseseisvad produtsendid peavad seda tegema regulaarselt, tajudes esmalt programmitrende ja siis luues saateid, mis neile suundumustele vastavad. Ükskõik, kust idee ka ei pärineks, on produtsendi tööks esialgse kontseptsiooni arendamine ähmasest mõttest teostatavaks ja tõhusaks telesaateks.

Ka Perebinossoff *et al* (2005:29-30) märgivad, et telesaadete algupärased ideed võivad tulla ükskõik kuidas ja ükskõik kellelt, kuid nad rõhutavad, et pelgalt heast ideest ei piisa. Et mõttest saaks reaalsus, vajavad ideed rahastamist ning tehnilist ja tootmisalast oskusteavet. Ehkki kanalid janunevad regulaarselt uue programmi järele, on autorite kohaselt ressursid siiski üllatavalt piiratud. Lisaks on saate loomise ja tegemisega seotud finantsriskid kõrged, kuna saate tootmine on kulukas. Seepärast eelistavad programmijuhid koostööd nendega, kellel on televisioonis juba piisavalt kogemusi ning olemas korralik portfoolio, mistõttu on uustulnukatel teleärisse raske pääseda.

Blumenthali ja Goodenoughi (2006:211-212) kohaselt saavad vähemasti USAs *prime-time*'i sarjad reeglina alguse ühel moel kolmest. Kõige sagedasem on see, et autor või produtsent kohtub agendi või kanali esindajaga ning nende kohtumisel ilmneb üldisem teema. Seejärel autor üritab mõne nädala jooksul midagi selle kohta paberile panna. Teine variant käib vastupidi: esmalt kirjutatakse midagi valmis ja siis kohtutakse. Kolmanda võimalusena otsustavad mõni kuulsus ja tema agent, et prominendil on õige aeg teletäheks

saada. Kui see juhtub (ja seda juhtub autorite sõnul sageli), määratakse projekti juhtima mõni stsenaarist või produtsent. Kogu protsess algab kohtumisega, kus on kuulsus ja tema esindajad, stsenaarist või produtsent ja ta agent ning kanali mitu juhtfiguuri. Siinkohal tasub rõhutada, et Blumenthali ja Goodenoughi käsitlus on USA telesüsteemist lähtuvalt väga sarjakeskne. Autorid märgivad, et projekt jõuab pärast mõnda kohtumist sageli tupikusse. Kui siiski kõik kulgeb kenasti, kavandatakse pilootosa. Pilootsaade aga ei tähenda automaatselt, et see eetrisse jõuaks.

Ellis (2005:283) möönab, et saadete loomine algab nii ideest kui vajadusest, kusjuures see ei tähenda ilmtingimata seda, et ainult produtsentidel oleks ideed ja vaid telekanalitel vajadused. Produtsendid mõtlevad välja ideid, aga samuti leiavad nad turul „auke“ ja üritavad leida rakendust inimestega, kellega nad on „suhtes“.

Kanalid identifitseerivad probleeme oma programmiga ja otsivad ideid, mis neid parandaksid, mõeldes ka ise uusi saateid välja. Lisaks otsivad nad edaspidiseks uusi talente ning ideid, mis võiks moodi minna. Perebinossoff *et al* (2005:69) lisavad, et sääraseid programmitrendid võivad muutuda kiiresti ning ühel hetkel kuum valdkond võib ootamatult jaheneda.

Produtsendid, nagu märgib Ellis (2005:283-284), analüüsivad kanalite programmi, et leida sobivaim paik oma ideedele. Säärane paik võib olla näiteks nõrk lüli mõne kanali programmis, mida see idee võiks parandada. Lisaks on siinkohal tootjatel oluline eritleda vaatajauuringuid ning muid turu-uuringuid. Kui idee vastab vajadusele, sõlmitakse tehing asjakohaste osapoolte vahel. See leping vastab tulevase projekti olulistele küsimustele: kes, mis, kuidas, millal, kui palju jne.

Holland (2000:42) peab produtsentide rolli saadete tootmises ülimalt oluliseks, kuna nemad peavad hoomama kogu projekti ning nendel on selle üle lõplik vastutus. Nemad otsustavad raha ja logistika üle, komplekteerivad samuti meeskonna nii kaamera ees kui taga, kui just leping kanaliga ei eelda muud. Produtsendid juhivad kogu tootmist.

Holland (2000:212) kirjutab, et selleks, et kanal telliks produtsendilt saate, peab too tõestama nii idee headust ja toimivust kui ka enda piisavat kompetentsi, et seda saadet toota. Sellel, kes aga tootmisfirmasse ei kuulu, aga kellel on idee, mida ta tahaks teha, on

kõrgemad šansid siis, kui ideel on mingi lisaväärtus, näiteks eksklusiivne ligipääs mingisugusele institutsioonile või mõne kuulsuse nõusolek osaleda projektis.

Holland (2000:42) tsiteerib inglise telekanali Channel 4 omaaegset dokumentaalide tellijat-toimetajat Alan Haylingut, kelle sõnul saavad nad oma dokumentaalbrändi „Cutting Edge“ üheks hooajaks kuni tuhat saatepakkumist. Kõik need ideed loetakse läbi, kuid paratamatult lükatakse valdav enamus tagasi. Hayling rõhutab, et nad üritavad leida aega, et otsust ka kirjalikult põhjendada, kuna iga ettepanek on tähendanud kellelegi tohutut ajakulu ja valdkonna uurimist.

Haylingu sõnul on juba tunnustatud dokumentaalsaadete tootjatel uusi saateid pakkudes selge edumaa, kuna neil on välja kujunenud selge arusaam, mida kanal ootab. Kui idee pakkujaks on keegi „testimata inimene“, kelle mõte on saadet väärt, suunatakse ta reeglina mõne produktsioonifirma juurde. Hayling märgib, et viimastel aastatel on tellija-toimetajad (*commissioning editors*) üha enam saate sisu ja kvaliteedi kontrollimisega seotud, seega on nad ise omal moel muutunud nende saadete kaasprodutsentideks.

Zettli (1984:483-485) kohaselt tasuks saadet kontseptsioneerides ja arendades ilmtingimata silmas pidada loodava saate vajalikkust, selle potentsiaalset auditooriumit, saate sõnumit vaatajale, telekanalit, mille eetrisse see läheb, eetriaega, võimalikku eelarvet jms.

Hollandi (2000:217) kohaselt on saateidee uurimine, arendamine ning kanalile ettepaneku kirjutamine aeganõudev töö, mille eest reeglina raha ei saada. Tellijad soovivad olla ideepakkujatel visad, kuna idee äraütlemine ei tähenda ilmtingimata, et see oli halb mõte. Isegi suuremad tootjad on harjunud säärase äraütlemistega.

Holland lisab, et ettepanek on saate formaati kokku võttev dokument, mis läheb tellijale. Kindlaid reegleid pole, kuid see peaks andma selge ülevaate pakutavast saatest, kirjeldades detailselt selle valdkonda, tegevusulatust, sisu ja tootmislaadi. Kui on juba paigas inimesed, kes selle saatega on seotud, võiks ka need kirja panna.

Ka Zettli (1984:493-494) kohaselt pole olemas pakkumise standardformaati. Siiski peaks tema hinnangul iga saate ettepanek (kanalile) sisaldama vähemalt viit aspekti:

1. Saate pealkiri. Ideaalne oleks lühike, aga meelde jääv pealkiri.

2. Saate kirjeldus. Olgu selge ja täpne. Selle eesmärgiks on anda aimu saate ideest. Detailidesse (näiteks valgustuse kohta) ei maksaks laskuda – selleks on pärast stsenaariumi.
3. Sihtgrupp
4. Ideaalne eetriaeg. Märkida tuleks ära nii ihaldatav nädalapäev kui ka kellaaeg. Eetriaaja määravad ära sihtgrupi vaatamisharjumused.
5. Esialgne eelarve

Wurtzel ja Acker (1989:528-530) on oma raamatus ka ühe sellise visiooni välja toonud: nende näidis on pooleteisel A4 lehel olev sidus tekst, umbes samasuguse kirjasuuruse ja reaavahega nagu see töö. Autorid lisavad, et see lühikontseptsioon (*treatment*) peaks peegeldama teadmist tööst, sisust ja auditooriumist, kirjeldama saate ülesehitust, põhjendama selle mõtet, auditooriumi ja tootmislaadi, ning sisaldama igasugust infot, mis müüks seda ideed unikaalsena, näiteks värske konks mõnele tavapärasele žanrile.

1.3.2. Idee arendamine

Perebinossoff *et al* (2005:70) kirjutavad, et kui tegijad on välja mõelnud lootustandva kontseptsiooni, kulub märkimisväärne aeg, et seda mõtet hinnata ja läbi arutada. Sarjade puhul on näiteks oluline, kas tegelased on piisavalt tugevad, et nad pakuksid vaatajale huvi mitmeks hooajaks. Kas saadet on võimalik toota majanduslikult tulusalt? Kui idee põhineb millelgi, näiteks raamatul või tõsielulool, siis kas on üleüldse õigused saadaval? Kuidas teha kontseptsioon veelgi müüdavamaks? Kõike tuleb võtta arvesse.

Kui idee on paigas, tuleb Wurtzeli ja Ackerigi (1989:526) sõnul teha tugevat taustatööd. Kui kavandamisel on mõni infosaade (näiteks dokumentaal), peaks kohe tõttama raamatukokku. Arvestades Wurtzeli ja Ackeri raamatu ilmumisaega, peaks tänapäeval siiski ilmselt esmalt vaatama, mida pakub Internet. Nii või teisiti on idee arendamisel taustatöö tegemine esmase tähtsusega. Wurtzel ja Acker (1989:538) peavad säärast arendustööd eeltootmises kogu tootmisperioodi kiireimaks ning olulisimaks osaks

Ka Ellis (2005:284-285) märgib, et selline eeltootmine kujutab endast eeskätt planeerimist, mis manifesteerub kahes aspektis: eelarves, mis paneb paika kulutused, ja ajakavas, mis määrab ära, kuidas mingi aja jooksul ressursse kasutatakse. Olenevalt žanrist on

arendusfaasis lisaetapid: näiteks draamasarja tehes tuleb kirjutada stsenaarium ja leida võttepaigad, dokumentaalfilmi tehes tuleb uurida valdkonda ja leida intervjuueeritavad.

Kui eelnevates läbirääkimistes kanaliga on paika saanud orienteeruv eelarve, siis arendusfaasis töötatakse välja detailsem eelarve, kus on kirjas kõik kulutused. Ellis kirjutab, et mida kaugemale arendusfaas jõuab, seda selgemaks ja konkreetsemaks muutub projekt ning seeläbi ka vajalikud kulutused. Mida suurem on produktsioon, seda keerulisem on tema arendusfaas.

Eriti oluline on televisioonis ka teleformaadi visuaalse poole planeerimine, mis kujutab endast kõike algus- ja nimetiitritest kuni saate kujunduseni. Isegi väiksemad saated kasutavad täna-päeval logosid, et küllasel turul eristuda, mistõttu on oluline näha, et arengufaas on tegelikult oma mõttes ka turunduslik faas (*a phase of publicity*).

Wurtzel ja Acker (1989:528-530) toovad välja, et eelarve puhul on kaks arvu, millel tasub kindlasti silma peal hoida: kui palju raha läheb saade maksma ja kui palju raha on selleks tegelikult saadaval. Tähtis on, et olemasolevat raha oleks rohkem kui vajaminevat.

Perebinossoff *et al* (2005:69) peavad arendusperioodi saate ettevalmistamisel ülimalt oluliseks, kuna siis ideed kujundatakse, lihvitakse ja täiustatakse. See on saate tegijaile suureks väljakutseks, sest sisuliselt tühi leht tuleb muuta menukaks saateks. Arendusperioodi on nimetatud ka arenduspõrguks (*development hell*), sest see on reeglina liiga lühike ja väga kulukas, samas kui tõenäosus, et saade osutub tõesti edukaks, on äärmiselt väike.

Wurtzel ja Acker (1989:527) märgivad, et kui ähmane idee hakkab kuju võtma, tuleb kaaluda, kas teema pole liiga lai või kitsas. Saade, mis püüab saavutada liiga palju, võib osutuda liialt sketšilikuks ja ebatäielikuks. Samas võib liiga kitsas või spetsiifiline idee osutuda igavaks ja ebahuvitavaks, sest saade ammendab selle täienisti ära. Autorite sõnul on produtsentidele ilmselge, et esmalt paljulubavaina näivad ideed võivad hilisemal uurimisel osutuda täiesti ebahuvitavateks ning ebapraktilisteks. Seepärast ei maksaks sobimatut ideed saateks vormida.

Holland (2000) tsiteerib Robin Smalli, kes kirjutab, et kui detailne eelarve ja realistlik ajakava on paigas, palkavad produtsent ja režissöör üheskoos ülejäänud meeskonna, aga ka vajalikud tarvikud, samuti leitakse võttepaigad. Tootmisjuhi vastutada on, et see protsess kulgeks tõhusalt ning ka juriidiliselt korrektselt.

Kui kanal on saateidee kinnitanud, algab Zettli (1984:485-490) sõnul õige tootmisprotsess, mis peaks koosnema 11 sammust:

1. Võttepaik. Kas filmitakse studios, objektil, mujal? Kavandatava saatesarja näol tuleb siinkohal tajuda saatesarja kui terviku vajadusi, mitte ainult avasaate omi.
2. Mittetehniline personal (*above-the-line considerations*). Võttepaiga valimise järel tuleb paika panna ning palgata saate võtmetegijad: režissöör, stsenaarist, kaamera ees olijad (*talent*). Viimaste hulka kuuluvad ka stuudiokülalised, intervjuueeritavad jms. Zettli arvates peaks kaamera ees olijate osas viimane sõna olema režissööril, mitte produtsendil. Nõustamiseks peab saadaval olema kunstnik.
3. Esialgne tootmiskoosolek. Enne tehnilise personali palkamist tuleb kokku kutsuda koosolek, millest peaksid osa võtma näiteks produtsent, *assistant producer*, režissöör, stsenaarist, kunstnik ning ka kaamera ees olijad, kui need on paigas. Produtsent teeb ülevaate senisest ning määrab, mis edasi saab. Tootmiskoosolekul peaks andma erinevatele inimestele tähtajalised ülesanded.
4. Stsenaariumi koosolek ja tehnilise personali (*below-the-line considerations*) hankimine. Koosolekul peaksid olema kohal need, kes olid ka eelmisel kokkusaamisel, nende ülesanded on nüüdseks täidetud. Tähtsad on tehnilist laadi teemad (valgustamine, operaatoritöö jms).
5. Aegade kinnipanek. Studio tuleb kinni panna nii proovideks kui lindistamiseks. Ajad tuleb edastada kõigile, kes on saate tootmisega seotud.
6. Tehniliste vajaduste ja vahendite edastamine erinevatele osakondadele (*facilities request*). Sisuliselt on tegemist vormiga, milles on kirjas saate nimi, selle peamised tegijad, proovide ja salvestuse ajad, kõik tehnilised vajadused (kaamerad, mikrofonid, kostüümid, valgustid jms), studio, *control room*. Tavaliselt on sellega kaasas ka lava- ja valgusplaan.
7. Lõpliku eelarve määramine.
8. Informatsiooni logimine: saate tootmiseks ja valmimiseks (prooviajad, kasutatavad studiod jne) vajaliku teabe kogumine.

9. Saate turundus ja reklaamimine. Turundusmeeskonna eesmärgiks on minimeerida vahet potentsiaalse ja reaalse auditooriumi vahel. Turundajaid tuleb informeerida saatest, et nad saaksid seda teavet kasutada pressiteadetes ja reklaamis.
10. Proovid ja salvestus. Alates sellest etapist võtab režissöör produtsendilt juhtrolli üle, viies läbi vajalikud proovid ning lavastades eetrikõlbuliku salvestuse.
11. Tagasiside ja hindamine. Proovid võimaldavad hinnata saate algset kontseptsiooni ning teha vajaduse korral muudatusi.

1.3.3. Pilootsaade

Perebinossoff *et al* (2005:81-82) märgivad, et kui telesaade paistab arengustaadiumis olevat valmis, tuleb teha oluline otsus: kas tehakse pilootsaade või mitte. Pilootsaade võimaldab näha, kuidas paberil valminud saade päriselt välja näeb. Pilootsaate tegemine on aga väga kulukas, sest selle kulusid ei saa jaotada mitme saate peale ning esimest korda saate tegemine on ajakulukam ja kallim kui edasiste tegemine.

Seepärast tehakse terviklike pilootsaadete asemel üha enam nii-öelda minipilote ja presentatsioone, mis on pilootsaadetest märksa lühemad, kuid annavad sellegipoolest aimu, milline saade võib välja näha. Majanduspoole kasuks räägib, et neid on ka soodsam toota.

1.4. Valdkonna uurimistraditsioonidest Eestis

Eestis pole teaduslikul tasandil omasaadete loomist televisioonis otseselt uuritud, küll aga langevad selle teemaga kokku Olavi Paide ja Ester Vaitmaa bakalaureusetööd teleprodutsendi rollist ja tööülesannetest Eesti telekanalites ning Mirjam Matiiseni bakalaureusetöö toimetajatööst ETV publitsistikasaadetes. Seega on senised uuringud keskendunud eeskätt saate tegijate rolli kaardistamisele ja määratlemisele.

Mirjam Matiiseni (2004) töö oli omamoodi valdkonna pioneeruuring, mis vaatles toimetaja rolli ETV toonastes publitsistikasaadetes „Pealtnägija“, „Aeg luubis“ ja „Tegelikkuse KesKus“. Autor vaatles toimetaja kohustusi juba töötavas saates (mitte saate loomise staadiumis) ning defineeris kolm erinevat toimetajatüüpi:

1. Toimetaja kui konsultant – soovib loo autorile võimalikke lähenemisnurki ning jälgib kogu loo tegemist. Autor konsulteerib toimetajaga regulaarselt ning otsustab ise, kas ta järgib toimetaja soovitusi või mitte. Suhtleb aktiivselt ka saatejuhiga.
2. Taustatoimetaja – teeb valiku meeskonnale pakutud ja laekunud teemadest ning edastab need autoritele, pakkudes ka ise oma teemasid. Otsuse, millest lugu teha, teevad autorid, kuid taustatoimetaja otsib selleks taustainfot ja suhtleb allikatega, olles autorile abiks.
3. Autori rollis toimetaja – domineerib loo autori töö üle: paneb ise paika fookuse, kirjutab autori teksti pea täies mahus ümber. Otsustab teemade üle, käib autoritega ka võtetel kaasas. Vaatab, et lood oleksid formaadijärgse stiili, lähenemisnurga ning keelekasutusega, mida lugude nii-öelda reaautorid ei pruugi ise ära tabada.

Olavi Paide (2005) uuris Eesti sõltumatuid teleprodutsente ning nende rolli Eesti teletootmisturul. Tööst ilmnas, et sõltumatud, seega erasfääris töötavad produtsendid on nagu loomingulised ettevõtjad, kes arendavad enda või teiste ideedest saateprojekte, müüvad neid telekanalitele ja seejärel juhivad nende teostamist enda moodustatud meeskonnaga. Produtsent kui meeskonna tähtsaim isik vastutab idee teostuse ja suures plaanis absoluutselt kõige eest, kuigi igapäevases saatetegemises kaasa löömine on ta enda valik.

Programmidirektorid näevad produtsente laia silmaringiga loominguliste liidritena. Seega peavad nad olema usaldusväärsed ja vastutusvõimelised, sest kui kanal on langetanud otsuse mõne saatesarja tegemiseks, on edasine kontroll produtsendi käes. Tema otsused kaaluvad meeskonna ülejäänud liikmete otsused üle.

Paide märgib oma töös, et partnerlust telekanaliga soovivad ka produtsendid, kuid seda juba saateideede arendamise ja valimise etapis. Produktsioonifirmad sõltuvad telekanalitest majanduslikult ning nende jaoks on väga oluline tellimuse saamine. Produtsentidevaheline konkurents on telekanalitele aga kasulik.

Et seda olukorda mõjutab omakorda riigi väike rahvaarv ja piiratud reklaamitur, mis tähendab nii tihedat konkurentsi kanalite vahel kui produktsioonifirmade arenduseelarvete olematust, ei kattu telekanalite ja produktsioonifirmade soov usalduslikuks partnerluseks kuigi täpselt ning potentsiaalsete partnerite vahel on pigem vastuolud. Seetõttu on tootjafirmadel vähe sõnaõigust, et suunata programmi koostamist telekanalites ning telekanalitel on vähe sõnaõigust, et suunata saadete tootmist produktsioonifirmades.

Ester Vaitmaa (2007) uuris just produtsenditööd avalik-õiguslikus ETVs ning kõrvutas oma uurimistulemusi Paide omadega. Tööst nähtus, et ETV produtsentide ja sõltumatute produtsentide erinevus on suur ning avaldub eeskätt tööülesannetes, aga ka positsioonis tööturul.

Vaitmaa kohaselt saab ETV-siseseid produtsente vaadelda ka kui korraldavaid loomeinimesi, mistõttu sarnaneb nende roll tegevprodutsendi omale. Samas töötab ETVs vähemalt kolme tüüpi produtsente: neid, kes teevad tehnilist tööd, need, kes täidavad mitut rolli korraga (produtsent-toimetajad, produtsent-režissöörid), ja need, kes on produtseerimisega teleturu mõistes tegelevad produtsendid.

Vaitmaa hinnangul sarnaneb produtsenditöö ETVs produtsenditööle Eesti teletootmisturul: produtsendid käivad oma ideed välja tellijatele, kelle ees tuleb neid esmalt kaitsta, või siis tellijad annavad tellimuse mingiks saate tootmiseks. Tellimusi antakse väga erinevate kriteeriumide kohaselt: kas on vajadus mingi teema järele või siis vajavad rakendamist mõned ETV töötajad. Rohkem lähevad kaubaks tellijate pakutud ideed, mis on tekitanud olukorra, et mõni produtsent ei tahagi oma saateideid pakkuda, vaid ootab, mida „ülevalt“ tellitakse-pakutakse. Samuti tuleb tööst välja, et produtsent on kui projektijuht, kes tegeleb kõigega, s.h pakub tema välja ka esmase idee, saab tellimuse ja koostab tiimi, valides välja parimad.

2. Uurimisteema ja -meetod

2.1. Uurimisteema

Selle bakalaureusetöö eesmärk on uurida, kuidas luuakse Eestis telesaateid ehk kuidas töötatakse Eestis välja telesaadete formaate. Nõnda on selle töö ülesandeks vaadelda läbitavaid etappe ning võtmefiguure (toimetus, s.h. produtsent, saatejuht, toimetaja ja režissöör, kanal jt), kes loomisstaadiumis suunavad ja mõjutavad saadet kõige enam.

Nagu selgus ka intervjuudest, on telesaadete loomine juhtumipõhine protsess. Sellest tulenes vajadus töös keskenduda konkreetsete saadete loomislugudele, sest kuigi üldtendentsid on saadete loomisel samad (idee → tellimine → planeerimine → tootmine), erinevad saate arengu seisukohalt olulised nüansid erinevates kaasustes märkimisväärselt.

Sellest kriteeriumist lähtuvalt oli töös mitu piirangut. Esmane piirang oli saadete uudsus, mis tugines eeldusele, et inimestel, seega intervjuueeritavatel allikatel, on lihtsam meenutada pigem hiljutisemate kui vanemate saadete loomist. Nagu intervjuudest välja tuli, pidas see eeldus paika, sest kohati oli intervjuueeritavatel raske meenutada isegi uute saadete loomist. Seega: analüüsitav saade pidi olema esmakordselt eetris telehooajal 2007/08.

Teine piirang oli saadete originaalsus. Selles töös on vaatluse all ainult need omasaated, mis on a) tehtud Eestis ning b) samuti Eestis välja mõeldud ega põhine seega mõnel rahvusvaheliselt tehtaval litsentsisaatel (nagu näiteks „Eesti otsib superstaari“ või „Laululahiing“, mis tehakse mahukate formaadiraamatute põhjal).

Kahest piirangust lähtuvalt võib 2007/08 hooaja uute saadete põhjal teha järgneva tabeli:

Kanal	Välismaisel formaadil põhinevad omasaated	Eestis välja töötatud omasaated telehooajal 2007/08	
ETV	„Laululahiing“	„Erisaade“ „Juhtimisaju“ „Jätku leiba“ „Kes sõidab Pekingisse?“ „Kultuuriuudised“	„Miljon senti“ „Normanni vallutused“ „Pereelu“ „Revidendid“ „Vabariigi kodanikud“
Kanal 2	„Jumal tänatud, et sa siin oled!“ „Kuum hind“ „Maamees otsib naist“ „Vanad torisejad“	„Braavo!“ „Eesti vs. Jõekalda“ „Eestlane ja venelane“ „Navigare“	„Saladused“ „Talendijaht“ „Teravad mehed“ (<i>pilootosa</i>)

Kanal 2		„Jan Uuspõld läheb Tartusse“ (<i>sarjaks tükeldatud mängufilm, lisaks üks uus osa</i>)	„Unelmate pulm“ „Üks päev...“ „Üleaedsetele külla“
TV 3	„Haara mikker“ „Mantlipärija“	„Au tööle!“ „Brigaad 3“ „Eesti nõiad“ „Laste maailm“	„Tähetund“ „Täna õhtul Leo Põld“ (<i>kuulutati välja, aga ei jõudnud eetrisse</i>)

Sellest valikust on töös vaatluse all neli saadet: ETV kaks päevakajasaadet „**Revidendid**“ ja „**Vabariigi kodanikud**“ ning Kanal 2 kaks telemängu „**Braavo!**“ ja „**Eesti vs. Jõekalda**“. Valik langes nende kahe paari kasuks mitmel põhjusel. Esiteks oli oluline, et analüüsitud juhtumid oleksid teineteisega mingilgi moel kõrvutatavad: sama tootjakanal ning saate žanr annavad selleks võimaluse. Teiseks oli tähtis, et tegemist oleks märkimisväärsede saadetega, mille olemasolu on ühiskonnas ja meedias silma hakanud. See peaks näitama, et nad on kellelegi olulised ning neid tasub lähemalt vaadelda.

Oma seminaritöös uurisin ETV päevakajasaateid („Revidendid“ ja „Vabariigi kodanikud“). Bakalaureusetöö oluks ülesehituselt märksa loogilisem, kui oleks olnud võimalik neid saateid kõrvutada erakanalite analoogidega. Nagu nähtub eelnenud tabelist, polnud see aga võimalik, sest erakanalites polnud uhiuusi päevakajalisi publitsistikasaateid. Variandina oli kaalumisel hooajal 2006/07 alustanud saade „Kaua võib!“, kuid üks saade poleks andnud vähimatki aimu üldsuundumustest.

Nõnda seisavad avalik-õigusliku ETV päevakajasaated selles töös kõrvuti eraomanduses oleva Kanal 2 telemängudega, kuna need vastasid kõige paremini eelnevalt esitatud kriteeriumitele. Need kaks paari peegeldavad kenasti ka vastavate kanalite stereotüüpset programmisuunitlust: aktuaalteemad avalik-õiguslikus kanalis ning meelelahutus erakanalis.

TV 3 jäi vaatluse alt paraku täiesti välja, kuna selle kanali uued omaasaated on üksteisest niivõrd erinevad, et neid poleks erinevate žanrite tõttu saanud kõrvutada samal moel, nagu olid võrreldavad „Braavo!“ ja „Eesti vs. Jõekalda“. Lisaks, nagu tuleb välja tabelist, tõi TV 3 eetrisse oluliselt vähem uusi omaasaateid kui Kanal 2 ja ETV.

Kuigi kahe – või siis nelja – saate põhjal ei saa teha suuremaid üldistusi telesaadete loomisest terve žanri või kanali kohta, peaks see valim ning see töö siiski andma mingisuguse pildi sellest, kuidas ideest sünnib telesaade.

2.2. Uurimisküsimused

Uurimuse peamine eesmärk on välja selgitada, kuidas luuakse Eestis telesaateid. Sellest lähtuvalt on töös uuritavad põhiprobleemid lahendatavad järgnevate küsimustega:

1. Kes on idee algatajad ja miks?
2. Millistest etappidest koosneb saate loomine ideest eetrini?
3. Kui palju inimesi on saate arengujärgus sellega seotud? Mis rolle nad täidavad?
4. Kes mõjutab saadet loomisstaadiumis loominguliselt kõige enam?
5. Kui kaua möödub idee tärkamisest esimese saate eetrisse jõudmiseni?
6. Millised on saadete loomise sarnasused era- ja avalik-õiguslikes kanalites?

2.3. Meetodi kirjeldus

Uurimistöös on tulemuste selgitamiseks kasutatud semistruktureeritud kvalitatiivset ekspertintervjuud. Seale'i (1998) kohaselt on intervjuu sotsiaalteadustes enim kasutatav uurimismeetod, sest see on märksa ökonoomsem kui näiteks vaatlus. Samuti annab intervjuerimine nii kvalitatiivseid kui kvantitatiivseid andmeid.

Berg (1989) märgib, et ehkki küsimusi küsitakse kõigilt intervjueritavalt üldiselt samas järjekorras, võimaldab semistruktureeritud intervjuu meetod siiski intervjuerijal küsimusteplaani mõnevõrra kõrvale kalduda, et saada olulist lisa- ja taustainformatsiooni. Nõnda nähtub, et semistruktureeritud intervjuu on seotud nii struktureeritud (küsimused üsna kindlas järjestuses) kui struktureerimata (ei pea küsima ilmtingimata selles järjestuses ning võib küsida lisaks) intervjuuga.

Kuna valdkonda on seni Eestis uuritud vaid kaudselt ning lähtuvalt eeskätt toimetaja- ning produtsenditööst ja saadete arendusega seotud inimeste hulk on võrdlemisi väike, on just selle uurimismeetodi kasutamine kõige ammendavam. See lubab asjakohastel inimestel saate arengulugu kõige vabamas vormis kirjeldada ning anda uurijale uuritava kohta kõige enam informatsiooni. Küsimustikku koostades lähtusin uurimuse teoreetilistest lähtekohtadest: sellest, mida teised autorid on eelnevalt telesaadete kontseptsioneerimise ja loomise kohta kirjutanud.

2.3.1. Valim ja intervjueeritavate tutvustus

Süvaintervjuud on tehtud üheksa inimesega: iga saate kohta vähemalt kaks inimest. Intervjueeritavateks on valitud need inimesed, kes olid nelja saate arendustööga kõige rohkem seotud. Valimit aitas koostada töö juhendaja Raivo Suni, kes on ka ETV uuringukeskuse juht ning seeläbi tööalaseltki nende saadete arengulugudega kursis. Kanal 2 saadete „Braavo!“ ja „Eesti vs. Jõekalda“ puhul selgusid vajalikud intervjueeritavad eelkõnelustes kanali programmijuhiga.

Kui intervjuudest nähtus, et kedagi on vaja lisaks intervjueerida, siis seda ma ka tegin. Selline vajadus tekkis vaid korra, kui „Revidentide“ puhul ilmnnes esmastest intervjuudest Andres Arro märkimisväärne roll. Arro polnud intervjueeritavate esialgses nimekirjas.

Valimisse kuuluvad:

1. Ene-Maris Tali, „Revidentide“ produtsent
2. Piret Suurväli, „Revidentide“ tellija
3. Aarne Rannamäe, „Vabariigi kodanike“ saatejuht
4. Epp Ehand, „Vabariigi kodanike“ toimetaja-produtsent
5. Andres Arro, ETV endine programmijuht
6. Teet Margna, „Eesti vs. Jõekalda“ produtsent
7. Olle Mirme, Kanal 2 programmidirektor
8. Jevgeni Supin ja Raivo Suviste, „Braavo!“ produtsendid

Süvaintervjuud on läbi viidud 2008. aasta jaanuari keskel ning aprillis Tallinnas.

2.3.2. Küsimustiku ülesehitus ja tulemuste esitamine

Kõigi intervjueeritavate jaoks on kasutatud sama küsimustikku (esitatud lisa 1), kuid intervjuudes küsitud lähtus järjestuses rohkem sellest, mida inimesed rääkisid, kui sellest, mis järjekorras need küsimused olid paberil kirjas. Küsimustikus olnud küsimused olid koostatud selle järgi, et need annaks võimaluse vastata viiele peamisele uurimisküsimusele ning lubaks uurida töö peamist teemat: seda, kuidas luuakse Eestis telesaateid.

Intervjuudest selgunu kokkuvõtte ja analüüs on esitatud töö järgnevatel osadel.

3. Päevakajasaadete loomine ETVs

3.1. Igapäevase päevakajasaate loomine „Revidentide“ näitel

3.1.1. Idee algatamise põhjused

Televaatajateni jõudis „Revidendid“ 2007. aasta sügisel igapäevasaatena, kuid algsete plaanide kohaselt pidanuks see saade olema nii sisult kui vormilt teistsugune. ETV toonane programmitellija tahtis eetrisse tuua hoopis nädalas korra eetris oleva poole tunnise majandus- ja tarbijakaitsesaate.

„2006. aastast alates olen ma ajanud seda asja, et läheks käima üks majandus- ja tarbijakaitsesaade. /.../ Selle eest ma hakkasin rääkima. Ja olin selle nimel valmis lõpetama oma programmis paar teist saadet, mille arvelt, sest raha on ikkagi üks, juurde ei anta, maht on ka üks. „Teateid tegelikkusest“ asemel tahtsin ma algatada majandus- ja tarbijakaitsesaadet, kord nädalas, pool tundi. Aga telemaja on hästi suur ja pika vinnaga, hästi kaua ideed küpsevad, äkilisi otsuseid tehakse väga harva ja siis nad on tavaliselt tehtud kõrgemal tasemel kui programmitellija tasemel. /.../ otsustati ära, et „Teateid tegelikkusest“ küll lõpeb, aga mis asi selle asemele täpselt tuleb, seda tollane programmijuht Andres Arro nagu kõhkles.“ (Suurvälja 2008:2)

Andres Arro sõnul tuli kõhklus sellest, et ETV toonasele programmile oli vaja läheneda terviklikult ning ta pakkus ise välja, et tuleks tugevdada kell 19:30-20:00 olevat eetrivööndit. *„Kui me kevadel tegime sügisvõrku lähtuvalt oma programmi eelarvest, siis vaadates sügisele otsa, nägime, et kevadel lõppevad väga paljud saated ära ja kaovad ära. Poole kaheksane vöönd esmaspäevast reedeni oli suhteliselt tühi, sinna põhimõtteliselt jäi vist ainult „Osoon“, mis oli kolmapäeviti, ja võib-olla ka mõni väljast rahastatud sarja pakkumine. Eelnev kogemus oli meil see, et see poole kaheksane vöönd eriti ei töötanud, kuna seal oli igal päeval erinevale sihtgrupile saade: küll oli seal koolinoorte mäng, küll olid seal reisisaated, erinevate sihtgruppide saated.“ (Arro 2008:2-3)*

Nii Andres Arro (2008:3) kui Piret Suurvälja (2008:3-4) sõnul ei töötanud ETVs igaõhtune kella poole kaheksane vöönd, sest vaataja ei teadnud päris täpselt, mis sel ajal eetris

on. Erinevalt erakanalitest (kus samal ajal on eetris „Reporter“ ja „Kodu keset linna“) oli iga päev eetris saade erinevale sihtgrupile ning lisaks sellele saated regulaarselt vahetusid. Tsoonis polnud stabiilsust ning see tagas selle madala vaadatavuse.

„Andres [Arro] pakkus välja ideed, et tegelikult oli meil saatevõrgus üks tsoon nõrk, see oli 19:30-20:00. See tsoon ei käivitanud kella kaheksast tsooni. [---] sinnamaani oli meil see 19:30 täidetud niinimetatud suvalise programmiga, täiesti heitlik programm, sellel vööndil polnud oma identiteeti ja oma nägu, vaatajatel polnud harjumust. See oli juhuslik programm. Kas näiteks kümme nädalat kestis mõni sari, siis tuli uus sari ja tuli järgmine. /.../ Me kutsusime seda niinimetatud avalik-õiguslikuks vööndiks. Seal oli selline programm, mis väga kenasti avalik-õiguslikku kanalisse sobis, valdavalt oli see väiketootjate tehtud.“ (Suurväli 2008:3)

Saate produtsendi Ene-Maris Tali (2008:2) kohaselt on „Revidendid“ üks väheseid saateid, „*mis on puhtalt programminõukogu tellimus*“.

3.1.2. Saate loomise etapid

„Revidentide“ loomisstaadiumis võib eristada kuut erinevat etappi:

1. Esmane tellimus: iganädalane majandus- ja tarbijakaitsesaade
2. Tellimuse muutus: iganädalasest argipäevaseks saateks
3. Idee teoreetiline arendamine ning üldkontseptsiooni sõnastamine
4. Saate sisuline ja tehniline planeerimine
5. Pilootsaate tegemine ning selle põhjal vigade parandamine

1. Esmane tellimus: iganädalane majandus- ja tarbijakaitsesaade

Idee algatamisest on lähemalt juttu eelnevas punktis 3.1.1. Programmi tellijal Piret Suurväljal oli 2006. aastast plaan hakata tegema iganädalast majandus- ja tarbijakaitsesaadet, sest midagi sellist lihtsalt polnud. See saade pidi tulema „Teateid tegelikkusest“ asemele.

See iganädalane majandus- ja tarbijakaitsesaade lähtunuks otseselt avalikust huvist. Piret Suurväli (2008:79): „*Kui ma hakkasin 2006. aastal seda majandus- ja tarbijakaitsesaate ideed ajama, siis tuli see ainult sellest, et seda on väga vaja. Ja mitte ainult ei kaalunud seda vajalikkust avalikkusele, vaid tõepoolest tuhlasin ja otsisin igasuguseid materjale,*

majandusanalüüse ja raporteid, rääkisin tarbijakaitseametiga ja oli huvitavaid vestlusi kõikvõimalikke. Selle sarjaga olid väga suured lootused püsti.“

2. Tellimuse muutus: iganädalasest argipäevaseks saateks

Toonane programmijuht Andres Arro otsustas aga, et iganädalase saate asemel peaks tulema hoopis igapäevane saade, mis tugevdaks seni madala vaadatavusega ning oma identiteediga eetrivööndi 19:30-20:00. Ka sellest on põhjalikumalt juttu eelnevas punktis 3.1.1. *„Toonastel programmijuhtidel oli nägemus, et tegelikult vööndit peaks nagu kindlustama, et tõmmata need asjad käima. Ja siis nad tahtsid teha kindla idendiga vööndi, kus ma igal õhtul tean, mida ma vaatan. Ja siis tuli Andres Arro sellise idee peale, et teeme majandus- ja tarbijakaitseformaadi sinna ja teeme nii, et pool tundi ja igal argipäeval, aga alguses oli neli, mitte viis päeva [reedet polnud], sest raha lihtsalt ei jätkunud.“* (Suurväli 2008:4)

Suurel koosolekul pakuti siiski välja, et nädalas võiks olla viis saadet, mitte neli. See koosolek, kus arutleti ka loodava saate sisu üle, toimus 20. märtsil 2007. Arutellu oli kaasatud väga palju inimesi üle maja, kuna tegemist oli väga suure muutusega ETV programmis. Koosoleku mitteametlik protokoll, protokollijaks tellija Piret Suurväli, on välja toodud lisas 3.2. Intervjueeritavad on seda kooslust nimetanud „laiendatud programminõukoguks“, sinna kuulusid teiste seas programmijuht Andres Arro, planeerijad (s.h Salme Rannu), pearežissöör René Vilbre, uuringukeskuse juht Raivo Suni, turundajad, tellijad (Gerda Kordemets, Eero Spriit, Heidi Pruuli, Toomas Luhats, Marje Jurtšenko) ja valdkondade juhid (Andres Kuusk, Marko Kaljuveer jt). Ene-Maris Tali hinnangul oli kokku umbes 15 inimest, nende seas ka tema ise, kes oli juba eelnevalt valitud uut vööndit vedama. *„[Valisime Tali] märtsis [---], kui me rääkisime, et me tõenäoliselt käivitame selle vööndi ja kutsusime ta kampa kaasa mõtlema, et ta hakkaks seal tööle oma tiimiga ning ise vastutava projektijuhiga. Ja miks me ta valisime? Ta on näidanud ennast võimeka meeskonnajuhi ja hea ideede käimatõmbajana.“* (Arro 2008:15)

Sellelt koosolekult tuligi selle saate arengus suurem kontseptsiooni muutus: majandus- ja tarbijakaitse teema asendus „inimene versus ühiskond“ kontseptsiooniga. *„Tarbijakaitse idee või niisugune inimene versus ühiskond temaatika laienes tervele tsoonile. See oli nagu meie lähteülesanne ja me hakkasime arendama kõiki teemasid, mis puudutavad inimest. Et mis probleemid inimesel on. Inimesed on kool, lapsed, haridus, meditsiin, kus*

igal ühel on meil probleeme ja siis saatejuhtide valik tekkis selle järgi, et oleks natuke ampluaad igaiühel.“ (Tali 2008:4). Oluline tähelepanek saate edasise arengu kontekstis: alates sellest hetkest kuni suve lõpuni polnud saade päevakajaline, vaid lihtsalt kõiki teemasid käsitlev.

3. Idee teoreetiline arendamine ning üldkontseptsiooni sõnastamine

Säärane tellimuse muutus, mis oluliselt suurendas saate sagedust, sundis ka saate sisu ümber mõtlema. „See muutis tegelikult meie kontseptsiooni. Et ei ole enam majandus- või tarbijakaitsesaade [---], vaid see pidi eeldama sellist kergemat käsitlust. Et esiteks tekkis kohe probleem, kuidas anda idendile mingit nägu või tegu, et kuidas saada aru, et see on igal päeval üks saade. Oli selge, et üks inimene, saatejuht seda teha ei jaks. Siis me leidsime, et järelikult on vaja viit saatejuhti. Sellest suurest koosolekust alates, kust otsustati, et see on viis korda nädalas [20. märtsil], sealt alates käivitus nüüd [produtsent] Ene-Maris [Tali] väga jõuliselt ja pidi hakkama formaati välja töötama väga konkreetselt.“ (Suurväli 2008:5)

Idee arendamise kõige tähtsam etapp oligi seesama 20. märtsi koosolek, mida Piret Suurväli nimetas olevat „seminari tüüpi“, kus „pripsiti ideid“. Nende ideede põhjal sai Ene-Maris ülesandeks saade välja mõelda.

„Seadsime esimeseks siukeseks lähtetingimuseks, et see peab olema hästi inimeselähedane, et me räägime seal perest, tarbimisest, majandusest, kodust, liiklusest, kõigest, mis inimesi iga päev puudutab. Ja räägime just läbi inimese. Üritame seda hästi palju illustreerida visuaalse materjaliga, nende inimeste endiga, inimesed ise räägivad oma lugusid, kui me näitame inimeste lugusid, ja inimesed siis ka ise kommenteerivad neid lugusid, suhestuvad nendesse lugudesse. Üritame vältida sellist nii-öelda ametnike poolt, ja kui, siis nad annavad ka ühe osapoolena oma kommentaari nende inimeste lugudele.“ (Andres Arro 2008:4)

Ene-Maris Tali sõnul oli sellel seminarilaadsel koosolekul liiga paljude inimeste arvamusi, mille pärast oli raske ka hiljem paljudele meeltemööda olla, sest saade ei arenenud orgaaniliselt toimetuse sees. „Igaüks kujutas ette, mis saade see võis olla, et kui viis päeva, siis ei

tohiks probleeme olla, aga kui tellimus oli just probleemid just, siis kuidas neid esitada, ja ametnik Eestis on alati kuiv, ta on kuiv.“ (Tali 2008:24)

Ene-Maris Tali hinnangul on toimetusekeskne lähenemine, kuhu on kaasatud umbes 3-4 inimest, parem, sest siis saade sünnib mõttetöö viljana. *„Tekib sünergia. Aga paraku 15 inimesega seda ei teki. /.../ See sama programminõukogu arendab veel kolme-nelja saadet, see on küll nende asi, aga see pole mitte nii väga nende asi, nad pakuvad oma uitmõtteid suuresti.“ (Tali 2008:29,32)*

4. Saate toimetuslik ja tehniline planeerimine

Alates märtsikuu koosolekust kuni maikuuni

Saate toimetuslik personal tekkis selle põhjal, kellel oli mingi saade läbi saanud. Tellija Piret Suurväli (2008:43): *„Teateid tegelikkuses“ lõppes, see seltskond jäi vabaks ja liikus kohe „Revidentide“ meeskonda. „Avatud toimik“ lõpetas, selle seltskond liikus kohe „Revidentide“ meeskonda. „Kas sellist Eestit me siis tahtsimegi?“ ehk siis Ene-Marise enda projekt, kui see lõppes, siis selle meeskond liikus ka „Revidentide“ meeskonda. Kolme erineva saate meeskonnad said „Revidentide“ saates kokku. Ja need olid enam-vähem sundvalikud Ene-Marisele, sest minu huvi oli, et need inimesed ei jääks tööta ja et me ei hakkaks ei tea kust turu pealt otsima ei tea keda, sest nad kõik olid väga kvalifitseerunud tegijad ja nad kõik oleks olnud väga head „Revidentide“ tegijad taustajõuna.“*

Kuna toimetajatest jäi siiski puudus ning nendele seatud lattu oli kõrge (toimetaja pidi olema kvalifitseerunud), korraldati nende leidmiseks avalik konkurss, kus said kõik osaleda. (Tali 2008:123)

Saatejuhid valiti kindlate reeglite järgi. *„Siin on omad tingimused, et sinna uut ja noort ei too. Üks väga suur valiku alus oli see, et ta peab olema otsesaate härg, neid ei ole meil palju.“ (Tali 2008:127) „Meil oli mitu kriteeriumi: usaldusväärne, kogemustega, otsesaate kogemus pidi olema raudne, ja siis see, kuidas ta telekraanil välja paistaks. Need olid meie tingimused. Kui me räägime majandusest, tarbijakaitsest ja süsteemist, kui saatejuht on inimese kaitsel, siis ta peab olema usaldusväärne. Meil oli veel probleeme seepärast, et*

vanus oli algselt... vanema klassi inimesed, ütleme siis niimoodi, me kahetsesime, et meil nooremaid polnud.“ (Suurväli 2008:103)

Suurvälja ja Tali sõnul käis läbi umbes kümme nime, kellest valiti viis, kellega kontakteeruti. Need viis olid kohe ka nõus. Kuigi saatejuhtide valiku üle oli samuti suur diskussioon, jäid Piret Suurvälja (2008:110) hinnangul peale siiski saatetegijate arvamused.

Ene-Maris Tali (2008:74,76) kohaselt hakati maikuus tööle kujundusega. Selleks ajaks oli paigas saate üldkontseptsioon, saate koosnemine mitmest lõigust ning saatejuhid.

Saate arendusfaasis polnud Ene-Maris Tali (2008:98,100) sõnul originaalsel lähenemisel eriti suurt tähtsust: omalaadset lähenemist sai lubada ainult videolugudes. *„Saatel on oma dramaturgia, aga seda ei saa nii läbi komponeerida. On kaks võimalust: kas sa tuled nagu ajas ja päevas või sa lood nagu kunstliku loo, et need on nagu dramaturgiliselt hästi koos. /.../ See, et me püüdsime montaažis teha neid lugusid elavamaks, see on üks asi, aga otsesaates, seal me midagi ei teeks.“*

Kuigi tegemist oli suure muutusega ETV programmis, siis programmijuht Andres Arro siiski toimetuse tööd väga palju ei kontrollinud. *„Ma olen ise siuke usaldaja tüüp, delegeerin inimestele edasi ja usaldan neid. Seepärast nad saidki sellised välja valitud, et oli usku, et selline meeskond tõmbab asja käima. Me panime mingid tähtajad, millal me tahame midagi lugeda paberil, millal me tahame midagi näha mingeid katsetusi. Need tähtajad hakkasid nihkuma tegijate endi soovil, aga ma usaldasin neid jätkuvalt ja muutsin need kuupäevad ära, kuna see oli nende suur palve.“ (Arro 2008:25)*

Suvi

Suvel toimus ETVs struktuurimuutus, kui ETV liideti Eesti Raadioga ning tekkis rahvusringhääling (ERR). Kui „Vabariigi kodanikke“ see ei mõjutanud, siis „Revidentide“ arengujärgus tekitas see teatava segaduse. *„Siis tulid keerulised ajad, sest Eesti Televisioon lõpetas juriidilise üksusena ametlikult tegevuse, moodustati rahvusringhääling. Ülemused ja juhtkond vahetusid, tekkis mingisugune suur äraootamise hetk, et mis nüüd saab. /.../ see oli tugev muutus, millest uued juhid ei teadnud enne midagi, kui nad hakkasid asjasse süvenema suvel. Et see toppas väga palju ettevalmistustöid.“ (Suurväli 2008:6) „Uus juhtkond /.../ sai küll asjatult seda kriitikat, nemad polnud selle*

sarja ellukutsujad ja tagantlökkajad. Nad pidid faktiga leppima. /.../ Siis oli juba 24. tund ja ei olnud enam suurt midagi mõtelda ja ümber teha.“ (Suurväli 2008:7)

Raskusi planeerimisel valmistas ka see, et saate toimetused oli suvel puhkusel, ehkki ulatuslik saade vajab reaalselt valmistamist. „Kõik need saatetegijad, Ene-Maris ja teised, lõpetasid ju oma eelmise sarju ja suvepuhkuste ajal tahtsid nad kõik puhata ja siis kui augustikuus tööle tuldi, siis hakkas meeletu töö, et uut sarja siis tegelikult nii-öelda valmis lükata. Et mitte ideena seda küpsetada, vaid tegelikkuses teha.“ (Suurväli 2008:7)

August

Kuigi uus juhatus ei jõudnud eriti saate arengusse sekkuda, suutis nende üks otsus siiski saate tegemise peaaegu et halvata. „Uus juhatus tahtis, et kuna tegemist on igapäevase saatega, et ta oleks päevakajaline. Enne seda nõuet polnud varasemate otsustajate poolt. Lausa öeldi, et see on andestamatu, kui päeval midagi juhtub ja teie sellest ei räägi. /.../ Aga see päevakajalisuse kohustus halvasti eeltööd, videolugude tegemise sellise hoo, sest mida sa siis teed, kui sa pead olema päevakajaline, ja sa ei tea, mida päev toob. /.../ [Seepärast tuli otsesaaates] teha intervjuu inimestega, kes on suutelised otsesaaates otse-ette rääkima, mitte ei ehmata ennast surnuks, mis tegelikult välistas tavakodaniku. See paradigma muutus. Päevakajalisus – see andis tegelikult surmahoobi kogu sellele süsteemile ja asjale.“ (Suurväli 2008:47).

Juhatus vahetus hajutas ka vastutust ning nii jäigi segaseks, kes nüüd selle projekti eest hoolt kannab. „Inimesed kadusid, keegi ei saanud enam aru, mis toimub, lisandus uusi inimesi, kes nii-öelda hakkasid küsima, kaasa arvama ja eks vist niisugune vastutus kaduski ära, täpselt enam ei teadnudki, kelle tahtmine peab peale jääma.“ (Andres Arro 2008:6)

„Esialgse formaadi järgi [---] pidi olema viis erinevat teemat. Et kaks sellist pikka ja põhjalikku teemat ja kolm sellist lühikest väikest klippi, kasvõi mõni klippki kas või. Aga viis erinevat käsitusviisi pidi olema, aga lõpuks jäi alles kaks või kolm heal juhul. See tekitas kogu selle aeglase tempo saatele.“ (Suurväli 2008:47). Ühe säärase esialgse, viie erineva teemaga saate plaan on lisas 3.3.

Suurem osa saate reaalsest ettevalmistusperioodist jäi Suurvälja sõnul just augustikuusse, kuna tegijad tulid alles 6. augustil puhkusele tagasi. „August oli ikkagi väga lühike aeg nii kolossaalse sarja käimalükkamiseks. Kui tehti studios proovivõtet, siis selgus, et stuudiokujundus ei kõlba ja see oli praktiliselt nädal aega enne eetrit. /.../ Nii suure projekti käimalükkamisel oleks pidanud puhkustest kuidagi mööda saama või neid teistmoodi organiseerima.“ (Suurväli 2008:48)

Viimasel hetkel tuli ka saate pealkiri. „See on väga pika arengu tulemus. Ühelt poolt programminõukogu pakkus, aga kui tootmisplaan pidi ära minema, siis me otsisime seda rolli, et mis rollis on saatejuhid ja me tahtsime siit natuke suuremat kiiksu, et see revidendi positsioon. Muidu see revident on selline kuri riigiametnik, aga tema oleks nagu à la revident, et ta küsiks ja päriks ja uuriks, see oli tiimi pealkiri väga paljudest pealkirjadest. /.../ Ega Hanno olnud tükk aega nõus sellega, aga tellija oli nõus ja see oli kõige visuaalsem nendest teistest pealkirjadest, mis olid mitte midagi ütlevad ja mis ei sobinud mingil muul põhjusel. Ja kuna aeg oli seal maal ja saatejuhtidele meeldis see pealkiri. Kui saatejuht on nõus ja tahab „Revidente“, siis on see juba suur argument.“ (Tali 2008:169,177) „Oi, see oli hullumeelne nimede arutelu! Nimede arutelud olid mingid eraldi koosolekud, kust kõik majast pakkusid ideid, kõik tehti maha ja ühele meeldis ja teisele ei meeldinud, see oli täitsa jube. Ja see „Revidendid“ oli umbes nii, et samal päeval, kui telekavad läksid välja, siis tulid „Revidendid“, pooltele meeldis, pooltele ei meeldinud, aga siis polnud enam midagi ütelda, siis läks.“ (Suurväli 2008:93) Teisteks võimalikeks pealkirjadeks umbes paarikümne variandi seast olid näiteks „Viisnurk“, „Tsoon“ ja „Igapäevane“.

5. Pilootsaate tegemine ning selle põhjal vigade parandamine

Pilootsaade tehti 21. augustil, erinevalt „Vabariigi kodanikest“ ei võetud linti tervet saadet, vaid lõigud kõikide saatejuhtidega. „Me ei teinud täissaadet, me tegime igaiühaga ühe välislõigu, videolõigu ja ühe intervjuu eetris. /.../ Kaja Kärner šokeeris meid sellega, et ta oli hästi valmis, ta tegi täpselt seda, mida me ootasime. Ruussaar tegi „Aeg luupi“, Vallo polnud kaua teinud televisioonis, tegi oma majandust kenasti, Gaute oli omas võtmes. Kui saatejuhid näevad iseendast, mida me paneme kokku, siis sai selgeks et... Hannes Hanso vahetasime me välja, sest ta ei olnud ajakirjanik, ta oli kommentaator. Ta võttele minnes ei suuda aduda, mida ta teeb. Ta võib lobiseda tunde, aga see kõik see on meie töö, me

peame kõik need tunnid läbi vaatama, võib-olla me sealt midagi leiame, meie aeg ei võimaldanud. /.../ Selle proovisaatega sai nagu selgeks, kuidas me peame töötama ja kuidas saatejuhid peavad töötama. Et sellest oli niipalju abi. Ja programminõukogu siis vaatas ka, et kas see on nende tellimus. Piloot on alati selles mõttes hea, et sa reaalselt tulemust näed. /.../ Ega ta ei olnud meil nüüd nii me oleksime võtnud sellise tee, et kirjutanud saatejuhtidele ette, me lasime seda teha neil nii, nagu nemad olid aru saanud. Ja see ei olnud päris see, mida me... Igaüks tegi seda, mis ta on harjunud.“ (Tali 2008:39,42)

Tali (2008:44) sõnul aitas pilootsaade aru saada, kuidas töötab kujundus, kuidas liiguvad saates saatejuhid jne. Radikaalse muutusena läks vahetusse terve kujundus. „Me muutsime täiskujunduse. Me viskasime välja vana kujunduse ja tellisin... nii et pühapäeval oli piloot ja see kujundus ei töötanud sellepärast, et selle teostus oli natukene niisugune, mis minu jaoks ei olnud esteetiline /.../. Ta tuli suurem, kui meil olid plaanid, meil oleks vaja olnud teist võtteplatsi ja seda teist me ei saanud. See on olnud üks väheseid kordi, kus ma olen öelnud, et sorri, me seda kujundust ei kasuta. Siis me võtsime uue kunstniku ja nädala ajaga tehti meile uus kujundus.“ (Tali 2008:48)

Kui kujundus oli püsti, asuti tegelema ka saate tehniliste aspektidega: valgus, montaaž, operaatoritöö. Eelnevalt olid need vaid kulutustena eelarvesse pandud. Nüüd vaadati piloodis, kus palju katsetati, kuidas need reaalselt töötavad ja kuidas neid loominguiliselt lahendada. Tulemus saavutati üksteisega konsulteerides (valdkonna spetsialist ja režissöör), kusjuures lõppkokkuvõttes jäi peale režissööri hääl. (Tali 2008:147,149,150). „[Näiteks valgustuse] peale ei saa mõelda enne, kui kujundus on püsti. Maketi puhul vaatame me läbi operaatori ja valgustajaga, mis probleemid on, et kas sellega valgustab välja inimesed, nii nagu vaja on, mis platsid on. /.../ Seda ilma reaalse kujunduseta ei tee.“ (Tali 2008:155)

Pilootsaade sundis saatesse sisse viima ka sisulisi muutusi. „Asjad said nagu selgemaks kõigile, siin nagu annab ette just kujundus, kuidas liikuda, meil said saate pikkused paika, peateema ja kõrvalteema. Me proovisime sisse tuua sellist lühemat lugu. Plaan oli, et toome sinna tropistendi, et salvestame selliseid kohti, kus inimesed ise eksivad, kus inimesed valesti pargivad või ükskõik mida, kreisid situatsioonid, kus inimesed türanniseerivad teineteist, aga see ei hakanud seal tööle, see ei hakanud tööle pildis. Ja ka see

„Täna ajaloost“, mis täna toimus või mingisuguse muu teema juured olid kuskil kaugemal, selle pildi erinevus oli nii suur, et ta mõjus diletantlikult, see ülesvõtmine oli teises stiilis.“ (Tali 2008:52)

Endise programmijuhi Andres Arro (2008:7) sõnul ei vastanud pilootsaates, õigemini tehtud klippides nähtu selgelt esitatud tingimustele: „Sisuliselt me nägime mõned nädalad enne üksikuid fragmente ja katsetusi saatejuhtidega, sinna me tegime väga palju korrekture, sest see oli just läinud nii-öelda vestlussaateks ametnikega, et selline inimeselähedus oli sealt kõik kadunud. Vaatasime seda üleminekuaja [neljases] grupis, kuhu oli lisandunud praegune peatoimetaja Heidi Pruuli [ja Hanno Tomberg], tegime tellijale, kes oli siis veel Piret [Suurväli], kes aitas seda asja käima lükata, omad märkused, mis meile ei meeldi. Millest me alguses rääkisime, mis on seal risti vastu läinud, lootsime, et see on normaalne protsess, äkki nad tõmbavad selle asja teistpidi käima. Siis lõpuks oligi septembri esimene nädal ja välja tuli see, mis tuli.“

Arro (2008:34,36) hinnangul ei olnud siis enam võimalik ka saadet edasi lükata. „Meil ju kolm nädalat varem lähevad majast välja kavad. Tegelikult oligi juba see aeg, kui pealkirjad ja kavad olid väljas, siis on juba vaatajale väga raske öelda, et meil see nädal see saade ikka ei tule, et me lükkame nädal aega edasi. Siis oli loota ainult, et paari nädalaga juhtub ime. /.../ Eks me natuke mõtlesime küll siin planeerimisosakonnaga, et mida me saaks teha, aga siis me läksime selle riski peale. Tagantjärele võin ju öelda, et vaevalt, et see nädal midagi aidanud oleks.“

3.1.3. Võtmefiguurid saate loomisel

„Revidentide“ keerulises arenguloos on palju olulisi inimesi ja gruppe, kes saadet oluliselt mõjutasid (suvalises järjestuses):

- **Piret Suurväli** – tahtis algselt teha igapäevast majandus- ja tarbijakaitsesaadet ning oli selle saate tellija, vahelüli toimetuse ja programminõukogu vahel.
- **Andres Arro ja programminõukogu** – (niinimetatud laiendatud) programminõukogu eesotsas toonase programmijuhi Andres Arroga esitas tellimuse, et eetri- tsooni tugevdamiseks võiks luua igapäevase saate. Samuti aitas „laiendatud programminõukogu“ suunata alguses saadet, pakkudes välja rohkelt ideid. See arvamuste rohkus tegi omakorda saate tegijate endi sõnul nende töö keerulisemaks.

- **ERRi uus juhatuse (Hanno Tomberg)** – uuel juhatusel oli küll võrdlemisi väike roll, sest saade sai suuresti paika enne neid, kuid just nemad otsustasid, et saade peab tulema päevakajaline, mis intervjuueeritavate sõnul oli peamisi põhjusi, miks saade ei tulnud selline, nagu ta pidanuks olema.
- **Toimetuse eesotsas Ene-Maris Taliga** – tellimuse reaalne täitja, kes/mis otseselt saadet teostas ning vastutas valmiva saate eest.

3.1.4. Raskused saate loomisel

Intervjuudest saatega seotud inimestega ilmnas saate loomisprotsessis järgnevaid raskusi:

- **Arvamuste paljusus.** Kuna saate arengusse oli haaratud umbes 15 inimest koosnev nii-öelda laiendatud programminõukogu, siis oli palju arvamusi, millega tuli meeskonnal arvestada. *„Paraku 15 inimesega seda [sünergiat] ei teki. /.../ See sama programminõukogu arendab veel kolme-nelja saadet, see on küll nende asi, aga see pole mitte nii väga nende asi, nad pakuvad oma uitmõtteid suuresti.“* (Tali 2008:29,30)
- **Raskused meeskonna komplekteerimisega.** Toimetajaid otsiti konkursiga, kuid see erilisi tulemusi ei toonud. Nõnda jäi meeskonnast puudu, et teha viit saadet nädalas – igaüks erineva saatejuhiga
- **Saatejuhtide prognoositust väiksem panus saatesse.** Algselt plaaniti, et saatejuhid on justkui autorid, kuid arengustaadiumi lõpus hakkas paistma, et saatejuhid on tõesti pelgalt saatejuhid ning toimetajatele lasub seetõttu veelgi suurem raskus ja vastutus.
- **ETV struktuurimuutuse mõju, uus juhatuse.** ETV muutumine ERRiks tähendas seda, et mõnda aega on segane, kes alles areneva ja valmiva saate üle vastutab, samuti raskendas uue juhatuse päevakajalisuse nõue saate plaanimist ja tegemist. *„Uus juhatuse tahtis, et kuna tegemist on igapäevase saatega, et ta oleks päevakajaline. Enne seda nõuet polnud varasemate otsustajate poolt. /.../ Päevakajalisus – see andis tegelikult surmahoobi kogu sellele süsteemile ja asjale.“* (Suurväli 2008:47) *„Inimesed kadusid, keegi ei saanud enam aru, mis toimub, lisandus uusi inimesi, kes nii-öelda hakkasid küsima, kaasa arvama ja eks vist niisugune vastutus kaduski ära, täpselt enam ei teadnudki, kelle tahtmine peab peale jääma.“* (Arro 2008:6)

- **Saate arendamine teiste saadete kõrvalt.** „See arendustöö toimus niisuguse suure saate kõrvalt nagu „Kas me sellist Eestit tahtsimegi?“, mis tähendas kahte päeva majast väljas komanderingus, kahte päeva montaaži ja ühte ettevalmistust. Ega see ei olnud ka lihtne, kui sa ühte saadet toodad, sa ei ole päris vaba veel panustama täielikult teisele saatele.“ (Tali 2008:23)

3.1.5. Järellugu

„Revidendid“ jõudis iganädalase saadena eetrisse esmaspäeval, 3. septembril. Saadet vaatas keskmiselt 40 000 inimest päevas. Intervjuudest nähtub, et peale madala vaatajainumbri oli saatele kiire lõpu tegemise põhjuseks samuti see, et tulemus ei sarnanenud eriti tellitule ning telemaja „ülemistel korrustel“ ei nähtud paranemist ka tulevikus. Saate tegemine lõpetati 2007. aasta lõpus.

Meedia võttis saate vastu vastakate hinnangutega. Liivi Šein (2007a) kirjutas Eesti Päevalehes, et „Revidendid“ on „kui värskelõhnaline kooliõpik, lõpmata huvitav – uudne stuudio, hea graafika, ilus dramaatiline saatepea ja lõpp“, kuid küsis samas, kas Eesti Televisioonist saab pildiga raadio.

Karin Paulus (2007) pidas käsitletud teemasid „uudseteks ja valusateks“ ning kiitis üldjoontes saatejuhte, eriti Kaja Kärnerit, „kelle täpselt formuleeritud küsimused ning terav kullipilk ei lasknud vastastel jutumulli ümaraks puhuda“. Andri Maimets (2007) ütles Postimehes, et „hall „Revidendid“ ei erine kuidagi süngest „Foorumist““.

3.2. Iganädalase päevakajasaate loomine „Vabariigi kodanike“ näitel

3.2.1. Idee algatamise põhjused

Kui „Revidendid“ loodi seepärast, et ETVs vajas tugevdamist madala vaadatavusega ja selge programmiidentiteedita argiohtune eetrivöönd, siis iganädalase päevakajalise

vestlussaate „Vabariigi kodanikud“ loomise otsene põhjus on märksa pragmaatilisem: saatejuht Aarne Rannamäe tahtis lihtsalt saada vaheldust senisest tööst.

„Ma ei viitsinud enam „AK-d“ lugeda ja siis pidi midagi välja mõtlema, kui ei tahtnud siit majast ära minna. Mõtlesingi välja siukese jutusaate ehk talkshow, kus ei oleks poliitikut või kus ei oleks ainult poliitikut ja oleks nii-öelda inimeste arvamus sees, aga need inimesed pidid olema tuntud. Inimesed, kes ei räägi ainult oma erialast juttu /.../“ (Rannamäe 2008:4) Nõnda ei tulnud pärast ka hoolega saatejuhti valida – see oli kohe olemas.

Idee esialgne teadlik arendamine algas Rannamäe peas juba 2006. aasta sügise paiku. *„2006 sai mul viis aastat „AK-d“ loetud, mõtlesin, et enam ei viitsi, pole päris ajakirjaniku töö. Et see teiste tekstide ettelugemine või toimetamine ainult, ja see üks väike intervjuu seal saates. Et see pole päris minu leib – ära hakkas tüütama rutiin. Ja need pikad tööpäevad, mõttetult pikad, 14 tundi, kuigi ei tööta iga päev. /.../ Välisasjad on ja jäävad mulle, aga midagi juurde veel ja tulin siis sellisele mõttele.“ (Rannamäe 2008:22)*

3.2.2. Saate loomise etapid

„Vabariigi kodanike“ loomise võib laias laastus jagada nelja etappi:

1. Saate idee väljamõtlemine, üldkontseptsiooni sõnastamine
2. Saate kinnitamine programminõukogus
3. Saate toimetuslik ja tehniline planeerimine
4. Pilootsaade ja lõplikud ettevalmistused

1. Saate idee väljamõtlemine, üldkontseptsiooni sõnastamine

Vt punkti 3.2.1. Selles staadiumis sai idee ka paberile (vt lisa 3.1). Kui baasidee oli paigas – vestlussaade, kus erinevate valdkondade arvamusliidrid räägivad ühiskondlikult olulistel teemadel –, asuti mõtlema saatele täpsemalt.

Saade sai juba kohe alguses pealkirjagi: *„Aga just nimelt see kodanikuühiskonna kasvata- mine [saate üks eesmärke] – seepärast on ka nimi „Vabariigi kodanikud“, mis peab ikka ära näitama, et teemat ei arenda edasi mitte spetsialistid, vaid kodanikud. Tõsi, nad*

peavad olema aktiivsed kodanikud, kellele läheb Eesti elu korda või ka välispoliitika. Ei aja ainult oma kitsast asja, vaid mõtleb natuke laiemalt.“ (Rannamäe 2008:28)

Rannamäe (2008:48) tunnistab, et kuigi ta ei mõelnud loomisstaadiumis otseselt saate potentsiaalsele vaatajaskonnale, ta siiski teadis, milline see umbes on: *„Ma tean ju uurin-
gute järgi, et sellistel saadetel ongi selline vaatajaskond, natuke vähem noori, rohkem
keskealisi ja võib-olla veel rohkem selliseid 50+, no ütleme, et 45+ on selline tavaline.
Haritud inimesed valdavalt, kõrgharidusega.*“ (Rannamäe 2008:48)

Samuti polnud määrava olulisusega originaalne lähenemisviis: *„Originaalselt... Sellised
asjad on ammu välja mõeldud, see ei ole mingisugune formaadisaade, et ma pean kuskilt
formaadi ostma ja seda täpselt järgima. Kui vaadata muu maailma televisiooni, siis on
kõik juba välja mõeldud, ega midagi väga originaalset siin ei mõtle välja, kõik on olemas.
Kas ta nüüd täpselt niisugune on, aga enamasti.*“ (Rannamäe 2008:50)

Küll aga mõjutasid saadet selle arendamisel sama žanri teised esindajad: *„Mulle öeldi kohe
alguses, et see saade ei tohi olla nagu „Foorum“. Ta ei tohi olla ainult studiosaade. Ja
sealt tulid siis need lõigud ja teemade valik on teistsugune. „Foorum“ teeb päevakajalist
poliitsaadet, põhimõtteliselt on „Foorum“ parlamendisaade, seal on põhimõtteliselt 90%
parlamendi koalitsioon või opositsioon vastamisi või siis võetakse keegi muu toetama üht
või teist poolt. Meil ei ole ju seda. /.../ Hoopis teine seltskond on meil, teemad on ka
hoopis teistsugused.*“ (Rannamäe 2008:52)

Kui üldidee oli paigas, asuti toimetusesiseselt – Rannamäe, toimetaja Epp Ehand, režis-
söör Krista Rannamäe – mõtlema sellele, kuidas konkreetselt saate ideed lahendada
asuda. Epp Ehand: *„Kujundus [---]. Kas sinna tuleb videolõike või ta on ainult stuudio, kui
mitu inimest on korruga saates, kui pikk see saade on. Siis kas ja kuivõrd luua seal
selliseid vaataja sekkumise võimalusi. Ja siis juba nendest vastustest tulenevalt, mida ja
keda meil on vaja: keda meil on vaja palgata mida tegema. Ja siis kuidagi möödaminnes
kujunesin mina ka produtsendiks. [---] ETVs on nii, et [---] produtsent on nii-öelda see
inimene, kes kogu projekti haldab, on asjaajaja-administraator, kes vaatab, et kõik
jookseks ja kes vastutab ka eelarve ja lepingute eest.*“ (Ehand 2008:7)

Epp Ehandi sõnul sai üsna kiiresti paika üldjoontes saate olemus: „3-4 külalist saates, saab sisse helistada, saab kirju saata ja et on videolood.“ (Ehand 2008:61) Vahepeal tuli ka oma ideed koosolekutel kaitsta (Andres Arrole, Salme Rannule, René Vilbrele, Andres Kuusele). Idee kaitsmine ja esitlemine toimus suuliselt. Eelnevalt oli koosolekul olijatele enda kurssi viimiseks saadetud saate ülenägemus paberil (Ehand 2008:64), vt lisa 3.1, – seda kirjalikku nägemust saate arengustaadiumis ei muudetud.

Arengustaadiumis muutus ka saate kestus, otsustajaks oli toimetuse ise: „Alguses oli [Aarnel] mõte, et võib-olla poole tunnine saade... et ta ikka jääb 50 minuti peale. Ja siis üsna kohe otsustasime ka, et vaataja sekkumisvõimalus tuleb sinna nii telefonitsi kui ka interneti vahendusel. Kõik ülejäänud oli juba tehniline asi.“ (Ehand 2008:8) Rannamäe plaanis poole tunnist saadet, niipea kui Ehand tuli pardale, muutus saate kestus: „Seda lihtsalt mina ütlesin. Et pole üldse mõtet alustada jutuaajamist, kui see lõpeb kohe, et teeme ikka 50 minutit. Mulle endale lihtsalt tundub, et jutusaadet ei ole mõtet teha 30 minutit.“ (Ehand 2008:80)

Tehnilistest aspektidest sai juba kavandamisstaadiumis paika see, et saatesarja operaatoritöö tuleb teadlikult pisut lohakas. „See oli algusest peale selge. Küsimus oli selles, et kuna meil on kuue kaameraga saade, mis oli jällegi enneolematu, jutusaade. /.../ kuue kaameraga jutusaadet pole tehtud, pluss veel kraana, mis püüab igasuguseid plaane. /.../ Kui elu on väga korralik, siis on see väga igav, kui ta ei ole nii väga korralik, siis ta ei ole nii väga igav. See on sama põhimõte.“ (Rannamäe 2008:72) „Korralik telepilt ei ole selline, kus tõmmatakse ühelt poolt teisele ja režii otsib midagi, eetris on sageli näha midagi, mingit head plaani, head kuulavat või põlastavat, või iroonilist. Või keegi ütleb video ajal midagi ja seda näidatakse eetris. Mittekorralikud plaanid, vaid näiteks läbi kõrvaugu, teised esinejad on reas jne. /.../ teist stuudiosaadet sellise pildikeelega pole. See on omaette eesmärk.“ (Rannamäe 2008:70)

2. Saate kinnitamine programminõukogus

Programminõukogus kinnitati saade maikuus. „Lähed sinna ette ja nad esitavad sulle küsimusi, paberid on enne ära tehtud, et mida see saade endast kujutab. Ja siis nad vaatavad ja mõtlevad, et kas see sobib programmi, kas ta haakub teiste saadetega, kas ta

kattub mõne saatega, kas tal nii-öelda nišši on. /.../ Ja nii kinnitati ära mais, suvi läbi oli ettevalmistus ja septembrist läks käima.“ (Rannamäe 2008:8)

Programminõukogu oli ka see, kes andis saate tegijaile eetriaaja: „*Küisiti minult, kas ma olen nõus tegema saadet, mis on reedeti kaheksast üheksani. Ütlesin, et okei, seda enam edasi liikata ei saa, teeme.“ (Rannamäe 2008:44)*

Epp Ehandi (2008:21) hinnangul oli saate tulek enam-vähem kindel juba 2007. aasta algul, kuid lõplikult selgus see maikuus. Siis kinnitati ka eelarve. „*Ma arvutasin mingisuguse esialgse vajaduse, ütlesin, mis ma sain summaks ja siis öeldi mulle vastuseks, et see on okei, see oli ikka kevadel teada.“*

Rannamäe sõnul oli saate üldjooned kaitsmise ajaks teada: „*Idee oli, mingisugused mõtted olid kujunduse kohta, üldine skeem oli teada, mis see peab olema: et see on studiosaade koos videolõikudega väljast. 5-10% saatest on lindis, aga ülejäänud on otse. Ja et ta oli interaktiivne, saatesse saab helistada, saab saata e-maili.“ (Rannamäe 2008:10)*

3. Saate toimetusklik ja tehniline planeerimine

Pärast saate kinnitamist programminõukogus mindi Rannamäe sõnul suvepuhkusele (2008:54). Seejärel jätkus saate arendamine. „*Juunis tellisime kujunduse, siis hakkas töö kunstnikuga, siis hakkasime toimetajaga vaikselt idee kallal nokitsema, koostama „mahalastavate“ nimekirja ehk siis neid võimalikke persoone, keda saatesse kutsuda.“ (Rannamäe 2008:54)*

Saate kujunduses anti kunstnikule üsnagi vabad käed: „*Me ütlesime kunstnikule, mis tüüpi saatega on tegu. Ehk siis talkshow, kus siis ei ole publikut, ja „Vabariigi kodanikud“, sealt tuli siis see pintsakute idee, mis Humanast kokku osteti ja siis need maskid, mis on seinapeal. /.../ Studio on neid täis riputatud, need on siis need nii-öelda sõnatud kodanikud, elanikud, kes meid pealt vaatavad, või keda me esindame suuresti. Ja sealt tuli, meil on selle kunstnikuga alati olnud hea koostöö, ta on „Välisilma“ kunstnik. Ta teeb nappide vahenditega.“ (Rannamäe 2008:56) „*See oli puhtalt kunstniku idee, meie aktsepteerisime seda, meile see meeldis.“ (Ehand 2008:16)**

Suures osas oli siiski kõik juba varem teada: „Ainuke asi, mis sügise poole uue mõttena lisandus, oli saatekülaliste tutvustus seal alguses, seal on siuke videotutvustus, et inimene on mingis oma normaalses elukeskkonnas. See oli ka Aarne mõte ja pakkus selle välja hiljem. Muu oli meil kõik teada.“ (Ehand 2008:61)

4. Pilootsaade ja lõplikud ettevalmistused

„Vabariigi kodanike“ esimene saateproov oli 21. augustil, kolm nädalat enne esimese saate eetrisse minekut 7. septembril 2007. „Siis oli kujundus põhimõtteliselt paigas, me lihtsalt oma maja inimestega mängisime selle asja korra läbi, võtsime linti ja vahtisime seda. Natuke sai kujundust muudetud pärast seda.“ (Rannamäe 2008:60) „Põhiproov oli see pilootsaade. Meie oma telemaja ajakirjanikud olid nii-öelda saatekülalised. Ja siis olid meil videoklipid ja mängisime läbi saadet, oli sissehelistamine ja kõik see värk.“ (Ehand 2008:27)

Kui „Revidentides“ tehti lihtsalt lõigud erinevate saatejuhtidega, siis „Vabariigi kodanikud“ mängiti läbi täies mahus. Nii Aarne Rannamäe kui Epp Ehandi hinnangul aitas pilootsaade peamiselt aimu saada saate tehnilistest aspektidest. „Saade oli otsast otsani, koos videopeadega, lõputiitritega jne. Pikkisime fiktiivseid videosid sinna vahele. Nagu ikka, et oleks. Sissehelistamised proovisime läbi ja emailimised ja tehnilised ühendused ja siukesed asjad. Jutt veeres ikka stuudios omasoodu, seda ei pea harjutama, aga kuidas videod tulevad sealt ja kui kujundus tehakse siin korrusel, siis kuidas nad alla jõuavad, jah, sellised tehnilised üksikasjad.“ (Rannamäe 2008:62)

„[Pilootsaade] andis teada valguse muutmise vajalikkusest, see esimene, mis oli piloodis, ei olnud võib-olla kõige parem. Me võtsime selle saate linti, siis sai seda siin vaadatud, René Vilbre vaatas seda, sai seda vaadatud ja mõeldud. Ma arvan, et kõige olulisem see oligi režissöörile, just selle külje pealt režii poole pealt.“ (Ehand 2008:29) „[Režissööril] oli kindlasti paigas idee, kuidas ta tahab [saadet] teha ja näha. Aga päris paika saabki selle [saate tehniliselt] panna alles siis, kui kujundus on püsti, siis pannakse seda valgust ja siis sa näed, mis toimib ja mis ei toimi. Seal katsetati mitmeid asju, katsetati efektvalgust, siis jäädi ikka tavalise juurde. /.../ Kuidas [kõik] konkreetse kuju võtab, selles mõttes oli pilootsaade kõige olulisem, siis sai katsetatud, tehtud ja proovitud ja siis oli

lindistuselt kohe näha, mis toimib ja mis ei toimi. Ja režissöör sai hästi hea materjali, mille üle mõelda.“ (Ehand 2008:34-35)

Veel tehnilistest aspektidest: *„Režii ja tehnilise poole näpunäited olid seal, näiteks wifi-ühendus seal ei töötanud. Olevat mitu korda saate jooksul katkenud. Wifi on selleks, et ma saaks puldiga olla ühenduses, /.../ mul on läpakas, mis on ühest küljest kujunduselement, vaid ka töövahend.“ (Rannamäe 2008:66)*

Probleeme oli omalaadse operaatoritöö juurutamisega, mis lõplikult loksus paika alles õigete saadete eetris olemise ajal. *„Selleks, et seda tööle saada, pidi stabiliseerima sama operaatorite koosseisu, kes sai lõpuks aru, mida tahetakse. Et räägi või ära räägi, ta ikka võtab korraliku plaani.“ (Rannamäe 2008:72)*

Samuti ilmnes Ehandi (2008:30) sõnul see, mida kardeti ka planeerimisel: et eesti inimene läheb nii-öelda raskelt käima. *„Selleks on vaja kulutada hästi palju oma energiat ja teda on vaja alguses intrigeerida päris palju, et see asi läheks käima.“*

Sisulises plaanis andis pilootsaade aimu, et kuna eestlane ei ole eriti aktiivne vaidleja, siis langeb ära esialgne plaan rääkida ühes saates paljudel erinevatel teemadel. *„Pilootsaate puhul ilmnes, et meil ei mahu saatesse väga palju teemasid, seetõttu teemade valik vähenes. Muidu oleks meil mitu teemat ja mitu esinejat, kes peaksid sel teemal rääkima, on telefonikõned ja meilid, mis tulevad sisse ja on videolõigud. Selleks, et ühe teemaga kuhugi jõuda, on pool tundi juba läinud, et sinna ei saa kolme-nelja teemat panna, kaks teemat on maksimum, see selgus ka pilootsaates.“ (Ehand 2008:78)*

3.2.3. Võtmefiguurid saate loomisel

„Vabariigi kodanike“ loomisega oli kõige ulatuslikumalt seotud kolm inimest, nagu kinnitas ka **Aarne Rannamäe** (2008:24): tema ise, tema abikaasast režissöör **Krista Rannamäe** ja toimetaja-produtsent **Epp Ehand**.

Neist suurim roll oli Aarne Rannamäel, kes oli ka saate idee välja mõtleja ning selle suurim loominguline mõjutaja. Kui eelnevatest töödest on selgunud, et idee tuleb pigem toimetusest, kus seda arendab mitu inimest, siis „Vabariigi kodanike“ arengut võib käsit-

leda kui saatejuhi-keskset. Rannamäe (2008:18): „*See on ikka vana kooli värk, tavaliselt on see siin majas käinud. Nüüd on uued ajad, on tellijate süsteem olnud, produtsentide süsteem olnud, et produtsendid pakuvad välja ja otsivad oma ideele tegijaid. Aga uudiste ja päevakajas on ikka olnud, see käib nagu saatejuhi või saatejuht-toimetaja või saatejuht-produtsendi ümber kogu see asi ehitatakse. Mina vastutan selle eest.*“

Intervjuude põhjal võib nende kolme ülesandeid saate loomisel määratleda järgnevalt:

- **Aarne Rannamäe** – idee kontseptsioneerija, saatejuht, saate sisulise poole kujundaja (teemad, külalised)
- **Krista Rannamäe** – saate režissöör, vastutas eeskätt tehniliste aspektide eest
- **Epp Ehand** – toimetaja ja produtsent, saate sisulise poole kujundaja (teemad, külalised), eelarve tegija

Kaudsemalt on saate loomistegevusega seotud ka uudistejuht **Andres Kuusk** (nii-öelda valdkonna tellija) ning **programminõukogu** (toonane programmijuht Andres Arro, pea-režissöör René Vilbre ja planeerimise juht Salme Rannu), kuid nendel oli „Vabariigi kodanike“ puhul pelgalt heakskiitev ning tagasisidet andev roll. Nemad ei sekkunud programmi arengusse nõnda aktiivselt, nagu oli näha „Revidentide“ juhtumis.

Aarne Rannamäe (2008:16) Andres Kuuse rollist: „*Andres Kuusk, kes oli uudistejuht, oli teada, et ta saab [uue süsteemi tulekuga] ühiskondlik-poliitiliste saadete juhiks. Ja et see saade läheb tema toimetuse alt, oli ka teada. Tema ei olnud enam tellija, vaid otsene ülemus selle saate eetrisse minekul, sisuliselt vastutades.*“

3.2.4. Raskused saate loomisel

Intervjuudest saatega seotud inimestega ilmnas saate loomisprotsessis järgnevaid raskusi:

- **Sobiva idee leidmine.** „*Et mitte ainult teistele seda pähe määrada, et me hakkame jube head saadet tegema, vaid et me ise oleks rahul, et see formaat töötab. Vähemalt mingi aja.*“ (Rannamäe 2008:86)
- **Sobiva eetriaaja leidmine.** „*Üks versioon oli see, et me stardime uuest aastast. /.../ Põhiargument selle vastu oli, et õiget eetriaega ei olnud, kusjuures ka praegune eetriaeg ei ole hea ja see läheb tõenäoliselt ka muutmisele. Aga tol hetkel, kui saadet pidime käivitama, oli ainuke vaba õhtu reede. Aga reede tõsise jutu*

ajamiseks... Inimesed lõõgastuvad, lähevad teatrisse, kontsertidele või võtavad viina või mis iganes, reede õhtu on töönädala lõpp.“ (Rannamäe 2008:20)

- **Sobivate saatekülaliste leidmine.** „Meil oli tõsiseid kahtlusi, kas sellist saadet on üldse võimalik Eestis praegu teha. Ja selgub, et on, kuigi väga suurte raskustega, sest inimeste leidmine on tõsine probleem. Kes räägiksid, kes oleksid nii-öelda vaidlus- või väitlusvalmis.“ (Rannamäe 2008:28) „Teine probleem on see, et need, kes tulevad saatesse külalisteks, on ka sageli reede õhtuti kinni, pidudel või sõitnud ära kuhugi maale või mingeid omi asju ajama, et meil on sellega probleeme.“ (Ehand 2008:53)
- **Probleemid külaliste „käivitamisega“, kes on trafaretselt eestlased: tuimad ja ei taha eriti kaamera ees vaielda.** „Eesti inimene on liiga viisakas. [---] eesti inimene, olgu ta nii tuntud ja harjunud avaliku eluga, ega ta väga väitlushimuline ei ole. Kuigi ma olen esinejatele andnud enne saadet n-ö nõud, et esiteks ärge pange lipsu ette, tundke ennast mugavamalt. [---] meie saates ei küsita sõna, vaid võetakse sõna. Et ei ole vaja pastakaga hakata kaadri taga vehkima, et ma tahan rääkida. Kui on vaja rääkida, siis räägi, sõida teisele sisse. Mulle meeldib see. Mõnes riigis on selle asja tegemine hoopis lihtsam.“ (Rannamäe 2008:89) „Studios on ikka eesti inimestel väga tugev see enesekontroll, lahmima ei hakka väga kergelt.“ (Ehand 2008:57)

3.2.5. Järellugu

„Vabariigi kodanikud“ jõudis 2007. aastal sügisel ETV eetrisse. Terve hooaja vältel on päevakajalise jutusaate eetriajaks reede õhtu kl 20.05. Rannamäe sõnul on järgmiseks teleaastaks (2008/09) juba tellimus olemas ning ilmselt ootab saadet ka eetriaja muutmine.

Meedia võttis „Vabariigi kodanikud“ selle esimeste saadete ajal vastu märgatavate reservatsioonidega. Andri Maimets (2007) kirjutas Postimehes, et „hall „Revidendid“ ei erine kuidagi süngest „Foorumist“ ning Rannamäe veetud „Vabariigi kodanikudki“ kaldub samasse sohu“, kuigi „õnneks näib sel meeskonnal nutti ja ideid rohkem olevat“. Samuti kiitis Maimets saate pildikeelt, mis on ETV teiste jutusaadete omast julgem ja vaheldusrikkam, ning nautis Rannamäe oskust „edendada saatekülaliste vahel haaravat mõtete-pingpongi“ ning julgust neid katkestada. Maimets (2007): „Samas hämmastas eetriaeg – miks reede õhtu? – ning avasaate külaliste valik.“

Karin Paulus (2007) kirjutas Eesti Ekspressis, et esimeses saates „lõpuks nagu ei jõutudki midagi asjalikku öelda“ ning „ka teine saade läks halvasti valitud saatekülaliste nahka“. Paulus soovitas edaspidi stuudiokülalistena võib-olla kasutada ka väiksema esinemiskogemusega arvamuslimedreid, kes pole küll suurepärased rääkijad, kuid kelle jutus on ka sügavam mõte.

TNS Emori vaatajauuringute kohaselt on „Vabariigi kodanikel“ olnud keskmiselt umbes 75 000 vaatajat.

3.3. „Revidentide“ ja „Vabariigi kodanike“ loomine võrdluses

„Revidendid“		„Vabariigi kodanikud“
Tellija Piret Suurväli (iganädalase saatenähtuse, programmijuht Andres Arro (igapäevase saatenähtuse)	Idee algataja(d)	Saatejuht Aarne Rannamäe
Madala vaadatavusega ning oma identiteedita eetrisooni tugevdamine	Idee algatamise põhjus, saate loomise otsene eesmärk	Saatejuhile rakenduse leidmine, sest ta ei taha vana saadet edasi teha, aga ka tööst mitte lahti saada
Tuua ETV eetrisse tarbijasaade, sest see avalikkusele oluline nišš on täitmata	Saate loomise teisene eesmärk	Suurendada kodanikuühiskonda, anda väljund erinevatele häälele Eestis ühiskonnale olulistel teemadel rääkimisel
Täitis programminõukogu tellimust ja käsku	Toimetuse roll saate loomisel	Arendas orgaanilisel kujul edasi saate algset ideed
Pakkusid hilisemas arengustadiumis välja ideid, pigem aktiivne	Saatejuhi roll saate loomisel	Mõtles välja saate ja aitas ideed arendada, üliaktiivne
Arendas edasi saate ideed, aktiivne	Produtsendi roll saate loomisel	Arendas orgaanilisel kujul edasi saate algset ideed, aktiivne
Vahelüli suhtluses toimetuse ja programminõukogu vahel, aktiivne, oli saate esialgse idee initsiaator	Tellija roll saate loomisel	Sisuliselt olematu, sümboolne roll ühe kinnitajana
Väga suur. Programminõukogu tellis saate ning aitas välja arendada suunda, millest see võiks olla	Programminõukogu roll saate loomisel	Kinnitas ära, et saade tuleb ETV eetrisse
Programminõukogu, kes andis täidetava eetrivööndi	Saate kestuse määraja	Toimetuse otsustas ise tösta kestuse 30 minutilt 52 minutile
Raske määratleda. Laiendatud programminõukogu (umbes 15 inimest) oli suur suunaja, kuid peamine teostaja oli Ene-Maris Tali koos oma meeskonnaga. Lisaks veel tellija Piret Suurväli ja uue juhatusega seotud Hanno Tomberg	Saate arendustööga seotud inimeste hulk	Otsese arendustööga tegeles kolm inimest: saatejuht Aarne Rannamäe, kes oli saate peamine kontseptsioneerija, ning lisaks režissöör Krista Rannamäe ja toimetaja Epp Ehand
Saatejuhtidega tehti erinevad lõigud	Pilootsaate olemasolu ja olemus	Tehti täies mahus saade

„Revidendid“		„Vabariigi kodanikud“
Programminõukogu, kes andis täidetava eetrivööndi	Eetrisageduse otsustaja	Toimetus otsustas, programminõukogu kinnitas
1) arvamuste paljusus 2) raskused meeskonna komplekteerimisel 3) saatejuhtide napp panus saatesse 4) ETV struktuurimuutus 5) saadete arendamine teiste saadete kõrvalt	Raskused saate loomisel	1) sobiva idee leidmine 2) sobiva eetriaaja leidmine 3) sobivate saatekülaliste leidmine 4) raskused külaliste „käivitamisega“
Uus juhtkond sundis paradigmat muutma: tähtsaks muutus päevakajalisus	Uue juhtkonna mõju saatele	Puudub
Tekitas teatava peataoleku tunde, sest vahepeal hajus vastutus	ETV struktuuri-muutuse mõju	Suures osas puudub
Produtsent tegi esialgsed kalkulatsioonid. Pärast eraldati saatele kahe lõppenud saate eelarve suurused rahad	Eelarve määramine	Produtsent tegi pakkumise, mille programminõukogu kinnitas
Toimetused moodustati nii-öelda sundvalikuna mitme lõppenud saate meeskondadest. Lisaks otsiti toimetajaid konkursiga. Saatejuhtide üle vaieldi kollektiivselt	Töötajate leidmine	Saatejuhti polnud vaja valida, ta oli idee väljamõtteleja. Saatejuht tegi toimetajale pakkumise, varasem töökogemus režissööriga (saatejuhi abikaasa)

3.4. Päevakajasaadete loomise üldsuundumused avalik-õiguslikus telekanalis

Kuigi pelgalt kahe saate näitel – seda enam, et tegemist on radikaalselt erinevate näidetega – on sisuliselt võimatu üldistada, kuidas luuakse avalik-õiguslikus telekanalis päevakajasaateid, võib nende põhjal siiski välja tuua sarnaseid faktoreid, mis neid arengustaadiumis ühendavad.

- **Päevakajasaadete loomise otsene põhjus ei lähtu avalikust huvist** – „Revidendid“ tulid selleks, et tugevdada ETV positsiooni *primetime*'i algusajal, „Vabariigi kodanikud“ loodi seepärast, et Arne Rannamäe ei tahtnud töötuks jääda.
- **Kogenud saatejuhid** – mõlema saate eesotsas on kogenud saatejuhid. „Revidentide“ saatejuhtidele seati see justkui tingimuseks, Arne Rannamäe on teles väga kogenud ning ilmselt seepärast ei tekkinud ka mingit küsimust, kas ta peaks saadet juhtima või mitte, seda enam, et tegemist oli tema enda ideega.
- **Töötajatele rakenduse leidmine** – nagu juba öeldud, mõtles Arne Rannamäe „Vabariigi kodanikud“ välja seepärast, et tal oli „Aktuaalsest kaamerast“ kõrini,

aga ta tahtis ikka tööle jääda. „Revidentide“ toimetuse koosnes aga mitme lõpetanud saate toimetusest, mis oli produtsendile tellija sõnul sisuliselt sundvalik.

- **Pilootsaate mõju „õigele“ saatele** – mõlemad saated tegid pärast pilootsaadet teatavaid muudatusi saatesse, ehkki „Revidentide“ puhul olid muudatused suuremad. Siiski said mõlemad saated pilootsaatest abi ja aimu tehniliste aspektide kohta.

4. Telemängude loomine Kanal 2-s

4.1. Meelelahutusliku telemängu „Braavo!“ loomine

4.1.1. Idee algatamise põhjused

„Braavo!“ juured peituvad tegelikult aastate taga, ehkki konkreetsemat kuju hakkas ta võtma alles aastavahetuse (2007/08) paiku. „*See mõte on kuidagi selgemaks defineerimatult ringelnud tegelikult aastaid. See mõte on tähendanud erinevatel aegadel erinevaid asju, kujutus sellest asjast on olnud seinast sein, põhimõtteliselt selline... Eesti keeles ei ole sellist õiget sõna, et kui öelda varieteeshow, kõlab see nagu kankaanid. /.../ Kui rääkida nagu ameerika mõistes, siis on see just variety show. Mõte väga üldisena sellest, et üks suur meelelahutussaade, mis koondaks endasse võimalikult palju erinevaid elemente. /.../ Et võimalikult orgaaniliselt ja meelelahutuslikult ühendada palju erinevaid mõtteid, mis on... puht praktiline pool on siin ka aastaid vaevanud, et neid ideid on lõpmatult palju, mis siit majast genereeruvad, aga on ka nii, et keegi tuleb ja räägib, ja nagu me möönsime, siis 90 või 95% neist ei saa iialgi tegelikkuseks. Aga nende sees on ikka mingi killuke, see tunne, et pagan, sellest asjast ei saa mingit iseseisvat saadet, aga et oleks mingi koht, kuhu seda nüüd kanaliseerida, ta võiks olla osa millestki, selline ebamäärane kõhutunne. Et kui oleks mingi koht, kus saaks seda katsetada, proovida, kus ei ole see struktuur või see saade nii selgepiiriline, vat sealt ka kuskilt kerima hakkas. /.../ Et oleks koht, kus saaks kutsuda Eesti parimaid artiste, on ta nimi Eesti parim akrobaat või Eesti tugevaim mees või kes tahes.*“ (Mirme 2008:70,72,73)

Teisisõnu: kanal tahtis, et neil oleks saade just sellest žanrist (*variety show*), mida Eestis pole kuigi palju teostatud. Kui žanr oli paigas, asutigi mõtlema selle üle, kuidas saatele saaks korraliku ülesehituse, mis seda žanrit võimalikult hästi toetaks. Ka Raivo Suviste (2008:101) kinnitusel põlvnes idee kanalist. Saate loomise otsene põhjus oli see, et Kanal 2 püühaevane eetriauk, mida 2007. aasta sügisel täitis BECi toodetud litsentsisaade „Tantsud tähtedega“, oli jäänud tühjaks. Seetõttu vajab kanal sellesse eetriauku „*tubliti asja*“ (Mirme 2008:75).

4.1.2. Saate loomise etapid

„Braavo!“ arenguloos võib eristada kolme etappi:

1. Esialgse idee leidmine
2. Idee väljakujundamine kontseptsiooniks ja reaalsete lahenduste leidmine (koos)
3. Tootmine

Konkreetses idee asuda tegema saadet „Braavo!“ tuli novembris-detsembris, kui kanal andis sellest tootjafirmale BEC teada (Mirme 2008:77, Suviste 2008:103). *„Mu mälu haarab paremini seda, et kuskil detsembri esimeses pooles algas juba väga intensiivne arendustöö, et hakkame mingeid klotse moodustama, hakkame piirjooni visandama, mis käis täie rauaga kuni jaanuari lõpuni, terve kuu tihedat tegemist. Siis läks juba praktilise teostamiseni, et selleks, et teha, on meil vaja seda ja toda, et oleks stuudiokujundus, mis võimaldab selliseid ja selliseid asju, kuidagi nii.“* (Mirme 2008:77)

„Nad rääkisid, et meil on vaja niisugust sellelaadilist saadet. /.../ Kanal pani oma mõtted kirja, mida ta sellest arvas. /.../ Euroopas on päris palju sellelaadseid saateid, mis on umbes ligilähedased. Seal ei võistle nad samamoodi, aga mis koosneb natuke nagu rosoljest.“ (Suviste 2008:105,107,109)

Uue aasta algul tuli aga saate arendusperioodi mõnetine paus, kui BECi firma läks kahenädalasele kollektiivpuhkusele Indiasse. Tagasi jõudsid nad jaanuari lõpus, kui oli kuu aega salvestuseni (Suviste 2008:113,115, Supin 2008:114). *„Aga õnneks telefoni teel, kuna meil ruum oli enne käes, siis me olime saanud eelnevalt kokku leppida, et seal puhastada ja hakata põrandat valama. Kuigi kui me ära olime, siis töö eriti aktiivselt seal ei käinud.“* (Suviste 2008:115)

Sel perioodil valiti „Braavole!“ ka saatejuhte. *„Kui see valik oli, siis me kanaliga suhtlesime meilitsi, kes võiks olla. Casting tehti neile isegi kanalis ära. Sellal olime me Indias, kui neid võeti. Kui me tagasi tulime, siis kanal andis vaadata, et nihukesed on. Et mis te arvate. /.../ Meie täpselt samamoodi suhtlesime meilitsi, et võiks need olla, erinevad kandidaadid, et näiteks kutsume Koidu [Toome] välja. Nad kutsusid Koidu välja, tegid selle linti ja kui me tagasi tulime, siis vaatasime seda.“* (Suviste 2008:168,170) Kelle sõna saatejuhtide valikul lõpuks maksis, polegi päris selge: Suviste (2008:175) sõnul on lõplik

sõna ka selles aspektis alati kanalil, sest saade läheb nende eetrisse ning kaalul on nende imago. Samuti otsustas kanal saate kestuse ja eetriaaja (Suviste 2008:65,177).

Saate tehniliste aspektide – stuudiokujundus, valgus, kaamera jms – üle otsustasid valdkonna professionaalid: režissöör, valgustajad, koostöös kunstnikuga (Supin 2008:179). Kuigi kunstnik lõi kujunduse, seadsid formaadiloojad siiski talle ka nõudeid, milline see võiks välja näha (Suviste 2008:200).

Stuudiokujunduse ülespanek algas kaks nädalat enne esimese saate salvestust ning lõppes alles päev enne proovipäeva (Jaanus 2008:126, Supin 2008:122). „Braavole!“ pilootsaadet ega proovivõtteid ei tehtud, küll aga täitis proovipäev nende funktsiooni. „*Sisuliselt hommikust õhtuni vaatasime valgust ja proovisime saatejuhtidega, proovisime erinevaid elemente. Ja siis järgmine päev hakkasime hommikul salvestama.*“ (Supin 2008:145)

4.1.3. Võtmefiguurid saate loomisel

Idee algatajaks oli **Olle Mirme**, kellel oli ka aktiivne roll arendusfaasis. „*Selle asjaga olen ma väga palju seotud ja püüdnud seal kaasa mõelda ja mis iganes, genereerida, edasi arendada, kokkulapitada, ma olen väga palju sellega seotud olnud.*“ (Mirme 2008:79)

Tootjafirma poole pealt tegelesid arendustööga ka BECi produtsendid **Raivo Suviste**, **Jevgeni Supin** ja **Jüri Jaanus**, samuti saate toimetaja **Tiina Kruus** (Mirme 2008:81,85). Lisaks oli arendustööga aktiivselt seotud ka Olle Mirme vend, produtsent Andres Mirme, kes oli samuti üheks ideedegeneraatoriks. „Braavos!“ oli tema peaaülesandeks esinejate leidmine ehk saate sisu kujundamine.

4.1.4. Raskused saate loomisel

„Braavo!“ loomisel olid peamisteks raskusteks:

1. Aru saada, milliseks peaks see formaat välja kujunema, sest kuskilt polnud võtta mingisugust näidet nagu näiteks tantsusaate puhul (Suviste 2008:193,195).
2. Väga lühike arendusfaas, mille sekka jäi ka kahenädalane kollektiivpuhkus ajal, mil saate salvestuseni oli kuu aega.

4.1.5. Järellugu

„Braavo!“ oli alates märtsist Kanal 2 eetris pühapäeva õhtuti ning püsis seal telehooaja lõpuni mais. Enne eetrisse minemist käis saade meedias läbi sellega, et saate tarbeks ehitati välja Eesti suurim telestudio, mis võib mahutada ka väikelennuki.

Kastepõld (2008) kirjutas Postimehes pärast „Braavo!“ viiendat saadet, et *„avasaadet ja viiendat saadet võrreldes on areng silmaga näha, ehkki saate idee on endiselt arusaamatu ning väljareklaamitud glamuurist on olemas vaid pool.“*

Niineste (2008) oli Eesti Päevalehes märksa kriitilisem. *„Siinkohal kuulub minu küüniline lugupidamine Kanal 2 tegijaile. Nende võime pakkuda oma vaatajaile primitiivset, teatud inimesi jumalikustavat ja teisi samasuguseid inimlikustavat meelelahutust on märkimisväärne. /.../ See kompott paneb pühapäeva õhtul hetkeks unustama hommikul kell kuus pläriseva kella, tüütu ummikuterohke bussisõidu ning õhtuni kestva monotoonse töö. /.../ Vaata seda pseudoglamuuri ning ära mõtle sellele, mis on valesti, kuidas maailma parandada. Ei ole keerulisi küsimusi, ei ole lahendusi, on ainult meelelahutus ja illusioon kellegi ilusast elust. Braavo!“*

Kas ja kuidas „Braavo!“ jätkab, pole veel teada. Olle Mirme ütles Nädalale, et sügisel saade ei jätkka, kuid *„ehk mingil kujul kaugemas tulevikus“* (Puusild 2007).

4.2. Telemängu „Eesti vs. Jõekalda“ loomine

4.2.1. Idee algatamise põhjused

2007. aasta septembrist iganädalase telemänguna eetrisse jõudnud „Eesti vs. Jõekalda“ alged pärinevad teistest telemängudest, mida Kristjan Jõekalda on juhtinud ning milles erinevad osapooled – kas siis üksikisikud või pered – omavahel võistlesid. Kaudselt andis tõuke 2006/07 telehooajal Kanal 2 eetris olnud „Käsi kullas“, mis põhines rahvusvahelisel formaadil *„Happy Family Plan“* ja mida eelnevalt oli Eestis tehtud ka pealkirja „Maie ja Valduri vägitegu“ all.

„Seda „Käsi kullas“ saadet tehes oli näha, et ta töötab hästi, aga temast ei saa tõenäoliselt sellist pikaajalist formaati. Need ülesanded kipuvad korduma. Need pered – sobijaid on palju, aga värvikaid peresid, keda tahaks näha, on jälle vähem. Oli tunne, et üheks hooajaks on see hea projekt, aga pikemalt ei tööta.“ (Margna 2008:6) „Fakt oli see, et seda „Käsi kullas“ ei saanud veel ühte hooaega juurde kütta, ta oli ennast sellisel kujul mõnusalet ära ammendanud.“ (Mirme 2008:54)

Seega on „Eesti vs. Jõekalda“ algatamise üheks põhjuseks see, et ehkki eelkäijaformaadil „Käsi kullas“ läks hästi, ei näinud tegijad ja kanal selles pikemaajalist potentsiaali, mistõttu oli vaja uut ning paremini töötavat formaati. Olle Mirme (2008:50) sõnul võis mõte hakata jooksuma ka sellest, et Kanal 2-s on kombeks iganädalastel saadatel teha erisaateid: *„kogu aeg käime siin peredele tegemas, et võiks ükskord teha ka ümber“.*

Mõlemat saadet produtseerinud Teet Margna (2008:6) sõnul arenes „Eesti vs. Jõekalda“ välja selle saatega kujunenud kogemusest. *„Käisime perest peresse, aga naljaga pooleks ikka aeg-ajalt mõni inimene ütles, et Kristjan, paned siin meid keerulisi ülesandeid tegema, peame siin nädal aega õppima ja higistama, näeme vaeva, aga välja ei tule, et proovi ise. [---] et aru saada, milliseid ülesandeid üldse peredele anda, [---] proovisime me neid ise, enne kui läksime neid andma. Ja mida me nägime: esiteks oli Kristjan kohati üsna osav, ta ei ole sportlik, aga ta on üsna osav. Ja Kristjan on valmis ilma valehäbita tegema mingisuguseid asju, pesupulki näkku panema ja muud. Ja sageli tulid Kristjanil need ülesanded hästi välja, mõnikord isegi paremini kui peredel endil.“*

Saate idee kujunes välja Teet Margna, Kristjan Jõekalda ja kanali (seega Olle Mirme) koostöös ühiste ajurünnakute tulemustena (Noormets 2007:18). Olle Mirme (2008:56) hinnangul võis idee hakata konkreetselt kujunema 2006/07 telehooaja talvel. Kontseptsioon ja ülesehitus oli selgeks vaieldud aprilliks-maiks.

4.2.2. Saate loomise etapid

„Eesti vs. Jõekalda“ loomisstaadiumis võib eristada nelja erinevat etappi:

1. Esialgse idee leidmine
2. Idee väljatöötamine teoreetiliselt
3. Reaalsete lahenduste leidmine

4. Tehniline tootmine

Kui peamine algidee – Kristjan Jõekalda võistleb perede vastu – oli paika saanud, algas saate reaalne arendustöö. Kuna ilmnes, et ka väliskanalites on üks teine sarnase sisuga saade (saksa Pro7-s „*Schlag den Raab*“ Stefan Raabiga – vt lisa 4.1), tuli Margna sõnul arendustöös sellegagi arvestada. „*Me ei tahtnud teha, nagu Raab oli teinud, vaid vastupidi, me püüdsime teha teistmoodi kui Raab. /.../ Ja nüüd hakkasime me looma saadet, mis ei oleks häirivalt või liiga sarnane selle Raabiga. Ja siin on nüüd palju nüansse. Me muutsime punktisüsteemi ära, mu muutsime alade arvu ära, et oleks teistsugune. Me võitleme mitte üksikisiku, vaid perekonna vastu, sest et Kristjan on family man, ta on rahva mees, ta meeldib lastele ja vanaisadele, ta meeldib kõigile. Ja just see oli väga oluline point, et panna Kristjan pere vastu.*“ (Margna 2008:9)

Saate arendajate sõnul tuli sarnane võõrformaad neile täieliku üllatusena, seda enam, et „Eesti vs. Jõekalda“ idee arenes välja hoopis mujalt. „*Ongi selline dilemma koht, et pagan, kas hakkame nüüd nutma ja viskume kummuli, et jeesus, maailmas on keegi kuskil mingisugusele lähedasele mõttele tulnud, või lööd käega, et on, mis on, ja ajad vaikselt oma asja edasi. Selle saate anatoomia on näiteks selline.*“ (Mirme 2008:52) „*[Olle ütles], et see Raabi vari on siin [---] lähedal. Me peame lihtsalt suutma sellest eemale hoida. See ei kujuta mingit legaalselt või juriidilist ohtu [--]. Me ei võtnud seda saadet, et teeme järgi.*“ (Margna 2008:18) „*Niikaua, kuni me ei tegele mingi piraatluse või formaadi copycat'iga, siis tegelikult ma probleemi ei näeks. Sest kui hakata kainelt ja realselt vaatama, siis kõik asjad on millegagi suures või väiksemas suurusastmes [seotud, sarnased].*“ (Mirme 2008:54)

Saate eest maksis täielikult kanal pärast kahepoolseid läbirääkimisi. „*Püütakse kokkuleppele jõuda. Alati on hind tootja jaoks liiga odav ja tellija jaoks liiga kallis. Aga üldiselt on suurusjärgud paigas, ega siin väga võssa ei saa enam minna ja alati on mingi kauplemine. Tootja jaoks on kuskil mingi piir, kust kui odavamaks minna, siis kannatab juba kvaliteet, midagi tuleb juba ära jätta. Vähem valgust, vähem kaameraid. Vähem nalju saates. Kanal ikka ütleb. Kas kanalil on raha või ei ole ja kas saab teha või ei saa. Ja kui seda raha pole piisavalt ja see on tema enda looming, võib ta sellest loobuda või loota, et ta läheb sellega teise kanalisse ja seal äkki on raha. Kunagi ei tea.*“ (Margna 2008:64)

Ka saate kestuse ja eetriaaja pani paika kanal (Margna 2008:42,46). „*Produtsendil pole siin sõnaõigust. /.../ Kellaaega, päeva – need on nii strateegilised momendid, et vahel hoiab kanal neid isegi tootja eest saladuses.*“ Saate pealkirja otsustas Margna. „*Oli terve hulk variante, käiakse läbi, küsitakse teiste inimeste arvamust, mis kõlab paremini, piisavalt suurelt ja jõuliselt, jääks meelde.*“ (Margna 2008,48)

Kui formaat oli paigas, algas reaalne ettevalmistusperiood, mis on Teet Margna hinnangul alati liiga lühike, pakkudes seetõttu tootjatele sageli peavalu. „*See hõlmab meeskonna komplekteerimist, kogu saate täpse stsenaariumi paikapanemist, kõik sisulised detailid, võimalikud erisaated, need on just nagu lisad, mis tuleb ka läbi mõelda. Ikka tehakse erinevaid erisaateid, siis mis tüüpi, mis laadi, millal, kuhu nad paigutada. Tekib selline suur pilt. Kujundus. Graafika. Nende väljatöötamine koos kunstnikuga, nende tehniline lahendamine ja teostus koos ehitusfirmaga. Kõik see.*“ (Margna 2008:76,78)

Pilootsaadet sellele ei järgnenud, kuna ei näinud olevat vajadust, samuti oleks see olnud väga kallis. „*Telekanali juhid võivad juba suures piires usaldada tootjaid, sest nad teavad, kes mida suudab teha. Nad teavad kvaliteeti. Nad kujutavad ette saatejuhte, nad tunnevad neid ja kui see süžee, saate ülesehitus on paigas, ta on selge, mitte soga, siis pole selleks erilist vajadust. Piloodi tegemine täies mahus on ikkagi kallis. /.../ Tehakse siis kas pilootepisood või tehakse mingi kümneminutiline katsetus, et mingil vähesel määral. Üldiselt kogunud teletegijatelt piloote ei nõuta. Aga mingitel juhtudel, kus asi pole nii selge, on kahtlused, siis kanal võib öelda, et teeme katsetuse, lepime tingimustes kokku. Võib-olla on see väga väikeste vahenditega, lihtsalt mingi katsetus, et saada mingi pilt ette.*“ (Margna 2008:54)

Ehkki „Eesti vs. Jõekalda“ pilootsaadet ei saanud ning ei tehtud ka proovivõtteid, harjutati siiski erinevaid skeeme vahetult enne salvestust. „*Enne seda, kui tehakse saade, tehakse proov, tehakse mingid läbikäimised, mõtlemised, kuhu midagi paigutatakse, proovitakse teksti läbi rääkida, mida tehakse juba studios. See on selles faasis, kui on tund või kaks pausi ja siis läheb saade.*“ (Margna 2008:56) „*Jõekalda, sellise saatejuhi puhul on teada, et ta igal juhul teeb selle ära, see on see, mille peale ta võimekas ja andekas on. Et sellele me otseselt mingit pilooti ei teinud, ehkki enamasti me katsetame.*“ (Mirme 2008:62)

4.2.3. Võtmefiguurid saate loomisel

Esialgse idee algatajad olid „Eesti vs. Jõekalda“ produtsent ning saatejuht **Teet Margna**, saates osaleja **Kristjan Jõekalda** ja kanali programmidirektor **Olle Mirme**, idee sündis ühiste ajurünnakute tulemusena (Noormets 2007:18).

Formaadi väljatöötamisega tegelesid peale nende kolme veel **kaks toimetajat** (Margna 2008:12,16). Margna (2008:24) hinnangul läks formaadi väljatöötamiseks aega kolm kuud.

4.2.4. Raskused saate loomisel

„Eesti vs. Jõekalda“ loomisloost võib välja tuua kolm suuremat raskust:

1. Formaadi väljatöötamisel oli keeruline leida saatele sisu, mis oleks vaatajale võimalikult atraktiivne ja huvitav, kuna alasisid on väga palju. *„Kõige suurem raskus on see, et alasisid on liiga palju ja tahaks olla võimalikult suurejooneline, et pakkuda vaatajale võimalikult atraktiivset. Atraktiivne on kõik, mis on võimalikult suur, ses mõttes, et keegi inimene teeb midagi, hüppab, kargab, liigub, vehkleb näiteks, siis on suur. Kui inimene ajab niiti nõelast läbi, siis on see väike, siis on see nikerdamine. Me tahaks pakkuda kõike, mis on suur, aga see on piiratud, sest stuudio on väike, meil ei mahu asjad sisse, keeruline on leida neid asju, milles võistelda, milles sobiksid.“* (Margna 2008:96)
2. Raske oli ka leida saatesse sobivaid perekondi (kuid see on pigem probleem saate reaalses teostamises kui arendusfaasis). *„Tahaks, et oleks supertoredad pered, aga nii nagu nad on, me peame valima nende seast, kes tahavad saatesse tulla. Ja televisiooni mõttes väga atraktiivseid ja emotsionaalseid ja lõbusaid perekondi ei ole ülemäära.“* (Margna 2008:97)
3. Kuna ilmses, et Saksamaa televisioonis oli sarnase temaatika formaadisaade, tuli selle tõttu Eesti versiooni muuta. *„Häiriv faktor oli see Raab, mis on unustatud juba, aga sel hetkel, kui me töötasime välja, siis see analoogi olemasolu natuke häiris. Seda enam, et me teadsime, et me oleme sõltumata sellest Raabist oma saateni jõudnud.“* (Margna 2008:98) *„[Olle ütles], et see Raabi vari on siin [---] lähedal.“* (Margna 2008:18)

4.2.5. Järellugu

„Eesti vs. Jõekalda“ püsis Kanal 2 eetris reede õhtuti terve hooaja ning TNS Emori uurin-
gutele toetudes oli see saatesari vaatajate seas ka päris populaarne. Eetrisse läks ka terve
rida erisaateid, näiteks „Kulturistid vs. Margna“, „Teletähed vs. Jõekalda“, „Tantsutähed
vs. Jõekalda“ ja „Reporter vs. Jõekalda“.

Üsna soosivalt võtsid saate vastu ka kohalikud meediaväljaanded oma retsensioonülevaa-
detes. Näiteks Postimehes kirjutas endine ja praegune lauljatar, toonane žurnalistika-
huviline Merlyn Uusküla (2007), et *„arvestades, et saate eetriaeg on reede õhtu, mil
inimesed tahavadki näha kerget meelelahutust, täidab saade oma funktsiooni väga hästi ja
leiab kindlasti suure vaatajaskonna.“* Siiski leidis rohkem Nexuse Merca nime all tuntud
autor formaadis ka puudusi: *„Tundub, et Jõekalda siiski teab, mis alad saates käsile võe-
takse ja on neid võib-olla isegi natukene harjutanud. Samuti jäi mulje, et mõnikord laseb
ta vastastel meelega võita. Ent ikkagi oli ta iga lahendamist vajava ülesande juures aga-
ralt ametis. /.../ Natuke häiris esimese saate puhul viimane, kümnes ala, kui pidi punases
kastmes ube suuga ühest kausist teise tõstma. /.../ Aga ei ole ilus hakata toiduga niimoodi
mängima.“*

Liivi Šein (2007b) kirjutas Eesti Päevalehes, et *„uus reedeõhtune Kanal 2 meelelahutus-
võistlus on vastuoluline – sellist asja pole Eestis enne olnud, ja teiselt poolt – kõik selles
saates nähtu on enne olnud. “Eesti vs. Jõekalda” on kui greatest hits. Ja kõige krooniks
on muidugi Anttila auhinnad, mis on Margna toodetud saadetega juba kümnekond aastat
kaasas käinud.“* Šein kiitis Jõekaldat: *„Võluv, omapärase muheda huumoriga, enese-
kesksete irooniliste märkustega Kristjan on vahva, ja pole ime, et ta on rahva lemmik. Ta
ei häbene end letile toomast.“*

2008. aasta suvehooajaks arenes sellest formaadist välja aga „Kaks kanget“ (Postimees
2008), mis on suveperioodil Kanal 2 eetris laupäeviti ja pühapäeviti. Saates leiavad Marg-
na ja Jõekalda võistlejad otse tänavalt, kus mängija viiakse võistluspaika. Seal tuleb tal
täita üks saatemeeskonna antud ülesanne. Võitja saab 500 krooni. Või nagu kirjeldas
Kanal 2 oma telekavades: *„Algab suviselt pöörane võistlussaade, kus Kristjan Jõekalda ja
Teet Margna seiklevad mööda Eestit, otsides vapraid ja ilusaid. Neil on tagataskus*

ahvatlevad rahalised auhinnad, aga nende võitmiseks tuleb võistlejatel hakkama saada lõbusalt hullude ülesannetega.“

4.3. „Braavo!“ ja „Eesti vs. Jõekalda“ loomine võrdluses

„Braavo!“		„Eesti vs. Jõekalda“
Kanali programmijuht Olle Mirme	Idee algataja(d)	Produtsendid ja telenäod Teet Margna ning Kristjan Jõekalda ja kanali programmijuht Olle Mirme
Pühapäevaõhtune eetriaук vajas täitmist millegi nii-öelda suurega.	Idee algatamise põhjus, saate loomise otsene eesmärk	Tegijate eelnev formaat „Käsi kullas“ hakkas ennast ammendama ning oli vaja mõelda midagi jätkusuutlikumat.
Et oleks eri artistidel ja esinejatel võimalus üles astuda ning et oleks saade, kus saaks kasutada nii-öelda väiksemaid ideid, mis ei anna eraldivõetuna saate mõõtu välja.	Saate loomise teisene eesmärk	Pakkuda sarnast meelelahutust, nagu olid tegijad ka varem samas eetriaugus teinud: heatahtlik telemäng kogu perele.
Sisulises mõttes puudub. Saatejuhid liitusid saatega siis, kui formaat oli enam-vähem paigas	Saatejuhi roll saate loomisel	Saatejuht viibis saate algatamisel protsessi kõrval ning oli üks idee algatajaid
Kontseptsiooni arendaja ja väljatöötaja	Produtsendi roll saate loomisel	Kontseptsiooni arendaja ja väljatöötaja
Kontseptsiooni arendaja	Kanali programmijuhi roll saate loomisel	Kontseptsiooni arendaja
Kanal, kes andis tühja eetriaugu	Saate kestuse määraja	Kanal, kes andis tühja eetriaugu
Kanal	Eetrisageduse otsustaja	Kanal
Kanal	Eetriaaja määraja	Kanal
6: kanali programmijuht Olle Mirme, Andres Mirme, produtsendid Raivo Suviste, Jevgeni Supin, Jüri Jaanus, toimetaja Tiina Kruus	Saate arendustööga seotud inimeste hulk	5: Teet Margna, Kristjan Jõekalda, Olle Mirme ja kaks toimetajat
Ei tehtud pilootsaadet ega proovivõtteid. Harjutati päev enne tegelikku salvestust stuudios.	Pilootsaate olemasolu ja olemus	Ei tehtud pilootsaadet ega proovivõtteid. Harjutati paar tundi enne esimest salvestust.
1. Aru saada, milliseks peaks see formaat välja kujunema, sest kuskilt polnud võtta mingisugust näidet 2. Väga lühike arendusfaas, mille sekka jäi ka kahepäevane kollektiivpuhkus ajal, mil saate salvestuseni oli kuu aega	Raskused saate loomisel	1. Leida saate sisu, mis oleks võimalikult atraktiivne vaatajale, sest alasi on palju 2. Heade ehk telegeeniliste perekondade leidmine 3. Sarnase temaatikaga formaadi olemasolu Saksamaal, mille tõttu tuli Eesti versiooni muuta
Olulisim sõna on režissööril, aga otsustajad on ka valdkonna spetsialistid	Tehniliste lahenduste üle otsustajad	Olulisim sõna on režissööril, aga otsustajad on ka valdkonna spetsialistid
Läbirääkimised kanali ja tootja vahel, lõplik sõna kanalil	Eelarve määramine	Läbirääkimised kanali ja tootja vahel, lõplik sõna kanalil

4.4. Telemängude loomise üldsuundumused Kanal 2-s

Kuigi ainult kahe saate näitel on ülimalt keeruline üldistada, kuidas luuakse eraomanduses Kanal 2-s telemänge, võib nende põhjal siiski välja tuua sarnaseid faktoreid, mis neid arengustaadiumis ühendavad.

- **Kanali tugevalt suunav roll arenguloos.** Kanal 2 programmidirektoril Olle Mirmel kui kanali esindajal oli mõlema saate arenguloos märkimisväärne loominguiline roll (ta polnud pelgalt otsuseid kinnitav tellija). Mirme oli „Braavo!“ idee algataja, kes oli aktiivselt ka saate kontseptsioneerimise juures, samuti aitas ta välja töötada „Eesti vs. Jõekaldat“. Telerežii haridusega Mirme põhjendas seda sellega, et kanal on väga huvitatud sellest, mis nende eetrisse läheb, ning seepärast on ta selle arenguga ka väga seotud. Sellest tulenevalt:
- **Kanal on idee üks algataja.** „Braavo!“ puhul oli kanal otseseks algatajaks, „Eesti vs. Jõekalda“ saates oli kanal üks algatajaid, kuna saade sündis kanali ja tootjafirma ühiste ajurünnakutena tulemusena.
- **Saate arendajaks on väike hulk inimesi: produtsendid, toimetajad ja kanali programmijuht, kes pole pelgalt ülevaataja, vaid ka loominguiline suunaja.**
- **Saate loomise põhjus on esmaselt seotud kanali programmi mingi nõrkusega.** „Braavo!“ loodi, kuna Kanal 2 oli tühi eetriauk pühapäeva õhtul, „Eesti vs. Jõekalda“ sündis aga seepärast, et Jõekalda eelnev saade „Käsi kullas“ näis ennast ammendavat, aga kanal tahtis Jõekaldaga kindlasti jätkata ning tühjaks jäävat eetritsooni täita.
- **Pilootsaadet ega proovivõtteid ei tehta.** „Braavol!“ oli küll proovipäev, kuid kummagi saate arenduses ei võetud linti formaadikatsetusi, mida analüüsida. Põhjus, miks neid ei tehtud, oli lihtne: proovivõtted on majanduslikult kulukad ning nendega pole midagi peale hakata, teisisõnu neid ei saa madala kvaliteedi tõttu eetrisse lasta.

5. Järeldused, vastused uurimisküsimustele

Selle töö peamine eesmärk oli välja selgitada, kuidas luuakse Eestis telesaateid. Sellest lähtuvalt oli töös uuritavad põhiprobleemid lahendatavad eelnevalt välja toodud uurimisküsimustega. Kuna vaatluse all oli vaid neli saadet (seega valim oli ääretult väike), ei ole paraku nende põhjal võimalik teha üldistusi terve päevakajaliste saadete žanri, telemängude või siis koguni üleüldse telesaadete loomise kohta. Teatavatele suundumustele viitavad need tulemused sellegipoolest.

1. Kes on idee algatajad ja miks?

Erialasest kirjandusest nähtus, et telesaate idee võib pärineda ükskõik kellelt ja ükskõik mis põhjusel. Uuritud neli saadet kinnitasid seda täiesti.

- „Revidentide“ esialgne idee pärines tellija Piret Suurväljalt, kes tahtis teha iganädalast majandus- ja tarbijakaitsesaadet, sest seda on inimestele vaja ning see nišš on täitmata. Algatajaks võib pidada ka toonast programmijuhti Andres Arrot, kes tegi ettepaneku teha seda saadet iga nädala asemel igal argipäeval, et tugevdada nõrgukest eetritsooni (19:30-20:00).
- „Vabariigi kodanike“ idee tuli saatejuht Aarne Rannamäelt, kellel oli kõrini „Aktuaalses kaameras“ uudiste lugemisest ning kes tahtis midagi väljakutsuvat teha, et mitte töölt lahti saada.
- „Braavo!“ esialgne idee põlvnes Kanal 2 programmijuhilt Olle Mirmelt, kes vajab tühjaks jäänud eetritsooni pühapäeva õhtul võimsat saadet.
- „Eesti vs. Jõekalda“ idee sündis kanali (Olle Mirme) ja tootjafirma (Teet Margna, Kristjan Jõekalda) ühiste ajurünnakute tulemusena, kui oli ilmnunud, et Margna-Jõekalda eelnev teleprojekt „Käsi kullas“ (2006/07) asub ennast ammendama ning sellel pole erilist tulevikku. Oli vaja formaati, millel oleks paremad šansid vastu pidada.

Kui algatajad on igal juhul erinevad (või vähemasti erinevates kombinatsioonides), siis idee algatamise põhjustes on teatav seaduspärasus: kõik saated loodi pragmaatilisel kombel seepärast, et nad pidid täitma mingisugust tühimikku, mis oli otseselt seotud kas kanali programmi puudujääkide või sellega, et tulevase saatega seotud inimesi oli vaja rakendada.

Alles saadete loomise teisene põhjus oli sisulist laadi ning andis aimu saate algatamise tegelikust loomingulisest motivatsioonist:

- „Revidendid“: tuua ETV eetrisse tarbijakaitsesaade, sest seda polnud, aga oli vaja.
- „Vabariigi kodanikud“: suurendada kodanikuühiskonda, anda väljund inimestele.
- „Braavo!“: anda võimalus erinevatele esinejatele üles astuda.
- „Eesti vs. Jõekalda“: pakkuda kogu perele heatahtlikku telemängu.

2. Millistest etappidest koosneb saate loomine ideest eetrini?

Teoreetilistest lähtekohtadest paistis, et saadete loomine koosneb laias laastus saate teoreetilisest plaanimisest, idee kaitsmisest, saate sisulisest arendamisest ning saate tehnilisest plaanimisest.

„Vabariigi kodanike“ puhul käis loomine tõesti nii, ehkki tegelikult on etapid märksa keerulisemad ning joonduvad rohkemateks alametappideks. Arne Rannamäe mõtles välja saate idee ja asus seda toimetusega teoreetiliselt arendama, seejärel kaitsti idee ära ja saadi põhimõtteline nõusolek, millele järgnes saate sisuline arendus (Mis külalised kutsuda? Kuidas saade võiks välja näha?). Lõpuks valmis proovisaade, kus said paika ka tehnilised aspektid.

„Revidentide“ areng oli märksa keerulisem ning koosnes enamatest etappidest: esmalt oli tellija initsiatiivil kavandamisel igapäevaseks ja tarbijakaitsesaade, mis õige pea muutus programmijuhil ettepanekul hoopis igapäevaseks ja laiema temaatikaga saateks. Omapärane oli ka see, et saate tulek oli enam-vähem kindel enne seda, kui oli paigas, millest see tuleb (nõnda on saate teoreetiline plaanimine ja idee kaitsmine paradoksaalsel kombel vahetuses). Siiski: kui teoreetiliselt oli kõik paigas, asuti rohkem tegelema sisuliste aspektidega ning lõppstaadiumis vaadeldi juba pilootsaate toel ka tehnilisi aspekte (ehkki pilootsaade sundis muutma ka sisulist poolt).

Kanal 2 telemängude arengulood olid lihtsamat laadi. Olle Mirme esitas tootjale „Braavo!“ umbmäärase tellimuse, mida tootjafirma BEC siis koos Mirmega arendama asus. Esmalt töötati välja formaat ja saate ülesehitus, siis asuti tegelema reaalsete lahenduste ning saate sisu täitmisega. „Eesti vs. Jõekalda“ formaat sündis kanali ja tootjafirma koostöös ning seejärel asus tootjafirma formaati kanali mõningase abiga välja töötama. Kui formaat oli paigas, käivitus kontseptsiooni tehniline realiseerimine.

Pilootsaadet ega proovivõtteid mõlema saate puhul ei tehtud, lihtsalt enne saadet harjutati, kuidas kõik võiks tegelikkuses välja näha.

3. Kui palju inimesi on saate arengujärgus sellega seotud? Mis rolle nad täidavad?

„Vabariigi kodanike“ ainus loominguline suunaja oli toimetus (eesotsas Aarne Rannamäega), kes mõtles ja töötas välja kõik saate jaoks olulised aspektid. Kanali programmiesindajad vaid kinnitasid seda ning aitasid minimaalselt suunata.

„Revidentidega“ on lugu taas kord keerukam. Toimetus oli siin üldjoontes nii-öelda laiendatud programminõukogu (umbes 15 ETV programmi kujundamisega seotud inimest) käsutäitja, kuid samas oli neil loominguliselt juhtiv roll, kuna nemad mõtlesid välja, kuidas tellimust kõige paremini täita. „Revidentide“ aktiivseim arendaja oli seega toimetus eesotsas Ene-Maris Taliga, kuid selgelt ja üsna tugevalt suunav roll oli ka sel samal niinimetatud laiendatud programminõukogul, tellijal Piret Suurväljal ning struktuurimuutusega telemajja tulnud Hanno Tombergil. Seega suunas seda saadet loominguliselt koguni kuni 20 inimest.

„Eesti vs. Jõekaldat“ arendas esmalt kolm inimest, kelle ühiste ajurünnakute tulemusena leiti üldsõnaline kontseptsioon. Need kolm olid produtsent Teet Margna, eetrinägu Kristjan Jõekalda ning kanali programmidirektor Olle Mirme. Hiljem liitusid arendustööga ka kaks toimetajat. Kuigi tootjafirmal oli selgelt aktiivsem roll, sest nad nemad mõtlesid välja reaalseid lahendusi, ei saa ka Mirme kui kanali rolli alatähtsustada, sest tema jälgis saate arengut ja aitas seda samuti välja töötada.

Veelgi suurem oli Olle Mirme roll aga saate „Braavo!“ arenduses, kus ta oli idee algataja ning ka projekti aktiivne suunaja. Reaalseteks teostajateks olid BECi produtsendid (Raivo Suviste, Jevgeni Supin, Jüri Jaanus), toimetaja Tiina Kruus ning Olle Mirme vend Andres, kes oli samuti saate üheks produtsendiks. Raske on eristada, kelle roll oli juhtivam.

4. Kes mõjutab saadet loomisstaadiumis loominguliselt kõige enam?

Kõigi nelja saate põhjal võib üldistatult öelda, et arengustaadiumis mõjutab saateid loominguliselt kõige enam toimetus või produtsendid. „Vabariigi kodanike“ puhul oli see

nõnda täielikult, „Revidentide“ puhul oli toimetusel küll suur roll saate reaalsel kujundamisel, kuid siiski täitis toimetus programminõukogu käsku ning nende tellimust.

Kanal 2 telemängude „Eesti vs. Jõekalda“ ja „Braavo!“ arengus oli kandev roll nii produtsentidel kui ka kanali programmidirektoril Olle Mirmel, kes eriti aktiivselt oli seotud „Braavoga!“, mille puhul ta oli ka idee algataja.

5. Kui kaua möödub idee tärkamisest esimese saate eetrisse jõudmiseni?

Kui kaua kulub aega idee tärkamisest eetrisse jõudmiseni, oli keeruline paika panna, kuna raske on määratleda, millist hetke tasuks lugeda idee tärkeks. Millal saab lihtsalt uitmõttest korralik idee? Kumba tasuks arenguloo alguspunktina märgistada?

Aarne Rannamäel tuli mõte „Vabariigi kodanikke“ teha 2006. aasta sügisel, kui ilmnis, et ta peab endale 2007. aastaks mingisuguse uue saate leidma. Samas kavandati esialgsete plaanide kohaselt seda saadet eetrisse paisata juba 2007. aasta algul, mitte sügisel. Aktiivne arendusperiood on aga tegelikult lühem, sest saate lõplik tulek kinnitati maikuus, kui algas tõsisem töö saate reaalse plaanimisega (kujunduse tellimine, saatekülaliste valik), suvesse jäi ka puhkuste aeg. Nõnda pole päris täpselt võimalik seda aega määratleda.

Ka „Revidentide“ puhul on ajaline määratlus keerulisem, sest see arenes välja igapäevast majandus- ja tarbijakaitsesaatest, mille eest oli tellija 2006. aastast võidelnud. 2007. aasta märtsis muutus see projekt „Revidentidega“ märksa sarnasemaks, kui pandi paika, et sellest saab igapäevane saade. Pigem võiks seda lugeda saate tinglikuks alguseks, sest nii kui sai paika, et tuleb argipäevane saade, muutus ka kontseptsioon ning algas saate reaalne planeerimine: millest see võiks olla, mis teemad seal on, milline saade võiks välja näha?

„Braavo!“ üldsõnalise tellimuse sai tootjafirma kanalilt detsembris, saade ise jõudis eetrisse märtsi algul. Seega kulus saate arendamiseks umbes kolm kuud, kusjuures vahele mahtus ka tootmisfirma kahenädalane kollektiivpuhkus soojal maal. „Eesti vs. Jõekalda“ idee tuli 2006/07 telehooaja talvel, kui käis saade „Käsi kullas“, kuigi saate tegijad mõnnsid, et idee algatuse aega on keeruline määrata. Seega kulus ideest esimese saateni 2007. aasta septembris umbes üheksa kuud.

6. Millised on saadete loomise sarnasused era- ja avalik-õiguslikes kanalites?

Nelja saate põhjal on küll keeruline nõnda üldistada, kuid sarnasusi leiab siiski:

- Saated luuakse enamasti tänu üsnagi pragmaatilistele põhjustele, mitte näiteks seepärast, et kellelegi tuli lihtsalt mõte, et midagi vastavat võiks olla. Nii olid käsitletud juhtumite algatamise põhjusteks nõrgemapoolse eetritsooni tugevdamine, saatejuhile rakenduse leidmine, eelkäijaformaadi ammendamine ning tühjaks jäänud eetriaugu täitmine.
- Alles saadete loomise teisene põhjus on sisulist laadi ning annab aimu saate algatamise tegelikust loomingulisest motivatsioonist, olgu selleks siis kas kodanikuühiskonna edendamine, programmižanrilise tühimiku täitmine või väljundi andmine erinevatele esinejatele.
- Saadete peamine arendustöö toimub toimetustes (ETV) või tootjafirmades (Kanal 2), kuid enamasti on projekti käekäiguga aktiivselt kursis ka kanal ise. Mõneti üllataval kombel näib kanali roll olevat aktiivsem isegi Kanal 2-s, mitte ETVs, mis saateid ise toodab ning peaks seepärast neile ise lähemal olema. Peamiselt erafirmade teenust kasutav Kanal 2 on produktsioonide ligi, kuna:
  - investeringud projekti on suured ning nad on seepärast väga huvitatud, et need ka tulu tooks ning haakuks kanali nägemuse ja ideoloogiaga,
  - kanali teleharidusega programmijuht ise tahab olla aktiivselt nende projektide juures, sest enda sõnul ta teisiti ei saakski.
- Väga üldjoontes on saadete loomine etapiti mõlemas kanalil sama: esmalt peab tulema idee, mille kas kanal esitab tegijale või tegija pakub kanalile. Siis arendatakse see välja saatekõlblikuks formaadiks, seejärel mõeldakse reaalsele tehnilistele lahendustele ning lõpuks toodetakse valmis saade.

6. Diskussioon

Telesaadete loomine on Eestis, aga kindlasti ka mujal üks omapärane nähtus, mis nagu uurimistulemustest nähtub, on juhtumipõhine tegevus. Kui üldjoontes on iga uue produktsiooni arengufaas sarnane – esmalt teoretiseeritakse, siis mõeldakse praktiliselt, lõpuks tehakse valmis –, siis tegelikult on saate tegemine märksa keerulisem protsess, mis hõlmab väiksemaid vaheetappe, mis saatest saatesse varieeruvad.

Kui mõni saade („Vabariigi kodanikud“, „Braavo!“, „Eesti vs. Jõekalda“) valmib käputäie tegijate abil suhteliselt valutult ning võrdlemisi lihtsalt ilma suuremate laharvamusteta, siis mõne teise („Revidendid“) saamislugu on täis kompleksseid käike, kus on palju kaasaraakijaid ja suunajaid, ning kus juba arengustaadiumis on näha, et tehtavate vigade hulk on niivõrd suur ning tugevasti muutuvate oludega arvestamata jätmise nõnda silmatorkav, et saate ellujäämiseks ja eetris püsimiseks on vaja midagi imelaadset.

Üks üsnagi kurb tõik, mis tööst silma hakkas ning mida mina subjektiivselt näeksin lausa ohu märgina, oli see, et kuigi tegemist oli päevakajaliste saadetega, mis peaksid ideaalide kohaselt täitma esmajoones just avalikku huvi (seda enam, et saated on eetris avalikõiguslikus telekanalis), siis nende loomise põhjused olid märksa proosalisemad ning pragmaatilised. Olnuks tegemist erakanaliga, võiks isegi öelda, et finantsilised. „Revidendid“ loodi igapäevase saatenähtuse eeskätt selleks, et tugevdada nõrka eetritsooni. Erakanalis tähendaks see reklaamiraha, ETVs siiski reklaame pole. Lisaks komplekteeriti „Revidentide“ meeskond peamiselt mitme lõppenud saate meeskonnast: ei olnud valikut, et tulevad parimad, oli sundvalik – nemad tulevad. Selles on muidugi süüdi Eesti väiksus ning andekate inimeste puudus.

„Vabariigi kodanike“ loomispõhjus on veelgi selgem: Arne Rannamäe oli „Aktuaalsest kaamerast“ tüdinud ning ETVs edasi töötamiseks pidi ta endale uue rakenduse leidma, mida ta „Vabariigi kodanikke“ luues ka tegi. Tõsi, mõlema saate puhul märkisid tegijad ja autorid ka aatelisemaid loomise põhjusi: žanriline tühimik televisioonis, kodanikuühiskonna edendamise, inimeste aitamine ja nende probleemide lahendamine. See kõik peab paika, kuid paratamatult pole tegemist esmaste põhjustega.

Ka erakanalites pole olukord teistsugune: Kanal 2 telemängud „Eesti vs. Jõekalda“ ja „Braavo!“ loodi esmalt seepärast, et oli vaja tühjaks jäävat eetriauku millegi sarnasega täita. Tõsi, kontseptsioneerimise staadiumis oli oluline, et uus saade oleks vaatajatele huvitav, kuid siiski on üsna omapärane, et saateid ei loodud esmalt mitte seepärast, et nende järele oleks olnud sisuline vajadus, vaid sestap, et eetriaugud vajasisid täitmist.

Üllataval kombel polnud saate tegijatele loomisel oluline originaalne lähenemisviis, kuigi just seda on tegelikult ETV-le palju ette heidetud. Tuleb küll mingil määral nõustuda saate tegijatega, kelle sõnul on kõik suures osas juba välja mõeldud ning žanripiirid on juba ammu paigas, kuid vähemalt välismaised asjalikumad laadi jutusaadete näited kinnitavad, et võrdlemisi jäigale žanrile võib leida ka teistsugust ja märksa aktiivsemat ning seega intrigeerivamat rakendust. See suurendaks vaatajate huvi ning loodetavasti köidaks enam ka tegijaid. Kardetavasti pole sääraseid originaalseid lähenemisi Eestisse kerge tuua, kuna nagu „Revidendid“ ja eriti „Vabariigi kodanike“ tegijad kinnitasid, on Eestis häid saatekülalisi vähe ning nad ei lähe kiiresti kaamera ees käima. Siiski: arenguruumi ja mõtteainet on siin piisavalt. Ka Kanal 2 käsitletud saadetega seotud isikud rääkisid, et tegelikult pole loodavates teleformaatides enam midagi uudset: varem on kõike juba tehtud ning nüüd jääb üle vaid klotse teisiti liigutada või ümber mängida.

Ilmtingimata tasuks seda valdkonda edasi uurida, kuna ainult nelja juhtumi põhjal on pea võimatu teha kaugeleulatuvaid järeldusi telesaadete loomise kohta. Kuna tegemist on selgelt juhtumispetsiifilise valdkonnaga, oleks mõistlik edasistes uuringutes suurendada valimit, vaadeldes kõikide kanalite ning kõikide žanrite saateid. Säärane uurimine tagaks teletööstuse parema mõistmise, kuna praegu jõuab eetrisse pelgalt lõpp-produkt ning selle taha jääv töö on varjus ning pole võimalik ette kujutada, kuidas see välja arenes. See võib raskendada ka seda, et noored inimesed ei lähe televisiooni saateid välja töötama, kuna neil pole sellest lihtsalt aimugi. Ehk aitavad see töö ja tulevased uuringud valdkonda pisutki valgustada ning huvitatutele lähemale tuua.

6.1. Kriitika uurimismeetodile ja uuringule

Uurimismeetodi valikut võib lugeda õnnestunuks, sest see tõepoolest andis otsesemat ja „puhtamat“ infot saadete loomise kohta, kui seda oleks teinud näiteks ankeetküsitlus.

Siiski andis kvalitatiivse süvaintervjuu kasutamine märku paarist ohust, mis võivad teema uurimist raskendada:

- Inimeste mälu on lühike. Kuigi tegemist on võrdlemisi uute teleprojektidega, oli intervjueeritavatel keeruline meenutada nendega seotud üldsõnalisi aspekte (näiteks millal võeti toimetaja tööle). See tähendab seda, et veelgi vanemate saadete uurimine võib olla väga raske, mistõttu edasistes uuringutes tasuks ilmselt ja ehk ka paraku rohkem panustada uuematele saadetele.
- Kui intervjueeritavalt küsida saate loomise erinevate aspektide kohta, siis esines juhtumeid, kus inimesed hakkasid rääkima hoopis, kuidas need loksusid paika saate enda ajal. Mingil määral on see arusaadav – see on paremini meeles. Siiski: need jutud kalduvad otseselt õigest teemast kõrvale ning võivad lõpptulemust hägustada.

6.2. Edasist uurimist väärivad teemad

Seda tööd tehes ning teletootmise valdkonda lähemalt eritledes ilmnes terve rida huvitavaid aspekte ja uurimisväärsed nähtusi, mida ilmtingimata tasuks tulevikus teaduslikult vaadelda ning kirjeldada, eriti arvestades seda, et Eestis on telekultuuri näiteks trüki-meediaga võrreldes vähe uuritud.

6.2.1. Pilootsaate kasulikkus ja mõju saate arendusjärgus

Nii „Revidentide“ kui ka „Vabariigi kodanike“ juhtum tõestas, milline on ühe saate arendamisel pilootsaate kasulikkus ning vajalikkus. Kui „Vabariigi kodanike“ puhul aitas proovisaade lahendada tehnilisi aspekte ning andis aimu ka saate ühest võimalikust probleemist (et külalised ei lähe nii-öelda põlema väga kiiresti), siis „Revidentide“ saateproovid olid veelgi mõjukamad: selgus, et saatejuhid ei tea päris täpselt, mida nad peaksid tegema, ilmnes, et kogu kujundus tuleb välja vahetada, nähtus, et saate sisu pole see, mida tellijad tahtsid jne. Kõik see näivat viitavat sellele, et pilootsaate eesmärgiks pole olla esimene täiskvaliteetne saade (kuigi seda püütakse nii teha), vaid pigem välja juurida ning selgeks teha kõik võimalikud raskused, mis võivad saate reaalsel tootmisel tekkida, kusjuures testsaate peamine raskuskese on pandud tehnilistele aspektidele.

Kanal 2 telemängude puhul ei tehtudki testimiseks pilootsaadet, „Braavo!“ proovivõtete ülesandeks oli testida erinevaid saatejuhtide kandidaate. Mõlema saate tegijad mõõnsid, et pilootsaade on väga kulukas, mistõttu pole seda majanduslikult otstarbekas teha. Nõnda põrkub siin tegelikult kaks maailma: ühest küljest oleks testsaadet hädasti vaja, et aru saada, mida saade ennast reaalselt ette kujutab, teisest küljest on see rahaliselt kallis ning sellega pole enamasti midagi peale hakata, sest see pole eetrikõlbulik (v.a sarjade puhul).

Milline on Eesti telekanalite ja tootmisfirmade tava, mis puutub pilootsaadetes? Kui palju neid üleüldse tehakse? Kui palju tehakse üksikuid proovivõtteid? Kui palju ja kuidas mõjutavad nad lõpp-produkti? Kui palju lähevad pilootsaated kokku ühest küljest toimetuse eelnevalt paberile pandud kontseptsiooni ja teisest küljest hiljem eetrisse mineva avasaatega?

6.2.2. 19:30-20:00 eetritsoon ETVs

Töös ilmnes, et ETV peamine eesmärk „Revidentide“ loomisel oli tugevdada kell 19:30-20:00 olevat eetritsooni, mis seni oli olnud üsnagi heitlik ning halvas mõttes mitmekesine, sest inimesel ei tekkinud pidevalt muutuvate telesaadete tõttu vaatamisharjumust. Kuna „Revidentide“ saade nurjus ning selle tegemine lõpetati juba mõne kuu pärast, naasis ETV vana taktika juurde, kuigi just sellest püüti „Revidentidega“ lahti saada: igal päeval saade erinevale sihtgrupile.

Kuidas ETV-l seekord nende saadetega läheb, näitab aeg, ent uurimist väärriks, milliseid saateid on ETV läbi aegade näidanud selles tsoonis, millised on nende saadete sihtgrupid ja reaalne vaadatavus. Teisest küljest tasuks uurida, mida näitavad konkureerivad (era)kanalid ning milline on selle tsooni tüüpiline vaataja: millised on tema ootused ning kuidas pakutav neile vastab.

6.2.3. Igapäevatsooni käivitamine Eesti telekanalites

„Revidentide“ keeruline ja tavapärasest rohkemate inimestega seotud arengulugu oli suuresti tingitud sellest, et tegemist oli suure muutusega programmis: uus saade, mis on eetris *primetime*'is viiel õhtul järjest, lisaks oli tegemist saatega, mis pidanuks nii-öelda

käivitama kanali *primetime*'i ning sellega tugevdama terve õhtu üleüldist voolavust vaatamisharjumuste (*audience flow*) osas.

Teine kõrvutatav olukord Eesti telemaastiku lähiajaloo on see, kui mõne aasta eest tõi Kanal 2 eetrisse meelelahutusliku uudisteajakirja „Reporter“, mis pidi tegelikult täpselt sama funktsiooni täitma. Oletatavasti langeb samasse auku ka „Kodu keset linna“ ja TV 3. Uurimist vääraks, millised raskusi või probleeme tõi säärane suur tsoonimuutus teistele kanalitele ja saadetele. Kas sealgi oli saadete arengujärk nõnda palju kontrollitud ja selle arengusse oli kaasatud niivõrd palju inimesi kui „Revidentide“ puhul? Tõsi, siin tuleb tähele panna seda, et Kanal 2 ja TV 3 näol polnud tegemist nõnda radikaalse tsoonimuutusega, kuna seal olid tol eetriajal varemgi olnud igapäevasaateid, kuid ilmselgelt polnud tegemist kõrgeprofiililiste sarjadega.

6.2.4. Telesaadete loomine Eestis

See töö annab ülevaate telesaadete loomisest Eestis, keskendudes kahele päevakajasaatele ETVs ja kahele meelelahutuslikule telemängule Kanal 2-s. Sedasi avaneb töös võrdlemisi konkreetne, kuid kitsas pilt, mis ei anna täit aimu teletootmisest, vaid pelgalt neljast spetsiifilisest juhtumist, mis küll viitavad üldsuundumustele, kui ei luba siiski teha põhjapanevaid järeldusi. Seepärast tuleks ilmtingimata jätkata telesaadete loomise uurimist ning vaadelda veelgi enamate saateformaate välja töötamist. See annaks võimaluse kaardistada ka eripärasid, mis tekivad saadete loomisel erinevates žanrites, ning täpsemalt kirjeldada tegureid, mis mõjutavad formaatide väljatöötamist. Võimaluse korral loodan selle valdkonna uurimisega magistriastmes edasi minna.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö „Telesaadete loomine Eestis ETV päevakajasaadete ja Kanal 2 telemängude näitel“ uurib valdkonda, mida pole Eestis teaduslikult eriti lahatudki: seda, kuidas mõeldakse välja telesaateid, ning kuidas saab esialgsest ideest eetrikõlblik formaadisaade.

Töö esimeses osas vaatlesin telesaadete loomist varasemate käsitluste põhjal, tuues sealjuures välja teleprogrammi olulisemad mõjutajad ning saatetootmise etapid. Kuigi olemasoleva kirjanduse tõttu oli teoreetiliste lähtekohtade osa üsnagi USA-keskne, andsin ülevaate ka senistest uurimistraditsioonidest Eestis.

Kuna telesaadete loomine on loominguline juhtumipõhine protsess, mitte liinitöö, oli töö empiirilises osas vaatluse all üldkonteksti asemel neli saadet, mida uurisin kvalitatiivse semistruktureeritud ekspertintervjuu meetodiga. See meetod oli intervjueeritavate hulka arvestades vajaliku info hankimiseks kõige sobilikum variant. Töö suurima osa moodustavad avalik-õigusliku ETV kaks päevakajasaadet: igapäevane ja nüüdseks teleminevikuks saanud „Revidendid“ ning iganädalane „Vabariigi kodanikud“. Lisaks on vaatluse all ka erakanali Kanal 2 telemängude „Braavo!“ ja „Eesti vs. Jõekalda“ arengulood.

Uurimusest selgus, et „Vabariigi kodanikud“ arenes üsnagi draamatult. Aarne Rannamäe mõtles saate välja, sest ta oli tüdinud uudiste lugemisest, toimetus asus seejärel idee kallal edasi töötama, seda viimistlema. Kui programmijuht olid kinnitanud saate tuleku, hakkas suurem arendustöö. See tipnes täies mahus pilootsaatega, millega pandi paika eeskätt tehnilised aspektid. Saate reaalse arendustööga oli seotud ainult kolmeinimeseline toimetus (saatejuht, toimetaja, režissöör), ülemused täitsid saate arendustöös peamiselt kinnitavat funktsiooni, loomingulised ohjad olid täiesti toimetuse käes.

„Revidentide“ loomine oli keerulisem, kuna esmalt plaanis tellija iganädalast majandus- ja tarbijakaitse saadet, kuid programmijuhi tellimusel – et tugevdada *primetime*'i alguses olevat madala vaadatavusega ja oma identiteedita eetritsooni – muutus see saade 2007. aasta kevadel igapäevaseks saateks, mille valdkond olid laiem: inimene *versus* süsteem.

Kuna „Revidentide“ näol oli tegemist ülisuure muutusega ETV programmipoliitikas, aitas loodava saate temaatikat täpsemalt välja kujundada nii-öelda laiendatud programminõukogu koosolek, kus viibis umbes 15 inimest, kes kõik ideid pakkusid. Selle põhjal sai toimetuse ülesandeks tellimus täita ning leida parim lahendus, kuidas seda teha. Suvel toimus ETVs struktuurimuutus, kui kanal sai rahvusringhäälingu osaks. Uus juhatus tõi loodavasse saatesse suvel suure muutuse: see pidi olema päevakajaline, mis takistas ettevalmistustöid, kuna märkimisväärset osa saatest ei olnud enam võimalik eelnevalt salvestada. Suurem plaanimine jäi augustisse, kus proovivõtetelt nähtus, et tellijate visioon ei lähe tehtuga kuidagi kokku. Et pilootsaade valmis alles mõni nädal enne saate eetrisse jõudmist, ei olnud enam aega suuremateks muutusteks, sest saate tulek oli juba avalikusele teada antud.

Kanal 2 telemängude loomelugudes oli oluline roll kanalil endal. „Braavo!“ oli kanali tellimus, mida tootjafirma BEC asus täitma. Tellimus tähendas seda, et kanal ütles, et midagi seesugust – sellisest žanrist ning võimalikult paljude esinejatega – võiks olla. Tootjafirma ülesandeks oli leida tellimusele reaalne lahendus, kusjuures kanal, s.t kanali programmidirektor aitas hoogsalt formaati välja mõelda. „Braavo!“ sündis nelja kuu jooksul kanali ja tootjafirma aktiivses koostöös.

Kanali ja tootjafirma ühiste ajurünnakute tulemusena nägi ilmavalgust ka „Eesti vs. Jõekalda“, mis loodi eeskätt seepärast, et eelkäijaformaad „Käsi kullas“ hakkas ennast ammendama ning selle asemele oli vaja midagi jätkusuutlikumat ja mitmekesisemat. Kui saate esialgne idee (saatejuht võistleb tavaliste inimeste vastu) oli paigas, asuti formaati välja töötama. See polnud aga kõige kergem, sest Saksamaal oli olemas analoogse sisuga saade „Schlag den Raab“. Arendajate ülesandeks saigi teha oma formaat teistsuguseks. Kui formaat oli paigas, asuti mõtlema tehnilistele lahendustele ja teostusele.

Kanal 2 telemängude loomises kahe näitesaate põhjal on üheks ühiseks jooneks kanali suur kaasatus loomeprotsessi. Seda annab põhjendada kanali suure huviga loodava saate vastu, kuna nemad finantseerivad selle ning tahavad, et see vastaks täpselt nende ootustele ja ideoloogiale. Lisaks oli kanal ka kõnealuse kahe saate idee (kaas)algatajaks. Samuti olid saadete loomise põhjused seotud otseselt programmi mingi nõrkusega: „Braavo!“ sündis, sest pühapäevaõhtune eetriauk vajab täitmist, ning „Eesti vs. Jõekalda“ loodi, sest Kristjan

Jõekalda eelnev saade „Käsi kullas“ asus ennast ammendama ning seetõttu oli samasse eetriaega vaja mingit uut peremängu.

Nelja saate põhjal on küll võimatu teha kaugeleulatuvaid järeldusi telesaadete loomise protsesside üle, kuid mingisuguse ülevaate valdkonna kohta peaks see bakalaureusetöö kindlasti andma. Uuritud teemast koorus välja ka palju teisi huvitavaid teemasid, millest vaid mõni on selles töös välja toodud. Seega tõestas käesolev töö selgelt telesaadete loomise temaatika ja kompleksuse edasise uurimise vajalikkust.

Summary

The aim of the bachelor thesis “Creating TV formats in Estonia on the basis on public affairs programmes on ETV and gameshows on Kanal 2“ was to find out how TV shows are created in Estonia. As the field of TV production is case-based the thesis focused on four shows that had high profile premieres last autumn in Estonia. The shows in question were “Revidendid” and “Vabariigi kodanikud”, two public affairs programmes on public broadcaster ETV, and “Braavo!” and “Eesti vs. Jõekalda”, two gameshows on commercial channel Kanal 2. To examine these shows the method of qualitative semi structured expert interview was used.

The most interesting case of this thesis is that of “Revidendid” which showed that too many opinions, too many people, lack of real staff and major structural change of the channel can do no good for a project of such massive scale. Therefore, in a way the faults that were made in the development point quite clearly out why the programme was cancelled only three months after its first broadcast.

The study found out that usually TV shows in Estonia are developed as follows: first somebody must have an idea that can be developed. Then the idea is brought to either the broadcaster who greenlights it or to the producer who has the assignment of producing it. Either way the next step is to turn the idea into something that is fit for screen. If the format is thoroughly thought out then decisions about technical aspects must be made. If all that has been done then there might be a pilot or test shooting that shows some of the mistakes that were not seen previously. This is followed by actual shooting and broadcasting of the programme.

Still, it is nearly impossible to draw conclusions on the basis of only four shows but it is interesting to point out that the real purposes of creating these shows were of pragmatic kind: channels needed to strengthen the time slot or simply to show something in an available slot or the host needed some work. While examining this thesis a series of additional themes and topics surfaced. This proves that this branch of study should be further investigated as there is a lot to examine.

Kasutatud allikad

- Berg, B. L. (1989). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Boston: Allyn & Bacon
- Blumenthal, H. J. & Goodenough, O. R. (2006). *The Business of Television. The Standard Guide to the Television Industry*. New York: Billboard Books
- Ellis, J. (2004). *Television Production. The Television Studies Reader*. Robert C. Allen & Annette Hill (toim.). London: Routledge, 275-292
- Holland, P. (2000). *The Television Handbook*. London: Routledge
- Kastepõld, B. (2008). „Braavo“ areneb jõudsalt. *Postimees*, 8. aprill 2008, <http://www.postimees.ee/080408/esileht/meedia/322394.php>, vaadatud 25. mail 2008
- Maimets, A. (2007). Väge täis Rannamäe. *Postimees*, 11. september 2007, <http://www.postimees.ee/110907/esileht/meedia/282210.php>, vaadatud 4. veebruaril 2008
- Matiisen, M. (2004). *Publitsistikasaadete toimetamine Eesti Televisioonis. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond, Tartu Ülikool, Tartu*
- Millerson, G. (1993). *Effective TV Production*. Oxford: Focal Press
- Niineste, M. (2008). Unustusekompott „Braavo!“ toidab lootusetust. *Eesti Päevaleht*, 24. märts 2008, <http://www.epl.ee/artikkel/423190>, vaadatud 25. mail 2008
- Noormets, J. (2007). Raab vs Jõekalda. *Nädal*, nr 44/2008, 18-19
- Noormets, J. (2008). Ideest esimese saateni: telesaadete loomine Eestis päevakajasaadete näitel. *Seminaritöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, Tartu Ülikool, Tartu*
- Open Society Institute (2005). *Televisioon Euroopas: regulatsioon, poliitika, sõltumatus. Seireraport 2005*. Põltsamaa: Vali Press
- Paide, O. (2006). *Produtsendi mõiste ja roll Eesti teletootmisturul. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond, Tartu Ülikool, Tartu*
- Paulus, K. (2007). Pehmolt sotsiaalne. *Eesti Ekspress*, 20. september 2007, <http://paber.ekspress.ee/viewdoc/4EC7E3B0FCBB7E5DC2257359006EF6AB>, vaadatud 4. veebruaril 2008

- Perebinosoff, P., Gross, B. & Gross, L. (2005). Programming for TV, Radio & Internet. Strategy, Development & Evaluation. Oxford: Focal Press
- Postimees (2008). Kanal 2 näitab suvel uusi meelelahutussaateid. Postimees, 22. mai 2008, <http://www.postimees.ee/230508/esileht/meedia/332221.php>, vaadatud 25. mail 2008
- Puusild, H. (2008). „Braavo!“ viimane tund ja pool. Nädal, 15. mai 2008, lk 60
- Seale, C. (1998). Researching Society and Culture. London: Sage Publications Ltd
- Šein, L. (2007a). Kas Eesti Televisioonist hakkab saama pildiraadio? Eesti Päevaleht, 7. september 2007, <http://www.epl.ee/artikkel/399110>, vaadatud 4. veebruaril 2008
- Šein, L. (2007b). Kristjan Jõekalda teeb Margna saates orjatööd. Eesti Päevaleht, 24. september 2007, <http://www.epl.ee/artikkel/401142>, vaadatud 25. mail 2008
- Teesalu, H. (2008). ETV 2 näitab pilti vaid olümpia ajal. Postimees, 28. mai 2008
- TNS Emor. Teleauditooriumi ülevaade, <http://www.emor.ee/failid/teleauditoorium.html>, vaadatud 26. aprillil 2008 ja 24. mail 2008
- Uusküla, M. (2007). Meeldiv meelelahutus. Postimees, 19. september 2007, <http://www.postimees.ee/180907/esileht/meedia/283610.php>, vaadatud 25. mail 2008
- Vaitmaa, E. (2007). Produtsendiamet avalik-õiguslikus Eesti Televisioonis. Võrdlus eraproductsentidega. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond, Tartu Ülikool, Tartu
- Wurtzel, A. & Acker, S. R. (1989). Television Production. USA: McGraw-Hill Book Company
- Zettl, H. (1984). Television Production Handbook. USA: Wadsworth, Inc.

Lisa 1. Süvaintervjuude küsimustik

Küsimustik on orientiiriks ja meeldetuletuseks intervjuerijale, et teemakohaselt vestelda, mitte sõna-sõnaliseks järgimiseks. Seega võib küsimustikku vastavalt vajadusele, olukorrale ja usuteldavale muuta ja mugandada.

- Kirjeldage selle saate loomist alates idee tekkimisest!
- Kuidas tuli mõte seda saadet teha? Kellel? Miks?
- Mitu inimest olid algstaadiumis idee arendamisega seotud? Kes? Mida nad tegid? Kui palju inimesi oli nii-öelda majavälised?
- Millal käidi idee välja programmitellijale? Miks just siis? Kuidas see idee esitlemine välja nägi? Milline info edastati tellijale? Suuliselt? Paberil?
- Kui palju te mõtlesite saate loomisel järgmistele punktidele (hinnata selle olulisust):
  - a) vajalikkus avalikkusele;
  - b) kasulikkus avalikkusele;
  - c) saate sõnum;
  - d) tulevane vaatajaskond;
  - e) mis kanalis saade on eetris;
  - f) mis ajal see on eetris;
  - g) eetrisagedus;
  - h) originaalne lähenemine.
- Kellena te nägite selle saate potentsiaalset vaatajaskonda/sihtgruppi? Kellele see saade loodi?
- Kuidas mõjutasid sama žanri muud saated (Eestist ja võõrsilt) selle saate loomist?
- Kuidas määrati saate eelarve? Kes seda tegi? Millised olid piirangud? Millised olid võimalused? Mis jäi tegemata, sest raha ei võimaldanud?
- Kas miski jäi mingil muul põhjusel saates teostamata, kuigi seda algselt kaaluti?
- Kuidas valiti saatejuht? Kas kaaluti ka teisi või oli kindel tegija juba algusest teada?
- Kudas alustasite tehniliste lahenduste leidmisega? Kes seda tegi? Kes otsustas? Kui palju jäid vastava valdkonna spetsialisti sõnad peale? Kuivõrd analüüsi toimetuses neid lahendusi? (valdkonnad) Lava. Valgus. Heli. Operaatorid. Montaaž.
- Kui palju saatest oli struktuurilt ja sisult enne esimest saadet paigas? Teisisõnu: kui palju oli planeeritud ja kui palju improviseeritud?
- Kui palju saatest oli tehniliselt enne esimest saadet paigas? (milline on saate valgustus, kaameraplaanid jne).
- Kui palju enne esimest saadet tegite proove? Kas tuli teha ka testsaade (piloot)? Kui jah: kes selle tegemist nõudis ja miks? Kui ei: kas seda oleks vaja olnud ja miks?
- Kuidas määrati a) eetriaeg, b) eetrisagedus, c) kestus? Miks just nii?
- Kuidas pandi saatele pealkiri? Miks just see? Millised kriteeriumid olid nime panemisel?
- Kui palju inimesi on selle saate loomisega seotud olnud?
- Kui palju teeb seda saadet nüüd?
- Millised olid selle saate loomisel suuremad raskused?
- Kuivõrd kattus esialgne nägemus saatest sellega, mis a) jõudis esimese saatena eetrisse, b) milline on saade praegu (kui on toimunud mingid muudatused)?

Lisa 2. Süvaintervjuude täielikud transkriptsioonid

Lisa 2.1. Ene-Maris Tali

Kolmapäeval, 16. jaanuaril 2008

Tema kabinetis telemajas

1. **Kirjeldage selle saate loomist idee tekkimisest!**
2. See on üks väheseid saateid, mis on puhtalt programminõukogu tellimus. Programminõukogu otsustas, et meil on niisugune tsoon, kus meil on ainult juhusaated, 19:30 kuni 20:00. Et väga erineva vaatajaga saated, hästi palju neid saateid, mida valmistatakse väikefirmade poolt Euroopa rahadega ja inimene ei leia oma saateid üles. Ja siis oli idee, et ühtlustaks, et iga päev sel kellaajal oleks üks saade. See oli etteantud tellimuses, et see peaks olema otsesaade, see peaks olema erinevate saatejuhtidega ja teema oli tegelikult tarbijakaitse, oli nagu tellimine. See idee tekkis meil aasta alguses, siis seda ideed... Ma võin seda paberi pealt pärast vaadata, kuidas see idee areng on olnud, kui palju me oleme selle peale visuaalset paberit tootnud, et selgitada, mis saadet me teeme, selle asemel, et teha saadet sisuliselt. Et saadet kaitsta ja läbi rääkida, aga tegelikult saade areneb tiimi sees, mitte programminõukogus. Selle saate puhul oli see, et kogu aeg taheti kontrollida, kus me oleme, mida me mõtleme, kõigil tekkis nagu oma arusaam, mis saadet me teeme. Kas ma võin vigadest ka rääkida, mis oli nagu etteprognoositud viga?
3. **Võib.**
4. Et kuidas see tarbijakaitse sinna tekkis. Kaks ideed nagu läksid kokku. Esimene idee oli, et me teeme... Et „Teateid tegelikkusest“ lõppeb ära, see oli päevakajaline ja aktuaalsetel teemadel, selle asemele tuleb tarbijakaitse saade, tiim tõsteti üle ja me hakkasime arendama ühte saadet, esmaspäeviti tarbijakaitse saade, aga siis, kui tuli see idee teha viis saadet, siis see tarbijakaitse idee või niisugune inimene *versus* ühiskond temaatika laienes tervele tsoonile. See oli nagu meie lähteülesanne ja me hakkasime arendama kõiki teemasid, mis puudutavad inimest. Et mis probleemid inimesel on. Inimesed on kool, lapsed, haridus, meditsiin, kus igal ühel on meil probleeme ja siis saatejuhtide valik tekkis selle järgi, et oleks natuke amplituud igalühel. Vallo, kes on majandus inimene, võttis majandusteemad, Ruu võttis siis inimene ja ühiskond, igasugused teemad, mis seal tekivad, Kaja Kärner oli see, kes võttis puhast tarbijakaitset läbi inimese ja Debelakk ehk Gaute Kivistik tema... Reede on natuke siuke meelelahutuslikum päev ja kuna meile tuli otsa veel tund arutelu, siis Gaute võttis asju natuke kiiksuga. Et see oli nagu etteplaneeritud. Aga paberi peal on ta hea ja töötab, aga kui võrrelda seda, mida sihtühing näitas ja see, mis meil kõrval on... Selles tsoonis on Eesti Televisiooni vaataja olnud alati kõrgema haridusega, vanuses 40 ja ülespoole, tähendab, me oleks oma suuna pidanud selle järgi panema. Ja seda me tegelikult alateadvuslikult ka tegime, sellepärast, et see on ikka intelligentsi inimeste saade nii keelelt kui probleemidelt, sellepärast, et mitte nagu halvasti, aga see, keda huvitab klatš ja meelelahutus, vaatab „Reporterit“ ja kuna sinna tekkis ka viis korda nädalas „Kodu keset linna“, siis meil ei olnudki seal võimalik võtta niisugust inimest, kes tuleb koju, tahab ja vaatab.
5. Aga kui vaatajauuring, kui me oleksime põhjalikult selle järgi teinud, siis ütles seda, et pool kaheksa, kui inimene tuleb töölt, ta ei taha enam probleeme, tegelikult ta ei taha enam probleeme, aga meie saade oli probleemsaade. Et see tegi meie olukorra natuke raskeks, sellepärast, et sa püüdsid nagu tõsiselt probleemidelt üle minna ka lahenduste peale ja võtta neid teemasid, mis puudutavad ka kõiki. „Kaua võib“ võtab ühe inimese probleemi, utreerib teda, naerab tema üle natuke, meie seda teha ei saa, eks. Et me püüdsime leida, ütleme, et elektrihind tõuseb, me vaatame, mis inimesel sellega muutub, selliseid teemasid.
6. Tagantjärele see on hullumeelne loomkatse tiimiga, sest meil oli kaks ja pool toimetajat, produtsent ja kaks režissööri, iga päev olid meil välisvõtted, iga päev oli montaaž, üheksast üheksani olid inimestel tööpäevad. Et see oli natuke liiga suur koormus. Aga meil pärast läks päris tuhinal juba, et teemad jooksid. Üks viga, mis selle saate tegemise tegi keeruliseks, oli kui Rannamäe istub laua taga, siis ta töötab teles, ta töötab kogu aeg saatega. Meie saime saatejuhi praktiliselt sel päeval, kui ta läks eetrisse. Et niisugust tööd, et sa koos arutad, mõtled, käid, meil toimetajad tegid kõik lood ette. Tegelikult selle saate raskus oli tiimil, mitte saatejuhtidel, sest nemad olid väljastpoolt maja autorid, kellel on oma töö, kes saab ühel hetkel ära joosta, kes saab joostes kirjutada internetti midagi, et sellest võiks teha.
7. Ja otsesaate puhul... Et kui meile heideti ette niisugust tuimust, siis see saateformaad paraku ongi selline. Kui sul on probleem ja sul on otse-eeter, siis inimene võib kirjutada ja olla ükskõik kui äge, eetris on ta viisakas, korrektne, ta ei julge välja öelda seda, mida ta tahaks öelda. Aga ma arvan, et selle saate kasutegur oleks ja kui see poleks praegu ära lõppenud, ma arvan, ja kui ta oleks olnud eetris natuke

- vähem kordi kui viis korda, et siis see saade oleks kindlasti väga väärt meile. Me tegime nelja kuuga ära kahe aasta mahu, kui me arvestama tavalise tsükliga. Kaks aastat ühte saadet on ikka piisavalt suur koormus. /.../
8. **Te ütlesite, et „Teateid tegelikkusest“ sai läbi ja et te siis tahtsite teha seda esmaspäevast saadet. Millal see oli umbes?**
  9. „Teateid tegelikkusest“ lõppes ära nüüd kevadel ja pärast seda... Need on nüüd programminõukogu otsused. Kui programminõukogu otsustab ära, et siis tuleb üks saade. See oli meil jaanuari alguses, oli niisugune tellimus, aga see tellimus teisesen praktiliselt väga ruttu.
  10. **Mis ajal see siis oli?**
  11. Mina hakkasin ideega tegelema veebruaris.
  12. **Selle viie päeva saate omaga?**
  13. Jah, aga tiim ei teadnud sellest midagi, mina hakkasin kalkuleerima, kas see rahaliselt üldse on võimalik. Ja ma mäletan, et vist aprillis tulime me esimest korda programminõukogu ette, niikaua olin ma läbi kalkuleerinud, kas me suudame toota seda ja mis jõududega ja mingi visioon oli ka olemas.
  14. **Kes programminõukogusse siis kuulusid üldse? Kes selle saate üle otsustasid üldse, et see võiks tulla?**
  15. Programmijuht oli Andres Arro, aga see oli selline väga suur ja laiendatud programminõukogu. Kuna see on nii suur eetrimuutus, siis seal olid kõik tellijad ja kõik programminõukogu liikmed, ühesõnaga kõik, kes programmi üle otsustavad majas. Neid inimesi oli seal vahepeal no üks 15 kindlasti, kes kõigepealt vaatasid, kuna me konkureerisime tsoonidega, et kui... See oli selline suure ringi arutelu jah, aga ideega tuli välja Andres Arro, kes oli programmijuht, et ühtlustada seda niisugust... Ja tellija nendest oli Piret Suurväli, kes hoidis väga kinni oma tarbijakaitseliinist, kes tellis selle ühe saate ja kellele laienes siis pärast hiljem, aga sellest ideest, tarbijakaitseideest hoidis Piret väga kinni.
  16. **Te ütlesite, et need uuringud andsid teada, et inimene ei taha sellist tõsist asja, kui nad tulevad töölt.**
  17. Need on Raivo Suni uurimused. Inimeste auditooriumiuurimused, mida nad tahaksid vaadata. Nad tulevad koju, nad tahaks uudist igal ajal ja meelelahutust igal ajal, kaks funktsiooni. Ja kui nad tulevad koju, siis see ümberlaadimiseaeg peaks olema sujuv ja pehme. Selles mõttes on „Foorumi“ aeg ideaalne. Aga selles tsoonis paraku eesti inimene tahab natuke kergemat, aga Eesti Televisioonis on paraku selline traditsioon, et on väga erinevad saated: on loodus ja on persaadet, et on proovitud mitut moodi. Ja kusjuures praegu see ühiskondlik ootus selle inimesekeskse saate järgi oli nagu olemas. Et me alguses plaanisime ka neli päeva, aga just selle tsooni mõttes, et tuleks ühtne tsoon, see tõmbas ta viie päeva peale. Et ühelt poolt nagu on ootused ja ühelt poolt nagu tahaks pehmemat meelelahutust, aga kuna kaks meelelahutussaadet on kõrval olemas, siis meie ühine otsus oli, et kui ma ei taha seda pulli „Reporteris“ vaadata, et mul on võimalus ära keerata ja just see intelligentne inimene, kes ei taha „Reporterit“ vaadata, kes ei taha vaadata ka „Kodu keset linna“, et tal on veel oma valikud, eks. Praegu need „Vanad ja kobedad“, mis samas tsoonis töötab, see on võrdne võrdsega, kogu tsoon on niisugune. Mina lähen koju ja keeran hoopis Soome peale, ma ei vaata neist ühtegi. Ma ei ütleks, et meie reiting oli seal... See, keda me vaatajana nägime, oli meil ka olemas. /.../
  18. **Saan ma õigesti aru, et „Revidendid“ oli alguses üks saade, mis arenes välja viieks saateks, mitte need ei olnud erinevad saated?**
  19. Jah. Ta oli tellitud ühe saadena, aga siis lisati samale tiimile sama temaga rohkem, et võtke terve tsoon.
  20. **Kuidas see idee arendamine läks?**
  21. Ma töötan 33. aastat televisioonis ja kogemus ütleb, et situatsioonid, kus tiim ise omavahel on selline loominguline tiim, arendab väljundi saatele. See on läbi mõeldud, läbi tunnetatud, tal on kellegi käekiri, tähendab sellest saatest tuleb niisugune saade, mis pakub huvi tegijatele ja mis pakub huvi vaatajatele. Parim vorm, parimad saatejuhid, kes seda meie ideed kannavad.
  22. See asi hakkas peale natuke teistpidi. Enne kui me jõudsime saate sisulise arenguni, hakkasime me saadet teoreetiliselt arendama. (vaatab oma dokumente) Et kui palju me tegime powerpointe igasuguseid. Et me püüdsime hästi palju kirjutada meetoodiliselt ja teoreetiliselt, mis saadet. Aga see on üldine, see ei anna saatest tegelikku pilti. Need olid nüüd need, mida me arendasime. Ja siis programminõukogu kinnitas ja ütles, et võiks veel see olla. See on kõik selline teoreetiline saate arendamine, aga tegelikult peaks ühe saatega tegelema hoopis teisel tasandil, tiimi tasandil, läbi mõtlema, läbi pildi mõtlema. Ja siis me olime ühel hetkel sellises olukorras, et selle baasilt me tegelikult ei teadnudki, mis saadet me teeme. Neid ootusi oli nii palju, sest see paber, mida me olime moodustanud hästi teoreetiliselt ja meetoodiliselt, et see paber ei andnud aimu, mis saadet me teeme. Aga kuna oli otsesaade, kuna oli probleemsada, et mina oleks tahtnud sinna juurde tuua ka „täna ajaloos“, et ta oleks nagu autorisaade ja kõik siis selgus, et see formaat oli meie jaoks nagu hästi lukus, otsesaade dikteerib omad reeglid: et see lahendus oli nagu hästi pikk ja keeruline, ta võttis meilt hästi palju võhma.
  23. Aga see arendustöö toimus niisuguse suure saate kõrvalt nagu „Kas me sellist Eestit tahtsimegi?“, mis tähendas kahte päeva majast väljas komanderingus, kahte päeva montaaži ja ühte ettevalmistust. Ega

- see ei olnud ka lihtne, kui sa ühte saadet toodad, sa ei ole päris vaba veel panustama täielikult teisele saatele.
24. Aga neid muutusi oli liiga palju sellele saatele. Igaüks kujutas ette, mis saade see võiks olla, et kui viis päeva, siis ei tohiks probleeme olla, aga kui tellimus oli just probleemid just, siis kuidas neid esitada, ja ametnik Eestis on alati kuiv, ta on kuiv. Et otse-eetrit on selles mõttes raske teha, saad teha *talkshow*'d, et Arne Rannamäe on selles mõttes õnnelikumas vormis, tema aeg on pikem, ta saab luua intriigi, meie ei saanud luua intriigi näiteks, sest meil see intriig oli inimese ja otsustajate vahel. Me küsisime, miks asjad nii on ja kuidas neid saab parandada. Pildiga said sa asju tuua, aga intriigi oli vähe. Aga et inimest hoida teleka taga, peab olema intriig. Siin tekkis see, kas meid see probleem huvitab või ei huvita, puudutab või ei puuduta, kui puudutab, siis vaatad, kui ei puuduta, siis ei vaata. Aga palju on lokaalseid probleeme, mis võib-olla paljusid üldse ei puuduta, et keeruline on seda saadet teha.
  25. **Te ütlesite, et igapähe olid omad ootused. Kes see igapähe oli?**
  26. Programminõukogu, kuna me pidime hästi palju presenteerima, aga igal ühel oligi oma arvamus. Aga me ju rääkisime sellest, öeldi. Aga kui sa hakkad saadet kokku panema... Ma toon ühe näite. Kui suri Pavarotti, siis üks programminõukogu liige helistas mulle, et Pavarotti kohta saab materjali sealt ja sealt, ja seekord me rääkisime telefonivarastest ja et mida teha auto alla jäänud loomadega, kas on neid institutsioone. Kui me oleks sinna pannud Pavarotti... Väga tore oleks ju, et tänasest kuulame me Pavarotti laulu ainult telefonihelinana ja siis lähme edasi oma telefoniloo peale. On asju, mis võivad mõttes kokku sobida, aga mitte siis, kui me teeme reaalselt saadet. Ja siis tekkis see vastuolu, et ma ju ütlesin, et Pavarotti tuleb sisse panna, ja kui sa teed seda saadet, siis on oma test, et ei sobi.
  27. Nii et siit mulle siuke moraal edaspidiseks, et see on mu ainus kogemus, mis on siuke kahekümne inimese saate arendamine. Kui sa kujutad ette, et 20 inimest arendavad ühte saadet, siis on 20 erinevat mõtet. Tiimis on 3-4 inimest, kus on igapähe oma arvamus, aga see viib edasi. 20 inimest – see ei vii edasi.
  28. **Kas muidu ongi nii, et saadet arendab ainult 3-4 inimest?**
  29. Jah, saate tiim. On toimetaja, on režissöör, jah, väike tiim, nemad arendavad saadet, see mõte või see algtõuge tuleb kuidas kellelgi, kas ta tuleb tellijalt või... meie tiimis tavaliselt tuleb kas ta siis koos, mina vormistan siis idee kavandina, et me saaks ise aru, kuidas me käitume, sest valikuid, kuidas ühte saadet teha mingil teemal, on väga palju. Ja siis tähendabki see seda, et me lihtsalt istume, me arutame, me läheneme ja see sünnib siukese mõttetöö viljana. Et see tunne on ühine, et me teeme niisugust saadet, siis me anname üksteist vabaks. See, et direktor loob ja lihvib omaette, ta teab, mis pildis toimub, toimetaja pakub teemasid, aga teab ka, mida me teeme. Siis tekib sünergia. Aga paraku 15 inimesega seda ei teki. /.../
  30. See tiim on siis toimetaja, režissöör, produtsent, ka saatejuht, kui saatejuht on valitud juba, et see on loominguline üksus, kes tegelikult saateid teeb. Saatejuht võib tulla kohe, võib tulla hiljem. Meie tiimis on see minu toimetaja, minu režissöör ja mina. See on see kamp, kes ideid arendab.
  31. **Ütlesite, et seda ideed arendas kohati 15 inimest korraga. Kas tõesti kõik programminõukogus mõtlesid siis nii palju kaasa?**
  32. See... jah... see on nagu... Kui sulle presenteeritakse midagi. Kui on näiteks saatejuhid, kui me pakkusime nad välja. Neil võivad olla omad kandidaadid. Probleem oli näiteks selles, kas raadiost tulnud Kaja Kärner võib olla teles. Kui meil on see kindlus olemas, et jah, Kaja on õige, siis me usume sellesse ja ta on hea. See, kas Marko Kaljuveer oskab arvata, kas Kaja Kärner on hea saates, noh, see ei peaks nagu olema vaieldav, see peaks olema tiimi asi serverida saatejuhti nii, et ta töötaks saates. Palju oli sarnaseid probleeme: mitu lõiku peaks saates olema, kui pikk peaks lõik olema, nägemata lõiku ja teemat. Sa ei saa paberilt seda näha. Muidugi ma võin panna kaks minutit sissejuhatus ja siis kolm minutit mingit vahebreiki-videot. See on paber. Seepärast mulle sellised suured mitmekümne inimesega arutelud ei meeldigi, sest see on paber ja see on tõlgendamise võimalused. Igaüks peab mõtlema ühte moodi. Aga see väike tuumik teeb asja. Aga see sama programminõukogu arendab veel kolme-nelja saadet, see on küll nende asi, aga see pole mitte nii väga nende asi, nad pakuvad oma uitmõtteid suuresti. Ma võin neid kuulata ja võib-olla on seal ka häid mõtteid ja ma nendega arvestan, kui nendega on võimalik arvestada, aga see ei tähenda, et kõik 20 mõtet ongi head selle jaoks. Ja kui kellegi mõtet pole arvestatud, siis tekibki see, et ma ju ootasin seda.
  33. **Kust te alustasite, kui te saite ülesande teha sellist saadet?**
  34. Kõigepealt me kirjutasime üles, mis saade, et saate kontseptsiooni loomist, et mis saade, keda meil sinna vaja on. Meil oli ette antud, et meil on nii palju inimesi, et meil on tehnika niisugune ja reaalne jõudude kaalumine, et kui palju midagi keegi endast ootab. Et me saaks nagu saate tegeliku skeemi. Et kui samal päeval on võte, montaaž ja õhtul otse-eeter, tähendab, et me saame sinna toota üks, maksimum kaks videot, videote pikkus on 3-4 minutit, mitte rohkem. Et need olid asjad, mis määrasid ära ja siis tuli töötüklit kavandamine, logistika, et mängida läbi, kuidas nende jõududega üldse toota. Kui saatejuhid olid olemas, see valik oli, et teha saatejuhtidele selgeks, mis saadet me teeme, mis on nende roll. Kelle positsioonil nad on, saatejuhid said selgeks, et nemad on vaataja positsioonil, oli nendel selgem pilk,

- mis saadet nad teevad ja hakkasime otsima teemasid, teemade rida tekkis meil ka kohe, et mis teemad-valdkonnad, kuigi pärast oli sellest meile vähem abi, sest me käisime väga päevakajalist rada mööda, aga vähemalt me õppisime selles võtmes nägema. Ja saatejuhtide koolitamine tähendaski seda, et nad teaksid, mis rollis nad on.
35. Ja siis me tegime proovisaate, mis omakorda näitas saatejuhtidele veel vigu. Ja siis läks niimoodi lihtsalt, et iga päev õhtul oli eksam.
  36. **Millal see proovisaade oli?**
  37. Me tulime tööle 6. augustil ja 21. august oli proovisaade.
  38. **Kuidas see saade välja nägi?**
  39. Me ei teinud täissaadet, me tegime igapäevaga ühe välisloigu, videolõigu ja ühe intervjuu eetris. Et ta oli natuke niisugune... Kaja Kärner šokeeris meid sellega, et ta oli hästi valmis, ta tegi täpselt seda, mida me ootasime. Ruussaar tegi „Aeg luupi“, Vallo polnud kaua teinud televisioonis, tegi oma majandust kenasti, Gaute oli omas võtmes. Kui saatejuhid näevad iseendast, mida me paneme kokku, siis sai selgeks, et... Hannes Hanso vahetasime me välja, sest ta ei olnud ajakirjanik, ta oli kommentaator. Ta võttele minnes ei suuda aduda, mida ta teeb. Ta võib lobiseda tunde, aga see kõik see on meie töö, me peame kõik need tunnid läbi vaatama, võib-olla me sealt midagi leiame, meie aeg ei võimaldanud. Kui me lähme välja välivõttega, on meil väga konkreetsed küsimused. Vat selle proovisaatega sai nagu selgeks, kuidas me peame töötama ja kuidas saatejuhid peavad töötama. Et sellest oli niipalju abi. Ja programminõukogu siis vaatas ka, et kas see on nende tellimus. Piloot on alati selles mõttes hea, et sa reaalselt tulemust näed.
  40. **Kui palju see pilootsaade ühtis sellega, mida te algselt programminõukogule ja tellijale esitasite?**
  41. Kaja Kärner tegi täpselt seda, mida vaja oli. Prügiteema, oli üks kohalik Kuusalu mees, kes rääkis, kui pahasti asjad on ja Kaja siis laiendas seda, kutsus ametnikud kohale, see oli nagu okei. Ruussaar tegi nüüd seda „Aeg luupi“.
  42. Et ega ta ei olnud meil nüüd nii me oleksime võtnud sellise tee, et kirjutanud saatejuhtidele ette, me lasime seda teha neil nii, nagu nemad olid aru saanud. Ja see ei olnud päris see, mida me... Igaüks tegi seda, mis ta on harjunud. Ruussaar oli see, kes „Aeg luupi“ tegi, üks oli kommentaator, aga selle pealt saime õpetada neid ja õppida ise, mis ohud on olemas. Hansole kirjutasime näiteks väga palju, üks ühele stsenaariumi läbi, et ta teaks, kuidas liikuda. See oli nagu õppematerjal endale.
  43. **Ja sellest oli väga palju kasu?**
  44. Jah. Kuidas kujundus töötab, kuidas saatejuhid saates liiguvad, seal oli kaks platsi, mis peaks vahel olema, saate ehituslik skeem tekkis sinna.
  45. **Kui palju te muutsite selle pilootsaate põhjal oma saadet?**
  46. Kas ma räägin ausalt?
  47. **Jaa.**
  48. Me muutsime täiskujunduse. Me viskasime välja vana kujunduse ja tellisin... nii et pühapäeval oli piloot ja see kujundus ei töötanud sellepärast, et selle teostus oli natukene niisugune, mis minu jaoks ei olnud esteetiline, teostatud esteetiliselt ja ta ei mõjunud esteetiliselt. Ta tuli suurem, kui meil olid plaanid, meil oleks vaja olnud teist võtteplatsi ja seda teist me ei saanud. See on olnud üks väheseid kordi, kus ma olen öelnud, et sorri, me seda kujundust ei kasuta. Siis me võtsime uue kunstniku ja nädala ajaga tehti meile uus kujundus.
  49. **Kui sagedane see saadetel on?**
  50. Üldse ei ole. Minu elus on see niisuguses mastaapsuses esimene kord. Aga ükskord ma olen veel kujunduse ma võtnud, kui oli üks lastekontsert ja seal ei olnud midagi või kui oli, ei jäänud kaadrisse, aga niisugust pretsedenti, et kujundus üldse ei sobi ja see oli väga suur kujundus ja firmast tellitud... Et see tuli nagu printsiibina täiesti uus kujundus.
  51. **Kui palju te sisuliselt muutsite seda saadet pärast pilooti?**
  52. Asjad said nagu selgemaks kõigile, siin nagu annab ette just kujundus, kuidas liikuda, meil said saate pikkused paika, peateema ja kõrvalteema. Me proovisime sisse tuua sellist lühemat lugu. Plaan oli, et toome sinna tropistendi, et salvestame selliseid kohti, kus inimesed ise eksivad, kus inimesed valesti pargivad või ükskõik mida, kreisid situatsioonid, kus inimesed türanniseerivad teineteist, aga see ei hakanud seal tööle, see ei hakanud tööle pildis. Ja ka see „Täna ajaloo“, mis täna toimus või mingisuguse muu teema juured olid kuskil kaugemal, selle pildi erinevus oli nii suur, et ta mõjus diletantlikult, see ülesvõtmine oli teises stiilis.
  53. Et niipalju ta nagu andis, et me ei saa kuskilt asju, mida me olime paberile mõelnud.
  54. **Kes seda kõike pilootsaate põhjal otsustas?**
  55. Pilootsaate puhul... Programminõukogu vaatas, mis tunne neil on. Nad olid meiega väga heatahtlikud. Keegi ei andnud mingeid juhtnööre, nad rääkisid, mis neile tundub. Ja et see piloot oli rohkem vajalik meile endile, näha, kuidas asjad töötavad. Ja selle pealt mu muutusime konkreetsemaks. Kui saatejuht näeb ennast kaadrist, selle pealt on võimalik teda õpetada. Et kui sa ütled talle, et näe, sa küsid ja küsid, aga sa ei saa kätte, sa ei reageeri, nagu peaks, missugune intonatsioon peab olema, kuhu ta peab jõudma.

- Kas ta on kuulaja või ta on see, kes tegelikult aru pärib, need rollid said paika selle piloodi peal saatejuhtidel.
56. **Selle siis otsustas toimetus?**
  57. Jah, toimetus autoritega.
  58. **Kui te võtaks kogu selle perioodi kokku, siis mis rolli täitis seal programminõukogu?**
  59. See on nagu programminõukogu loomulik töö. Meie süsteem oli ju siis, nüüd süsteem muutub, tookord oligi tellijate süsteem. Ja tellija tellibki sinu käest kollase banaani, sina ei tee talle sinist jalgratast, vaid sina teedki talle kollase banaani. Siis oligi selline kord või situatsioon, et programminõukogu teab programmi kontseptsiooni ja tellib meie käest niisuguse saate. Meie püüdsime sellele vastata, iseasi, kas see meetod, mis tookord toimus, on nagu õige. Mina arvan, et võib-olla väga häid saateid, mis tuleb niisuguse tellimusega... Aga kõiki saateid need 20 inimest ei jõua genereerida. See, et neil oli programminägemus, ei olnud vaele, meil puudus nii palju arvamusi kuuldes... Oleks tahtnud omakeskis arendada ja siis tulla välja, et me teeks sellist asja. See on loomulik, et see idee arendus toimub tiimi sees. See, et me lähme puhkusele ja me mõtleme, et mis saadet me siis teeme.
  60. Siin oli veel see kurb asi, et see kriitika, mis saate puhul vallandus, et see ei olnud tegelikult saate vastu kriitika. Keegi pole tegelikult saadet otseselt analüüsinud, keegi pole mingi saatejuhi vigu välja toonud, vaid see oli nagu üldkampaania ETV vastu, selle taga on hoopis teised mehhanismid. Aga kuna meie olime suur saade, mis alustas ja väga jõulise promokampaaniaga, siis ütleme nii, et see oli saade, mis oli nähtav. Siis maani kui ETV midagi alustab, tuleb väljast kampaania. /.../ Kuigi selles mõttes on õigus, et probleemsaadet on teistsugune, ta ei ole võrreldav meelelahutussaadetega.
  61. **Kui te seda programminõukogu rolli sõnastaksite, siis kas see oli pigem suunav, otsustav või mingi kolmas sõna? Sest nagu ma saan aru, mängis ta alguses päris suurt rolli, aga pärast enam mitte nii väga.**
  62. Jah, eks see programminõukogu lasebki lahti sellel hetkel, kui on sõnad, mida nemad ootavad, kui see tellimus on vormistatud. Selle saate puhul oli nagu see viga, et kuskil iga kuu saime me kokku ja rääkisime, mis seisus me oleme. Me olime nagu edenenud kõik, aga kui sa oled ühest asjast juba väga palju rääkinud või selle kohta keegi arvab midagi... Et saate puhul on nii, et saade algab ühest etapist ja see idee areneb järjest täiuslikumaks, siis see arendustöö, mis sellega oli, et me jõudsime ise teatud etappi. Siis meil oli nagu laiendatud ring, kus siin oli väga palju kahtlusi.
  63. Meil oli nagu kirjas seal, et see on stuudiosaadet ja siis üks programminõukogu liige ütleb, et võib-olla peaks see olema beta-saadet. Et betat peaks rohkem olema. Aga kui siin kõrval on argument, et BBC töötab, teeb samasugust saadet, aga tal on 30 minutist 20 minutit videot. Kui te annate meile saate tegemiseks mitu päeva, siis me võime selle video teha, aga kui saade peab ühe päevaga olema tehtud, pole see võimalik. Ei saa panna meid olukorda, kus tingimusi pole, aga ootused on. Need asjad nagu meid traumeerisid.
  64. Kuskil kolmandal või neljandal korral tuligi Raivo välja sellega, et tegelikult inimesed ei oota siin probleemi. Siis oligi, et kas me nüüd teeme siis meelelahutussaadet. Et nii me liikusimegi punktist A punkti B, jõudsime teatud etappi, siis me lammutasime seda, siis me tegime veel natuke, siis me lammutasime jälle ja siis me lammutasime jälle. Et pidevalt oli see nisuke, mida me siis tegelikult teeme. Et kui me teame ette, et rahvas ei taha probleemsaadet, kas me siis teeme viis probleemsaadet?
  65. **Millal te presenteerisite tellijale või programminõukogule oma lõplikku programmiskeemi, -ideed, mis te välja mõtlesite?**
  66. See oli mais. Või oli veel juunis? Mais. Sellest koosolekust ma mäletan, kuidas Raivo Suni ütles, et tegelikult ootab inimene meelelahutust sealt. Neid olukordi, kus kohal... Tiimitunne on nagu selline, et me oleme sellest tellimusest kinni hoidnud, kuna üks asi on programminõukogu, aga teine asi on ka tellija. Tellija on öelnud, et me teeme tarbijakaitset, me teeme inimene *versus* ühiskond teemat. Tellija on meie otsene ülemus ja tellijal on õigus oma *slot*'i teemasid või saateid kaitsta. Ja kui tellija soov on, et me teeme sellist saadet, siis me vastame tellija ootustele kõige rohkem. Et see oli selline natuke keeruline süsteem, et praegu, kus tulevad toimetused, siis see arutelu hakkab toimuma nagu toimetuse sees. Ja programminõukogusse me enam ei lähe, seal kaitseb programmi peatoimetaja. See on parem. Siis tiimi ei tümitata. Et see loomise närv, eelprotsess tegelikult, kui sa mõtled selle üle, siis nagu tiim säilitab sellise loominguilise, aga kui sa pidevalt nuiaga pähe saad iga oma mõttekoja pärast, see on halb situatsioon, kuigi meie puhul see eriti ei mõju, sest ma olen siin majas nii palju töötanud, igasuguse valitsuse all ja iga situatsioonis saateid teinud.
  67. Aga selle saate viga oli see, et üks saade oleks ideaalne olnud, aga viis oli lihtsalt probleemsaadete liiga palju.
  68. **Kas see, et üht saadet arendatakse neli või viis kuud on tavapärane aeg? Pikem? Lühem?**
  69. Tiim hakkas tegelikult selle saadega tööle mais, mina tegin seda tööd tegelikult paberi peal, mina arvutasin rahasid, et see on hästi suur tootmistsükkel, see tuleb läbi genereerida, kui palju meil on tehnikat vaja, kui palju meil on tööjõudu vaja, otsida inimesi, otsida saatejuhte, selle töö tegin mina üksinda ära.

70. Aga seda, mis saadet me tegema hakkame, hakkasime me arutama mais. Programminõukogus oli väga palju asju ära vaieldud.
71. **Mida te siis tegite nii kaua?**
72. Tiimil oli muu projekt, meil oli juba 35 saadet, ega meil vaba aega polnud, meil on täistootmistsükkel kogu aeg. Sa iga päev teed väga rasket saadet. Ja kui me hakkasime uut saadet tegema, siis me hakkasime teemasid korjama, saatejuhte kokku saama, omavahel siin... /.../ On saateid, mille puhul... Mati Talvik tegi oma saatega pool aastat tööd, ta võttis saatehaaval, ta võttis kohad, ta pani kokku skripti. See on tegelikult saate ettevalmistus või arendus. Et sul salvestusperiood tuleb ja sul on sisupool läbi töötatud. Täna ma teen seda, need on need inimesed, materjalid. Et mul on terve sarja algus ja lõpp teada.
73. Aga meil on see päevakaja, me ei saanud ka niisugust tööd teha, me ei tea, mis päeval juhtub, aga teemasid tuli ja valdkondi, ja vaadata, mis on need probleemid, mis inimesi puudutavad, neid me salvestasime küll kogu aeg.
74. Hakkasime saate kujundusega mais tööle. Kujundus ja saatejuhtide imidž, Kaja Kärner tegi totaalse muutuse.
75. **Mis teil siis maikuuks, enne kui see toimetus tuli, teada oli?**
76. Tellimus. Et meil on tarbijakaitsesaade viis korda nädalas, meil olid saatejuhid kinnitatud ja meil oli ka see, et saade koosneb mitmest lõigust, kolmest lõigust, videost ja muust. Ja see positsioon, et on inimese positsioon, tema probleemide selgitamine või arupärimine. Selline kontseptsioon oli olemas.
77. **Millist rolli mängis tellija siin üldse?**
78. Tellija oli suheldes kahe institutsiooni vahel. Tellija ja meie pidevalt kontrollisime, et võtsime mingi teema ja meie aspekt on see, me püüdsimegi seda kollast banaani teha, mida meilt küsiti. Tellija oli tegelikult see, kellega me vestlesime, et see on meie teema.
79. **Kui palju te saate loomisel mõtlesite järgmistele aspektidele, kusjuures kui olulised nad olid. Vajalikkus avalikkusele?**
80. Jaa. See oli väga oluline. Väga oluline. See oli üks põhipunkte, sest meil pole kaua aega olnud sellist saadet. Sotsiaalne vajadus niisuguse saate järgi on olemas. ETV seda ütles, see on natuke liiga vara. Filmimees või TV 3 tõi kohe saate „Kaua võib“, enne meid, kuigi meie idee oli avalikustada juba enne. Et see huvi nagu oli väga suur.
81. **Saate sõnum, avalikkusele?**
82. No see, kui saate eesmärk on probleemide selgitamine, inimese aitamine, siis on ta oluline.
83. **Kuivõrd te mõtlesite tulevasele vaatajaskonnale?**
84. Me teadsime sihtrühma ja meid ei üllatanud saate reitingud, ma tegin enne tsooni analüüsi ka. Me teame, et selle saate vaatajaskond läbi aegade üldreitinguna on 2-4. Me teadsime, et meie üldreiting saab olema niisugune, sai olema. Aga me teadsime, et kõrgharidusega vaataja on meil seal 10-15%, see oli meil olemas.
85. **Kellena te seda sihtgruppi nägite?**
86. See on kõrgharidusega, huvidega, sotsiaalselt mõtlev inimene.
87. **Mis vanuses?**
88. Me tahtsime teemadega tuua vanust natuke allapoole. See vaataja on seal olemas kuni 40st aastast, sest kõik, kes on nooremad, tegelevad äri, tulevad lastega lasteaiast, nad ei ole kodus, neid ei ole seal olemas. Püüdsime tuua laste kooliteemasid, lasteaiateemasid, et huvi oleks ka noorematel vaadata.
89. **Kui palju te mõtlesite sellele, mis saade on eetris? Ehk ETVs, avalik-õiguslik kanal.**
90. See saade ongi otsene avalik-õiguslik saade.
91. **Aga kui palju te sellele mõtlesite, kui te seda lõite?**
92. See oli üks alustalasid, et vaatamata sellele, mis tuleb reiting, ja reiting tuleb väike, me ei konkureeri kommertsiga, me teeme seda, mis on meie kohus, see oli algusest peale väga kindel postulaat.
93. **Kui palju te mõtlesite selle eetrijale ehk siis 19:30-le, kui te seda lõite?**
94. Mõtlesime, ma olen selles eetrijas varem töötanud. Me teame, kuidas inimesed käituvad selles tsoonis. Ja isegi päevade kaupa, seda me teame, saatejuhtide päevade liigendamise mõttes, et teisipäev on see päev... kuna meile järgneb nagu staarivöönd, püüdsime me olla natuke seda, et saatejuhid oleksid eespool. Et seesama vaataja, kes jääb vaatama Maire Aunastet, vaatas ka Vallo Toometit. Et tuua see vaataja natuke varem ekraani peale, et me arvestasime väga selle tsooniga.
95. **Kui palju te arvestasite eetrisagedusega?**
96. Pääsu pole! Ühelt poolt see töö maht, mis sellega kaasneb, ja et tuli luua... me ei eeldanud seda, et üks inimene vaatab iga päev, vaid et teha mingisugune sisemine jada, et Vallol on kindlasti oma vaatajad, Ruul on kindlasti oma vaatajad, Debelakil omad vaatajad, me mängisime sellega. Me ei eeldanud, et inimene tuleb iga päev koju, istub ja vaatab.
97. **Kuivõrd oluline oli selle saate puhul originaalne lähenemine?**
98. Vat seda originaalset lähenemist selle saate puhul. Ma võin öelda, et mina olen dramaturg, minu režissöör on lõpetanud näitekunstimühina, et saatel on oma dramaturgia, aga seda ei saa nii läbi

komponeerida. On kaks võimalust: kas sa tuled nagu ajas ja päevas või sa lood nagu kunstliku loo, et need on nagu dramaturgiliselt hästi koos. Et kuigi meie eriala on dramaturgiline, siis siin pakkus ta nagu hästi palju elu. See, et me püüdsime montaažis teha neid lugusid elavamaks, see on üks asi, aga otsesaaetes, seal me midagi ei teeks. Mõlemad režissöörid on sellised loomingulised ja videopildi puhul natuke kiiksuga, et ta oleks natuke elavam ja huvitavam.

99. **Originaalsus oli siis videolõikudes?**

100. No stuudio on ju raamis, paraku ei saanud. Ja me ei saanud ka suurt mängulist teha, kuna meie saatejuhid ei käinud igal pool võtetel kaasas, tegid toimetajad, et mõnes mõttes on toimetaja statist. Et kui vaataja jaoks on saatejuht saate autor, et tema asju edastatakse. Kui saatejuhti võttel pole, siis on see kuivem, nii kui saatejuht on kohal, temaga ka mängid, tema on kaadris, aga kurb on see, et saatejuhid ei olnud alati kohal. Pärast läksime me tegelikult selle peale, et tõime kaadrisse need loo autorid, meil tegid siin Genk ja Gaškov ja meie oma toimetajad, krimilood tegi meil Timo, et sellega sai teha lugu intrigeerivamaks, aga suurt loovust selle saate puhul polnud võimalik.

101. **Kui palju mõjutasid selle saate arendamist teised sarnased saated Eestis ja välismaal? Ühest küljest siis jutusaated ja teisest tarbijakaitse suund ka.**

102. No kui ma vaatan kõrvalt, siis Soome televisioon elab ainult niimoodi, et üks jutusaade lõpeb ja teine algab. Eestis paraku, kuna kaks kanalit kultiveerivad niisugust *action*'it kogu aeg või meelelahutust, siis ta mõjub kogu sellel foonil... No maailmaga kõrvutades, siis seal on palju kanaleid ja seal on see traditsioon palju suurem ja vaadatakse jutusaateid, ei ole probleem, et sul on jutusaade.

103. Teine asi: kas selles ajas, kas nii vara, ma natuke kahtlen, et inimene, kes tahaks nüüd vaadata, ei jõua. /.../ Kui ma ise vaatasin seda saadet, olin nädal aega vaadanud, oli mul selline tunne, et ma ei taha sellisel kellaajal probleemi vaadata. Mul on endal ka probleeme palju. Et mitte saate vastu, vaid see, et ma ei taha probleeme, ma tahaks panna raadio käima, kuulata muusikat. Et see ümberlülitamisaeg kodule, et see maharahunemishetk kodus, et see aeg oli... et ma tulen koju, ma teen lahti ja ma kuulen, kuidas see on halvasti ja see on halvasti ja et see pole tehtud, ma ühel hetkel ei taha. Ma arvan, et see mõjus väga paljudele inimestele. Samas jälle, kui sa saad nagu probleemidele abi, et sa probleemi puudutad. Raske on seda analüüsida niimoodi. Et ühelt poolt on see meie missioon teha, anda inimestele valida, keda huvitab, keda mitte, reiting ei ole selle saate puhul tähtis.

104. **Kuidas määrati selle saate eelarve?**

105. Teiste saadete jäänustest.

106. **Mis mõttes?**

107. Pandi kokku kaks tiimi ja kahe saate rahad. Kaks sarja lõppesid, sealt jäi vabaks kaks tiimi ja kahe saate eelarved pandi kokku ja nendest tehti viis saadet.

108. **Aga mitu saadet oleks saanud teha nendest kahe saate rahast siis?**

109. Kaks.

110. **Ja teie tegite sama raha eest viis saadet?**

111. Jah.

112. **Hõmm... Kuidas te sellega välja tulite?**

113. Töökoormus oli suur ja tükikaup on tükikaup ja hulgikaup on hulgikaup, aga ta tasus.

114. **Kes selle eelarve määras? Kuidas see otsustati niimoodi?**

115. No see oli etteantud tellimusel. Meie asi oli võtta või mitte võtta, vastu hakata. See loomkatse ei tundunud nii väga hulluna, kuigi tagantjärele mõeldes oli see käivitamine väga raske.

116. Mulle produtsendina anti kaks eelarvet: lõppes see saade ja selle saate maksumus on seesugune, lõppes teine saade ja selle maksumus on niisugune. Et saated liidetakse ja vaatame, mitu programmi me sellest saame.

117. **Kes teile need andis?**

118. Tellija.

119. **Kas selle saate puhul jäi midagi tegemata ka?**

120. Ideaalne oleks olnud, kui meil oleks olnud saade ja toimetaja. Igal saatejuhil oma toimetaja, see oleks olnud kõigile lihtsam, ka saatejuhile. Praegu oli nii, et sul täna on üks eeter, sa tegeled homsega, sa tegeled ülehommse saate võttega. Meile isegi lubati võtta toimetajaid juurde, aga teatavasti oli meil toimetajate konkurss ja me ei leidnud seda toimetajat, seepärast, et hea toimetaja amet on defitsiit. Noori toimetajaid on palju, aga selle saate puhul on vaja hästi tugevat sotsiaalset närvi ja teadmiste pagasit, sa pead kiiresti reageerima, sa pead leidma need õiged institutsioonid. Noortel inimestel need kogemused puuduvad ja see oleks teinud töö keerulisemaks.

121. Meil jäi raha järgi, me ei kulutanud kõike raha ära, mis meil oli, aga me ei leidnud toimetajat. Nii et kõik oleks olnud korras, kui oleks olnud viis saatejuhti, viis toimetajat ja viis saatejuhti nädalas.

122. **Kust te neid toimetajaid otsisite?**

123. Avalik konkurss oli selle jaoks, tuli kuskil kahekümne inimese ümber. Ühe toimetaja leidsime. Aga toimetajatel on see, et neil on ka muu koormus mujal, aga headel toimetajatel, kes suudaksid seda

- toimetada, on rakendus olemas, ja selle koormuse juures noort toimetajat õpetada ei jõua. Kui on iga päev saade, sa ei jõua noort õpetada. Kui on kord nädalas, siis koolitad-õpetad välja.
124. **Kas midagi muud jäi ka teostamata?**
125. No see paikaloksumine võttis natukene aega, aga mida rohkem... Siin oli ju neid probleeme ka, et kui saatejuht ei tööta televisioonis, tal on põhitöö ja ta sõidab ära, ja neil polnud võimalik panustada saatesse niipalju, kui me oleks lootnud. Me lootsime, et see on autorisaade: tuleb teemadega, tuleb teemade lahendustega, aga paraku oli nii, et toimetajad pakkusid teemasid, lahendusi ja tegid ka lõigud. Et oktoobrikuu oli meil selline, et Ruu oli kolm nädalat ära, Katrin oli kaks nädalat ära, aga saated ju ära ei jäänud, tiimi töö muutus veel suuremaks, kui oli planeeritud.
126. **Kuidas te valisite saatejuhid?**
127. Siin on omad tingimused, et sinna uut ja noort ei too. Üks väga suur valiku alus oli see, et ta peab olema otsesaate härg, neid ei ole meil palju. Otsesaatekogemus. Ja siis me vaatasime nagu valdkondi. Vallo jäi nõusse, sest ta oli ETVs teinud, ta on arvestatav majandusajakirjanik, ja kuna majandusteemasid on... Kajat ma olen kuulanud päeval, ta on täpselt see, mida me ootasime. Hannes Hansot tahtsime tuua, kes oleks võtnud nagu niisuguseid, mis on seotud eestlastega välismaal või välismaalastega Eestis, kõik need teemad, aga Hansoga juhtus see, et ta läks rahandusministeeriumisse ministri poliitiliseks nõunikuks, me loobusime temast. Ja siis tuli Katrin Viirpalu, kes on ajakirjanikuna selles žanris väga tugev. Katrin on muidu armas inimene. Debelakki me tahtsime, sellist meelelahutuslikku peab olema, Gautes on ka sellist mängulusti, temaga võis teha, mida vaja oli. Ma arvan, et see tiim oli mitmekülgne, õnnetus oli see, et nad said saatele pühendada ennast vaid päeva. Neil on mingi muu põhitöö. Kui Vallo toimetab õhtul lehte, siis ta mõtleb küll, aga ta ei ole meie juures ja ta ei saa minna võttele.
128. **Kes selle paika pani, et saatejuhid ei tohi olla noored ja peavad olema otse-eetri kogemusega?**
129. See oli tiimi otsus. Otse-eetris on niipalju asju, mis võivad... No kui tal on närv või ta ei suuda vedada, või ta ei suuda reageerida, otsesaate kogemus peab olema. Ja noorte puhul on see, et kas nende sotsiaalsete teemade lahkamisel peab olema mingi eluline kogemus. Ei saa olla, et toimetaja on küsimused ette kirjutanud ja et küsi nüüd, ta peab valdama teemat, millest ta räägib. Ta ei saa olla verinoor.
130. **Kes need saatejuhtide nimed välja pakkus?**
131. Need on tiimist tulnud kõik jah.
132. **Programminõukogust ka?**
133. Me oleme nendega kooskõlastanud, aga Ruu oli siis... kui ta lõpetas oma lühiametit, siis alguses oli naljaga pooleks, et tule mulle saatejuhiks, et tulen küll, selge. Temaga oli lihtne, aga teisi me nagu otsisime, aga õnneks nad vastasid väga kiiresti, et nad on nõus. Ja mingeid varukandidaate meil ei olnudki.
134. **Oligi ainult viis inimest?**
135. No Hanso me asendasime. Oli veel. Mihkel Raud näiteks, kui me mõtlesime, kes võiks teha kultuuriteemasid, aga kuna ta teeb „Superstaari“, siis... Me kohtasime natuke küll.
136. **Kui paljusid inimesi te umbes kaalusite?**
137. Mitte eriti palju, üks kümnekond.
138. **Ja siis helistasite neist viiele?**
139. Jah.
140. **Saitegi kõik?**
141. Jah. Saatejuhtidega ei olnud probleeme. Meil olid nagu kindlad olemas, aga me vaatasime, kui palju on võimalik varieerida. /.../
142. **Mis arengujärgus te neid saatejuhte otsisite?**
143. Ikka suhteliselt kohe, kui oli idee teada. Ikka saatejuhi peale hakkad ehitama saadet. Ma arvan, et juba märts-aprill.
144. **Programminõukogule siis juba koos saatejuhtidega? Et kindlad kandidaadid?**
145. Enne oli plaan pakkuda neid. Mõnega ei saa minna neid sinna üles pakkuma, kui üldse nõusolekut pole. Kaja oli üks esimesi, keda me väga tahtsime kohe. Ja Ruu oli kindel. Toomet tuli. Ei, ma arvan jah, et nad said kohe paika. Debelakk vist tuli natuke hiljem, kui sai selgeks, mis laadi tuleb „Vabariigi kodanikud“, sest see reedene päev oli meie jaoks lahtine, kui me jagasime neid päevi. Kui sai selgeks, missugune see „Vabariigi kodanikud“ tuleb ja mis ta on, siis oli Debelakk seal.
146. **Kuna te hakkasite leidma neid tehnilisi lahendusi? Valgus, heli, kaamera, lava...**
147. Siin ei ole mingi probleem. Kui mina näiteks täidan näiteks tootmistellimusi, eelarve puhul, siis ma panen nad kõik plaani, sest ma tean, mida kõike meil vaja on. Et kui meil on studiosaade, siis ma tean, et meil on see *stuff* seal olemas. Et selle ma tegin eelarve arvestuses kohe ära. Et nii palju maksab kujundus jne, see rahaline pool on lihtne.
148. **Aga kui me vaatame näiteks heli ja valgust, siis kelle sõnad seal peale jäävad: teie või tehnilise spetsialisti?**

149. Režissöör juhib stuudiot. Kui on kujunduse ülespanek, on kunstnik ja režissöör ja valgustaja. Kui näiteks kujundust ehitati selles saates, siis valgustaja käis kaasas, selle esimese kujundusega, mis me ära viskasime. Kui kujundus on väga raske, tuleb sellel ettevalmistuse ajal konsulteerida, et kas niisuguses kujunduses on üleüldse võimalik inimese nägu korralikult valgustada. Et kas see valgustus töötab. Seal me konsulteerisime tõesti juba töö käigus.
150. Aga seda, mis stuudios toimub, režissöör on see, kes juhib seda asja, kunstnik on kohal. Üllataval kujul tegime me algul selle kujunduse maketi hoopis teistmoodi, kui see pandi stuudios diagonaalis üles. Režissööri asi on vaadata, kuidas see kõige paremini kätte saada, see on ka nagu lavastus selles mõttes, et kus need kaamerad on ja kus ruum on. Nii et see on režissööri töö. Ja ei ole nii, et kellegi tahe jääb peale, on ikka koostöö.
151. **Mis ajal teil see lava valmis sai ja te hakkasite mõtlema näiteks, kuidas valgus võiks langeda? Kas see oli pilootsaateks juba niimoodi?**
152. No piloodis oli meil teine kujundus, kus me otsustasime, et selle kujundusega me ei tee. Siis me tegime teise ülesehituse ja siis me proovisime neid võimalusi. Pühapäeval ehitasime üles, esmaspäeval oli saade. Nii et selles ülesehitustsüklis sai sisuliselt kõik paika.
153. Pilootsaate salvestus oli, üks päev oli vahet, oli ülesehitamine ja proov. Ja see pilt näitas, et see pilt pole selline, nagu me tahtsime, ja siis me jah loobusime sellest. /.../
154. **Kunas valgustajad hakkasid selle valguse peale siis mõtlema?**
155. Selle peale ei saa mõelda enne, kui kujundus on püsti. Maketi puhul vaatame me läbi operaatori ja valgustajaga, mis probleemid on, et kas sellega valgustab välja inimesed, nii nagu vaja on, mis platsid on. Sellel esimesel kujundusel olid seinad kõrged, et kust aukudest saab vaadata. Meil on tehniline tsükel selle jaoks enne saadet, kus kohal pannakse kõik paika. Seda ilma reaalse kujunduseta ei tee.
156. **Kuidas oli tehniliste aspektidega enne esimest saadet: kas kõik oli paigas või see suuresti improvisatsioon?**
157. Lauad olid paigas, kontseptsioon oli paigas. Et on esimene plats: kaks kohta, saatejuht, ja teine plats, kuidas saatejuht liigub seal, esimene lahendus oli, et ta alustab *stand'*iga ja liigub niimoodi, et need kohad olid. Aga iga saade kulgeb ta isemoodi, võib-olla igauks ei teinud *stand'*i, kui külalisi oli vähem, võib-olla ei muutunudki. Iga saade oli omaette montaažilehega ja omaette režissöör töö. Aga üldskeem, kuidas me liigume, oli paigas, aga mitte nii, et kindlad kaamerakohad. Kujundust ei panda ka täpselt ... ühtemoodi, aga skeem oli küll jah paigas.
158. **Te rääkisite enne, et te tegite pilootsaate. Pilootsaateid oli siis... mitu?**
159. Ei, kõik saatejuhid tegid ühe lõigu.
160. **Sellise kümneminutilise?**
161. Jah.
162. **Kas te seda saadet veel proovisite, nt ilma kaamerata?**
163. Kajaga tegime me näiteks testi, kuidas ta suhtleb kaameraga. Kuna Kaja on raadioajakirjanik, siis ta kohutavalt kardab, siis me võtsime kaamera ja ütlesime, et nüüd sa räägid meile, mis saade meil on. Liikus väga ilusti, et mingit kahtlustki polnud, et Kaja ei saaks otse-eetris hakkama. Tal endal oli see kahtlus. Teistega polnud midagi, sest teised olid eetris olnud.
164. **Kas see, et tehakse pilootsaade, on Eestis täiesti tavaline?**
165. Ta on tavaline nüüd jah viimasel ajal. Et kui ikka vähegi oleks võimalik suurte sarjade puhul ja kujundusproovi puhul, see aitab rohkem tiimi. Aga siin oli vahepeal aeg, kus ei läinud enne mitte ükski saade eetrisse, enne kui piloot polnud valmis ja programminõukogus esitatud. Programminõukogu otsustas, kas asi läheb eetrisse või mitte. Praegu on paljude väikefirmadega, et kui nad tahavad tulla mõne saatega eetrisse, toovad nad pilootsaate kaasa, et see on selline kulu.
166. **Nagu ma aru saan, määras eetriaja ja eetrisageduse programminõukogu, kestuse ka?**
167. Jah, pool tundi. Kuna ETV-l on kõik *slot'*idega, see on selline tsoon, kell kaheksa on uudised.
168. **Kuidas see saade pealkirja sai?**
169. See on väga pika arengu tulemus. Ühelt poolt programminõukogu pakkus, aga kui tootmisplaan pidi ära minema, siis me otsisime seda rolli, et mis rollis on saatejuhid ja me tahtsime siit natuke suuremat kiiksu, et see revidendi positsioon. Muidu see revident on selline kuri riigiametnik, aga tema oleks nagu *à la* revident, et ta küsiks ja päriks ja uuriks, see oli tiimi pealkiri väga paljudest pealkirjadest.
170. **Kui palju neid pealkirju oli?**
171. Üks paarkümmend oli.
172. **Kes need kõik välja pakkus?**
173. Programminõukogu pakkus omad, Vilbre pakkus siin omad ja me isegi siin. See pealkiri on aeg-ajalt üks mäng, et mis see õige nüüd on, aga see on tiimi pealkiri ja võib-olla see revidendi eelmine maine on suurem, kui ma arvasin. Me arvasime, et seda võib võtta natuke kiiksuga. Aga ootused „Revidentidel“ tekkisidki sellega, et tule ja lahenda nüüd.
174. **Kes selle nime välja mõtles?**
175. Me kolmekesi mõtlesimegi, siin oli Maarika Lauri, Maarika Kaasik ja mina.

176. **Kuidas see nimi heaks kiideti? Kes seda otsustas?**
177. Tellija ja siis oli vist Hanno Tomberg nagu. Ega Hanno olnud tükk aega nõus sellega, aga tellija oli nõus ja see oli kõige visuaalsem nendest teistest pealkirjadest, mis olid mittemidagiütlevad ja mis ei sobinud mingil muul põhjusel. Ja kuna aeg oli sel maal ja saatejuhtidele meeldis see pealkiri. Kui saatejuht on nõus ja tahab „Revidente“, siis on see juba suur argument. /.../ Programminõukogu võis ka mitte nõus olla natukene, aga kuna paremat ka polnud hetkel, siis see oli parim.
178. **Teie jutust jääb mulje, nagu programminõukogu otsustas väga palju selle saate puhul.**
179. Ta väga palju otsustaski, selle saate puhul küll.
180. **Mis need muud nimevariandid olid?**
181. Need on mul kuskil olemas... (otsib). Viisnurk näiteks.
182. **Viisnurk?**
183. Jah, stuudio oleks siis ka olnud samamoodi. /.../ Me oleks seda välja mänginud kui viis teemat, viis aspekti teemade puhul. Vilbre pakkus näiteks sõna Nexsus (Nexus?), nexsus on aluse ja öeldise semantiline suhe.
184. Me kasutasime väga kaua sellist pealkirja nagu Igapäevane. Saade oli igapäevane ja meie märksõna oli „igapäevane“, me mõtlesime, et me jätame saate pealkirjaks „Igapäevane“. Aga siis me nägime ette, et tuleb kriitika, et hall ja igapäevane, see märk oleks nagu külge jäänud.
185. **Mis kriteeriumid oli selle nime panemisel?**
186. Lühike. Et teda saab öelda, kas sa eile vaatasid „Revidente“? Et ei oleks selline pealkiri, mida sa ei saa käänta-pöörata. Ta peab olema lõöv, selge, meelde jääv, me tahtsime mingit kujundlikkust ka, et mingi märgiline sümbol oleks tal. Need olid sellised meie võtted, need tekivad iga pealkirja kohta. /.../
187. [veel pealkirju] Meil üks märksõna on olnud Tsoon, et tsoonisaade, et *powerpoint* tsoon, ma olen vist selle faili maha võtnud, kus need nimed olid.
188. **Kui te hakkasite seda saadet tegema septembris, siis mitu inimest sellega realselt seotud oli?**
189. Kolm toimetajat, kaks režissööri, kolm režissööri, kaks assistenti, admin, produtsent, kümme. See on see loominguline tiim, kes asja tegelikult veab, see on kümme inimest pluss viis saatejuhti pluss siis iga päev kümnekond, üks viisteist inimest on tehnilist meeskonda, kes saate eetrisse annab, operaatorid, heli, lavaseadjad. Nemat teostavad selle, aga sisuline pool on meie kanda.
190. **Millised olid selle saate loomisel suuremad raskused?**
191. See, et sul on iga päev saade. Et see on igav ja siuke vabanemise hetke, et sul on üks asi tehtud... Et kogu aeg... Sa hommikul ärkad, sul on kümme teemat, sa pead mõtlema... Õhtul lähed sa magama ajalehevirnaga ja internetiga, et sa kogu aeg töötad, see koormus oli ikka väga suur.
192. **Kui me võtame kogu selle eelneva jutu kokku, siis kui kaua möödus saate algsest ideest kuni eetrisse jõudmiseni?**
193. Tiim hakkas tööle mais ja üks kuu oli tegelikult puhkust. Me läksime juulis puhkusele, me töötasime mais ja hakkasime uuesti tööle augustis. Et tegelikult see, mis enne toimus, see on... Noh, see on programminõukogu korralised koosolekud. Mina ei pea seda tegelikult arendustööks. Saade sünnib ikkagi tiimis. Et tegelikult on mai, juuni ja augustis tööle.
194. **Kas see on tavapärane aeg kestuselt?**
195. No praegu on meil kaks-kolm nädalat aega, et tuua uus sari välja. See sõltub nüüd sellest, missugune sinu... Selle saate puhul oleks pidanud tegema nii, et me oleks pidanud teemasid ette töötama, videod ette töötama, aga kuna saatejuhid tulid puhkuselt, Vallo Toomet tuli 29. august Austraaliast. Et see saatejuhtidega töötamine ja kõik see hakkas tegelikult töötama alles eetris. Oleks võinud käia, teha lugusid, proovida, võinud ette töötada, et siis poleks vaja olnud iga päev, et täna on vaja, täna on vaja. „Meie“ töötab ju praegu niimoodi, et terve suve salvestab lõike ja pärast läheb eetrisse. Ta on kolm-neli saadet ees ja ta on nädalasaade. Aga meil polnud midagi ees ja see oli halb tunne.
196. **Kas on midagi, mida ma ei taibanud küsida, mis puutub selle saate arengut alates ideest kuni esimese saateni?**
197. Me rääkisime ideest, mitte teostusest, mis tunne on tegelikult teha saadet. See on uskumatu, et üldse on võimalik niimoodi töötada, niisuguses tsüklis. Niisuguses tsüklis on üldse võimalik töötada väga rentaabliilt. Et kui alguses see käivitamine on nagu loomatöö, siis ta pärast sai tsüklisse niimoodi, et nagu optimaalsete tingimustega sündis saade ja saade läks järjest paremaks. Tegelikult kui me vaatame, siis kui alguses ei võetud saadet omaks, siis pärast tagasiside on olnud... Et me ise võrdleme ja vaatame, et tegelikult see saade loksus paika ja ta võinuks kevadel veel edasi olla, mitte niisuguses mahus küll, aga midagi sellist võinuks jääda. See on tiimitunne, et asi läks paika, ta töötas väga hästi ja väga palju asju said lahendatud. Ma arvan, et kui saate teemade käsitlemise järel midagi muutub mõne inimese jaoks elus või üldse nagu valdkonnas, siis minu arust see saade on oma rolli täitnud.
198. **Saan ma teist õigesti aru, et seda saate loomisprotsessi kujundab realselt hoopis paremini saate päristootmine, kui see, et kõik on mitmekümnel või -sajal lehel välja mõeldud detailset?**
199. Niimoodi saab välja mõelda mängu. Kui praegu tehakse miljonimängu ja „Tantse tähtedega“, siis seal on kõik... Sõu tuleb kõik, sõud tulebki mõelda, mis töötab, aga igapäevasaadet, kus elu muutub, sa

vaatad, mis elu ette toob. Selle saate puhul ei saa ja tegelikult ei oleks pidanud... See videopool oleks võinud olla suurem meie jaoks, sest inimesed tegelikult ei tule studiosse vastama. Kui inimesel on probleem, siis ta ei tule seda televisoris rääkima. Video peal ta veel räägib, aga eetrisse rääkima inimesed ei tule. Me saimegi tuua teemadest rääkima üldisemalt ja ametnik on kõige igavam inimene, me alguses jagasime ära, et kui arvamustliidrid on Arne Rannamäe saates, siis meile jäävadki ametnikud, mille poolest me eristume. Meie pärimine aru ametnikult, see on kõige igavam kontingent, kes räägib kantselliiti, see oli ka nagu halb. Aga kui me loobusime ametnikest ja võtsime kõrgemalt ametnikud, keda oli hea kottida, see oli otseselt tema valdkond, saated tulid palju atraktiivsemad, kui sul peedistada näiteks linnapead või aselinnapead, mitte mingit väikest ametnikku.

200. **Kas on veel midagi lisada?**

201. Ma arvan, et kuigi see kriitika oli suur, siis Eesti Televisioon tegi sellega väga suure töö ära, ma üldse ei arva, et see on ebaõnnestunud projekt.

202. **Tulevikus võib-olla uus katsetus?**

203. Ma arvan, et see sellisel kujul saab olla ainult midagi A-studio taolist, mitte nii kitsasse formaati nagu tarbijakaitse surutud. A-studio tähendab, et sinna võib võtta kõike, me planeerisime selle saate liiga inimene *versus* ühiskond. Et oleks pidanud, et täna tuleb ajakirjanik ja ta on vaba oma teemades, saade on tema nägu päeva olulistel teemadel, Arne teeb seda, saade on tunduvalt huvitavam kui meil, kes me olime väga range raamiga. Tarbijakaitstes sa ei tee meelelahutust, sa peadki küsima, miks asjad on, sa pead võtma probleemi ja miks asjad nii on.

Lisa 2.2. Piret Suurväli

Neljapäeval, 17. jaanuaril 2008

Tema kabinetis telemajas

1. **Kuidas teie olete seotud saatega „Revidendid“?**

2. Kui me räägime konkreetset saatest „Revidendid“, siis „Revidentide“ konkreetne idee sai alguse 2007. aasta kevadel, aga 2006. aastast alates olen ma ajanud seda asja, et läheks käima üks majandus- ja tarbijakaitse saade. Lihtsalt tühi koht oli ja ma hakkasin selle eest seisma. Selle eest ma hakkasin rääkima. Ja olin selle nimel valmis lõpetama oma programmis paar teist saadet, mille arvelt, sest raha on ikkagi üks, juurde ei anta, maht on ka üks. Et „Teateid tegelikkusest“ asemel tahtsin ma algata majandus- ja tarbijakaitse saadet, kord nädalas, pool tundi. Aga telemaja on hästi suur ja pika vinnaga, hästi kaua ideed küpsevad, äkilisi otsuseid tehakse väga harva ja siis nad on tavaliselt tehtud kõrgemal tasemel kui programmitellija tasemel.
3. Selle majandus- ja tarbijakaitse saatega oli ka niimoodi, et otsustati ära, et „Teateid tegelikkusest“ küll lõpeb, aga mis asi selle asemele täpselt tuleb, seda tollane programmijuht Andres Arro nagu kõhkles. Tema vaatas kogu programmi ja tal oli mitmeid mõtteid, mida seal võiks teha. Ja siis Andres pakkus välja ideed, et tegelikult oli meil saatevõrgus üks tsoon nõrk, see oli 19:30-20:00. See tsoon ei käivitunud kella kaheksast tsooni. Kui me vaatame vaadatavust, siis *primetime*’is käib hästi pingeline võitlus, ja kui hilisem „Revidendid“ algas 19:30, siis sinnamaani oli meil see 19:30 täidetud niinimetatud suvalise programmiga, täiesti heitlik programm, sellel võõndil polnud oma identiteeti ja oma nägu, vaatajatel polnud harjumust. See oli juhuslik programm. Kas näiteks kümme nädalat kestis mõni sari, siis tuli uus sari ja tuli järgmine. Selles mõttes selline väga heitlik võõnd. Me kutsusime seda niinimetatud avalik-õiguslikuks võõndiks. Seal oli selline programm, mis väga kenasti avalik-õiguslikku kanalisse sobis, valdavalt oli see väiketootjate tehtud. Sõltumatud tootjad väljastpoolt, kes on saanud ministriumitelt või muudelt fondidelt raha ja teevad siis avalik-õiguslikku sisu. Ja valdavalt oli see väga väikse vaadatavusega võõnd, või siis suhteliselt väikse vaadatavusega võõnd.
4. Toonastel programmijuhtidel oli nägemus, et tegelikult võõndit peaks nagu kindlustama, et tõmmata need asjad käima. Ja siis nad tahtsid teha kindla idendiga võõndi, kus ma igal õhtul tean, mida ma vaatan. Ja siis tuli Andres Arro sellise idee peale, et teeme majandus- ja tarbijakaitse formaadi sinna ja teeme nii, et pool tundi ja igal argipäeval, aga alguses oli neli, mitte viis päeva, sest raha lihtsalt ei jätkunud. Ja siis oli meil väga suur koosolek, kus olid poolastmejuhid koos, programmijuhid, kus me siis arutasime, mis siis on, kuidas see võiks olla, ma võin sulle selle protokollu anda, kuidas see arutelu käis. Ja toona me otsustasimegi, et kui juba teha, siis kindlat idendi võõndit, siis juba kõik argipäevad, mitte ainult neli sel juhul.
5. Ja see muutis tegelikult meie kontseptsiooni. Et ei ole enam majandus- või tarbijakaitse saade nagu niisugune, vaid see pidi eeldama sellist kergemat käsitlust. Et esiteks tekkis kohe probleem, kuidas anda idendile mingit nägu või tegu, et kuidas saada aru, et see on igal päeval üks saade. Oli selge, et üks inimene, saatejuht seda teha ei jaksa. Siis me leidsime, et järelikult on vaja viit saatejuhti. Sellest suurest koosolekust alates, kust otsustati, et see on viis korda nädalas, sealt alates käivitus nüüd Ene-Maris väga

- jõuliselt ja pidi hakkama formaati välja töötama väga konkreetselt. Et esialgu oli meie töö pealkirjaks „Igapäevane“ ja Ene-Marisel oli aega paar-kolm kuud sellega formaadiga töötamiseks ja tööjõu leidmiseks. Me kuulutasime paar konkurssi suisa välja toimetajate leidmiseks ja kaalusime ja arutasime väga palju saatejuhte, kes oleks usaldusväärsed saatejuhid. Meile oli väga oluline saatejuhi usaldusväärsus, teiseks see, et ta on tugev ajakirjanik, sest me lootsime saatejuhtidest ka tugevaid sisulisi toimetajaid, sisulisi autoreid.
6. Ja siis tulid keerulised ajad, sest Eesti Televisioon lõpetas juriidilise üksusena ametlikult tegevuse, moodustati rahvusringhääling. Ülemused ja juhtkond vahetusid, tekkis mingisugune suur äraootamise hetk, et mis nüüd saab. Ja kuna tegelikult eelmise juhatuse poolt oli nüüd nii suur ja raske otsus vastu võetud tegelikult, et igal argipäevaõhtul teha taolist võõndit, see oli tugev muutus, millest uued juhid ei teadnud enne midagi, kui nad hakkasid asjasse süvenema suvel. Et see toppas väga palju ettevalmistustöid.
  7. Takkapihta veel see, et kõik need saatetegijad, Ene-Maris ja teised, lõpetasid ju oma eelmisi sarju ja suvepuhkuste ajal tahtsid nad kõik puhata ja siis kui augustikuus tööle tuldi, siis hakkas meeletu töö, et uut sarja siis tegelikult nii-öelda valmis lükata. Et mitte ideena seda küpsetada, vaid tegelikkuses teha. Augustikuus oli meil veel mitmeid päris ägedaid koosolekuid juhatuse liikmetega, kus vaidlesime jälle otsast peale veel kõikide põhimõtete üle absoluutselt otsast peale. See on ka loomulik tegelikult. Aga siis oli juba 24. tund ja ei olnud enam suurt midagi mõelda ja ümber teha. Vähemalt uus juhtkond, seda peab küll ütleva, sai küll asjatult seda kriitikat, nemad polnud selle sarja ellukutsujad ja tagantlukkajad. Nad pidid faktiga leppima. Küsi veel.
  8. **Ütlesite, et neli päeva. Mis see viies päev oli?**
  9. Reede jäi vabaks. Oleks olnud esmaspäevast neljapäevani.
  10. **Miks?**
  11. Ainult seepärast, et raha ei olnud ja arvatigi, et reedene päev on selline päev, mis oli teine argument, oli teada, et Rannamäe jutusaade tuleb sinna otsa ja oli teada, et reedene päev võiks olla kergem. Et kahte tõsist asja järjest, et Rannamäe jutusaade ja sinna veel otsa „Revidendid“, niinimetatud „Revidendid“, see tuli ka täiesti viimasel hetkel, et publik ei söö neid ära järjest. Siis leiti, et seal peaks olema pigem mingi meelelahutusformaad täiesti.
  12. Aga üldkoosolek otsustas, et pigem viis järjest, ja kui konkreetselt hakati rääkima saatest, tellimus siis, siis otsustati, et reedel võiks olla natuke kergem, selline kiiksuga „Revidendid“, pisut humoorikam vaade sellele tarbijakaitsele, majandusele või mis iganes teemale. Lõpuks ei olnud „Revidendid“ enam majandus- või tarbijakaitsega, pigem lihtnimene *versus* süsteem, kuidas süsteemis hakkama saada. Idee oli selline, et revidendid peaks olema inimese poole peal ja revideerima siis seda süsteemi ja süsteemi kitsaskohti.
  13. **Millal see suur koosolek oli?**
  14. See oli kas märts või aprill, pigem märts, ütlesin mina. (*vaatab arvutist järele*) See oli nüüd „Revidentide“ hilisem arutelu. See oli nüüd augustikuus koos Hannoga.
  15. **Kuidas nii sai, et majandus- ja tarbijakaitsega muutus inimene versus süsteemiks?**
  16. Sellepärast, et kui alguses oli lihtsalt majandus- ja tarbijakaitsega ja me pidime olema väga konkreetsed, siis hilisem määratlus inimene *versus* süsteem tuligi sellest, kui meil on viis päeva järjest saade, siis me ei suuda ainult majandusest ja tarbijakaitsest teha, see ei ole see. Peaks laiemalt rääkima, võiksime näiteks rääkida kultuurist. Me just leidsime, et meil ei ole teemat, mida me ei saaks käsitleda selles saates, kõik teemad on meie omad. Kultuurist võime rääkida samamoodi nagu haridusest. Need on meie teemad, sest igal pool on inimene süsteemiga, kuskil on kitsaskohad. Et kas ma saan kultuurist osa, kas see kultuur on mulle mõeldud ja milline on mulle mõeldud ja milline pole. Näiteks me tegime esitlust, see oli uuele juhatusele juba. (*näitab powerpointi esitlust*)
  17. **Kas selline powerpointi tegemine on tavaline saadete esitlemisel?**
  18. Ei ole. Aga minu ülikooliõpingud andsid mulle siin tõuke, seda tundsin mina, mulle meeldis see.
  19. **Kuidas muidu saateid esitletakse, kui nad on välja mõeldud?**
  20. Tegelikult nii viisi polegi mina varem näinud, et esitletakse, see toimub ikka väiksemas ringkonnas. Tavapärast saadete esitlused ei lähegi nii suure seltskonna ette, kui olid „Revidendid“. Seal olid ikka juhatuse liikmed kohal, kõik turundused ja kõik, see oli ikka väga suur seltskond. Nii suuri arutelusid ei mäleta mina küll mitte ühegi asja puhul.
  21. **Aga miks siis just selle saate puhul?**
  22. Sest ta oli nii oluline muutus kogu programmis. *Primetime* igal argipäeval, sellist asja polegi tihti juhtunud. Kogu programmi mõttes mõtle, kui suur muutus see on!
  23. **Kuidas need esitlused või saadete väljapakumised tavaliselt käivad?**
  24. Istutakse ja räägitakse läbi. Joonistatakse tihti peale, aga *powerpointi* nagu ei tehta. *Powerpointi* kultus või selline usk tuli meile kolm aastat tagasi uue turundusjuhiga, kes tuli Ameerikast, aga ta läks suhteliselt kähku ära. Tema oli suhteliselt aktiivne *powerpointi* esitleja. Turundus esitleb *powerpointiga*

- viimasel ajal ja teine suur *powerpointiga* esitleja on uuringukeskus, Raivo Suni. Nemad on põhilised, ega rohkem ei tehta.
25. Kui meil on olemas sellised programmi strateegilised arutelud, kus ei räägita saadetest, vaid laiemalt strateegiast ja taktikast, siis seal on ka *powerpoint*, muidu ei suuda jälgida, pikad seminaripäevad.
  26. **Kui on saadete esitlused, siis kes sinna väikesse seltskonda kuuluvad?**
  27. Kui on väike seltskond, siis on reeglina programmi tellija või toimetuse juhataja uue terminoloogia järgi, kes on mingi valdkonna eest vastutaja, siis on kanal ehk siis ETV programmijuhid, neid võib olla üks või kaks, on pearežissöör ka reeglina, siis on planeerija, kes planeerivad asju. Ja tihtipeale on ka turundaja, sest turundus peab kohe-kohe mõtlema, kuidas seda välja pakkuda. Aga turundajad tulevad reeglina lõppetappides alles. Algetapis on ikka konkreetne saate meeskond: produtsent, režissöör, toimetaja, need kolm on vähemalt, siis toimetuse juhataja ehk valdkonna eest vastutaja, koguprogrammi eest vastutaja.
  28. **Kui vaadata seda vana süsteemi, siis kellel on saate loomise juures initsiatiiv: kas toimetustel või tellijatel?**
  29. See käib pingpongi, see võib olla või naa. Mõni idee võib tagasi pörkuda mitu korda nii. Kui Ruussaar kunagi kutsus ellu selle programmitellijate süsteemi, siis idee oli selles, et programmitellija vaatab valdkonda, analüüsib seda ja hoiab selles mõttes silma peal, et valdkond tervikuna ära ei langeks. Aga samas pikemaajalise perspektiiviga vaatab, kus on puudused, kus on areng. Planeerib tõsiselt aastate kaupa ette valdkonna arengut ja tellib konkreetselt saateid, et mul on vaja näiteks majandus- ja tarbijakaitsesaadet, nüüd ma võitlen selle eest. Selles mõttes võitlen, et seda raha tellijal ju pole. Seepärast peab seda saadet veel tõestama oma ülemuste ehk siis programmijuhtide ees. See valdkond on puudu, see on meil ammu puudu, me ei tohi sellest loobuda, me peame seda tegema, seda on vaja, see on vajalik Eesti elanikkonnale. Tihtipeale peab seda tõestama sellega, et sa võtad mingid uuringud välja ja näitad, et on probleeme ühiskonnas.
  30. Näiteks ma püüdsin seista ka tervisekaitse eest. Tookord oligi nii, et ma tahtsin kahte saadet saada. Tegelikult siis tervishoiuteemalist saadet, mitte haigetele mõeldud saadet, vaid tervetele. Ja teine oli see majandus- ja tarbijakaitsesaade. Mulle lubati, et ühe saad, kusjuures seda valikut ei teinud ka mina, vaid programmijuht. Ja kui see on kuskilt nii ära otsustatud, et okei, tuld, selleks on nii suur raha olemas, siis hakkad seda edasi arendama. Ja siis otsid, kes võiks seda teha. Vaatad, et tõenäoliselt Ene-Marisel lõpeb kevadell töö ära, et ta saaks selle ideega tööle hakata, et saaks sügisel. Või kui Ene-Maris sobib oma spetsiifikaga. Kui ei sobi, siis pakud kellegi teise. See käib niimoodi.
  31. Aga käib ka teistmoodi. Tuleb ka Ene-Maris ja ütleb, et mul on geniaalne idee ja mul on isegi rahastaja olemas. Tuld, muidugi! Kui on rahad ka, siis mis on mul selle vastu. Ja idee on meile oluline.
  32. Näiteks praegu kui ma olen haridussaadete toimetuse juhataja ja kui tuleb väiketootja, sõltumatu tootja minu juurde ja ütleb, et mul on selline saade, suurepärase, ja kui ma vaatan selle ära ja see on minu meelest ka suurepärase, siis pole mingeid argumente, hurraa ja võtame vastu. Ainuke probleem on ka see, et kas sellele ka ruumi on programmis. Programm on hästi täis, meil on väga palju saateid.
  33. **Lähme tagasi „Revidentide“ juurde. Millist rolli selle saate arengus mängis programminõukogu.**
  34. See termin on muidugi väga keeruline, kes või mis on programminõukogu.
  35. **Ene-Maris Tali kasutas seda terminit.**
  36. Jah, ta kasutab seda terminit, aga sellist üksust formaalselt tegelikult ei ole. See on lihtsalt kogum inimesi, kes on programmi eest vastutajad, planeerijad, pearežissöör ja valdkonna juht ja turundaja. See on nii palju muutunud see programminõukogu, ütleme siis nii: alati muutuv kogum inimesi, kes otsustab programmi üle. Ja need inimesed tõesti muutuvad seal sees. Selles mõttes, et kindlat struktuuriüksust kui sellist ei ole, käskkirjaga määratud programminõukogu inimesi. See oli mingi periood, aga see vajus kohe laiali. Selles mõttes, et seda terminit, kui sa kasutad, tuleb väga ettevaatlik olla.
  37. **Millist terminit siis tasuks kasutada?**
  38. Programminõukogu võid sa öelda, aga siis tuleb panna jutumärgid, ta on selline muutuv üksus. /.../ Kui programminõukogu midagi otsustab, siis ta otsustab ka seda, kas ta kutsub sinna valdkonna vastutaja ka. Aga programminõukogu on see, keda programmijuht tahab endale kõrvale nõustajateks saada. Et kui Andres Arro sai programmijuhiks pärast Ruussaart, siis alguses kutsus ta endale programminõukogu kokku. Alguses kohe. Ta välistas programmitellijaid, seal polnud programmitellijaid. See oli siis programminõukogu, kus oli turunduse juht, kus oli üks väga kogenud teletöötaja Renita Timak, ühiskonna-elusaadete oma, kus oli vist ka Raivo ja ma ei mäleta, kes seal veel olid. Ja oli René Vilbre, pearežissöör, oli selline väike seltskond inimesi. Aga see seltskond tegutses pool aastat, ma arvan, mitte rohkem. Ja siis see lagunes. Ja pärast seda oli programminõukogu justkui programmitellijad ja Andres ja Vilbre ja planeerija, nagu kohe muutus see seltskond täielikult. Selles mõttes ta on väga muutuv üksus olnud.
  39. **Aga mis rolli ta siis mängis?**
  40. Just nimelt seda otsustavat rolli. Et kas ta jääb rahule selle formaadiga või ei jää rahule või ütleb, et peab veel edasi tegema jne.

41. **Kas te ütleksite siis, et nende hääl oli kõige tähtsam?**
42. Kahtlemata oli. Kahtlemata oli nende hääl tähtis. Sisuliselt mida saab programminõukogu teha. See on siis laiendatud programminõukogu, kui me saime Park Hotellis kõik mingisuguse suure laua taga kokku, meid oli hästi palju, see oli selline tõeliselt seminarit tüüpi asi, mida me otsustasime. Seal pritsiti ideid ja öeldi tuld, et see ideena meile kõikidele istub, et hakkame tegema. Siis hakkas Ene-Maris tegutsema.
43. Ene-Maris otsis režissöörid. „Teateid tegelikkuses“ lõppes, see seltskond jäi vabaks ja liikus kohe „Revidentide“ meeskonda. „Avatud toimik“ lõpetas, selle seltskond liikus kohe „Revidentide“ meeskonda. „Kas sellist Eestit me siis tahtsimegi?“ ehk siis Ene-Marise enda projekt, kui see lõppes, siis selle meeskond liikus ka „Revidentide“ meeskonda. Kolme erineva saate meeskonnad said „Revidentide“ saates kokku. Ja need olid enam-vähem sundvalikud Ene-Marisele, sest minu huvi oli, et need inimesed ei jääks tööta ja et me ei hakkaks ei tea kust turu pealt otsima ei tea keda, sest nad kõik olid väga kvalifitseerunud tegijad ja nad kõik oleks olnud väga head „Revidentide“ tegijad taustajõuna.
44. Puudu jäi toimetajatest. Ja just kvalifitseerunud ja headest toimetajatest, sest üks oli kohe selge, see saade nõudis väga tugevat toimetajatööd. /.../
45. Ene-Marisele anti kätte mängukaardid: et sul on igal nädal saade, sul on selline eelarve, eelarve anti ette, ja et sul on need inimesed. Nüüd sa pead tegema saate ja formaadi väga täpselt välja nuputama, et mitu teemat saates on ja kuidas see saade konkreetselt välja nägema hakkab. See oli tema ülesanne, et ta peab seda tegema: stuudiokujundused välja nuputama, leidma need kunstnikud. Ja siis kevadel anti talle minu meelest selline ülesanne, et augustikuuks, augusti keskpaigaks kuskil oleks hea, kui näeks pilooti. Selle vastu hakkas Ene-Maris tõrjuma ja tõrkuma, et selleks ajaks ei jõua, et neil on puhkused vahepeal, mis on ka muidugi aktsepteeritav, sest inimestel on õigus puhkusele. Ja siis augusti alguses, kui nad tulid välja, kunstnik oli muidugi enne oma ülesande kätte saanud, siis hakati seda stuudiokujundust vaatama, stilistid hakkasid tööle saatejuhtidega, saatejuhid otsustati tegelikult juba juunikuus, nendele oli selge, et nemad hakkavad sügisel sarja tegema. Saatejuhid tutvustati ka uutele juhatuseliikmetele ära ja nad kõik pidid sellega aktseptima. Tehti pilootvõtted. Näiteks Kaja Kärnerile tegi stilistiline või imagoline muutus, ta käis juuksuris, stilist pani ta riidesse, tehti prooviesinemised kaamera ees. Et kui ta on raadioinimene, siis kuidas ta teles paistab jne.
46. Selles mõttes nähti juba juunikuus vaeva, juulikuus siis puhati, augustis tuldi välja. Siis oli nagu selline, et hakkame juba lugusid tegema, beta-lugusid, et need läheksid sisse uuele saatele siis.
47. Üks muudatus, mis tuli muidugi augustikuus, mis mõnes mõttes halvas kogu tegevuse, oli küll see, et uus juhatustasutus otsustajate poolt. Lausa öeldi, et see on andestamatu, kui päeval midagi juhtub ja teie sellest ei räägi. Tegijate ja ka minu küsimus oli, et millega me siis erinev „AK-st“ või uudistest. Aga see laiem ja teise nurga käsitlus, oli põhjendus. Aga see päevakajalisuse kohustus halvas eeltööd, videolugude tegemise sellise hoo, sest mida sa siis teed, kui sa pead olema päevakajaline, ja sai ei tea, mida päev toob. See võib-olla tingis selle, et „Revidentide“ algus oli selline takerdunud ja et esialgselt aktiivse formaadi asemel... Esialgse formaadi järgi oli minu meelest ühes saates... pidi olema viis erinevat teemat. Et kaks sellist pikka ja põhjalikku teemat ja kolm sellist lühikest väikest klippi, kasvõi mõni klippki kas või. Aga viis erinevat käsitlusviisi pidi olema, aga lõpuks jäi alles kaks või kolm heal juhul. See tekitas kogu selle aeglase tempo saatele.
48. Takkapihta oli ka see, et kogu see ettevalmistusperiood augustisse koondus ja august oli ikkagi väga lühike aeg nii kolossaalse sarja käimalükkamiseks. Kui tehti studios proovivõtet, siis selgus, et stuudiokujundus ei kõlba ja see oli praktiliselt nädal aega enne eetrit. Siis oli meeletu töö kogu selle asja ümber organiseerimisega, nii et Ene-Maris pidi siin peaaegu südameataki saama oma ümberorganiseerimistöodes. Seda võib juhtuda, kui ettevalmistustööd ei jää nii hiljaks, et see puhkus, millele meil kõigil on õigus, oli selles mõttes takistuseks. Nii suure projekti käimalükkamisel oleks pidanud puhkustest kuidagi mööda saama või neid teistmoodi organiseerima, aga nii see igatahes läks.
49. **Kas ma saan õigesti aru, et see nii-öelda programminõukogu siis ütles, kuidas võiks olla, ja Ene-Maris Tali oma meeskonnaga mõtles siis realselt välja need lahendused?**
50. Jah, põhimõtteliselt küll, aga päris nii see nüüd ka pole, et programminõukogu ütleb, et nii võiks olla. See on ikka väga tugev arutelu, sest kõigil on mingi oma nägemus. Ja takkapihta, mis on veel kummaline, miks ma need protokolle ka tegin, just selles hirmus, et erinevatest jutuaajamistest, mis kestavad tunde jäävad inimestele meelde erinevad asjad, aga milles lõppkokkuvõttes siis kokku lepidi või räägiti? Seepärast on need protokollid. Ja nüüd sügise vältel, kuskil novembrikuus, oli aega ja vaadata, et me rääkisime sellest juba siis, et tuletada meelde, sest inimestel on valikmõlu, kõikidel on valikmõlu, me mäletame erinevaid asju.
51. **Kui palju kasu sellest suurest diskussioonist oli?**
52. Ma arvan, et ta andis tugeva kindlustunde toona tegijatele, millega nad tegelema hakkavad, puhtalt kas või seepärast, et kui tuleb igapäevane otse-eeter... Miks on ühele telekanalile üldse oluline selline otse-eeter? See annab hästi suure paindlikkuse. Kriisiaegadel on see ülioluline ja asendamatu, et programmis oleks võimalikult palju otse-eetrit, kus saab kohe kriisikajastust teha.

53. Kui oli näiteks kaks või kolm aastat tagasi see jaanuari üleujutus, siis millega ETV kõrbes oli see, et me olime nii paindumatud, ainult „AK“ erisaate suutsime teha ja see oli ka kõik, siis tuli jälle mingi konserv rahulikust maaelust või üldse mingid muud asjad. Selles mõttes on konservtelevisiooni mugav teha ja ta on reeglina hea kvaliteediga, sest need konservsaated on tavaliselt hästi timmitud kvaliteediga, aga samas reaalse elu kajastust napib.
54. Ja selline igapäevane pooletunnine otse-eetri vöönd ja lahtise teemaga on programmile iseenesest väga magus asi. Mille pärast „Reporter“ öitseb ja õilmitseb? Tal on see, tal on tund aega sellist vööndit, ta on kogu aeg aktuaalne, tähendab, ta võiks olla aktuaalne, kui ta ei täidaks seda aasta või pool aastat vanade materjalidega, sest ta peab selle lihtsalt täitma, tal on see kohustus.
55. Aga seepärast see ülioluline suur koosolek, kus olid kohal Andres Kuusk, uudiste juht, kus olid kohal kõik programmijuhid, valdkondade tellijad, et nad kõik oleks nõus sellega, et nad arvestaksid sellega, kui nad teevad oma programmi. Et nad teavad, et kui „Terevisioon“ on hommikuti ja uudised on õhtuti, siis vahepeal on veel selline tugev vöönd otse-eetrit, et sinna võib teemasid pakkuda, koostööd teha, et me vahetame informatsiooni. Ja kui kõik on sellega nõus, siis see annab tegijatele suure kindlustunde. Aga mitte nii, et programminõukogu kuskil otsustab ja ülejäänud maha kuuleb seda ja näeb seda eestrist. Ei tohi nii olla! Meil on pööraselt suur maja ikkagi ja siin on väga palju erinevaid üksuseid. Ja kui me kirjutame intranetti mingi uudise või räägime seda mõnel ülemisel korrusel, siis ikkagi on inimesi, kes sel päeval ei ole tööl või mingil põhjusel pole lugenud intranetti, et nad ei tea. Ja siis nad on solvunud, kui nad näevad seda telekast. Et kõik teaksid, et kõik oleks kursis!
56. **Ma küsin seda seepärast, et Ene-Maris Tali sõnul oli kõigil inimestel selles nii-öelda programmi-nõukogus oma nägemus, kuidas see saade võiks välja näha, ja need vaated väga palju ei ühtinud.**
57. Jah. Kevadel, kui me saime kokku selle väga suure seltskonnaga, siis seal oli ideede pritsimine ja seal tegelikult leiti, et idee on tore, tuld, hakake tegema. Et selles mõttes oli küll, et kui teeks nii või kui teeks naa. Seal väga palju ei öeldud, et sinu idee on nõme, seal anti pigem nagu hoogu.
58. Hiljem, kui olid koosolekud, siis oli muidugi nii, et üks mäletas koosolekutest, et me ju rääkisime sellest, miks siis seda ei ole. Seal olime siis mina Ene-Marisega selle valiku kaitsjad, mille meie olime nendest asjadest välja noppinud, ütleme siis, et mõistlikum oleks nii või mõistlikum oleks naa.
59. Raivo tegi oma uuringukeskuse poolt ettekande vööndiuuringud. Kes on sel ajal teleka taga üldse? Kes on kodus ja vaatab televiisorit? Ja et mida pakuvad konkurendid. Ja mis võiks olla meil. Väga tänuväärne uuring, väga hea. Aga see uuring, ütlen mina, võinuks olla kevadel, mitte enam augustis, kui meil oli kõik juba tehtud. Raivo soovitus oli atra tõsiselt panna teisele vaole, nagu sellist kogupere meelelahutuse asja. Selles mõttes oli see hoiatav toon, et Raivo tahtis võib-olla kogu asjale pidurit tõmmata, aga see oli hilja.
60. **Kui see esitlus oleks olnud kevadel, kas siis oleks olnud „Revidendid“ hoopis teist nägu?**
61. Ma ei tea. Sest tegelikult „Revidendid“, ma kordan, ei pidanud olema tegelikult üldse selline, nagu me teda eetris näeme. See on see tagantjärele tarkus, mis alati tuleb inimestel. Idee oli selline, et teeme laiale vaatajakonnale kergelt arusaadavat formaati. On viis teemat, ma kordan, viis teemat, s.t kaks teemat on kümneminutilised ja ülejäänud on nagu väga lühikesed. See on hoogne, see on vaheldusrikas. Nii sünget, pimedat stuudiot, nii määratud, kurjakuulutavat kujundust, mis oli viimasel hetkel sündinud, kõik oli viimasel hetkel sündinud, sest ma kordan, nad tulid tagasi alles puhkuselt ja nad ei teinud seda enne puhkust ära, vaid nad tegid seda vahetult enne seda, kui eeter läks. Siis oli hilja midagi parandada. Ikkagi hoolimata sellest, et me väga vara alustasime, saime me asja käima lükata alles viimasel hetkel.
62. **Miks need plaanid nii palju siis muutusid?**
63. /.../ Siin on kivi ka tegijate ja otsustajate kapsaaeda. Kivi tegijate kapsaaeda on see, et nad tulid alles 3. augustil puhkuselt välja ja siis hakkasid asja liigutama. Vigade parandamiseks on sel vahemikul juba väga vähe aega.
64. Kivi otsustajate kapsaaeda on see... konkreetselt minu viga on see, et ma lasin neid niimoodi puhkusele ja ei lahendanud seda nii, et üks puhkab ja teine on tööl, et asi kogu aeg liiguks. Ma usaldasin ja uskusin, et nad jõuavad.
65. Kivi Hanno Tombergi kapsaaeda on see, et ta kontseptsiooni muutis ja ütles, et see peab olema päevakajaline, et ta ei andesta meile, kui me pole päevakajalised, sest see muutis väga tugevalt seda eeltööde rütmi. Sest et see tähendas, et kui me algselt mõtlesime, et me augustikuus teeme lugusid ette, et me varume endale rasvakoort, et me teeme ette lugusid ja saame olla paindlikud, siis see võttis nagu selle hoo ära ja päevakajalist asja, kui sa kell kümme ootad, mis päev toob ja kell kaks paned selle asja kinni, siis sul ei jäägi midagi muud, kui otsesaates otse-eetris teha intervjuu inimestega, kes on suutelised otsesaates otse-eetris rääkima, mitte ei ehmata ennast surnuks, mis tegelikult välistas tavakodaniku. See paradigma muutus. Päevakajalisus – see andis tegelikult surmahoobi kogu sellele süsteemile ja asjale. See oli küll uue juhtkonna otsus.
66. **Kas see päevakajalisus tõesti tähendas, et iga päev on...**
67. ...üks teema päevakajaline.
68. **Mis siis algne plaan oli?**

69. Et me ei ole päevas kinni. Et me ei konkureeri uudistega. Igasugused teemad. Ja otse-eetris niipalju, et kui on tõesti jaanuaritorm parasjagu tulemas, siis ma olen suuteline ümber orienteeruma otse teisesse teemasse. Räägin inimestega telefoni teel. Räägin reporteriga telefoni teel, et mis sa seal näed. Selles mõttes otsesaade. Aga mis oli vastuargument ka uuel juhatusel selle kohta oli see, et see on raiskamine, te olete otse, miks te näitate konservi otse. Kas see oleks raiskamine? Võib-olla üks kommentaar oleks ikka võinud olla otsa kellegagi, mitte niimoodi, et viisteist minutit otsesaatest on intervjuusid ametnikega ja poliitikutega. Et see ametnikekeskus, mis tekkis „Revidentides“, see oli selle päevakajalisuse tõttu, kuigi kui see oli kuu või poolteist niimoodi kestnud, siis juhatus ütles ka ära, et ei ole vaja teha enam päevakajalist saadet, peaasi, et kui väljas on lumetorm, et te ei ütleks päikeselist talvapäeva. Siis sellest tõmbuti ja loobuti, aga kahju oli tehtud.
70. **Kui tegijad olid teostajad ja see programminõukogu oli nii-öelda otsustaja, siis mis teie roll selles skeemis oli?**
71. Ma olin vahelüli, *supervisor* selle asja üle edaspidi. Tellijad olidki... nad peavad jälgima seda, kas töö vastab tellimusele ja püüdma siis aru saada, miks ta siis ei vasta. Kas ta on parandatav või ta ei ole parandatav, mis toimub, kus on põhjused, kas ressursse pole, rahalisi või inimesi või aega, milles asi on. Ja siis vahendama seda, ütleme, et programmijuhtide ja tegijate vahel, kui on vahendamist vaja. Teatud puhkudel läks see nagu otsesuhtlemiseks.
72. **Kas te sekkusite loominguks ka?**
73. Ei. Ei sekkunud. Alguses ma üritasin küll, siis kui asi algas, aga hiljem enam mitte. Selles mõttes peab aru saama, kus oli telemaja kogu sel hetkel: meil oli uus juhatus, meil hakkasid just struktuurimuutused toimuma, meil oli teada, et kõik muutub, kogu struktuur muutub. Ja siuke minnalaskmine tuli nagu, ma arvan, päris mitmel tasandil. Ja kuna tegelikult ei olnud „Revidentidega“ rahul mitte keegi, kui nad käima läksid, siis oli ka tegelikult enam-vähem teada, et nad lõppevad kindlasti ära, et see pole väga pikk projekt. Et „Revidentide“ kasvu või kosumist loodeti kaks ja pool kuud, oktoobri lõpus leiti, et sinna ei tule paranemist.
74. **Kas see tunne tekkis, kui saade oli eetris?**
75. Jajaa.
76. **Aga enne saate eetrisse jõudmist?**
77. Siis oli ikka tunne, et ehk läheb. Kui me räägime konkreetselt kujundusest, sellest mustast süngest kujundusest, probleemidest saatejuhtidega, neid tagasilööke on Ene-Maris kindlasti rääkinud, näiteks tellija poole pealt lootsin mina küll ja andsin märkugi, et ... saatejuhid on ju vahepeal muutunud. Tegijatel on ikka Eesti Televisioonis päris suur sõltumatu otsustusvõime. Sa ikka ei saa minna iga tegija juurde ja öelda talle, et tee seda. Kui ta ütleb, see on nõme, see on lollus, siis jääb talle tihtipeale õigus, sest tal on tugev oma argument ja tihtipeale nad põhjendavad ka selle ära. Et miks me peaks seda imago nii kiiresti muutma? Et muudame jaanuaris. Tegelikult on tal õigus, väga tihti ei tohigi selliseid asju muuta. Aga süinge ta on ja pikk ta on, alguses oli huvitav vaadata, lõpus enam ei olnud huvitav vaadata.
78. **Kas te kaalusite ka selle saate loomisel selle saate vajalikkust avalikkusele?**
79. Loomulikult. See oli esimene asi. Kui ma hakkasin 2006. aastal seda majandus- ja tarbijakaitse saate ideed ajama, siis tuli see ainult sellest, et seda on väga vaja. Ja mitte ainult ei kaalunud seda vajalikkust avalikkusele, vaid tõepoolest tuhlasin ja otsisin igasuguseid materjale, majandusanalüüse ja raporteid, rääkisin tarbijakaitseametiga ja oli huvitavaid vestlusi kõikvõimalikke. Selle sarjaga olid väga suured lootused püsti.
80. **Aga siis ta oli ju selline märksa väiksem saade.**
81. Jah, märksa väiksem saade. Ja kusjuures mõte tuli enne Vösa-Petsi ja „Kaua võib“, mõte tuli märksa varem. Selles mõttes mõnes mõttes need konkurentsaated retsisid selle idee ära, aga see ei tähenda. Ma loodan, et „Miljon senti“ tuleb midagi sellist.
82. **Kes kevadel, mais või aprillis, kui idee valmis oli, seda esitlust tegid?**
83. Kevadel tegime seda mina ja Ene-Maris kahekesi.
84. **Millest see esitlus koosnes? Mis info juba teada oli?**
85. Kevadine info oli see, et me tahaks teha sellist asja, see ei olnud mingi *powerpoint*, me seletasime. Kui Ene-Maris toppas, jätkasin mina, kui mina toppasin, jätkas Ene-Maris. Ja siis oli suurüldarutelu, kus kõik laua taga arvasid midagi.
86. **Kui palju teil selleks hetkeks oli välja mõeldud juba?**
87. Vähe. Vähe. Vähe oli mõeldud. Põhimõtteliselt oli mõeldud, et me tahame teha nii, selles mõttes, et üldlähtekohad, et me tahame teha inimene *versus* süsteem, siis me rääkisime seda juba. Millal see küll oli? (vaatab arvutist järele) 20. märts juba.
88. **Juba.**
89. Ja see meie tutvustus, et me tahame teha sellist ideed, Andres Arro rääkis ka, juhatas selle sisse. Pärast seda, kui me olime ära jutustanud, hakkasime me kõigi ideid siia kirja panema. /.../ (näitab ühte faili) Näiteks Timo, üks toimetaja, pakkus erinevaid teemasid [*powerpointis*], see on kõik selline arendustegevus.

90. **Kuivõrd sagedane on teie kogemuses, et arengus üks saade muutub nii palju?**
91. See on üsna tavaline, muide. Seda juhtub.
92. **Kuidas te selle saate nime peale tulite?**
93. Oi see oli hullumeelne nimede arutelu! Nimede arutelud olid mingid eraldi koosolekud, kust kõik majast pakkusid ideid, kõik tehti maha ja ühele meeldis ja teisele ei meeldinud, see oli täitsa jube. Ja see „Revidendid“ oli umbes nii, et samal päeval, kui telekavad läksid välja, siis tulid „Revidendid“, pooltele meeldis, pooltele ei meeldinud, aga siis polnud enam midagi ütelda, siis läks.
94. **Kust see nimi tuli?**
95. Selle pakkus minu meelest... Issand, mul tõesti ei tule meelde, igatahes mitte minu käest.
96. **Aga mis suunast see võis umbes tulla?**
97. Ma pigem arvan, et see võis olla meeskonnast. See võis olla Ene-Maris või Maarika Lauri.
98. **Kuivõrd tavaline see on, et nimi niivõrd hilja tuleb?**
99. Seda juhtub tihti peale, sest nimevalik on väga keeruline asi, selle üle on väga palju vaidlusi ja seal pole kuhugi taganeda, selle peab ära otsustama.
100. **Milline peaks üks õige saate nimi olema?**
101. Lühike. Meelde jääv. Kergesti hääldatav. Ta peab olema käänduv. Et omastav ja osastav kääne. Et vaatasin mida ja mille järgi tsiteeritakse, et oleks üks üheselt mõistetav. Ta ei tohi tekitada halba maiku. „Revidentide“ puhul oli selline tunne, et ta on selline karm, saatepea lähtuski sellest, et see oli selline vastuargument, et see ei ole hea.
102. **Kuidas te saatejuhid valisite?**
103. Tegelikult saatejuhtide valik oli... Meil oli mitu kriteeriumi: usaldusväärne, kogemustega, otsesaate kogemus pidi olema raudne, ja siis see, kuidas ta telekraanil välja paistaks. Need olid meie tingimused. Kui me räägime majandusest, tarbijakaitses ja süsteemist, kui saatejuht on inimese kaitsel, siis ta peab olema usaldusväärne. Meil oli veel probleeme seepärast, et vanus oli algselt... vanema klassi inimesed, ütleme siis niimoodi, me kahetsesime, et meil nooremaid polnud.
104. See, et Hannes Hanso alguses tuli... Hannes Hanso poolt polnud kuidagi tema otse-ettevõtte kogemus kuskilt kindlustatud, aga ta tundus nii põnev olevat. Tema kommentaarid raadiosse ja telesse, mis ta oli senimaani teinud, tema harjumus tegelikult kaamera ees olla, mis on nende „Uhhuduuridega“ tulnud, see süstis meisse nagu usaldust. Piloovõtte oli ka selline tšens-tšens. Aga kohe, mis tuli tagasilööki, kui võtta väljastpoolt inimesi, kes pole saadet teinud, et väljastpoolt tulevad inimesed ei kujuta ette töö intensiivsust, nad lihtsalt ei kujuta seda ette ja Hannes ei kujutanud ka ette.
105. **Kui palju teil neid nimesid läbi käis, kes võiksid saadet juhtida?**
106. Meil oli kuskil lausa nimekirja kõikidest inimestest, neid oli väga palju. (*otsib*)
107. **Aga miks siis ikkagi need viis jäid?**
108. Oligi nii, et nad rahaldasid kõige suuremat seltskonda inimesi.
109. **Kes selle valiku tegi?**
110. Kõva kaklus käis, ausalt öeldes, aga ma peaks tegelikult ütlema, et esile jäid saatetegijate arvamused, need võitsid, aga kõva kaklus käis. Hanno Tombergil oli näiteks oma tugev eelistus, oli Kärt Anvelt, millele mina isiklikult tugevalt vastu seisin.
111. **Miks?**
112. Sest minul ei ole Kärdiga olnud head kogemused koostööst.
113. **Aga miks Hanno Tomberg tahtis?**
114. Sest temal jälle olid head kogemused. Me jäime vastastikku seisma.
115. **Pean jälle küsima: kas see on tavaline, et niivõrd suur diskussioon on selle üle, kes peaks saadet juhtima?**
116. Ma ei tea, mul ei ole nähtavasti olnud sellist saatejuhi probleemi nii palju varem olnud, sest me võtame rohkem oma inimesi, nendega ei ole probleemi. Aga siin oli see väljakutse, sest meil olid praktiliselt kõik saatejuhid väljast. Et praegu oli küll probleemne.
117. Saatejuhtidega on alati probleemne, sest ta on nii oluline. Ta on meie eetri nägu, seal tõuseb hästi palju küsimusi üles. Näiteks kui ärakasutatud või devalveerunud see nägu on. Või kuidas ta meile sobib. Ma tean, et uuel juhatusel oli ka palju probleeme Vallo Toometiga. Ma ei andesta mõneti sellist käitumuslikku viga, mis minu meelest tehti avalikkuses Vallo Toometiga, aga see selgeks.
118. **See oli see tema majandusminevik?**
119. Jah, just nimelt, mille peale Allikmaa ütles, et me loodame, et inimene on ennast parandanud, selle asemel, et midagi muud ütelda. See oli nagu karm. See oli väga halb meie „Revidentide“ saatele, selline reaktsioon meie enda tippjuhi poolt.
120. **Kas te tahaksite midagi lisada, mida ma ei taibanud küsida?**
121. Üks hetk, mõtlen. /.../ Tegelikult on nii, et televisioonis ükskõik, mida sa plaanid, suured asjad, mis on kas rahamahukad või lihtsalt ajamahukad, nende planeerimisega ei saa minna niimoodi, et me alustame märtsis ja alustame sügisel, kui seal vahel on kogu selline televisiooni identiteedi muutmine ja kui seal vahepeal on inimeste puhkused. Seda ei ole võimalik teha. Või see on võimalik teha, kui sa

ajad oma laeva kindlale kursile ja keegi ei lähe sinna puhkama. Siis on võimalik, võib-olla. Et keegi ei muuda paradigmasid, et nüüd te olete päevakajaline, kui on algusest olnud teadmisega, et ei olda päevakajalised.

122. **Kas sellest võib järeldada, et seda saadet püüti arengus liiga palju suunata ja muuta?**
123. See ei ole õige väljend. Liiga palju ei püütud, ühte asja taheti öelda, aga see üks asi oligi suurim kivi. Seesama päevakajalisus, et üks teema peab olema päevakajaline. See stoppas kogu selle asja.
124. Ja tegelikult teine suur komistuskivi oli see, et tegijad ei kujutanud ette, kuhu nad sisse satuvad, lõppkokkuvõttes oli ka see küsimuseks. Saatejuhtidele anti võib-olla vale signaal juunikuisel kogunemisel, kui Ruusaar küsis, et me oleme siin kõik kiired inimesed, et meil kõigil pole piisavalt aega, et kuidas te seda ette kujutate, et me ette valmistame oma saate. Siis Ene-Maris ütles, et tiim valmistab ette, pole muret, ja hiljem oli ta sellega kõige suuremas hädas, sest tiim ei suutnud iga päev ette valmistada, sest saatejuhid võtsid asja liiga rahulikult. Selles mõttes, et saatejuhi siuke autori raskuspunkt, siuke ettevalmistustöö oli minimaalne ja see pani kaks või kolm vaest toimetajat väga raskesse olukorda, kes pidid iga päev eestrisse süstima väga korralikku sisu, võttel käima, monteerima ja siis selle veel korraldama eestrisse, selles mõttes see oli väga keeruline tööülesanne neile. Ja keeruline oli ka lisa- või abitööjõudu leida, kes oleks kiiresti sellisesse kihutavasse rongi kaasa hüpanud ja seal ellu jäänud.

Lisa 2.3. Aarne Rannamäe

Reedel, 18. jaanuaril 2008

Tema kabinetis telemajas

1. **Kuidas teil tuli mõte seda saadet teha?**
2. Ausalt?
3. **Jah.**
4. Ma ei viitsinud enam „AK-d“ lugeda ja siis pidi midagi välja mõtlema, kui ei tahtnud siit majast ära minna. Mõtlesingi välja siukese jutusaate ehk *talkshow*, kus ei oleks poliitikud või kus ei oleks ainult poliitikud ja oleks nii-öelda inimeste arvamus sees, aga need inimesed pidid olema tuntud. Inimesed, kes ei räägi ainult oma erialast juttu, arst ei räägi mitte ainult meditsiinist, vaid ka muudest asjadest, mis on ühiskonnale tähtsad. Kui me räägime integratsioonist, siis ei tule mitte sotsioloog, vaid näiteks kirjanik, selline oli idee, kolmanda sektori nii-öelda arendamine ja kodanikkonna kasvatamine. Selline idee oli saate aluseks.
5. **Millal see idee tuli?**
6. Ma hakkasin idee peale mõtlema... Meil käib ju asi hooegade kaupa. Et ma teadsin, et 2007 algus ma ei taha enam „AK-d“ lugeda, et sellest ajast peaks startima mõne muu asjaga. Maikuu 2007 kinnitati saade ära ja septembris läks käima, peas veeres ta juba tükk aega. Varsti jõuame juba 20. saateni.
7. **Kuidas see kinnitamine maikuu käis?**
8. No programminõukogu põhimõtteliselt. Lähed sinna ette ja nad esitavad sulle küsimusi, paberid on enne ära tehtud, et mida see saade endast kujutab. Ja siis nad vaatavad ja mõtlevad, et kas see sobib programmi, kas ta haakub teiste saadetega, kas ta kattub mõne saatega, kas tal nii-öelda nišši on. Meil reitingust väga palju ei räägita, aga kas tal turgu oleks ja vaatajaid. Ja nii kinnitati ära mais, suvi läbi oli ettevalmistus ja septembrist läks käima.
9. **Mis asjad teil olid maikuuks sellest saatest juba teada?**
10. Idee oli, mingisugused mõtted olid kujunduse kohta, üldine skeem oli teada, mis see peab olema: et see on stuudioaade koos videolõikudega väljast. 5-10% saatest on lindis, aga ülejäänud on otse. Ja et ta oli interaktiivne, saatesse saab helistada, saab saata e-maili, see oli ka teada.
11. **Aga valdkonnad?**
12. Valdkonnad ei olegi meil määratletud. Me räägime absoluutselt kõigest: sisepoliitikast, välispoliitikast, me räägime kõigest, mis on hetkel ühiskonnas kuum. Seepärast me ei pane ka teemasid pikalt ette, vaid otsustame nädala algul ära, millest me reedel saate teeme.
13. **Kas see oli teil juba alguses teada, et ühes saates on üks teema?**
14. Me võtame üks teema on nagu see peateema, aga me nokime sinna juurde, et ei ole... ei jää päris ühe asja peale. Näiteks täna räägime sellest kohtuprotsessist, mis algas esmaspäeval selle neliku üle, aga räägime ka sellest möödunud üheksast kuust, mis on nendest rahutustest mööda saanud. Et kuidas üks või teine kogukond ennast tunneb ja kas nad on maha rahunenud. Et ei ole ainult see. Räägime ka rahva õiglustundest seoses selle protsessiga, võtame mitmeid alajaotusi.
15. **Kuidas tellija oli selle programmiga seotud?**
16. No siis oli juba uus juhtkond tulemas ja oli selge, et tellijate süsteem kaob ära ja tuleb toimetuste süsteem. Ja Andres Kuusk, kes oli uudistejuht, oli teada, et ta saab ühiskondlik-poliitiliste saadete

- juhiks. Ja et see saade läheb tema toimetuse alt, oli ka teada. Tema ei olnud enam tellija, vaid otsene ülemus selle saate eetrisse minekul, sisuliselt vastutades. Mina vastutan muidugi, aga kui keegi peab olema pea kohal, siis on see tema.
17. **Kas see on tavaline, et saatejuht pakub ise välja teema, millest ta tahab saadet teha?**
  18. See on ikka vana kooli värk, tavaliselt on see siin majas käinud. Nüüd on uued ajad, on tellijate süsteem olnud, produtsentide süsteem olnud, et produtsendid pakuvad välja ja otsivad oma ideele tegijaid. Aga uudiste ja päevakajas on ikka olnud, see käib nagu saatejuhi või saatejuht-toimetaja või saatejuht-produtsendi ümber kogu see asi ehitatakse. Mina vastutan selle eest. Mul on olemas ka produtsent ja toimetaja, ma arutan temaga igast asju, aga põhimõtteliselt jääb see vastutuse värk minu kanda. Ka idee tuli minu poolt.
  19. **Millal te selle peale mõtlema hakkasite? Jaanuaris?**
  20. Varem juba, sest üks versioon oli see, et me stardime uuest aastast. Aga siis arvati, et nii kiireks läheb. Põhiargument selle vastu oli, et õiget eetriaega ei olnud, kusjuures ka praegune eetriaeg ei ole hea ja see läheb tõenäoliselt ka muutmisele. Aga tol hetkel, kui saadet pidime käivitama, oli ainuke vaba õhtu reede. Aga reede tõsise jutu ajamiseks... Ta võib-olla küll nii-öelda kergem ja meelelahutuslikum ja *show*-elementidega, ses mõttes, et ma ei aja ju surmtõsist juttu. Ainult. Reede ei ole parim aeg. Inimesed lõõgastuvad, lähevad teatrisse, kontsertidele või võtavad viina või mis iganes, reede õhtu on töönädala lõpp. Seepärast ongi uus mõte, et teha seda neljapäeval uuest hooajast.
  21. **Millal te siis hakkasite selle peale mõtlema?**
  22. See oligi 2006 sügis. 2006 sai mul viis aastat „AK-d“ loetud, mõtlesin, et enam ei viitsi, pole päris ajakirjaniku töö. Et see teiste tekstide ettelugemine või toimetamine ainult, ja see üks väike intervjuu seal saates. Et see pole päris minu leib – ära hakkas tüütama rutiin. Ja need pikad tööpäevad, mõttetult pikad, 14 tundi, kuigi ei tööta iga päev. Aga 10-12 tööpäeva kuus ja 14 tundi, hommikul kl 9 tuled tööle, pool 12 oled viimast korda eetris, ei viitsinud enam lihtsalt. Välisasjad on ja jäävad mulle, aga midagi juurde veel ja tulin siis sellisele mõttele.
  23. **Kui paljud inimesed olid seotud selle ideega kuni selle maikuise kaitsmiseni?**
  24. Kaks kuni kolm. Režissöör, kes on mu oma naine, ja siis Epp Ehand, Epu kaasasime ka päris kevadel.
  25. **Kellel oli kõige suurem roll?**
  26. Eks ikka minul.
  27. **Kui palju te saate loomisel mõtlesite vajalikkusele avalikkusele?**
  28. Ma arvan, et ilma selleta ei oleks ta ka eetrikohata saanud. See on ikka oluline. Kui ikka saatel põhjendust pole, et see on asi iseenesest, niuke si asju on ka siin sündinud, et on vaja inimesele lihtsalt tööd leida ja siis tuleb mingi asi. Aga just nimelt see kodanikuühiskonna kasvatamine – seepärast on ka nimi „Vabariigi kodanikud“, mis peab ikka ära näitama, et teemat ei arenda edasi mitte spetsialistid, vaid kodanikud. Tõsi, nad peavad olema aktiivsed kodanikud, kellele läheb Eesti elu korda või ka välispoliitika. Ei aja ainult oma kitsast asja, vaid mõtleb natuke laiemalt. Meil oli tõsiseid kahtlusi, kas sellist saadet on üldse võimalik Eestis praegu teha. Ja selgub, et on, kuigi väga suurte raskustega, sest inimeste leidmine on tõsine probleem. Kes räägiksid, kes oleksid nii-öelda vaidlus- või väitlusvalmis. See oli peamine kartus. Seda saadet kaua teha ei saagi, sest ring saab täis. Praegu esimesel hooajal on meil põhimõte, et ükski esineja ei tohi korduda hooaja jooksul, aga see tähendab seda, et kui on kuni 40 saadet hooajal ja korrutame kolmega, siis 120 jutukat, aktiivset, atraktiivset inimest. Eestis on see juba väike väljakutse. Vaatame, kas me peame hooaja lõpuni niimoodi välja, et ei korda.
  29. **Aga miks te ainult kuulsaid külalisi võtate? Tuntuid on vist isegi parem sõna.**
  30. Ütleme nii: arvamusiidreid, neid, kes mingis eluvaldkonnas on arvamusiidrid. Meil on olnud ka paar sellist, keda väga ei tunta ja kohe tekkis selline dissonants, et ei ole vääriline partner, ta ei ole harjunud rääkima. Kindlasti on selliseid inimesi olemas, aga kahjuks me ei tunne neid, sest nad pole meie andmepankades, ütleme nii. See on selline mõte, et ikka tuntud, aga et ta räägiks teemal, mis ei ole ainult tema erialane teema.
  31. **See oli algusest peale paigas?**
  32. Just.
  33. **Kui palju te mõtlesite selle saate loomisel selle saate sõnumile?**
  34. Mis see on? Mida selle all peaks mõtlema? Mis on saate sõnum?
  35. **Mida te tahate inimestele sellega öelda inimestele?**
  36. Ma tahan inimesi ärgitada vaidlema, et ei ole... Vat, paljud meie ametimehed ja sotsiaalteadlased ütlevad, et Eesti on sumbumas sellisesse suletud ühiskonda. Et on mingisugune kamp seltsimehi kuskil mäe otsas, kes otsustab meie asjad ära. See on riigi tasandil nii, aga see on ka linna tasandil nii, maakonna tasandil. Et Eesti ei sumbuks sellesse, et keegi otsustab sinu eest, et sa aktiivselt võtad sõna selle vastu või poolt ja sa väitled, et oleks huvitav ja teiseks, et sellest väitlusest sünniks ka mingisugune oma sõnum, et see annaks edasiseks ainet mõtisklemiseks. Et see ongi selle saate sõnum, et ei ole olemas teemasid, mis on ainult mingi grupi inimeste pärusmaa, et me kõik võime rääkida absoluutselt samadel teemadel. Loomulikult me ei saa rääkida tuumatehnoloogiast, aga selliseid teemasid me ei võta.

37. **Kui vaadata, et see saade on ETV-s, avalik-õiguslikus kanalis, siis kui palju te saate loomisel mõtlesite sellele kanalile?**
38. Muud kanalit minu jaoks ei eksisteerigi. Ma ei ole esiteks kunagi töötanud kommertskanalis, ma kunagi ei lähe sinna tööle, pigem vahetan elukutset, see ei sobi mulle. Ja ma arvan, et see on väga avalik-õiguslik saateformaad. Avalik-õiguslik ei tähenda igavust või sellist kuivust. Ka jutusaadet, ma arvan, võib teha suht huvitavalt, ei pea andma esinejale ainult kaks minutit, mida ta täidaks, vaid ma võin julgelt vahele lõigata ja esitada provokatiivseid küsimusi. Ma võin teha natuke kergema alguse, kus ma natuke provotseerin inimest, kusjuures mitte ainult jutu poolest, vaid ka režii toetab seda. See oli omaette eesmärk algusest inimeste reaktsioone püüda. Videolugude ajal näidata inimeste reaktsioone stuudios jne.
39. **Kuidas see eetriaeg üldse paika sai?**
40. Tühi auk anti, ainuke tühi koht. Magus eetriaeg ehk poole kaheksast poole kümneni oli täis, siis üks saade tõsteti sealt lihtsalt ära.
41. **Kes selle aja ette andis?**
42. Programminõukogu.
43. **Millal see umbes oli?**
44. See oligi mais. Küsiti minult, kas ma olen nõus tegema saadet, mis on reedeti kaheksast üheksani. Ütlesin, et okei, seda enam edasi lükata ei saa, teeme.
45. **Kas sa eetriaeg mõjutas saadet arengufaasis?**
46. Kui, siis vähe. Sellist jutusaadet või talkshow'd võib teha suvalisel kellaajal, võib teha ka kell neli, aga see sõltub teemadest, mida sinna pannakse. Sellist üldhuvitavat teemat... „Foorum“ on pool kümme, väga hea vaatajaskonnaga, meil tänu reede õhtule on vaatajaskond natuke väiksem, aga ma olen väga rahul sellega tegelikult. Selle hulgaga ja ka vaatajaskonna kvaliteediga. Meil põhivaatajaskond on kõrg- ja keskharidusega inimesed, põhiliselt keskiga ja ülespoole, kes ongi ühiskonnas hästi aktiivsed. Nad on oma elu paika sättinud ja neid huvitavad ka muud asjad peale nii-öelda lõbustuste või rahateenimise. Meil on väga hea kordusaeg, pühapäeval kell viis, eriti pimedal ajal. Kordusega koos on vaadatavuse rekord 180 000. Eestis. Näidake mulle rokkstaari, kes tooks staadionile 180 000. Tõde sünnib võrdluses ja selles mõttes on kõik väga hästi. Protsendid 6,5, 7, 7,5 reitingutel on väga okei sellisel kellaajal.
47. **Te rääkisite, milline on saate vaatajaskond praegu. Kas te saate loomisel mõtlesite ka, et see võiks olla selline?**
48. Ma ei mõelnud, aga ma teadsin, et ta umbes selline on. Ma tean ju uuringute järgi, et sellistel saadatel ongi selline vaatajaskond, natuke vähem noori, rohkem keskealisi ja võib-olla veel rohkem selliseid 50+, no ütleme, et 45+ on selline tavaline. Haritud inimesed valdavalt, kõrgharidusega. Eestis on üldse kõrgharidusega inimeste protsent väga kõrge. Ja põhiliselt mehed, naised ka on, nagu ka „Välisilmalgi“. Väga palju meil vaatajaskond kattub. Ses mõttes, et see vaatajaskond tunneb mind, mida minult oodata, sõltumata siis sellest kas ma teen siis „Välisilma“ või seda saadet. See on tavaline, see on kõikide saatejuhtide puhul nii. Saadete nimed muutuvad, aga tegelikult see lojaalne vaatajaskond jääb suuresti samaks.
49. **Kui te seda saadet välja mõtlesite, siis kuivõrd oluline oli sellele žanrile läheneda originaalselt?**
50. Originaalselt... Sellised asjad on ammu välja mõeldud, see ei ole mingisugune formaadisaade, et ma pean kuskilt formaadi ostma ja seda täpselt järgima. Kui vaadata muu maailma televisiooni, siis on kõik juba välja mõeldud, ega midagi väga originaalset siin ei mõtle välja, kõik on olemas. Kas ta nüüd täpselt niisugune on, aga enamasti.
51. **Kui palju teid need teised saated mõjutasid, kas siis Eestist, näiteks „Foorum“, või midagi välismaalt?**
52. Nad mõjutasid selles mõttes, et mulle öeldi kohe alguses, et see saade ei tohi olla nagu „Foorum“. Ta ei tohi olla ainult stuudioosaade. Ja sealt tulid siis need lõigud ja teemade valik on teistsugune. „Foorum“ teeb päevakajalist poliitsaadet, põhimõtteliselt on „Foorum“ parlamendisaade, seal on põhimõtteliselt 90% parlamendi koalitsioon või opositsioon vastamisi või siis võetakse keegi muu toetama üht või teist poolt. Meil ei ole ju seda. Meil on esiteks esinejate valik teine. Kui seda nimekirja vaadata, siis parlamendipoliitikuid on vist seal üldse olnud kolm või neli, täna läheb 18. saade, korda kolm, 54. Mõnes saates on neli esinejat, 55-56 inimest. Hoopis teine seltskond on meil, teemad on ka hoopis teistsugused.
53. **Kui maikuus kinnitas programminõukogu ära, et saade sügisest tuleb, mis siis edasi sai?**
54. Siis läksime suvepuhkusele. Igaüks omas peas. Juunis tellisime kujunduse, siis hakkas töö kunstnikuga, siis hakkasime toimetajaga vaikselt idee kallal nokitsema, koostama „mahalastavate“ nimekirja ehk siis neid võimalikke persoone, keda saatesse kutsuda. Väike *inside-joke*: kõik, keda kutsutakse saatesse, on mahalastavate nimekirja. Kes siis sobivad, kes ei sobi. Üldpõhimõtted, milliseid inimesi kutsuda. See ei ole Rannamäe ja Ehandi sõprade klubi, kes seal käib, kindlasti mitte. Ma ei suhtleks mõnega elu ilmaski, aga saatele tuleb ta kasuks, et oleks vaidlus ja teised seisukohad. Ma olen kutsunud ka vabatahtlikult ja hea meelega selliseid inimesi, keda mõned inimesed, nii-öelda korralikud inimesed

- ütlevad, et on elu heidikud vms. Aga kui nende seisukohad, mida ma olen kuulnud, millest ma olen lugenud, sobivad mu saatesse, siis me kutsume nad. „Foorum“ kunagi ei kutsuks selliseid inimesi *á la* Kivisildnik või Merca või mis iganes, tulevad lõhkiste teksapükstega ja esihambad on puudu, *á la* muidugi, need, kes ei kuulu väikekodaniku, korraliku inimese mõttemaailma. Ma kutsun neid hea meelega, nad esindavad teist seisukohta.
55. **Kujundus. Kui palju te ütlesite kunstnikule ette, et nii peaks olema?**
56. Me ütlesime kunstnikule, mis tüüpi saatega on tegu. Ehk siis *talkshow*, kus siis ei ole publikut, ja „Vabariigi kodanikud“, sealt tuli siis see pintsakute idee, mis Humanast kokku osteti ja siis need maskid, mis on seina peal. Maski autor on tegelikult Jaan Koort, kes ka kitsekese tegi. Kumust võeti see mask ja siis tehti temast koopiad. Studio on neid täis riputatud, need on siis need nii-öelda sõnatud kodanikud, elanikud, kes meid pealt vaatavad, või keda me esindame suuresti. Ja sealt tuli, meil on selle kunstnikuga alati olnud hea koostöö, ta on „Välisilma“ kunstnik. Ta teeb nappide vahenditega. Ütleme, et... studio ei ole kõige parem, studio on liiga suur, selleks, et ajada nii-öelda intiimset juttu, see ei ole nagu esindus, et mina siin räägin, et peaks tohtu suur studio olema. Aga alates tänasest kolime me väiksemasse studiosse, nii et... Kuna „Revidendid“ lõpetasid, oli suurele studiotele teisi pretendente, kes saavad endale suurema ja meie väiksema, aga me oleme väga rahul.
57. **Mis ajaks teil see kujundus valmis oli?**
58. No siin majas on kujundused ikka valmis üks päev või kaks päeva enne, kus viimast lihvi antakse. Ei, tegelikult seekord oli varem, me tegime isegi pilootsaate.
59. **Millal see oli?**
60. See oli augusti lõpus. Nii et siis oli kujundus põhimõtteliselt paigas, me lihtsalt oma maja inimestega mängisime selle asja korra läbi, võtsime linti ja vahtisime seda. Natuke sai kujundust muudetud pärast seda.
61. **Saade oli siis täies pikkuses?**
62. Saade oli otsast otsani, koos videopeadega, lõputiitritega jne. Pikkisime fiktiivseid videosid sinna vahele. Nagu ikka, et oleks. Sissehelistamised proovisime läbi ja emailimised ja tehnilised ühendused ja siukesed asjad. Jutt veeres ikka studios omasoodu, seda ei pea harjutama, aga kuidas videod tulevad sealt ja kui kujundus tehakse siin korrusel, siis kuidas nad alla jõuavad, jah, sellised tehnilised üksikasjad.
63. **Kui palju sellest abi oli?**
64. Ikka oli, kõvasti oli. Muutsime esimese saate jaoks mitmeid asju.
65. **Mida?**
66. Mina ei ole vist kõige õigem seda ütleva, aga režii ja tehnilise poole näpunäited olid seal, näiteks *wifi*-ühendus seal ei töötanud. Olevat mitu korda saate jooksul katkenud. Wifi on selleks, et ma saaks puldiga olla ühenduses, mul kõrvaklappi ei ole, ma seekord ei tahtnud kõrvaklappidega töötada, mul on läpakas, mis on ühest küljest kujunduselement, vaid ka töövahend.
67. **Üldistades võib siis öelda, et pilootsaade aitas lahendada just tehnilisi, mitte sisulisi küsimusi?**
68. Põhimõtteliselt jah. Minu jaoks ei ole vahet, kus ma seda saadet teen, kas ma teen seda pubis, studios, jutt jookseb selles mõttes ikka ühte moodi. Mina üle oma varju ei hüppa, ma teen ikka samamoodi saadet, ma ei pea seda harjutama. Kui 26 aastat oled siin töötanud, siis see käsitöö oskus on olemas. Et see jookseb, aga tehniliselt on ikka vaja paika panna.
69. **Kui me vaatame tehnilist poolt, ehk siis valgustust, heli, montaaži... Siis kunas need hakkasid paika loksuma?**
70. Üldiselt ei olnud sellega probleemi, aga operaatoritöö oli kindlasti probleem, sest korralik telepilt ei ole selline, kus tõmmatakse ühelt poolt teisele ja režii otsib midagi, eetris on sageli näha midagi, mingit head plaani, head kuulavat või põlastavat, või iroonilist. Või keegi ütleb video ajal midagi ja seda näidatakse eetris. Mittekorralikud plaanid, vaid näiteks läbi kõrvvaugu, teised esinejad on reas jne. Kui te olete seda saadet vaadanud, siis on see näha, teist studiosaadet sellise pildikeelega pole. See on omaette eesmärk.
71. **Millal see selgeks sai, et see on omaette eesmärk?**
72. See oli algusest peale selge. Küsimus oli selles, et kuna meil on kuue kaameraga saade, mis oli jällegi enneolematu, jutusaade. Kui mingit meelelahutussaadet tehakse, „Tantsud tähtedega“ või mingeid laulusaateid, see on okei, aga kuue kaameraga jutusaadet pole tehtud, pluss veel kraana, mis püüab igasuguseid plaane. Et selleks et seda tööle saada, pidi stabiliseerima sama operaatorite koosseisu, kes sai lõpuks aru, mida tahetakse. Et räägi või ära räägi, ta ikka võtab korraliku plaani. Ja siis ütleva, et ära võta seda, võta see, mida sa praakplaaniks nimetad, mis on palju huvitavam. Kui elu on väga korralik, siis on see väga igav, kui ta ei ole nii väga korralik, siis ta ei ole nii väga igav. See on sama põhimõte. Et see loksus kolme-nelja saatega, ma arvan.
73. **Aga alles siis, kui saated olid eetris?**
74. Ikka-ikka.
75. **Aga kuidas oli enne saadete eetrisse jõudmist?**

76. Ma ütlen, et sa võid rääkida, aga operaatoritel on tööd palju ja alguses hakati juhuslikke koosseise panema. Nägime ikka päris palju vaeva, et saaks enam-vähem samad, et vähemalt 3-4 operaatorit oleks stammoperaatorid, kes ei vahetu. Aga kuna neid jutusaateid tuli korraga palju, kaasa arvatud „Revidendid“, siis vahepeal oli nii, et samad operaatorid tegid „Revidente“, siis oli viis minutit uudiseid vahepeal ja nad tulid teise stuudiosse ja hakkasid tegema uut saadet. Et see stabiliseeruks, võttis natuke aega. Aga nüüd on see paigas.
77. **Millal tuli see mõte, et teha sellist natuke kiiksuga...**
78. Algusest peale. Täitsa algusest peale. Naisega elan ju koos, ikka räägime tööasju, eks see niimoodi tuligi, et mõtlesime, et ei taha teha sellist tavalist, nii-öelda, see ei ole halvustavalt öeldud, nii-öelda „Foorumi“ plaane, et teeme natuke aktiivsemat pildikeelt. Idee tuli temalt, idee tuli Kristalt, et teeme natuke teistmoodi. Mina ei mõelnud alguses selle peale, et pilt peab ka toetama. Siis ta tellis kaameraid juurde, need kuus kaamerat ja kraana, ja siis me hakkasimegi mängima, tema hakkas mängima. Talle oli see ka uus, sest „Välisilma“ teeme me kolme kaameraga. Kolm kaamerat on jutusaates tavaline. Üks otsib, üks on üldplaani peal. Aga kõike seda kuue kaamera pilti mikserdada kokku puldis pluss videod pluss telefonikõned pluss meilid... See vajas sissetöötamist lihtsalt, see asi ei tule iseenesest. Ma arvan, et nüüd oleme me paigas.
79. **Mitu inimest seda saadet teeb üldse?**
80. No teles teeb ju igavene hunnik, lõputiitrid on ju lõpmatud. Aga ideede genereerimine ja vahetu toimetusetöö... No kunstnik ei ole aktiivselt osalev, tema töö on tehtud, aga mina, toimetaja, režissöör, režissööri assistent, tiitrid, võttelkäimised, 7-8 inimest.
81. **Kuidas selle saate eelarve paika sai?**
82. Seda peab Epu käest küsima, tema tegeles selliste asjadega. Aga pealtnäha läks suht valutult, mina ei tegelenud sellega.
83. **Mis oli selle saate loomisel kõige suurem raskus?**
84. Kõikidest probleemidest?
85. **Jah.**
86. Idee, mis töötaks, on kõige suurem raskus. Et mitte ainult teistele seda pähe määrada, et me hakkame jube head saadet tegema, vaid et me ise oleks rahul, et see formaat töötab. Vähemalt mingi aja. Selles mõttes, et ma pole ette mõelnud, et ma teen seda aastaid. See hooaeg on, järgmiseks hooajaks on see ka tellitud. Kui uusi superpakkumisi ei tule, siis teeme ka järgmise hooaja. Ja suvel puhkame. Superpakkumiste all ei pea ma silmas mingit uut saatepakumist, elu läheb ju kiirelt edasi, avatakse uusi korrespondentipunkte, pakutakse mingeid dokumentaalfilmivõimalusi võimalusi, mida iganes.
87. **Kuivõrd sarnaneb teie esialgne plaan saates sellega, mis eetrisse jõudis?**
88. Algne plaan oli ainult minu kõrvade vahel. Nüüd on ikka käegakatsutav asi. Nagu ikka idee. Esimene saade kindlasti ei olnud selline, nagu oli kümnes. Alates kolmandast saatest hakkas natuke meenutama seda, mis praegu on, ma arvan.
89. Aga muidugi eesti inimene on liiga viisakas. Et eesti inimene, olgu ta nii tuntud ja harjunud avaliku eluga, ega ta väga väitlushimuline ei ole. Sellest on mul kahju. Kuigi ma olen esinejatele andnud enne saadet n-ö nõu, et esiteks ärge pange lipsu ette, tundke ennast mugavamalt. Ja et meie saates ei küsita sõna, vaid võetakse sõna. Et ei ole vaja pastakaga hakata kaadri taga vehkima, et ma tahan rääkida. Kui on vaja rääkida, siis räägi, sõida teisele sisse. Mulle meeldib see. Mõnes riigis on selle asja tegemine hoopis lihtsam. Need riigid, ma saan aru, ei kuulu väga meie kultuuriruumi, nad on meist mõne tuhande kilomeetri kaugusel, aga Saksamaal, Prantsusmaal ja mujal Euroopas tehakse selliseid asju. Meie inimesed on liiga viisakad. Ma ei kannata seda, kui inimene ütleb, et oodake, ma lõpetan oma lause ära. See ei ole see saade. Või mina vähemalt oma vaimusilmas näen, et see ei peaks olema see saade, aga paraku seda ellu viia on suht raske. Meil on olnud kolm selles mõttes üliõnnestunud saadet. Kolm 17-st, aga ei ole nii, et istume maha ja hakkame vaidlema, kuigi teemad on väga aktuaalsed ja tulised.
90. **Kas teil mingid plaanid on saates jäänud teostamata ka, mida te olite algselt planeerinud?**
91. Seesama ongi, muidu on täies mahus õnnestunud, aga muud ei ole.
92. **Kas teil on midagi lisada, mida ma ei taibanud küsida?**
93. No võiks ju küsida, et kui on *talkshow*, siis peaks olema ju publik. Mina ei taha seda. Mind ta ei häiriks, aga ta on teine saade juba, kuigi siin majas räägitakse juba, ma olen kuulujutte kuulnud, et seal võiks olla see ja see, selline saade on olnud, see oli „Unetus“, olid ka väga olulised teemad, kuigi kahe rahvuse pinnal olulised teemad, me räägime muudest asjadest ka. Seal oli ka publik. Ja publik koosnes ka enamasti spetsialistidest, kellele aeg-ajalt anti sõna. See on hoopis teine saade, seda võib kunagi arutada.
94. **Teile oli juba esialgu selge, et publikut ei tule?**
95. Esialgu oli selge, et jah, see saade, mida mina välja pakkusin ja mis vastu võeti, seal publikut pole. Mõelge ise. Kas ta annaks midagi juurde? Ma ei tea. /.../ Eestlane on liiga korralik, pelgab kaamerat, isegi need, kes on harjunud esinema, pigem on vait, kui ta sekkub või segab vahele või tõstab häält, teatud piirini see on väga hea.

Lisa 2.4. Epp Ehand

Reedel, 18. jaanuaril 2008

Tema kabinetis telemajas

1. **Kuidas siis teie olete seotud „Vabariigi kodanikega“ ja mis ajast?**
2. See oli millalgi aastavahetuse paiku aasta tagasi. Siis Aarne kutsus mind toimetajaks. Et seal oli tühte inimest veel appi vaja ja hetkel oli teada tema, siis režissöör oli teada ja arvutigraafik oli teada ja siis jõuti selleni, et on vaja üht sisulist abilist ja siis ta pakkus mulle seda.
3. **Mis teie roll oli?**
4. Siis oligi see, et minust saaks selle saate toimetaja. Sellel ettevalmistaval perioodil me kõik arutasime seda, milline see saade võiks olla, kuidas teha ja mis. Hetkel ongi selline igapäevane töö, aga siis oli selline planeerimine või mõtlemine.
5. **Mida te selle mõtlemise ja planeerimise all täpsemalt silmas peate?**
6. Aarnel oli algne idee olemas. Ta tahtis, et see oleks väitlussaade ja et seal räägiksid võib-olla inimesed, kes iga päev eetris ei ole. Et ei oleks sellised stammpoliitikud võib-olla, vaid oleksid mingite erialade spetsialistid, aga samas kellel oleks natuke ka avaliku esinemise kogemust ja kes oleks ka avalikkuses tuntud, et mitte päris tundmatud inimesed. Et nendele luua selline väitluskoht. Ja teemad võiksid siis olla seinast seina, et mis hetkel on päevakajaline, mis hetkel on õhus. See oli teada.
7. Siis oli küsimus, et mis siis ja kuidas konkreetset. Kujundus üks ju. Kas sinna tuleb videolõike või ta on ainult stuudio, kui mitu inimest on korraga saates, kui pikk see saade on. Siis kas ja kuivõrd luua seal selliseid vaataja sekkumise võimalusi. Ja siis juba nendest vastustest tulenevalt, mida ja keda meil on vaja: keda meil on vaja palgata mida tegema. Ja siis kuidagi möödaminnes kujunesin mina ka produtsendiks. Siin ETV-s on nii, et produtsendil pole selline roll nagu erakanalis, aga produtsent on nii-öelda see inimene, kes kogu projekti haldab, on asjaajaja-administraator, kes vaatab, et kõik jookseks ja kes vastutab ka eelarve ja lepingute eest.
8. Üsna alguses sai ära otsustatud, et... alguses oli mõte, et võib-olla pooletunnine saade... et ta ikka jääb 50 minuti peale. Ja siis üsna kohe otsustasime ka, et vaataja sekkumisvõimalus tuleb sinna nii telefonitsi kui ka interneti vahendusel. Kõik ülejäänud oli juba tehniline asi.
9. **Aga need olid siis täiesti toimetusesisesed otsused? Täiesti teie otsus?**
10. Jaa.
11. **Ei olnud nii, et programminõukogu ütles, et peab olema tund aega?**
12. Ei.
13. **Kuidas te eelarve paika saite? Kes seda määras üldse?**
14. No see oli nii, et kui need eesmärgid ja vajadused said kaardistatud ja sai ka paika, missugust saadet me teha tahame. Üks asi on see, et sa ise mõtled välja, kuidas võiks olla, ja seda mõtet sai kaitstud mõnedel koosolekutel. See oli natuke segane aeg ETV-s, kui see ühinemine oli paistmas ja need vastutused ja mis.
15. Igal juhul selle saate planeerimisest ja nendest otsustest olid teadlikud ja kandsid kaasvastutust tollane programmijuht Andres Arro ja programmiplaneerija Salme Rannu ja pearežissöör Rene Vilbre, ja Andres Kuusk, siis oli uudistejuht, nüüd on ühiskonna-poliitikasaadete juht. Ehk kui me olime omakeskis mõelnud välja selle, siis me nendega rääkisime, pidime põhjendama, saime sellise heakskiidu ja sellest tulenevalt tuli nendest nõuetest lähtuvalt harutada lahti, mida meil on kõike vaja. Nendega oli ikka arutelu.
16. Et kujundus. Oli teada kunstnik, kellega me tahtsime koostööd teha, sest enne on olnud meeldiv koostöö. Et temaga võtsime ühendust. Tema pakkus oma idee, kuidas see võiks välja näha kõik. See oli puhtalt kunstniku idee, meie aktsepteerisime seda, meile see meeldis. Ja siis tema esitas ka nii-öelda eelarvelise poole, mida mingi asi maksab.
17. Siis kui otsustatud, et tulevad sellised interaktiivsed võimalused, siis oli selge, et on vaja eraldi tiitri assistent palgata, kes suudab seda... et kui mina teen seal valikuid, kes läheb eetrisse või millise meili me paneme, siis see nõuab suhteliselt kiiret ja täpset tegutsemist seal saate ajal õigel hetkel olemas olla. Et meil on vaja selleks ekstra inimest pulti.
18. Siis kui me ikka otsustasime, et meil on sees vaja üksikuid videoklippe kasutada, siis on meil vaja ka võttepäeva sinna juurde, et mitte ainult stuudio aeg, vaid ka võttepäev eelmisel päeval ja montaaži aeg.
19. Ja siis on juba lihtne, tuleb lihtsalt klõpsida sisse arvud ja kokku lüüa. Ja põhimõtteliselt see arv, mis me kokku saime vajadustelt tulenevalt, see arv leidis ka aktsepteerimist. Seal tekkis küll natuke... Ma ise ei ole ka nii kõva produtsent, ma olen vähe olnud produtsent ja üksikprodutsent, mitte sarjadel ja neid algatanud varem. Ma ei osanud kõikide kulude peale tulla ja ma ei osanud selle peale ka tulla, et mingid

- asjad, mis algselt tundusid väiksemad, lähevad suuremaks. Ja selletõttu, kui realselt tegemiseks läks, siis oli eelarve nagu lõhki, me läksime kuludes üle. Aga see leidis kõik mõistmist, asjad maksti kinni.
20. **Millal see eelarve paika sai? Enne või pärast maikuust koosolekut, kus pandi paika, et see saade tuleb?**
  21. See, et see saade tuleb, otsustati ikka juba jaanuar-veebuar, talvel üsna ära, sest et Aarne... ma arvan, et Aarne tegi mulle selle pakkumise juba isegi varem, novembris või detsembris, sest alguses oli ka mõte, et käivitada aasta alguses millalgi, kas siis veebruarist või niimoodi. Ma ei mäleta, kas seal oli eetriaegade planeerimisega probleem või probleem rahades, siis otsustati, et sügisel. Aga et see saade tuleb, oli enam-vähem teada juba eelmise aasta algul. Aga see, missuguse eelarvega täpselt, minu jaoks selgus see ikka kevadel. Ma arutasin mingisuguse esialgse vajaduse, ütlesin, mis ma sain summaks ja siis öeldi mulle vastuseks, et see on okei, see oli ikka kevadel teada.
  22. /.../
  23. Kujunduse osas Rene Vilbre vaatas ikkagi üle selle projekti, idee kavandi, maketi, ja siis kui üle anti, siis oli ta ka juures. Et ikka päris sellise kujundusega ei saa ka minna eetrisse, mis ei sobi ETV mingite üldpõhimõtetega või visuaaliga. Ja saate idee peab vastama ka mingitele programmipoliitika nõuetele, meie idee vastas ja me ei pörkunud kuskil sellega, et meile oleks öeldud, et tehke nii või naa. See, mida me välja pakkusime, sobiski väga hästi. Kõik olid rahul.
  24. **Kes selle saate formaadi välja mõtles?**
  25. Ikka Aarne ja ülejäänud lihtsalt arendasid. See oli Aarne algne idee, ülejäänud pakkusid oma variante välja ja arutasid seda kambaga.
  26. **Kui palju te enne esimest saadet tegite proove?**
  27. Meil oli pilootsaade lausa. Rohkem proove me ei teinud, noh, et me oleks enne mõelnud või mänginud midagi läbi, oligi, et see põhiproov oli see pilootsaade. Meie oma telemaja ajakirjanikud olid nii-öelda saatekülalised. Ja siis olid meil videoklipid ja mängisime läbi saadet, oli sissehelistamine ja kõik see värk.
  28. **Mida see pilootsaade teile teada andis?**
  29. Ta andis päris palju. Ta andis teada valguse muutmise vajalikkusest, see esimene, mis oli piloodis, ei olnud võib-olla kõige parem. Me võtsime selle saate linti, siis sai seda siin vaadatud, Rene Vilbre vaatas seda, sai seda vaadatud ja mõeldud. Ma arvan, et kõige olulisem see oligi režissöörile, just selle külje pealt režii poole pealt. Et see kujundus, valgus ja kaamerad ja režii, selle pealt oli hea.
  30. Teine, mis oli hea ja tuli välja, on see, et meil on need ekraanid, suured ekraanid, kus liigub mingi graafika. Et ekraanid ei olnud piisavalt kontrastsed ja edaspidi järgmisel korral tegi graafik need ekraanid tunduvalt tugevamaks. Et see vältis seda, et meil oleks esimeses saates olnud väga katsetuslik visuaal, aga sisuliselt kinnitas ta natuke seda, et Eesti inimene läheb raskelt käima, ka ajakirjanikud ei läinud kohe põlema. Et selleks on vaja kulutada hästi palju oma energiat ja teda on vaja alguses intrigeerida päris palju, et see asi läheks käima.
  31. **Mis etapis pandi paika tehnilised aspektid: kaamera, montaaž, valgus...?**
  32. ...
  33. **Kas need pandi üldse paika?**
  34. Vat see on nii, et saatel on režissöör ka. Temal oli kindlasti paigas idee, kuidas ta tahab seda asja teha ja näha. Aga päris paika saabki selle panna alles siis, kui kujundus on püsti, siis pannakse seda valgust ja siis sa näed, mis toimib ja mis ei toimi. Seal katsetati mitmeid asju, katsetati efektvalgust, siis jääd ikka tavalise juurde.
  35. Ja see, et see kaameratöö peab olema natuke räpakas ja kiire, see oli režissööri idee algusest peale. Aga see, kuidas see konkreetse kuju võtab, selles mõttes oli pilootsaade kõige olulisem, siis sai katsetatud, tehtud ja proovitud ja siis oli lindistuselt kohe näha, mis toimib ja mis ei toimi. Ja režissöör sai hästi hea materjali, mille üle mõelda.
  36. **Millal see lavakujundus valmis sai?**
  37. See saigi enne pilooti. Olime enne seda näinud osalisi asju, aga seda pilti ei teki enne, kui kogu see kujundus on stuudiosse üles pandud, siis tekib see terviknägemus.
  38. **Millal te selle piloodi tegite?**
  39. See oli päris vara. Minu meelest oli 21. august, võin järele vaadata. (vaatab arvutist)
  40. **Ja esimene saade läks eetrisse?**
  41. Saade oli 7. september. Kolm nädalat peaaegu enne.
  42. **Oli see piisav aeg?**
  43. Oli, see oli ikka väga pikk aeg. Ma igaks juhuks kontrollin arvutist järele. Aarne isegi virises, et miks me peame nii vara tegema, teeme ikka siis, kui asjaks läheb. Aga tegelikult see oli väga hea. Ma mõtlen, kas seal isegi ei tehtud midagi ümber, kujunduses ka mingit asja.
  44. Selle eelarve poole pealt veel, et üks asi, mis... (Anu Säärits koputab uksele ja küsib midagi).
  45. **Eelarvega siis oli...?**

46. Üks asi, mis osutus kallimaks, kui kunstnik oskas planeerida, on see maskisein, mis seal taga on. Tuli välja, et Eestis on väga raske saada neid maske ja need, kes teevad, teevad neid käsitsi ja käsitsi neid teha on jube kallis, aga kunstnikul oli ikka idee, et neid maske peaks ikka sadu seal olema. Siis ta otsis välismaalt neid ja ma ei mäleta, kust need praegused ikka saadigi. Ja selle tõttu, et see eelarve oli juba vastu võetud, oli teada, et meil ei ole nii palju raha ja me ei saa nii palju lõhki minna. Selle tõttu tuli neid maske kindlasti vähem, kui neid oleks pidanud olema. See sein ja maskindus oleks olnud hoopis võimsam, kui oleks olnud nii, nagu kunstnik oleks tahtnud. Aga kuna see selgus suvel ja see on kohutav ettevõtmine, tohutult kallis, siis me ei saanud enam midagi teha. Ja üldse kogu see kujundus, seal on palju asju. Üks on puhtalt see kujundus, teine on helikujundus, kolmas on graafiline kujundus. Et kõik need asjad olid ikka üsna kallid ja see oli selline loominguline protsess ja siis sa päris täpselt ei tea. Et selles mõttes ma arvan, et kui produtsent on kogenum, siis need asjad oleks paremini läbi mõeldud, aga mulle tuli kõik kogu aeg üllatusena, et vohh, niuke asi, niuke asi, niuke asi!
47. **Kui palju te pärast pilooti sisuliselt muutsite?**
48. Sisuliselt ei muutnudki eriti midagi. Ei saagi ei öelda, et me oleks tehniliselt palju muutnud, pilootsaade oligi, et katsetust oli palju. Aga sisulise poole pealt oligi see, et oli näha, et inimeste käivitamine nõuab energiat, et see toimu nii lihtsalt. Mis oli aimatav, aga mis leidis piloodis kinnitust.
49. (leiab arvatist õige faili) Meil on pilootsaade olnud 21. august. Oli õigesti meeles.
50. **Kuidas te saate pealkirja mõtlesite?**
51. See oli ka Aarne mõte. Kui mina liitusin, oli Aarnel pealkiri olemas. Minu jaoks assotsieerub see natuke „Rahva teenritega“, et see on saade, mida ta on kaua teinud. See oli tema poolt olemas nimi. See nimi peabki kandma seda mõtet, et see ring, kes räägib kaasa ühiskonnale olulistes asjades, peab olema suurem, põhimõtteliselt kõik kodanikud peaksid sõna võtma. Sellest ideest on kantud ka see, et inimesed peavad saama sisse helistama ja saatma oma sõnumeid.
52. **Mis olid selle saate arengus raskused, kui see eelarve pool välja jätta?**
53. Ei olnudki vist midagi. Pidev raskus on see, et see eetriaeg on reede õhtu. Ma ei ole kindel, võib-olla ei ole inimesed reede õhtul väitlussaadet reede õhtul vaatamas, on juba kergem meeleolu. Selle üle oleme me mõelnud. Ja teine probleem on see, et need, kes tulevad saatesse külalisteks, on ka sageli reede õhtuti kinni, pidudel või sõitnud ära kuhugi maale või mingeid omi asju ajama, et meil on sellega probleeme. Aga rohkem mingeid probleeme pole olnud.
54. **Kas te seda reedest eetriaega nägite juba planeerimisel võimaliku ohuna?**
55. Ei, siis me seda ei näinud, siis meile seda pakuti. Kui me oleks saanud rohkem valida, siis me oleks ilmselt valinud mingi teise aja, aga mingit aega pakuti veel, mis tundus veel ebasoodsam. Et selles osas me olime ja oleme rahul, et see on *primetime*’is ja enne „AK-d“ ja heal ajal. Aga seda me küll ei osanud ette näha, et see reedene mõju nii suur on esinejate tulekul.
56. **Kui te saate tegemisega liitusite, oli kujunenud välja juba mingi nägemus sellest saatest. Kui palju see nägemus ühtis sellega, mis eetrisse jõudis?**
57. No üsna sarnane. Ma ise kujutasin alguses rohkem ette, et inimestele meeldib rohkem väidelda või kraagelda, inimesed on ikka natuke vaoshoitumad, kui ma ette kujutasin. See on see põhierinevus. Kindlasti ma ei osanud ette kujutada. See, kui saade käima läheb, siis ta näeb välja ikka hoopis teistsugune, kuigi ta näeb välja täpselt selline, nagu ma mõtlesin, aga ikkagi välja teistmoodi, kui sa näed äkki kõiki neid dekoratsioone ja inimesed tõepoolest helistavadki saatesse ja see asi hakkab mingit oma elu elama, siis ta elab ikkagi mingit elu, mida sa päris täpselt ette ei kujutanud. Aga konkreetse erinevusena võin ma välja tuua tõesti selle, et ma arvasin, et inimestele õudselt meeldib rääkida. Ilmnes küll see, et helistatakse päris palju sisse ja saadetakse ka kirju, aga stuudios on ikka eesti inimestel väga tugev see enesekontroll, lahmima ei hakka väga kergelt.
58. **Kui mais oli see koosolek, mis andis saatele lõpliku rohelise tule, siis kui palju oli saatest endast juba teada?**
59. Mis mõttes? Et nagu otsustatud?
60. **Jah. Et mitu külalist ja interaktiivsus...**
61. See kõik oli teada. See oli algne mõte, sellega me olime ka talvel käinud mingitel koosolekutel. See mõte eriti ei muutunud, nagu ta oli meil välja kujunenud, et 3-4 külalist saates, saab sisse helistada, saab kirju saata ja et on videolood. Ainuke asi, mis sügise poole uue mõttena lisandus, oli saatekülaliste tutvustus seal alguses, seal on siuke videotutvustus, et inimene on mingis oma normaalses elukeskkonnas. See oli ka Aarne mõte ja pakkus selle välja hiljem. Muu oli meil kõik teada.
62. Meil on kasutamata võimalusi, mida me oleme planeerinud või kasutanud, sest kellelgi pole aega sellega saate ajal tegeleda. Kujutasime ette, et meil on seal veel üks riba, et kui inimene helistab, siis me saame tema jutust ühe lause välja võtta või et me saame üldse mingeid tekstirõhke rohkem peale panna vestluse käigus, võtta millestki kinni ja panna alla. Aga telefonikõnest lõigu välja võtmiseks pole lihtsalt jõudu, sest mina üksinda haldan seal seda telefonindust ja meilindust üksinda, jälgin seal, ja ma ei jõua seal ka telefonikõnedest samal ajal neid väljavõtteid teha. Ja siis nende teiste tekstidele rõhkude panemine... Siis peaks samuti... Ma ei jõua, ma kuulan kogu aeg inimeste kõnet, ma saadet ei kuule

- kunagi. Kui ma tahan saadet vaadata, pean ma kordust vaatama, sest ma ei näe ega kuule korralikult midagi, ma ju räägin kogu aeg inimestega. Ma ei suuda jälgida vestlust, et panna veel tekstirõhke.
63. **Kui te seda oma ideed esitlesite, siis kuidas te seda tegite? Paistab olevat kolm varianti: suuliselt, kirjalikult või powerpointiga.**
  64. Meil oli kaks varianti: meil oli kirjalik paber olemas. See oli see paber, mis oli Aarne algne idee, mille ta andis minule, kui ta mulle ettepaneku tegi, ja sama paberit kandsime me ühelt koosolekult teisele ja rääkisime juurde. Küllap ta saatis selle paberi ka juhtkonnale. Me ei võtnud seda paberit koosolekutele kaasa, aga see oli saadetud inimestele, nad olid seda enne näinud ja nad teadsid enam-vähem, millest jutt käib.
  65. **Et viia ennast kurssi ja siis te koosolekutel lihtsalt rääkisite?**
  66. Jah.
  67. **Mida ma ei taibanud küsida, mis puudutab „Vabariigi kodanike“ loomist?**
  68. Kõike on nagu küsitud.
  69. **Mis rolli mängis muidu programminõukogu?**
  70. See suur kogu?
  71. **Jah.**
  72. Nendega me üldse kokku ei puutunud, absoluutselt. Nemad on ilmselt sihuke grupp, kes vaatavad, kui saade on eetris, või näiteks mingite üldiste suundade kohta, näiteks kas me teeme rohkem ühiskonnasaateid või niimoodi. Kui mingi saade on jama, siis nad ilmselt reageerivad. Aga konkreetseid asju nemad küll ei ajanud. Tollane programmidirektor Andres Arro oli küll kogu aeg kursis, tema sisulise poole pealt, Rene Vilbre režii poole pealt ja Salme Rannu eetrite ja kõige selle poole pealt, nemad teadsid kogu aeg kõike. Andres Arro teadis kogu aeg mu muresid, kui mu eelarve lõhki läks või mingi jama tekkis. Nad kogu aeg teadsid seda ja pididki teadma.
  73. **Kui palju nad mõjutasid seda?**
  74. Absoluutselt mitte. Nende meelest oli kõik hästi, mida me tegime ja pakkusime. Lihtsalt nad aitasid meid, kui oli probleeme, andsid oma nõuandeid, kui me ise küsisime. Ei olnud mingit valulist protsessi, absoluutselt. Pigem ma nüüd arvan, et kui tekib mingi moment, et reitinguid vaadatakse rohkem, kui on, et siis võib-olla tekib see, et hakatakse programmi poolt rohkem ütlema, et võib-olla saaks muuta seda, teist ja kolmandat, et oleks vaadatavam saade. Kui oluline on reiting, ma ei tea, ma ei tea, mida taga aetakse. Siiani on ka uuel juhtkonnalt olnud positiivne tagasiside. Hanno Tomberg oli lugenud läbi ringhäälinguseaduse uut varianti ja tuli koridoril vastu ja ütles, et teie saade täidab absoluutselt kõiki funktsioone.
  75. **Uus juhtkond tuli ju suvel. Kas nendel oli ka mingi roll teie saate arengus või oli kõik välja mõeldud selleks ajaks?**
  76. Kõik oli siis juba töös, välja mõeldud ja kokku lepitud, minu meelest isegi kunstnikuga oli leping tehtud. See oli see üleminekuaeg, ega nad püüdnudki, selles mõttes on teada ju, et saate ettevalmistamine on pikaldane protsess. Kui seal hakata liiga palju närveerima või tõmblema, siis läheb pigem paigast ära, et nad usaldasid sellel hetkel Andres Arrot.
  77. Ma siin vaatan meile ja Andres Arro on mulle kirjutanud, et saada Rannamäe saate eelarve 9. märtsiks, et mul oli juba märtsis eelarve koos. Vaatame edasi... Ma otsin praegu tegelikult Rannamäe algset kirja, seda paberit [meiliprogrammist].
  78. /.../ Algul oli mõte, et ühes saates on mitu teemat, pilootsaate puhul ilmnes, et meil ei mahu saatesse väga palju teemasid, seetõttu teemade valik vähenes. Muidu oleks meil mitu teemat ja mitu esinejat, kes peaksid sel teemal rääkima, on telefonikõned ja meilid, mis tulevad sisse ja on videolõigud. Selleks, et ühe teemaga kuhugi jõuda, on pool tundi juba läinud, et sinna ei saa kolme-nelja teemat panna, kaks teemat on maksimum, see selgus ka pilootsaates. Et ei maksa toppida.
  79. **Aga miks see 30 minutit kestust muutus 50 minutiks?**
  80. Seda lihtsalt mina ütlesin. Et pole üldse mõtet alustada jutuaajamist, kui see lõpeb kohe, et teeme ikka 50 minutit. Mulle endale lihtsalt tundub, et jutusaadet ei ole mõtet teha 30 minutit.
  81. **Mis ajal see otsustati?**
  82. Kohe, kui minule pakuti seda tööd, ma kohe ütlesin, et võiks olla pikem.

Lisa 2.5. Andres Arro

Esmaspäev, 21. jaanuar 2008

Tema kabinet telemajas

1. **Kuidas see „Revidentide“ käimalükkamine siis käis?**
2. No tegelikult ütleme, et mõte, et meil oleks sügisest sellist vööndit tarvis, sai alguse kuskil eelmise aasta märtsis. Kui me kevadel tegime sügisvõrku lähtuvalt oma programmi eelarvest, siis vaadates sügisele

- otsa, nägime, et kevadel lõppevad väga paljud saated ära ja kaovad ära. Poole kaheksane vöönd esmaspäevast reedeni oli suhteliselt tühi, sinna põhimõtteliselt jäi vist ainult „Osoon“, mis oli kolmapäeviti, ja võib-olla ka mõni väljast rahastatud sarja pakkumine.
3. Eelnev kogemus oli meil see, et see poole kaheksane vöönd eriti ei töötanud, kuna seal oli igal päeval erinevale sihtgrupile saade: küll oli seal koolinoorte mäng, küll oli seal reisisaated, erinevate sihtgruppide saated. Siis hakkasime mõtlema siin oma programminõukoguga, kuhu kuulusid siis just nimelt kõik tellijad ja planeerijad ja pearežissöör ja selline programmi mõttekoda, et mis saaks siis, kui me tekitaks sellise pooletunnise vööndi argipäeviti, et vaataja saaks paremini aru, mida ta see kell Eesti Televisioonist ootab. Et kui meil kell seitse on lapsed, seitsmest poole kaheksani, siis ta teab, mis on poole kaheksast kaheksani. Et ei pea mõtlema, et oh, täna on mingi noortemäng, homme on mingi see, see, see, et ma ikka iga päev saan mingi kindla nii-öelda teemaga saate.
  4. Hakkasime selle mõttega vaikselt tööle, panime kirja erinevaid rubriike, mis sinna võiks mahtuda. Seadsime esimeseks siukeseks lähtetingimuseks, et see peab olema hästi inimeselähedane, et me räägime seal perest, tarbimisest, majandusest, kodust, liiklusest, kõigest, mis inimesi iga päev puudutab. Ja räägime just läbi inimese. Üritame seda hästi palju illustreerida visuaalse materjaliga, nende inimeste endiga, inimesed ise räägivad oma lugusid, kui me näitame inimeste lugusid, ja inimesed siis ka ise kommenteerivad neid lugusid, suhestuvad nendesse lugudesse. Üritame vältida sellist nii-öelda ametnike poolt, ja kui siis nad annavad ka ühe osapoolena oma kommentaari nende inimeste lugudele.
  5. Ja olimegi siis esimesed märksõnad paika pannud ja siis läkski esimene tellimus tellijale ja koos tellijaga mõtlesime, kes võiks olla selle projekti nii-öelda käimatõmbajad ja eestvedajad. Ja andsime neile sellise märksõnadega tellimuse.
  6. Muuseas, projektijuht, kes seda projekti vedas, Ene-Maris-Tali osales meil ka seal mõttetalgutel. Kõik tundus, nagu et on tore. Läks tööks. Ja ega me vist kevade jooksul ei jõudnudki palju ära teha. Mõtlesime küll saatejuhtide peale, tiim oli teada, kes seda vedama hakkab, panime mingeid tähtaegu paika, et suvel mingit pilooti näha, nagu ikka see asi käib. Siis tulidki need üleminekuajad, inimesed kadusid, keegi ei saanud enam aru, mis toimub, lisandus uusi inimesi, kes nii-öelda hakkasid küsima, kaasa arvama ja eks vist niisugune vastutus kaduski ära, täpselt enam ei teadnudki, kelle tahtmine peab peale jääma.
  7. Ma ei tea, võib-olla edasi läheb natuke klatšiks see jutt, aga kui sügis lähenes, saateni olid jäänud mõned nädalad või kuud, siis oli kindel, et piloodi tähtjast me kinni pidada ei suuda, tegijad seda meile esitada ei suuda. Sisuliselt me nägime mõned nädalad enne üksikuid fragmente ja katsetusi saatejuhtidega, sinna me tegime väga palju korrekture, sest see oli just läinud nii-öelda vestlussaateks ametnikega, et selline inimeselähedus oli sealt kõik kadunud. Vaatasime seda üleminekuaja suuremas grupis, kuhu oli lisandunud praegune peatoimetaja Heidi Pruuli, tegime tellijale, kes oli siis veel Piret, kes aitas seda asja käima lükata, omad märkused, mis meile ei meeldi. Millest me alguses rääkisime, mis on seal risti vastu läinud, lootsime, et see on normaalne protsess, äkki nad tõmbavad selle asja teistpidi käima. Siis lõpuks oligi septembri esimene nädal ja välja tuli see, mis tuli. Üldiselt kõik, kes me seda vaatasime, väga ei oodanud, mis sealt tuli, see oli natuke liiga raskepärane meie jaoks, liiga palju ametnikke, liiga palju jutustamist stuudiost, vähe interaktiivsust, vähe inimest, vähe illustreerivaid materjale, vähe lugusid. Me võime siin takkajärele rääkida, kas oli vähe rahalisi vahendeid või inimesi, aga nii ta läks.
  8. **Sa ütlesid „meie“: et meie tegime ettepanekuid. Kes see „meie“ oli?**
  9. Sa mõtled siis, kui me nägime neid esimesi katsetusi?
  10. **Jah.**
  11. Siis olime seal ringis mina, Hanno Tomberg, kes vastutas siis alates juulist kõikide programmide eest, Heidi Pruuli, kes on Eesti Televisiooni peatoimetaja, Piret Suurväli, tellija. Selles neljases ringis me seda vaatasime.
  12. **Aga märtsis, kui märksõnad tulid?**
  13. Siis olid meil seal ringis ikka kõvasti rohkem. Kõikide valdkondade tellijad. Piret Suurväli, kes oli selle valdkonna tellija, siis oli Gerda Kordemets, kes oli kultuurisaadete tellija, Eero Spriit, meelelahutussaadete tellija, ja Heidi Pruuli, toona veel muusikasaadete tellija. Andres Kuusk, uudistetoimetuse juht, Marko Kaljuveer, sporditoimetuse juht, hanketellijad Toomas Luhats, Marje Jurtšenko. Siis meie uuringugrupist Raivo Suni, planeerimisjuht Salme Rannu. Võimalik, et ma mõne nime jätsin praegu ütle mata. A, Rene Vilbre ka loomulikult, pearežissöör. See oli see ring, kes selle vööndi märksõnu just nagu välja nuputas. Ja Ene-Maris Tali ka, meie väljavalitud idee projektijuht.
  14. **Millal ta välja valiti ja miks?**
  15. Põhimõtteliselt märtsis valisimegi, kui me rääkisime, et me tõenäoliselt käivitame selle vööndi ja kutsusime ta kampa kaasa mõtlema, et ta hakkaks sealt tööle oma tiimiga ning ise vastutava projektijuhiga.
  16. Ja miks me ta valisime? Ta on näidanud ennast võimeka meeskonnajuhi ja hea ideede käimatõmbajana.
  17. **Kas siis üldistatult võib öelda, et kogu selle idee taga oli programminõukogu?**
  18. Jah.

19. **Kuivõrd tavaline see siin majas (ETVs – J.N.) on, et programminõukogu mõtleb, et sellist saadet on vaja?**
20. Noo... Erinevate struktuuride juures on erinevad seltskonnad ja tiimid, kes mõtlevad. Toona oli just selline seltskond, kes programmi suunas ja mingit valikut tegi. See oli toona see seltskond.
21. Sellisest igapäevasest vööndist on minu teada siin räägitud juba päris pikalt enne. Nüüd tundus, et vahendid on olemas ja võiks katsetada-proovida.
22. **See oli pikka aega selline problemaatiline aeg?**
23. Ta oli jah. Iga poole aasta tagant väga erinevad saated seal hüppasid, kadusid, iga päev erinevale sihtgrupile. Et loogilist vaatajaharjumust selles vööndis ei tekkinud. Et kui kell seitse on selline laste vöönd ja kella kaheksast on justkui staaride vöönd, siis pool kaheksa oli õnnetu ja heitlik vöönd.
24. **Kui palju te kontrollisite seda toimetust, kes seda saadet tegi? Tegite neile ettekirjutusi?**
25. Eks ma olen ise siuke usaldaja tüüp, delegeerin inimestele edasi ja usaldan neid. Seepärast nad saidki sellised välja valitud, et oli usku, et selline meeskond tõmbab asja käima. Me panime mingid tähtajad, millal me tahame midagi lugeda paberil, millal me tahame midagi näha mingeid katsetusi. Need tähtajad hakkasid nihkuma tegijate endi soovil, aga ma usaldas inimesi jätkuvalt ja muutsin need kuupäevad ära, kuna see oli nende suur palve. Aga nagu me ütlesin, siis me mõned nädalad enne eetrit nägime stuudiokatsetusi saatejuhtidega. See oli siis esimene kord, kui me midagi nägime, enne olime me rääkinud, paberitel lugenud. Siis me nägime seda ja andsime tagasiside selles neljases ringis.
26. **Mis siis muutmisele läks?**
27. Läkski seesama. Tundus, et ta ei ole inimesele nii lähedal, nagu me tahtsime, et seal on vähe inimest, kellel on need mured-probleemid, ka röömud, sest me rõhutasime, et me ei taha teha sellist negatiivset, tahtsime, et oleks ka positiivsem, rõõmsameelne kujund, ja tihe. Ja siis oligi võib-olla seal näha venivust, raskepärast, võib-olla liiga läbi ametnike, liiga palju studios, need samad märksõnad, mida me seal ütlesime.
28. **Kui suur rolli üldse sina või siis programminõukogu, mis siis vist enam polnudki olemas, mängisite augustikuus?**
29. Siis enam seda programminõukogu sellisel kujul polnud, siis olid täpselt need, kes veel majas olid ja kellele programm tähtis oli, need võtsid sõna. Eks Hanno oli siis juba ohjad haaranud. Kuna nad vana struktuuri lõpetasid ära, siis Hanno justkui võttis sellist peatoimetaja funktsiooni endale, aga ta ei jõudnud ka alguses igale poole, eks ta veel ka alles tutvus inimestega, võib-olla ta ka lootis liiga palju. Et sellist väga jõulist sekkumist meie poolt enam polnud jah.
30. Me oleme selles mõttes erinev televisioon erinevalt erakanalist, et me toodame hästi palju ise. Meil on endal hästi palju inimesi, meil on nüüd palju toimetusi. Erakanalid ju reeglina tellivad väiketootjatelt väljast. Mulle tundub, et see viimane motiveerib tegijaid rohkem: kui sa oled sõltumatu tegija ja sul on võimalik... noh, sa pead tõestama ennast, et saada järgmist projekti, et saada käivet ja tööd. Mulle tundub, et siin oli natuke tegemist sellega, et ah, keegi nagu niikuinii ei nõua ja teeme midagi ära, et praegu siuke ülemineku-aeg. Rohkem oleks pidanud sekkuma, rohkem nõudma, rohkem küsima, aga eks siuke aeg oli.
31. **Ma ei tea, kas sa oled päris õige inimene, kellelt seda küsida, aga kas teil ei tulnud mõtet seda saadet edasi lükata?**
32. Mis hetkel?
33. **Augustis, kui selgus, et saade ei paista nii hea, kui ta võiks olla.**
34. Meil ju kolm nädalat varem lähevad majast välja kavad. Tegelikult oligi juba see aeg, kui pealkirjad ja kavad olid väljas, siis on juba vaatajale väga raske öelda, et meil see nädal see saade ikka ei tule, et me lükkame nädal aega edasi. Siis oli lootust ainult, et paari nädalaga juhtub ime.
35. **Aga kas te kaalusite seda majasiseselt?**
36. Eks me natuke mõtlesime küll siin planeerimisosakonnaga, et mida me saaks teha, aga siis me läksime selle riski peale. Tagantjärele võin ju öelda, et vaevalt, et see nädal midagi aidanud oleks.
37. **Ma ise pigem mõtlesin sellist pikemat perioodi, kuu või nii.**
38. Sellisel hetkel oli selleks juba hilja. Me olime neid piloodi tähtaegu edasi lükanud ja kui me piloodi saime, olime me sisuliselt saate välja kuulutanud ja materjalid olid pressis ja siis oli juba hilja.
39. **Kas ja kuidas aitas programminõukogu valida saate pealkirja?**
40. Siin on ka see probleem, et palju inimesi, palju erinevaid nägemusi. See oli ka siuke koht, kus oli madistamist päris palju. Ma ei tea, kas seda saab nimetada aitamiseks, aga tagasisidet ikka sai ühele või teisele pealkirjale. Oli erinevaid pealkirja variante, aga üks ei meeldinud ühele, teine teisele ja lõpuks, mis võib-olla tundus selline kompromiss, väga viimasel hetkel oligi seesama pealkiri.
41. **See arvamuste paljusus on ka see, mida ülejäänud intervjuueeritavad on välja toonud. Kuidas teie seda hindaksite, et programminõukogus oli umbes paarkümmend inimest, kellel igapähele näis nagu olevat oma arvamus?**
42. Ma arvan, et esimeses etapis on see väga hea, mida rohkem arvamusi. Ja kui need arvamused lähevad nagu ühte suunda, siis on see hea alus. Minu jaoks oli see hästi tähtis, et meil oli seal ütleme, et 15

inimest laua taga, kellest 14 ütlesid, et vohh, sellist vööndit on meile vaja! Need on head märksõnad! Me olime sellise hästi laia põhja kokku pannud, et tegijatel oli lihtsam edasi minna. Need olid kõik targad inimesed, kes seal laua taga olid, Eesti televisiooni ja programmi mõttes tol hetkel. Sealt tuli erinevaid nägemusi ja nendest nägemustest saigi mingisuguse kesktee valida. Palju raskem oleks tõenäoliselt olnud, kui oleks ühele või kahele inimesele öelnud, et kuulge, et siin on vöönd ja siin on raha, midagi sellega. Aga loomulikult kui viimasel minutil või pidevalt on väga palju arvamusi, siis kindlasti ajab see tegijaid segadusse. Seda oli natuke näha, et viimase hetkeni oli neil liiga palju arvavaid ja ütlejaid, trepi peal, koridori peal, ja siis nad võib-olla ei saanudki lõpuni aru, mida neist lõpuks tahetakse ja nii nad võib-olla ennast kinni mõtlesid.

43. **Kuidas eelarve paika sai?**

44. Eks see projektijuhi ja tellijaga paika. Mingid arvutused me tegime, mingi tiimi lõime sinna kõrvale, tehnilised vajadused, inimeste vajadused, ühel hetkel oli selge, et seal on nõksa nagu puudu. Siis me kauplesime finantsosakonnast selle puuduoleva raha ka välja, nii et nad läksid töösse küll vahenditega, mis neile endale tundus, et neil läheb vaja. Sisuliselt nad tegid selle ära odavamalt, kui neil raha oli, neil jäi „kahjuks“ raha üle, nad oleks saanud seda kasutada kasulikult veel. Minu meelest oleks selle raha eest saanud palgata ühe lisatoimetaja või reporteri ja olekski saanud neid... leida neid lugusid ja illustatsioone ja kõike seda. See oli, millest me rääkisime juba, kui sari käis, et leiame vahendeid, ütle ainult, keda on veel vaja.

45. **See natuke kordab su eelnevat juttu, aga mis oli üldse selle saate eesmärk? Miks see loodi?**

46. Ma ei ole neid pabereid enam mälu värskendamiseks vaadanud, ilmselt on endal ka parem, kui see kiiresti ära unustada, aga meil oli puudu tarbijasaade või selline inimeste murede ja rõõmude saade, et eesmärk oligi inimest võimalikult palju käsitleda tema igapäevases elus, olgu see siis hommikul laste lasteaeda viimine, transport, poeskäimine, vaba aeg, harrastused, kõik selline, mis inimest lähedalt puudutab iga päev. Kajastada seda, leida vastuseid inimeste muredele-rõõmudele, jagada neid teistega, interaktiivsust tahtsime seal kindlasti näha, just tehnilist interaktiivsust, inimestel on ju täna niipalju endal võimalusi telefoni või fotokaga, videokaameraga midagi saata, näidata, jagada teistega, ka sellist poolt, kuidagi sinna kanti.

47. **Kellena te nägite saate sihtgruppi?**

48. Ma peaksin kuskilt paberitest vaatama neid numbreid, aga eks ta kuskile... meie kanali põhivaataja on 30+, noorest perest peale, selle peale oli me mõelnud.

49. **Nii noored juba?**

50. Jah, sellised, kellel on juba pere, väikesed lapsed, kodu ja laen, autoliising, selline kodu ja pere inimene, kindlasti mitte nooremapoolne poissmees või sinnakanti.

51. **Ütlesin nii noor seepärast, et maailma suundumus on, et tavaliselt vaatavad eakamad inimesed selliseid saateid.**

52. Eakamad vaatavad üldse rohkem televiisorit, seda me teame, aga me ei saa välistada seda sihtgruppi. Ma ise olen ju ka 30 ja ma ise vaataks ka midagi sellist hea meelega, selles mõttes oli alumine piir sinna seatud.

53. **Kuidas sulle tundub, kes seda saadet kõige enam mõjutas?**

54. Mulle tundub, et seda saadet mõjutas kõige rohkem projektijuht Ene-Maris Tali.

55. **Ehk siis mitte programminõukogu?**

56. Programminõukogu seadis mingid eesmärgid sellele, kaasati targad saatetegijad, kellele anti võimalus koos meiega midagi luua. Esmalt mitmeid kordi maha istudes teoretiseerida. Aga ma arvan, et Ene-Maris Tali oli see, kes kõige rohkem suunas seda saadet oma tegijate seas selliseks, nagu ta kujunes.

57. Ma saan aru, mida sa silmas pead, seda, kes kõige enam sekkus.

58. **Suunas oleks vast parem sõna.**

59. Teoreetiliselt oli see Piret Suurväli, kes oli selle valdkonna tellija, kes oli projektijuhi esimene partner, kelle valdkonna all see saade oli.

60. **Kui palju oli teil või programminõukogul toimetusega koosolekuid?**

61. Kevadel oli neid tõenäoliselt mingi kaks tükki, edasi soovisime me neid rohkem erinevates seltskondades, aga ega neid ei saanud eriti, sest sealt ei tulnud tegijatelt seda formaati. Ma arvan, et suve jooksul, juunis, kaks korda istusime väiksemas programminõukogus, kuhu me päris kõiki ei kutsunud, ümber laua, ootasime just saate tegijaid, et nendega koos üle vaadata. Saate tegijatest oli Ene-Maris seal alati kohal, kes tutvustas siis, mis seisus ta hetkel on koos tellijaga.

62. Ja siis augustis ilma minuta nad istusid Hanno ja Heidi eestvedamisel, või oli see juba septembri algul, kui saade oli käima läinud, istusid nad veel paar korda, aga tean, et siis kõiki saatetegijaid miskipärast kokku kunagi ei saadud. Ikka tuli Ene-Maris ja läks infot edasi jagama teistele.

63. **Kui palju programminõukogu määras saatejuhte?**

64. Ikkagi projektijuht pakkus nad välja, eks neid kommenteeriti, mõni ütles vist ise ära, lõpuks usaldati siin ikka projektijuhti, kes nad valis ja päevadesse määras. Mingite nimede puhul oli vaidlemist väga palju ja siis sekkus Hanno kõige rohkem mingite inimeste valikusse, aga eks ta lõpuks ütles ise ka, et okei, kui

- te veenate ja nii enesekindlad olete, siis okei, tähtis on, et tunnete ennast ise hästi ja saate asjaga peale hakata. Mäletan, et see oli veel augusti algul, kui räägiti veel nimedest, kes olid veel lahtised.
65. **Kuivõrd tavaline see on, et ühte saadet arutatakse nõnda palju programminõukoguga?**
  66. Ei ole väga tavaline, aga kuna tegemist oli väga kaaluka võõndiga, see oli viis päeva nädalas, pool tundi, see oli sisuliselt kõige suurem muudatus sel sügisel Eesti Televisiooni programmis. Kõige suurem ootus, seepärast oli see ebatavaliselt suurem küll see suures ringis arutelu ja tihedam kui tavaliselt. Me üritasime igakülgsesti hästi palju kõik koos seda läbi rääkida, et me oleksime veendunud ja kindlad, et see mida me tahame ja teeme on õige. Vastastikku abi anda, vastastikku küsida, selgusele jõuda.
  67. **Millised olid saate loomisel-väljamõtlemisel kõige suuremad raskused?**
  68. Loomulikult on raske mõelda, mis võõnd sul on, kus sa üritad kõike sisse panna, et kuidas nutikalt seda teha, et see kõidab võimalikult paljusid inimesi, et ta on mehele-naisele, noorele-vanale, keskealisele-vanale, et seal oleks nagu kõigile midagi, et see on alati ohtlik tee, see oli tõenäoliselt kõige suurem hirm selle võõndi käivitamisel.
  69. Aga samas on näiteid teistest telekanalitest niivõrd palju, mis töötavad hästi, et ei saa lasta sellest ennast ära hirmutada. See oli käivitamisel kõige suurem hirm, edasi tulidki need hirmud, kas ikka need inimesed selles koosseisus suudavad seda ära teha. Kas see viis päeva pole liiga palju nendele, et need olid järgmised hirmud. Ja kolmas hirm oli, et me ei ole eriti veel näinud veenvat formaati paberil, piloodi tähtaeg lükkus edasi, stuudio kujunduse kavandit pole...
  70. **Kui palju kattus see esialgne visioon saatet sellega, mis jõudis esimesel nädalal eetrisse?**
  71. Minu silmis ei kattunud ta teips mitte üldse. Et see oli ikka üsna ehmata, mis sealt lõpuks välja tuli. Et viimasel nädalal oli neil endal ehmatusi palju, kujunduse muutus, mille nad avastasid, et see ei tööta. Aga see, mida me nägime, ei ole see, mida me ootasime. Me leidsime sealt „Foorumi“ ja veel mingeid arusaamatuid formaate otsivaid pooltunde, aga me ei saanud ühtset mõnusat formaati, millest me olime eelnevalt teoreetiliselt rääkinud.
  72. Nii mõnigi saade ja saatejuht oli seal hea ja ma kujutan ette, et nii mõnigi pooltund võinuks seal eetris olla ka õhtul kell kümme meie teisel kanalil, pole mingit probleemi. Hannes Hanso, kes oli üks saatejuht, väga huvitav ja tark inimene, ma ei ütle, et see vestlus, mida ta seal maha pidas, oli igav, aga ta oli valel vales kohas. Ta ei olnud selle võõndi ootus. Aga tundus, et mõnda saatejuhti, keda valiti, polnud võimalik suhestada nendesse märksõnadesse ja teemadesse, mida me olime kirja pannud. Ega Ainar Ruusäär... Ta räägibki meelsamini päevapoliitikast ja sisevalitiikast, aga ka välisvalitiikast, mitte niivõrd oma naabrinaise muredest. Eks see oli ka oht, mida me saatejuhtide valimisel nägime, aga eks seal olid kõik väga kaalukad nimed.
  73. **On teil midagi „Revidentide“ kohta lisada, mida ma ei taibanud küsida?**
  74. See on selline lõputu teema. Hea kogemus, suurepärane kogemus, kuidas mingeid asju nagu võib-olla ei tohiks teha. Takkajärgi pole mul mõtet targutada, aga kui ma täna peaks mõne sellise otsuse tegema, siis ma tõenäoliselt kaasaksin sinna teisi inimesi või ma mõtleks tõsiselt selle peale, et sellist asja väljastpoolt maja tellida.
  75. **Räägime siis „Vabariigi kodanikest“, natuke rõõmsam teema.**
  76. Natuke rõõmsam teema ja selle kohta tean ma ka vähem. See läks meil libedamalt ja märksa väiksemas seltskonnas. Kui ma enne ütlesin, et „Revidentide“ arutati suuremas seltskonnas, kus oli vahepeal 15 inimest ümber laua. „Vabariigi kodanikega“ läks nagu tunduvalt väiksemas seltskonnas. See oli Andres Kuuse all, see projekt. Aarne [Rannamäe] on nii tugev saatejuht ja autor, et ei saanudki tekkida mingit küsimust, et Aarne ära tee nii ja ära tee naa. Tal on nii kindel oma joon ja ta töötab mingi seltskonna jaoks nii hästi, et siin olid pigem kosmeetilised kokkulepped, et mis ajast me seda alustame ja kui pikk on saade. See oli juba tunduvalt väiksemas seltskonnas sündinud saade ehk siis Andres Kuusk, Aarne ise ja saate toimetaja-produutsent Epp Ehand, siin midagi keerulist polnud.
  77. **Milline oli sinu roll?**
  78. Minul oli oma formaalne roll eraldada eelarve Andres Kuusele, tollal veel tellijale, ja paigutada saade saatevõrku, mahuplaani ja siukestesse kohtadesse.
  79. **„Revidentide“ puhul sekkusid sina ja programminõukogu loominguliselt suhtelisel palju, kuidas „Vabariigi kodanikega“ oli?**
  80. Mina ei ole sisuliselt kordagi sellesse saatesse sekkunud, ma arvan, et ei ole ka keegi maja programmi poole pealt sellesse sekkunud, v.a võib-olla Andres Kuusega on Aarne midagi arutanud.
  81. **Kas see on tavapärane?**
  82. Jah, ma arvan, et see on üsna tavapärane. Mingit üllatust ei saa Aarne puhul eriti tulla, see on teada, mida ta teeb, mida ta oskab teha, tuleb lihtsalt teha formaalsed kokkulepped, et tal oleks eelarve oma saate jaoks.
  83. **Kas sul on midagi selle kohta lisada?**
  84. Hea saade, vaatan vahel isegi (naerab). Me võime rääkida selle saate eetrijast, kas see on õige või mitte. Ühe kanali kontekstis oleme me paindumatud täna. Et kui meil oli teada, et ainuke vaba tund meil

ongi reedel, siis ta reedesse läks. Eks olla varemgi reedeti siukesed *talk-show*'sid olnud, et numbrid näitavad, et seal on oma kuulaja-vaataja olemas.

85. **Kas siis nõnda oligi, et Aarne Rannamäe ja meeskond tema ümber, tema abikaasa ja Epp Ehand, ütlesid, et nii võiks olla ja siis te sisuliselt ütlesite, et olgu, teeme ära, kui nüüd väga üldistada?**
86. Kui väga üldistada, siis küll, jah. Loomulikult nad tutvustasid seda mõtet ja ma ikka palusin Andrest, et võtame väikse seltskonna kokku, et Aarne saab tagasisidet ja Andres ka. Seal osales veel Rene Vilbre, kes on pearežissöör, ja Salme Rannu, kes on meie planeerimise juht, et nemad osalesid seal ka lisaks Aarnele, Andresele ja Epule.

Lisa 2.6. Teet Margna

Kolmapäev, 16. aprill 2008

Hotell Olümpia kohvikus „Senso“

1. Ma arvan, et enamik produktsioonifirmasid... et üldiselt püütakse ennast kursis hoida sellega, millised on telemaailma trendid. Kuhu liigutakse. Kuhu liigub Ameerika, Euroopa. On suured teleturud, Ameerikas, igal kevadel Cannes'is on Euroopa suurim, kus kõik need formaadimajad, suured telekanalid, aga ka hulk teletootjaid tuleb kokku ja siis ongi selline teleturg, kus ostetakse-müüakse formaate. Ja siis on seal üldiselt näha, milline on see trend, kuhu liigutakse. Kas võivad populaarsust või panustatakse *reality*'titele. Kas rõhk on natuke telemängude poole peal, kas mälumängude või peremängude peal. Mis toimub. Nagunii on igas valdkonnas tohutult palju formaate, ainult üksikud saavad populaarseks paljudes riikides. Ja suunanäitajaks on ikkagi suured turud ja kõige kindlamana Ameerika Ühendriigid, sest kui seal miski töötab ja on jõudnud näiteks kaabelkanalist üleriiklikusse NBC-sse või ABC-sse või CBS-i, siis on see väga hea märk.
2. Ja siis olenevalt nende formaadimüüjate agressiivsusest ja teiste ostjate sisetundest, siis erinevad riigid ja telekanalid ostavad neid formaate ja siis nad lähevad laiali. Kui on juba saade menukas Ameerikas, siis sageli tähendab see seda, et see on niivõrd läbi kontrollitud ja läbi proovitud, (et see töötab kõikjal). Aga on ka läbikukkumisi.
3. Mida teletootjad ja telekanalid teevad, on see, et nad hoiavad end kursis sellega, mis muus maailmas toimub. Üleüldine pilt. Aga alati on see, et üks asi, mis toimub maailmas, teine asi, millega tuleb ennast kursis hoida, on see, mis toimub Eestis, sest eestlased pole ameeriklased. Meil on alati omad kangelased ja teemad, mis meid huvitavad, mis eestlastele korda lähevad. Need maailmaturud ja trendid võivad anda tootjale ja telekanalitele inspiratsiooni ja nad võivad tekitada mõtteid ühes või teises suunas, et kas me võiks ka midagi sarnast teha.
4. Meil oli mingi aeg mälumängude hiilgeaeg. „Kuldvillak“ tuli ja taastas selle. Ja seejärel tuli riburada pidi paar sellist väikest kohalikku algupärandit, väikest mälumängu. Siis tuli „Miljonär“, mingi aeg lisandus veel „Weakest Link“. Ja siis oli mingil hetkel Eesti teleturg küllastunud igasugustest mälumängudest. Aga aeg oli soodne, pikka aega polnud midagi olnud ja siis oli kõigil, vaatajatel, soovi millegi sellise järele, kaasamõtlemise järele, saates osaleda ja raha teenida. Aga siis toimus kiiresti selline üleküllastumine, mille järel väiksemad saated nagu hääbusid. „Kuldvillak“ pidas vastu vist kaheksa hooaega lausa. Siis selles vallas jäi püsima „Miljonär“, mis on tänaseni, aga juba ka natuke näitab väsimuse märke. „Miljonär“ on väsinud ja võib-olla pole praegu õige mõelda, et teeme üht uut mälumängu.
5. Siis oli *reality*'te kuldaeg. See sai ka nagu mingi hetk mööda. Ja praegu ongi selline seis, kus justkui pole selget ülekaalu, et milline žanr võimutseb. Kõik on üsna balansis. On erinevad *reality*-sarjad, on mingeid mängu, võib-olla natuke rohkem on televaataja hakanud hindama sellist heasoovlikku ja pehmet väärtusi kandvaid saateid nagu „Tantsud tähtedega“. Kõik on selline hea ja ilus, pole mingisugust kurjust nagu „Politseikroonika“, mis küll ka alati käib. Ja vaataja tahab saada järjest sellist natuke lihtsamat meelelahutust – näiteks „Reporter“ näitab seda. Päevauudised, aga segatuna sellise olmega, mingisuguste niginate-naginatega, kollase varjukaga lugude sissepõimimine läheb inimestele korda ja seda vaadatakse hästi. Sellist traditsioonilist uudist hinnatakse vähem, Eestis ka ei teki sellist uudist iga päev, et sellist CNN tüüpi teravat uudistesaadet kokku panna. Aeg-ajalt on mingeid momente, aga alati mitte. Seetõttu jäävad need uudistesaadet natuke vaeseks ja väljaimetuks ja ka TV 3 on läinud natuke selle peale, et nad on „Seitsmestesse uudistesse“ toonud sisse sellist kollast.
6. Ja nüüd on telekanalitel ja tootjatel olemas selline taustsüsteem: me teame, mis maailmas toimub, me näeme, mis Eestis on. Ja kui nüüd tulla konkreetset „Eesti vs. Jõekalda“ juurde, siis nagu ma rääkisin, varasemad hooajad, kus Kristjan on saatejuhina kõigepealt „Rooside sõjas“ pannud peresid omavahel võistleva. Enne seda oli meil mälumäng, Kristjan saatejuhiks, kaks vastast. Ja siis tuli saade „Käsi kullas“, Jaapanlaste formaat „Happy Family Plan“, mida on Eestis korra juba tehtud, kui seda tegid „Maie ja Valdur“. Toona ei olnud see mingi superhitt, samal ajal, kui meil oli „Rooside sõja“ erisaade...

- /...-39.50/. Ja seda „Käsi kullas“ saadet tehes oli näha, et ta töötab hästi, aga temast ei saa tõenäoliselt sellist pikaajalist formaati. Need ülesanded kipuvad korduma. Need pered – sobijaid on palju, aga värvikaid peresid, keda tahaks näha, on jälle vähem. Oli tunne, et üheks hooajaks on see hea projekt, aga pikemalt ei tööta. Käisime perest peresse, aga naljaga pooleks ikka aeg-ajalt mõni inimene ütles, et Kristjan, paned siin meid keerulisi ülesandeid tegema, peame siin nädal aega õppima ja higistama, näeme vaeva, aga välja ei tule, et proovi ise. Ja aeg-ajalt, et aru saada, milliseid ülesandeid üldse peredele anda, milline see raskusaste üldse on, proovisime me neid ise, enne kui läksime neid andma. Ja mida me nägime: esiteks oli Kristjan kohati üsna osav, ta ei ole sportlik, aga ta on üsna osav. Ja Kristjan on valmis ilma valehäbita tegema mingisuguseid asju, pesupulki näkku panema ja muud. Ja sageli tulid Kristjanil need ülesanded hästi välja, mõnikord isegi paremini kui peredel endil.
7. Enne seda, mingi kaugem taust on see, et seal Soomes see Spede teeb oma mängusid, inimesed tulevad ja võidavad raha stuudios, lihtne ja labane, päris populaarne asi, et kas võiks ka midagi sellist teha, aga see polnud päris see. Mõtlesime, et pole kah õige.
  8. Nüüd oli selline situatsioon ja loomulikult me teadsime ka seda, et on olemas Stefan Raabi saade. Aga Stefan Raabi saade, ma isegi ei tea päris täpselt, see ei jookse läbi hooaja, ma ei tea, kas seal on mingid tsüklid, hooajas tehakse vist 12 saadet, ma ei tea täpselt. Need on tohutu suure eelarvega super-*show*'d jne jne. Aga ta kinnitas seda mõtet, et saatejuht või saatejuhina tegutsev mees, tuntud celebrity võistleb tavaliste inimeste vastu, nii nagu tegi seda seesama Spede.
  9. Ja nüüd tuli meil see mõte, et kui oleme pannud peresid ja üksikinimesi omavahel võistleva, et davai, paneme siis ka Kristjani, mõtleme, proovime siis. Paneme Kristjani inimeste vastu võistleva. Ja sealtpeale hakkas see tehniline protsess. Mida me tegime, oli see, et... vastupidi: mitte et me ei tahtnud teha, nagu Raab oli teinud, vaid vastupidi me püüdsime teha teistmoodi kui Raab. Aga ma ütlen, et sel hetkel seisnes peamine idee selles, et Kristjan võitleb perekondade vastu või inimese vastu. See on kandev teema. Ja nüüd kui sa hakkad mõtlema, et milles ta siis võistleb, siis on paratamatu, et siin mõned ülesanded kattuvad, sest meil on vaja nii tohutut massi ülesandeid. Siis on selge, et tulevad mingid sarnasused. Aga peamine idee seisnes selles, et saatejuht inimeste vastu. Meie inspireerijad olid Spede ja Raab. Teadsime, et on olemas sellised juhtumid. Enne seda oli midagi ka Eestis tehtud, kus Marko Kaljuveer võistles inimeste vastu mingisuguses saates. Mitte see aastal, vaid paar aastat tagasi. Ta tegi mingit saadet, mis oli ebaõnnestunud ja kehva, aga põhimõtteliselt on midagi sellist ka Eestis tehtud.
  10. See oli idee. Ja nüüd hakkasime me looma saadet, mis ei oleks häirivalt või liiga sarnane selle Raabiga. Ja siin on nüüd palju nüansse. Me muutsime punktisüsteemi ära, muutsime alade arvu ära, et oleks teistsugune. Me võitleme mitte üksikisiku, vaid perekonna vastu, sest et Kristjan on *family man*, ta on rahva mees, ta meeldib lastele ja vanaisadele, ta meeldib kõigile. Ja just see oli väga oluline *point*, et panna Kristjan pere vastu. Kuidas seda siis teha, et Kristjanile ka mingid šansid jääks. Siis mõtlesime, et võiks olla kapten.
  11. **Kes need meie olid, kes mõtlesid?**
  12. Saatel on toimetus. 3-4 inimest.
  13. **Teie, Kristjan ja...?**
  14. Ja veel. Nimed ei ütle midagi.
  15. **Aga kui me räägime positsioonidest? Toimetajad? Režissöör?**
  16. Toimetajad. Kaks toimetajat. Pluss Olle Kanal 2-st
  17. **Kui palju tema sellega algusest saati seotud oli?**
  18. Tema oligi alguses väga palju sellega seotud. Tõtt öelda istusimegi me Kanal 2-s ja täpselt samamoodi, mis oli mure meie jaoks, ütles Olle, et see Raabi vari on siin kurat lähedal. Me peame lihtsalt suutma sellest eemale hoida. See ei kujuta mingit legaalselt või juriidilist ohtu, vaid just nimelt nagu sellist, et noh, et näe, sina, kurat, leiad selle üles ja hakkad sellest kirjutama ja siis tekib selline nõme situatsioon. Kuigi me ei võtnud seda saadet, et teeme järgi.
  19. **Mis ajal umbes see mõte tuli, et võiks sellise saate teha?**
  20. Ei ole sellist aega.
  21. **Aga et saaks ikka umbes sellise ajakava paika: millal umbes see vestlus Ollega toimus?**
  22. Need vestlused toimuvad kogu aeg. See mõtete vahetamine käib kogu aeg. Seda on võimatu öelda. Need võisid hakata juba samal sügisel, kui... Ma ütlen, see mõte oli meil varem, kui me üldse nägime Stefan Raabi saadet. Me teadsime seda Spedet. Seda on võimatu öelda ja see pole määrava tähtsusega. See ei oma tähtsust. See võib tulla kohe. Sa võid täna välja mõelda supersaate ja minna Olle juurde ja Olle ütleb „Jess“. Ja sa võid käia ja kirjutada mingit ideed pool aastat ja ikka pole see ja siis ei tulegi midagi välja.
  23. **Kui kaua läks selle saate puhul aega, et formaat saaks paika?**
  24. (*mõtleb pikalt*) Kolm kuud.
  25. **Kas see on tavapärase periood?**
  26. Nagu ma ütlesin: ei ole. Vahel on nädal. Vahel on kuu aega.

27. **Kui me räägime omaformaatidest ehk nendest saadetest, mis ei põhine litsentsil, siis kellelt need ideed tavaliselt tulevad? Teilt, produktsioonifirmadelt, kanalilt?**
28. Nii ja naa. Täiesti. Üldiselt julgeks öelda, et enamus on olnud produktsioonifirmadelt, kes on aktiivsed, neil on vaja tööd. Ja konkurents sunnib olema aktiivne, mõtlema ja välja pakkuma. See protsess käib aastaringsest. Läksin Kanal 2, mul oli seitse või kaheksa ideed, neist kaks väärisid kanali silmis edasiarendamist. Ja siis oli ka, et polnud valmisformaat. Ja siis ongi, et oleneb programmijuhist. Põhimõtteliselt on kõik hea, et näe, ma tahaks, et kuskil oleks midagi veel, kuskil on midagi puudu, kas ta on piisavalt tihe, või et mõelge veel, arendage edasi. Ja nii see arendus kestab. Kahe nädala pärast koputame me jälle. Ütleme, et mõtlesime selle asja juurde, kuidas on?
29. Aga vahel annavad ka kanalid signaali ebamääraselt, et on näiteks vaja madalaeelarvelist suhteliselt lihtsalt igapäevast saadet. Või et oleks vaja midagi suurt, mida suurejoonelist, mis... Ma kujutan ette „Braavo!“ oli midagi sellist. Et otsiti midagi sellist, et sügisel oli „Tantsud tähtedega“, kevadel oleks ka midagi vaja, aga mingit formaati parasjagu pole, aga et äkki mingi produktsioonifirma on niivõrd võimekas, et mõtleb selles suunas, suur asi. Ja siis pannaksegi pead kokku ja mõeldakse välja.
30. **Kellena te nägite selle saate sihtgruppi?**
31. Kogu pere. Koguperesaade.
32. **Absoluutselt kõik?**
33. Jah. Absoluutselt kõik.
34. **Ütlesite, et käite mõnikord kanalile ideid välja pakkumas. Kuidas see välja näeb?**
35. Nii näebki.
36. **Ongi lihtsalt vestlus? Ei pea tegema powerpointi ega midagi?**
37. Mmmm. Ma arvan, et heal programmijuhil, nagu seda on Olle Mirme... Esiteks tal on pikk kogemus, tal on väga hea kujutlusvõime. Ta on õppinud lavastamist, režissööriks. Ta saab aru, mida talle räägitakse. Ei ole vaja piltlikult ette teha. Aga selge see, et aeg-ajalt on vestlused elavad ja emotsionaalsed, käed ja jalad käivad. Ja tekivad mingid pildid-illusioonid, paberil on ikka mingi põhisüžee ja idee kirjas.
38. Võib-olla see ei toimi, kui keegi läheks esimest korda nii-öelda algajana esimest saadet tutvustama. Kui sa oled juba koostööd teinud kümmekond aastat, siis ei ole probleemi, siis ikkagi saadakse aru.
39. **Nagu tuttavad?**
40. Jah, ikka.
41. **Kuidas selle saate eetriaeg paika sai?**
42. Kanal ütles.
43. **Kunas see paika sai? Kevadel juba?**
44. See pole minu jaoks üldse oluline.
45. **See ei mõjuta saate sisu üldse?**
46. See [eetriaeg] on ebaoluline ja produtsendil pole siin sõnaõigust. Aga kui toimub mingi arutelu ja kui arvamust küsitakse, siis loomulikult, aga kuna kanal teab väga täpselt, kuhu nad üht või teist asja planeerivad. Aga veel kord: see pole mulle kui produtsendile oluline. Niisuguseid drastilisi möödapanekuid ei saa olla, et kui produtsent teeb mingi saate, mis ta arvab, et läheb tööpäeva *primetime*'i, et see läheb näiteks laupäeva hommikusse. See oleks midagi ebanormaalselt. Üldiselt tajutakse ja saadakse aru, kuhu mingi saade läheb. Kellaaega, päeva – need on nii strateegilised momendid, et vahel hoiab kanal neid isegi tootja eest saladuses.
47. **Kuidas sellele saatele pealkiri panti?**
48. Lihtsalt. Mina panin. (paus) Nii oligi. Oli terve hulk variante, käiakse läbi, küsitakse teiste inimeste arvamust, mis kõlab paremini, piisavalt suurelt ja jõuliselt, jääks meelde.
49. **Milline peaks olema saate hea pealkiri?**
50. Peabki olema meeldejääv, viitama sisule ehk olema sisuliselt suhteliselt täpne, mitte väga pikk, hästi meeldejääv.
51. **Kas te pilootsaate ka tegite?**
52. Ei.
53. **Kas te muidu teete?**
54. Reeglina mitte. Taas kord on nii, et telekanali juhid võivad juba suures piires usaldada tootjaid, sest nad teavad, kes mida suudab teha. Nad teavad kvaliteeti. Nad kujutavad ette saatejuhte, nad tunnevad neid ja kui see süžee, saate ülesehitus on paigas, ta on selge, mitte soga, siis pole selleks erilist vajadust. Piloodi tegemine täies mahus on ikkagi kallis. On olnud loomulikult hetki, kus... näiteks mõne lavastuse puhul. Üks asi on stsenaarium ja teine asi on see, kuidas näitlejad näitlevad ja lavastaja lavastab, milline see tegelikult välja näeb. Tehakse siis kas pilootepisood või tehakse mingi kümminutiline katsetus, et mingil vähesel määral. Üldiselt kogenud teletegijatelt pilootte ei nõuta. Aga mingitel juhtudel, kus asi pole nii selge, on kahtlused, siis kanal võib öelda, et teeme katsetuse, lepime tingimustes kokku. Võib-olla on see väga väikeste vahenditega, lihtsalt mingi katsetus, et saada mingi pilt ette.
55. **Ma küsin seda seepärast, et kui ma rääkisin ETV inimestega, siis seal ikka öelda, et pilootsaadet püütakse alati teha.**

56. Veel kord: mida tehakse, on siis, kui ostetakse mingi formaat või kui tehakse ise, siis mitte ei tehta pilooti, vaid tehakse proov. Ehk enne. Enne seda, kui tehakse saade, tehakse proov, tehakse mingid läbikäimised, mõtlemised, kuhu midagi paigutatakse, proovitakse teksti läbi rääkida, mida tehakse juba stuudios. See on selles faasis, kui on tund või kaks pausi ja siis läheb saade.
57. **Vahetult enne ühesõnaga?**
58. Jah, see on vahetult enne. See on ikka selleks, et esimesed saated ei läheks aia taha, vaid et juba tekiks midagi. Aga kogenud tegijatel tekib siis kohe režissöör, kes saab oma kaamerad paika. Seda tunnetust on vaja. Saatejuhid. Aga see pole see, et teeme piloodi. Jaa! ETV-s on natuke teistsugune süsteem. Tõtt öelda on ETV väga paljudes punktides erakanalitest erinev. Neil on natuke teistsugune töökultuur, teistsugused lähenemised.
59. **Kes saate eest maksab?**
60. Kanal.
61. **Täiesti 100%?**
62. Jah.
63. **Kes eelarve üle otsustavad? Nemad või teie ikka?**
64. Ikka nemad. Püütakse kokkuleppele jõuda. Alati on hind tootja jaoks liiga odav ja tellija jaoks liiga kallis. Aga üldiselt on suurusjärgud paigas, ega siin väga võssa ei saa enam minna ja alati on mingi kauplemine. Tootja jaoks on kuskil mingi piir, kust kui odavamaks minna, siis kannatab juba kvaliteet, midagi tuleb juba ära jätta. Vähem valgust, vähem kaameraid. Vähem nalju saates. Kanal ikka ütleb. Kas kanalil on raha või ei ole ja kas saab teha või ei saa. Ja kui seda raha pole piisavalt ja see on tema enda looming, võib ta sellest loobuda või loota, et ta läheb sellega teise kanalisse ja seal äkki on raha. Kunagi ei tea.
65. **Kes otsustavad saate tehnilised aspektid nagu valguse ja kaameratöö?**
66. Režissöör. Puhtalt režissöör.
67. **Toimetusel pole siin midagi öelda?**
68. Võib öelda ja mingeid ideid pakkuda, aga see on ikka tema töö. Põhiidee on ju olemas ja režissöör ütleb, mida saab või mida ei saa teha. Mõnda asja lihtsalt ei saa teha.
69. **Millal ta seda mõtlema hakkab?**
70. Seda peab ikka vara tegema. Ikka enne kujundust. Noh, paar kuud enne salvestust.
71. **Ja millal kujundus tavaliselt valmib?**
72. Napilt enne.
73. **Mida tähendab napilt?**
74. Eelmisel päeval.
75. **Kas sellest piisab, et asjast sotti saada?**
76. (naerab) Tuleb hakkama saada. Vahel harva ka on, aga enamasti see ettevalmistusperiood on sedavõrd lühike, mis on tootjate jaoks sageli suur probleem. Et ettevalmistusperiood on nii napp, vahel kuu või poolteist, mil on üldse väga keeruline hakkama saada.
77. **Mida see ettevalmistusperiood endas hõlmab?**
78. See hõlmab.. (mõtleb pikalt) See hõlmabki kõike. See hõlmab meeskonna komplekteerimist, kogu saate täpse stsenaariumi paikapanemist, kõik sisulised detailid, võimalikud erisaated, need on just nagu lisad, mis tuleb ka läbi mõelda. Ikka tehakse erinevaid erisaateid, siis mis tüüpi, mis laadi, millal, kuhu nad paigutada. Tekib selline suur pilt. Kujundus. Graafika. Nende väljatöötamine koos kunstnikuga, nende tehniline lahendamine ja teostus koos ehitusfirmaga. Kõik see.
79. **Millal te esimest saadet filmisite?**
80. Augusti lõpus.
81. **Ikka vahetult enne eetrisse minekut?**
82. Jah, ikka üsna. Või nädal, paar või poolteist enne.
83. **Kui palju oli esimeses saates seda, mis sai algsesse formaati paika? Kui palju see kattus?**
84. See oli ikka üsna täpselt paigas.
85. **Aga see, mida me näeme praegu telerist? On midagi muuta?**
86. Midagi ikka, aga kindlasti mitte oluliselt. Tõenäoliselt see on nii, nagu on esietendus ja 50. etendus, et põhiliselt on see ikkagi üks ja seesama formaat.
87. **Ei olnud vajadust vahepeal midagi muuta?**
88. Ei.
89. **Kui palju saate struktuurist oli enne esimest saadet paigas?**
90. Kõik on paigas.
91. **Kui palju oli siis paigas, kui palju improviseeritud?**
92. Midagi pole improviseeritud. Mitte midagi.
93. **Puhas formaat?**

94. Absoluutselt. Ses mõttes, et me ei kirjuta endal teksti ette. Kõik on paigas, midagi pole juhuslikku. Et mis järgmiseks saab või kuidas läheb. Selle saate võlu on ka see, kuidas Kristjan üht või teist asja ka teeb või suhtleb kellegagi, aga see ei ole telelavastus, kui tekst on paigas.
95. **Millised olid selle saate loomisel suuremad raskused?**
96. Tõtt öelda, et ei olnud mingeid raskusi. Kõige suurem raskus on see, et alased on liiga palju ja tahaks olla võimalikult suurejooneline, et pakkuda vaatajale võimalikult atraktiivset. Atraktiivne on kõik, mis on võimalikult suur, ses mõttes, et keegi inimene teeb midagi, hüppab, kargab, liigub, vehkleb näiteks, siis on suur. Kui inimene ajab niiti nõelast läbi, siis on see väike, siis on see nikerdamine. Me tahaks pakkuda kõike, mis on suur, aga see on piiratud, sest stuudio on väike, meil ei mahu asjad sisse, keeruline on leida neid asju, milles võistelda, milles sobiksid. Kõik, mille peale me tulime, me ära ka tegime. Et alade nappus, kui meil on 36 saadet hooajal, hea küll, meil on igas saates umbes kolm kindlat asja nagu mälumäng, need puldiga alad, siis seitse uut ala igasse saatesse, see on üle 200 ala. Katsu leida! Paratamatult tekkisid siin mõned kordused.
97. Tahaks, et oleks supertoredad pered, aga nii nagu nad on, me peame valima nende seast, kes tahavad saatesse tulla. Ja televisiooni mõttes väga atraktiivseid ja emotsionaalseid ja lõbusaid perekondi ei ole ülemäära, see on teine asi, millega tuleb leppida. Tuleb valida parimad.
98. Ja siis kolmas probleem oligi see, et häiriv faktor oli see Raab, mis on unustatud juba, aga sel hetkel, kui me töötasime välja, siis see analoogi olemasolu natuke häiris. Seda enam, et me teadsime, et me oleme sõltumata sellest Raabist oma saateni jõudnud.
99. Aga muud ei olnud midagi.

Lisa 2.7. Olle Mirme

Kolmapäev, 16. aprill 2008
Hotell Olümpia kohvikus „Senso“

1. **Kuidas Eestis üldiselt telesaateid luuakse?**
2. Esimene asi, mida tuleb kohe silmas pidada, on see, et igas telekanalis käib see omamoodi. ETVs on see kindlasti väga pikaldane protsess, sinna on haaratud väga palju inimesi. TV 3-1, ma ütlen, ma improviseerin praegu, ma nii hästi ei tunne nende hingeelu, nendel vist on see käsuliin selles mõttes täpsemalt paigas, et nad peavad aktsepti saama kuskilt peakontorist Londonist. Meie oleme selline kolmas tee, kus kõik valikud tehakse siin selle koridori peal. Meil käib ta lõppkokkuvõttes niimoodi, et otsustajate ring on... Ta ei ole iseenesest väga lai.
3. Sellesse ennekõike olen haaratud ma ise, siis on meie uuringujuht Margus Paas ja siis peadirektor Urmas Oru. Nemas pigem toetavad mind, paratamatult keerleb see kõik ikka minu vastutusharus. Ja on muidugi juhtumeid, kus me kuulame reklaamiosakonna arvamust, aga see ei ole aeroobne rutiin, et me alati konsulteerime või saame aktsepti. Eriti kui on tegemist mingi suure ja kalli projektiga, siis enne kui me gaasi päris põhja paneme, uurime, kuidas turusituatsioon on, kas sellele oleks reaalne leida sponsoreid, kas see oleks äramajandatav, kas selle eelarve eeldatavalt on umbes selline, mis prognoos on, kas seda tasub ette võtta. See on selline taust, kuidas asjadeni jõutakse või et kuidas põhimõtteliselt need otsused langevad.
4. **Kellel tavaliselt see mõte tuleb, et võiks mingi saate teha?**
5. Kui me jätame kõik litsentsisaated ja formaadisaated kõrvale, siis ma arvan, et... Nendest saadetest, mis tegelikult materialiseeruvad ehk saateks saavad, ma arvan, et see suhe võiks olla, see on kõik ligikaudu, ma arvan, et ma väga ei valeta, kui suurusjärgus on kolmandik sellised, kus kanal käib välja mõtte ja pakub, ja kaks kolmandikku on need, kus tullakse ja pakutakse meile. Aga need piirid lähevad üsna kiiresti üsna häguseks, sest sageli on nii, et tootja tuleb mingisuguse mõttega, milles nagu midagi on, aga midagi on puudu. Mingis punktis läheb ta juba nii ühistööks või ühismõtlemiseks, et kõik need asjad põimuvad läbi, et lõpuks seda niiti läbi arutada, et kes sinna rohkem punus või et kelle kätt seal kõige enam küljes on, ongi kaunis raske tuvastada.
6. Tavaliselt saab sellest niidirullist välja arutada selle, kust need juured kunagi jooksma hakkasid, aga see, kuhu ta lõpuks väljajõudnud on, võib olla suhteliselt kaugel sellest embrüonaalsest algmõttest. Ma saan jälle rääkida konkreetselt Kanal 2 juhtumist. Kindlasti on ka selliseid televisioone, kus produtsent teeb oma pakkumised üks, kaks kuni kümme lauale, mida tahate. Ma ei tea, teeme siit variandi number neli ja kohtume sügisel, et tehke 12 saadet ja pikkus on selline ja nägemist. Mina niimoodi ei oska. Mingil puhul on see voorus, mingil puhul on see puudus, aga ma olen peaaegu alati, okei, erandeid leiab ikka, kõigega ei jõua, aga püüan olla hästi ligi ja kursis. Üks pea ikka nagu juures. Ma ikka püüan kõik *primetime*'i saated või olulisemad projektid, ma ikka püüan neid mitte jätta ula peale. See ei ole päris see, et oleks ülekontrolli vajadus, vaid tegelikkus on see, et tootjafirmad on väikesed, ajustrust ikkagi on piiratud ja suhteliselt tilluke. Kuidagi see mudel on ennast õigustanud senini.

7. See arendusperiood mingi aeg tavaliselt kestab, saame kokku, räägime, mis mõtted kellelgi on, ja tavaliselt sealt hakkab tegelik kuju tulema. Neid valikuid ja teeotsi, kas läheme vasakule, paremale, otse või üldse ringi ja tuleme tagasi, neid valikuid on nii palju, et iga kaasamõtlev pea on igati teretunud. Ja läbi sellise pusimise ja vaidlemise teinekord paremini, teinekord ebaõnnestunumalt, aga vähemalt jõutakse kuhugi välja. Ja tootjatele on see väike turvapadi. Mul on jube raske mingil hetkel visata jalga üle põlve, et kurat, mis saade see selline on. (muheledes) Ka selliseid hetki tuleb elus ette. Aga ka nendel on põhimõtteliselt teadmine, et kanal on kursis, teab, mis faasis, mis siit hakkab tulema, kas tehakse proovivõtteid. Et neil on selles mõttes turvatunne, et kanal ei saa öelda ühel hetkel, silmad pahupidi, et me ootasime midagi hoopis muud. Järelikult ei suutnud me ennast hästi väljendada, kui ootasime midagi muud. Aga see protsent on umbes kolm neljandikku, üks neljandikku, ühtedel hetkedel umbes pool ja pool. Tegelikult tootjafirmad pakuvad ja neid ideid tuleb sealt palju-palju rohkem, tegelikkus on see, et tootmisse läheb ülitilluke osa nendest mõtetest, mis keerlevad.
8. **Mille järgi see otsus tehakse, mis läheb eetrisse?**
9. Ma arvan, et seda ei olegi võimalik ära sõnastada, sest neid kriteeriumeid on nõnda palju. Ei ole näiteks mõtet teha kaht väga ühesugust saadet. Et meil oleks see spekter või amplituud võimalikult kaetud, et meil oleks mingi potentsiaalselt naistesaad, mingi koduperesaade, midagi pigem noortele, pigem vanematele. Esimene huvi kõigil telekanalitel on ära haista või ära tunda nii-öelda hitipotentsiaaliga asjad. Enamasti need hitipotentsiaaliga asjad tähendavad suurt riski ja rahalist panust ja kunagi sa ei tea, kas see potentsiaal ka realiseerub. See ongi selline lõputu pasjansi ladumine: et kui mingi asi eraldivõetuna on täiesti hea, siis vot praegu olemasolevasse skeemi või kombinatsiooni enam ei klapi. Midagi saab liiga palju või see tuleb jälle millegi arvelt, mida tuleks ka teha või umbes nii.
10. Selle äratundmine ongi kõige suurem kunst. Kui idee on väga hea ja kogu sellest virvarrist on ta suudetud välja raalida ja ära tunda, loomulikult on see võimalik kehva teostusega veel ära nullida, aga pigem juhtub seda harvem. Oluliselt suurem kunst on see äratundmine ja see sisemise kindluse leidmine, et jah, tõesti, sest ükskõik, mida ka ei tee, see kõik on väga suur risk, ja mis kõige ebaseaduslik, rahaline risk, sest kõik need asjad... Televisioon on näruselt kallis ettevõtmine ja praktiliselt iga liigutus või iga „jah“, mille sa kellelegi annad tähendab seda, et sa paned ikka nimetamisväärse hulga raha sinna alla. Ja riskid seda, et sa ei teeni seda tagasi, mis sunnibki seda iga nurga alt läbi mõtlema ja läbi kaaluma ja soovitatavalt mingeid proovivõtteid tegema ja katsetama siit nurga alt ja sealt. Eks mu vastused, nii see kui järgmised saavad olema sellised, et mul pole sellist kõmm! ühelauselist *statement*'i, et see on nii. Neid tegureid on väga palju.
11. **Kas sellest võibki järeldada, et saadete tegemine on väga juhtumipõhine tegevus?**
12. Eks mingi ühisnimetaja on neil kõigil olemas või selline läbiv rutiin. Algab ikka sellest... Lõppkokkuvõttes pole erilist vahet, kas see maja tuleb siit majast või keegi tuleb ja ütleb, et mul on selline idee. Mingid asjad ikka kehtivad. Alati järgneb sellele... Esimene punkt on see, kas üldse on... Küll ja küll on neid juhtumeid, kus minu pärast selle sama tooli peal istub keegi ja ütleb, et mul on supermõte. Vaatan-mõtlen, ütlen, et ei ole. Kas sul on veel mõtteid. No ei ole, nägemist.
13. Esimene asi on jõuda sellesse punkti, et hakkame seda ühiselt edasi arutama. Ja küll ja küll on ka selliseid juhuseid, kus me oleme olnud sellises punktis, et kanal on öelnud, et meil on esialgne huvi, vaatame, arendame edasi, kas hakkab tulema või ei hakka. Need sammud käiakse kümnest juhust kaheksal ikka läbi. Selline mingi ühine laagerdumisperiood, mingi nii-öelda uue formaadi loomine ja mingid katsetused. Midagi ühist seal ikkagi on. Lihtsalt väga palju sõltub sellest, kui keeruline see algne mõte on. Mõni asi on tõesti nii, et ei olegi muud, kui et võta kätte ja tee ära, seal ei ole pikalt heietada, aga sageli on neid kaalumise kohti väga palju. Aga see sõltub ka väga palju tootjafirmadest.
14. Ükskõik kui kommertslik või meelelahutuslik või mis iganes silti ka külge ei panda selle ei panda, on ta ikkagi ülimalt loominguline tegevus. Mõelda, kujutleda, mis võiks funktsioneerida, mis võiks tööle hakata, mis mitte. Ja ongi nii, et mõnes tootjafirmas on neid helgeid päid võib-olla väga palju ja sealt tuleb nagu kohinal, teises aga võib-olla pole säravaid mõtteid, aga nad on jube head ärategijad. Kui neil on ühel hetkel ots pihus ja nad teavad, mida nad teevad, on nad võib-olla selle koha pealt väga tublid. See on pooleldi majandustegevus, pooleldi psühholoogia, pooleldi mingi majanduslik pulbitsemine, et see kõik kokku.
15. **Kui palju neid algseid ideid tuleb?**
16. Tegelikult on nii, et see kõige suurem buumi aeg on isegi möödas. Esiteks on see tootjafirmade turg või olukord mingis osas nagu stabiliseerunud või paika loksunud, et oli siin selline. Mingi kolm, neli, viis aastat tagasi oli selline hetk, kus inimestel tekkis arvamus, et televisioon on mõnus lollidema, et viska münt mulda ja poole aastaga kasvab rahapuu. Ja oli neid üritajaid ja katsetajaid ikka väga palju, mille kõrvalnähtus oli tõesti see, et tuldi... et nii-öelda mõtet meenutavaid suhteliselt sisutühje pakkumisi pakkumise pärast tuli ikka hullumööda.
17. Siin oli vahepeal see seis, kus iga kevad iga tootjafirma pidas oma pühaks ülesandeks tulla vähemalt 10, 15, 20 ideega, mida kõike võiks sügisel teha, mis tähendas seda, et kui praegu on tõsiseltvõetavaid tootjafirmasid ümmarguselt viis, toona võis neid olla 15, mis tähendab, et see mass võis olla 150-250...

- selles augus võis läbi käia pudru. Kõige tüütum oligi see, et väga suur osa neist oligi pakkumine pakkumise pärast. Et tont teab, pillume saiapuru vasakule-paremale, äkki mõni tuvi tuleb ja ikka nokib ära.
18. Õnneks on ikka sellest minu arust üsna ebaproduktiivsest faasist üle saadud, et kui nüüd tullakse, siis tullakse ikka mingi asjaga, mida päriselt ka suudetaks teha, mis on vähemalt enda jaoks ka läbi mõeldud. Kas ta on hea või halb, on juba kaalumise ja arutamise küsimus. Aga sellest krambist on üle saadud, et peab tulema... ja mul peab olema kastitais pabereid, et kuskil jalga ukse vahele saada. Pigem tule ühe hea mõttega, kõigil kergem ja lihtsam. Ka sellest oleme me välja kasvanud.
  19. Selles mõttes on Kanal 2 natuke eriline juhtum, võrreldes TV 3 või võib-olla ETVga, et meil on see, on see hea või halb, see kõik on natuke lõdvem, teatud mõttes isegi boheemlikum. Meil ei ole nii, et sellest kuupäevast selle kuupäevani saate esitada oma pakkumisi, vastuvõtuajad on sellest kellast selleni, pakkumine peab olema vormistatud: tiitelleht, see ja see. Ma olen ikka kõigile öelnud, sest need tootjafirmad on lõpuks ikkagi suuresti ühed ja samad, ma olen neile ammu viinud kohale selle, et mul ei ole vaja kalligraafiliselt vormistatud ja kollase ümbrispaberiga mingit formaalset asja, ilusalt pakendatud pakkumist, vaid tule ja räägi, mis su mõte on, ja kui su mõte kannab, läheme me selle mõttega edasi. Ja tänu sellele ei ole meil kuhjunud kuhugi, ütleme, et märts-aprill-mai, pakkumisi, vaid tullakse oktoobris, tullakse novembris, jaanuaris, nii, kui kellelgi mingi tunne on, et väärriks väljakäimist. Tule siia ja räägi. Ja selle praktika plusspool kanali poolt vaadatuna on see, et kuna kõik teavad, et ei ole sellist mõttetud bürokraatiat või ülehierarhiseerimist, siis on meil võib-olla ehk ka lootust olla esimene, kes kuuleb. Okei, võib-olla me magame midagi maha, meile see mõte ei meeldi või tol hetkel ei saa me sellest aru või haista seda ära ja keegi teine korjab selle ära, seda ikka juhtub. Aga ma vähemalt olen püüdnud hoida seda asja nii, et kõik, kellel on hea mõte, teaks, et siia võib enam-vähem ükskõik kuna tulla ja idee ära katsetada.
  20. **Kas ideede väljapakkumine ongi siis nii lihtsalt, et keegi tuleb ja räägib?**
  21. Väga sageli see ongi nii.
  22. **Ei pea mingit powerpointi tegema ega midagi?**
  23. Ei, powerpointi ma ei viitsi üldse jälgida. Et enamasti... kõik see on kuldne kesktee, mida ma räägin. Kui inimene ikka tahab, tulla köidetud, ühes šriftis on pealkiri, kuupäevad ja asjad, siis jumala eest, see ei ole keelatud. Aga kuldse keskteena näeb see pigem välja nii, et tule siia, räägi, ahah, selline mõte, hakkab vaimusilmas midagi kerima, kui tekib vähemalt see esialgne huvi, siis ma ikka ütlen, et okei, mine kirjuta see nüüd kokku. Võib-olla tal on see paber juba meilis või kuskil olemas, aga kõigepealt tule räägi nagu inimene inimesega ja müü see suusõnaliselt maha. Et sealt edasi tuleb see mõte kuidagi ära formeerida, kirjuta minu pärast pool või kolm lehekülge. Peaasi, et seal on üldarusaadaval viisil see asi kokku võetud. Vahel on ka nii, et saadetakse see ette ja ma loen selle läbi ja ütlen, kas koidab või ei koida, et tule räägi, sellest ma ei saanud aru. Aga pigem on see küll vaba suhtluse vormis.
  24. **Kui kaua tavaliselt idee väljakäimisest esimese saateni aega läheb?**
  25. Jälle väga erinev, sest mõnikord on see idee nii klaar, et seal pole vaja midagi pikalt leiutada. Kui mingit näidet tuua, siis aasta tagasi jõudis eetrisse „Trikimees“. Selle skeem oli küll nii, et ma esimest korda kuulsin sellest toona ülivägatundmatust noorukist nimega Jürgen Veber kuskil veebruari lõpus. Nemad olid temaga esimest korda nädal varem kokku saanud, teinud umbes oma kontorinurgas paar lihtsat vigurit, üks vist oli, kuidas tühja õllepurki sai õlu. Midagi sellist, 10-15 minutit täiesti monteerimata vigurit. Veebruaris tulid nad siia, panime selle makki, et ahah, selline mees, klaar, siin ei ole midagi leiutada. Okei, valik oli selline, kas me teeme seda kuskil saalis publiku ees või lähme tänavale rahva sekka, kas me paneme talle mingi *sidekick*'i või assistendi külge või et mis on selle saate pealkiri, seda tüüpi valikud loomulikud. Aga põhimõtteliselt oli see idee nii selge, see oli nii värske, see oli hea meelelahutus, seda ei ole enne tehtud, poiss tõesti valdab teemat, ei ole nii, et on ainult kolm kaarditrikki.
  26. Ma arvan, et suurusjärgus veebruari lõpus ma temast esimest korda nägin-kuulsin ja saade oli eetris... No kuu ja nädal oli vahet, ma ei mäleta täpselt, kunas ta eetrisse läks, kas märtsi lõpp või aprilli algus. Aga heal juhul poolteist kuud olid vahet idee väljaviskamisest kuni esimese saate eetrisseminekuni.
  27. Samas on ka asju, millel on teinekord läheb poolteist aastat, läheb kaks aastat. Vahepeal ta soikub ära. Enam ta ei kõla aktuaalselt, mingil ajal kogub ta uut rasva peale, ujub jälle pinnale. Et nii ja naa jälle. Aga kui püüda mingit kuldset keskmist otsida, siis ma arvan, et suhteliselt normaalne periood on umbes pool aastat, neli kuud.
  28. **Nii et tegelikult te praegu teate, mis sügisel eetrisse tuleb?**
  29. Ma arvan, et ma tean suuremat osa asjadest, mis sügisel tuleb, aga ma ei tea kindlasti kõiki ja ka kõike, sest mis on jälle, ma kordan ja kordan ennast, mis on võib-olla meie eripära... Et ETV-l on väga selge, nad on riigieelarveline asutus, see kogu asi, see samm on neil palju pikem, neil on see toimetuste süsteem, kõik tahavad tööd ja leiba, tat-tat-tat-taa, see toimub kuidagi hoopis teistel alustel. Meil on praktiliselt igal aastal juhtunud seda, et näiteks kuskil juulikuus tuleb midagi, mis septembris eetrisse saada. Ma suures pildis loomulikult tean sügist, aga kindlasti mitte kõike. Mõni asi on olemasolevatest

- pakkumistest, kas võtame selle, võtame tolle, teeme toda, teeme teist, aga täiesti vabalt võib olla ka mõni kuldne mõte, mis ei ole minuni jõudnud, mingisuguse pilu ma püüan alati ka jätta, et oleks ka võimalust selliseks viimase hetke sähvatusseks.
30. **Milline on muidu teie roll saadete loomisel? Suunav, kinnitav?**
  31. Ma isegi ei tea, mis ta paberi järgi peaks olema, aga tegelikus elus olen mina kõige konkreetsem vahelüli telekanali ja saadete tegijate vahel. See kõik kuidagi käib läbi minu. Minu suu läbi tulevad „jah“ ja „ei“ vastused tootjatele, kes seda saadet teha või ei tee. Ma ei ole mingi padakonn, kes istub kännu otsas ja krooksub ainult omaviisi. Pean ennekõike ise mingile selgusele jõudma, alati püüan ka kõrvalt võtta, aga suhtlen tootjafirmadega ikka mina. Edasi ongi, et minu roll sellest hetkest, kui me oleme juba „jah“ ütelnud, ongi see juba kanali asi, okei, meil on nii-öelda koostööpartnerid tootjafirmade näol, aga sellest hetkest see ongi kanali saade, mis tähendab, et tegelikult praktiliselt kõik sellega seonduv muutub otsesemalt või kaudsemalt minu mureks alates selle sisulistest küsimustest, selle idee edasitöötamisest, arendamisest kuni teatud puhkudel saatejuhtide valimiseni, stuudiokujunduste kinnitamiseni, kõik selline asi.
  32. Kõik, mis ühte saadet puudutab, suures piiris ja enamikel juhtudel käibki nagu läbi minu, lähtudes loogikast, et üks telesaade on koostöö. Kanal 2 ei ole nagu mingi hulgiostja, koht, kuhu pannakse kassett sisse ja antakse töötajale raha, vaid ikka koostööprojekt, selline on minu nägemus nendest asjadest. Nemad füüsiliselt seda toodavad ja teevad, aga kanal on seal ka nii palju ligi ja aitab mõttejõuga nii palju, kui vähegi kannatab. Kindlasti tekkivad paratamatult mingid oma lemmikud, mõne asjaga jõuad ise rohkem tegeleda, üks asi inspireerib sind ennast nagu rohkem, mõne natuke olude sunnil lased asja rohkem isevoolu. Seal ei saa ennast ka jõuga väga palju peale suruda, et see pigem ongi nii, et kellega see koostöö töötab, väga tore, keegi leiab, et sellest on abi ja koos jookseb mõte paremini. Kui keegi ütleb, et tal on kõik nii [korras], ei ole vaja, me saame kõigega ise hakkama, siis loomulikult ei hakka jõuga sekkuma, peaasi, et me oleme kursis, et ahah, me oleme praegu seal, aeg-ajalt saab midagi üle vaadata, aga see on lõpuks töö inimestega, kus hakkavad iseloomujooned, harjumused, veidrused mingis punktis kaasa mängima.
  33. **Kuidas tavaliselt saadete eelarvetega saab?**
  34. Mingi üldine taju on olemas. Saated võivad olla küll väga erinevad, aga mingi printsipi alusel on nad ikkagi kategoriseeritavad ja jaotatavad. Et kui on stuudio jutusaade, siis okei, seal võib olla väga palju nüansse, kas neid inimesi on studios 50 või kaks, aga ikkagi on sul mingi stuudio jutusaade, mingi videosaade, kus sa sõidad mööda Eestit risti-rästi nagu „Võsareporter“ näiteks või sul on mingi suur meelelahutusshow, kus sa tead juba ette, et sul on vaja väga erinevaid asju, muusikat, efektvälgust, tat-tat-taa. Et väga suures piiris sellised hinnaskaalad on teada, mis on reaalsed kulud, mida see tähendab, sest turg on ju kõigile ühine, nii telekanalitele kui tootjafirmadele. Operaatorite päev maksab suures piiris kõigile ühe palju, montaažitund ka ikkagi põhimõtteliselt. Nii et mingid asjad on seal ikkagi suhteliselt matemaatilised. Et selle asja tegemiseks ilma pikema arutlemiseta, et näiteks selleks on vaja mingit stuudiot, see maksab nii palju, mulle on vaja sinna ülekandebussi, sinna on vaja miinimum nelja operaatorit, sinna on vaja sinna ja teist, ja sealt tuleb mingi konstantne või keskel läbi usutav summa juba kokku.
  35. Sealt edasi algab see, mis on selle saate eripära, meil on sellised asjad, tahame teha just sellise kujunduse, sellise kujundusega käib selline nüanss kaasas, mis muudab ta kallimaks, ja me tahame just seda meest peaoperaatoriks, või me tahame just seda kunstnikku või seda saatejuhti. Vot tema küsib praegu sellist raha, kas annab kaubelda jne jne jne. Sealt edasi hakkab kuidagi kooruma ja kerima, aga see protsess käib nii, et tootja paneb eelarve kokku ja siis tuleb seda kaitsma ja siis mina enamasti kraabin midagi maha, et seda pole vaja. Teeme ilma või küsin, miks sa talle nii palju maksad. Selline kauplemine ja kemplemine.
  36. **Kelle sõna peale jääb?**
  37. Ega siin paremat lahendust polegi kui vaielda, kuni vastastikku talutav variant välja kukub. Ükskõik, millest me ka ei räägi, telekanali poole pealt vaadatuna tundub alati, et asi on liiga kallis ja tootjad on õppinud väga kenasti tegema nägu, et nad on praktiliselt näljapajukil, et vaata et maksan peaaegu ise peale. Ju see tõde ikka kuskil vahepeal on.
  38. **Kes maksab lõpuks saate eest?**
  39. Telekanal.
  40. **Täiesti 100%?**
  41. Loomulikult. Ma küsiks huvi pärast, et kes siis veel.
  42. **Ei ole vist teist varianti. Äkki mingid sponsorid?**
  43. See ongi nii, et telekanal maksab lootuses... Selles mõttes on telekanal kaupmeheks või vahendajaks, et me investeerime millegi, lootuses, et me suudame selle pärast veel edukamalt maha müüa. Ehk et ükskõik mis saadet tehes meie siht peab olema või usk või meie analüüs peab mingil moel toetama veendumust, et me suudame pärast selle raha ka tagasi teenida. Mitte ainult nulli, vaid ilmselgelt kuna

- selleks, et äriettevõtet püsti hoida peame me seal teenima ka oma marginaali. Nii ta ongi: paned raha ühest august sisse, lootuses, et teisest august võtad natuke rohkem välja. Investeerid.
44. **Kuidas saadete eetriajad otsustatakse? Teie ütlete või tulevad tootjad ja ütlevad, et tahaks sinna slot'i teha mingit saadet?**
45. See on küll ainumõtteliselt telekanali valik. Me kuulame ideid. Muidugi on ka selliseid hetki, kus me ütleme, et sellisel päeval sellisel ajal tekib meil auk, mingi asi saab läbi, et kuule, kas sul on mingit head mõtet, mis sobiks sellesse konteksti. Aga telekanal jätab endale ikka ja alati ja absoluutselt võõrandamatu õiguse kas või viimasel hetkel tõsta peapeale. Siin tootjafirmat sõna võtta ei saa ega ole ka mõeldav, sest nende töö on tehtud, nad on andnud parima, oma töö eest saanud tasutud. Ja see edasi, kuidas me oma investeeringuga või oma saatega edasi toimetame see peab olema meil absoluutne vabandus käituda, kuidas õigemaks peame. Ja see võib tootjale tunduda ebaloogiline, et kurat, miks ta paneb selle sinna, miks ta ei tee seda või toda, aga see ongi põhimõtteline vahe. Tootja näebki enamasti oma saadet, see on maailma parim ja kõik muu on jama, meie vaatame... See on see pasjansiladumine, miljon asi, mis päeval, mis juhatab mida välja, mis järgneb millele, kas pigem nii, pigem naa. Ja nii mõlemal suunal: et kuidas asi rahaliselt ära õigustada ja kuidas vaataja võimalikult maksimaalselt sinna taha saada. Need arusaamad tootjafirmadega võivad sageli olla erinevad.
46. Üks väike kõrvalteemake on veel see, et tootjad ei ole liiga rõõmsad, kui nende enda saated satuvad nende enda teise saatega konkureerima. Kuski 3-4 aastat tagasi veel suuremad ja tugevamad tootjafirmad isegi lubasid endale luksust, et mul on sellel päeval ja sellel kellaajal mingis konkureerivas kanalis juba saade, et ma pole nõus tootma samasse aega samasse kellaega, aga see oli kunagi luksus, millest pole tänaseks midagi alles jäänud, kus ka tootjafirmad on aru saanud, et nii ei jõua kuskile, et siis järelikult tellitakse saade kelleltki teiselt. Ja paratamatult peavad nad leppima selle natuke ebamugava seisukohaga. Kui rääkida näiteks suurematest, siis Raivo Suvistel on olnud juhuseid, kus tal on kolmel kanalil kolm tema toodetud saadet ühe korraga eetris: „Ohtlik lend“, miljonimäng ja enam-vähem „Tantsud tähtedega“ ka. Ja Ruudul on neid olukordi olnud ja vist isegi Filmimehel.
47. **Et ikka iga tellimus on nüüd oluline.**
48. Jah, sellist pirtsutamist enam ei esine. Ja see ongi osa sellest turu korrastamisest, et üksiküritajad või hea õnne peale väljaminejad... nad on tasapisi ära vajunud. Nad ei suuda ennast ära majandada ja see tähendabki seda, et allesjääjad peavad hoolitsema selle eest, et neil on tööd ja et nad suudavad oma tootmistahtu üleval hoida ja inimesi palgal ja tehnikaliisinguid tasuda õigeaegselt, see kõik on üks suur ühendatud anumate süsteem.
49. **Kui me räägime konkreetsetest saadetest, siis kuidas „Eesti vs. Jõekalda“ alguse sai?**
50. Tema algus on ka mingil moel mõõdetamatu või kuupäevaliselt defineerimatu. Tõukepunkt oli see, mida tegi Jõekalda aasta varem, mida varem oli tehtud Normanni ja Millinguga. Ehk kus minnakse inimestele koju ja antakse neile ülesanne. See ongi see küsimus, mis hetkel muutub idee ideeks ja kus maal ta on veel vaht või muu jutu sees toimetamine, aga sealt ta kuidagi kasvama hakkas. Ma arvan, et ta võis hakata kasvama sellest, et nii nagu praegu selle „Eest vs. Jõekaldagagi“, seda tüüpi iganädalaste asjade puhul püüame kogu aeg, et teeme niinimetatud *special*'eid ehk erisaateid. Okei, iga kuu ei jõua, aga üle iga kahe kuu näiteks. On ju tehtud küll „Reporter“ *versus* ja see ja teine, tantsutähed ja. Et kogu aeg püüame vaatajat üllatada ja saadet värskendada. Täiesti vabalt see võis hakata kerima sellest, et kogu aeg käime siin peredele tegemas, et võiks ükskord teha ka ümber. Ja see teadmine, millest sa oled ka väga pika ja põhjaliku, detailirohke artikli kirjutanud, mis puudutab seda Raabi, siis selles mõttes on see nagu klassika, et jah, muidugi on neil väga palju ühiseid tõutunnuseid, aga tõsi on, et see asi hakkas kerima kuskilt mujalt. Seda, et selline saade on olemas, saime me teada umbes sel hetkel... või et ütleme, et sarnasusel printsiiibil asi, saime me teada raudselt juba siis, kui...
51. **...midagi oli olemas?**
52. ...midagi väga nagu olemas, seda enam, et see pole mingi maailma avastav leiutis, et saatejuht või armastatud telenägu midagi teeb. Tõesti alates kaugetest Soome televisiooni aegadest Spede Pasanenidest ja kelle-millega lõpetades. Neid hetki ikka tuleb. Siis ongi selline dilemma koht, et pagan, kas hakkame nüüd nutma ja viskume kummuli, et jeesus, maailmas on keegi kuskil mingisugusele lähedasele mõttele tulnud, või lööd käega, et on, mis on, ja ajad vaikselt oma asja edasi. Selle saate anatoomia on näiteks selline.
53. **Lihtsalt juhus täiesti.**
54. Milleks iganes seda ka nimetada, aga fakt oli see, et seda „Käsi kullas“ ei saanud veel ühte hooaega juurde kütta, ta oli ennast sellisel kujul mõnusalt ära ammandanud. Meil oli tükk aega õhus ringelnud, et võiks midagi Jõekaldaga teha ja me olime temaga ka nagu kuidagi arvestanud ja mis me siis teeme, ühel hetkel vaatame, et Saksamaal või Brasiilias või Uruguais või kurat teab kus midagi sarnast tehtud, et kas me peaks tõmbama seepeale endale bloki peale. Ma arvan, et ei peaks niikaua, kuni me ei tegele mingi piraatluse või formaadi *copycat*'iga, siis tegelikult ma probleemi ei näeks. Sest kui hakata kainelt ja reaalselt vaatama, siis kõik asjad on millegagi suures või väiksemas suurusastmes [seotud, sarnased].

- Pahaks läheb asi, kui teed täpselt sama saate ja vahetad nime ära, see lõhnab nagu halvasti. Aga ma arvan, et me oleme suutnud sellest patust üldiselt hoiduda.
55. **Millal tuli produktsioonifirmale ehk siis Margnale lõplik roheline tuli, et see saade tuleb sügisel eetrisse?**
  56. Mul oleks palju lihtsam vastata, kui siin majas ei valitseks, nagu ma enne pikalt ja põhjalikult kirjeldasin, selline sundimatu atmosfäär ja vaba suhtlus, seepärast mul pole seda dokumenteeritud ja ma ei saa seda tuvastada, aga ma arvan, et see võis reaalselt olla umbes eelmise aasta talvel, kuskil „Käsi kullas“ poole peal, isegi esimeses otsas, sest nende special'ite tegemise asi, ma ikka püüan öelda, et kui saade läheb septembris peale, siis hiljemalt oktoobri keskel võiks juba mingit käiku vahetada. Ta võis vabalt juba sealt tiksuma hakata.
  57. **Üsna vara ikkagi, kui arvestada seda, et alles sügisel tuli eetrisse.**
  58. Suhteliselt jah, aga ma arvan, et selline täiskäik sai talle antud ikkagi.. oli see aprill, oli see mai. Täiskäik selles mõttes, et selleks hetkeks oli ta juba klaariks vaieldud, et okei, teeme seda, teeme toda, et selle asja ülesehitus võiks umbes olla selline.
  59. **Mis teie roll selle saate arengus oli?**
  60. Minu roll oli istuda poistega maas ja fantaseerida kaasa. Umbes nii. Ma ei oska öelda, kes mõtles välja punktisüsteemi või kes mõtles välja, et perekonnas peab olema just neli liiget, mitte kolm, või kes mõtles välja, et lapsi ei laseks kampa seekord, et see on täiskasvanute asi. Et see ongi kild killu haaval kokku kogunev ports asju, et selle autorlust on väga raske välja raamida.
  61. **Teet Margna ütles, et pilootsaadet ei tehtud. Kas muidu tehakse?**
  62. Ma arvan, et seitsmel juhul kümnest vähemalt midagi tehakse. Neid erandeid võibki tulla ette pigem puhkudel, kus on tegemist väga selge formaadisaatega või on tegemist väga selgelt sissetöötatud, kõigile on teada-tuntud tema head ja vead, ka plussid ja miinused. Näiteks Jõekalda, sellise saatejuhi puhul on teada, et ta igal juhul teeb selle ära, see on see, mille peale ta võimekas ja andekas on. Et sellele me otseselt mingit pilooti ei teinud, ehkki enamasti me katsetame.
  63. **Mida see katsetus tähendab?**
  64. See katsetus tähendab, et... See sõltub palju saatest. Enamasti tervet saadet ei tehta, sest seda rahalist riski ei suuda keegi välja kannatada. See väga sageli tähendab, et proovitakse saatejuhtidega mingit elementi sellest saatest. Põhimõtteliselt see on visand või katsetus, juhul kui pole stuudiot olemaski, kui on tegemist on stuudioasaatega, siis tehakse kuskil toanurgas. Proovitakse mingid elemendid läbi, kas see asi funkab, kas see ei funka, kas see inimene on õige selle jaoks jne jne. Sarjade puhul, kui me võtame näiteks „Kelgukoerad“, selle puhul võis katsetuseks nimetada selle pilootosa, mis oli kuskil 2006. kevadel eetris ühekorde asjana. See õigustas ennast, sügisel muutsime me selle iganädalaseks saateks. Neid variante on väga palju. Mõnikord on see tõesti 20 minutit ühe kaameraga läbiproovitud asja, teinekord on midagi eetrikõlbulikku, katsetame eetris selle variandi läbi. Aga kindlasti on ka juhtumeid, kus sisuliselt pole põhjust katsetada. Mis sa ikka katsetad, kõik on niigi põhimõtteliselt ettekujuteldav, eriti kui on asi ehitatud väga tubli ja võimeka saatejuhi peale, nagu näiteks see Jõekalda värk on.
  65. **Kas siis piloote tuleb enamasti siis, kui tegijad pole niivõrd kindlad tegijad?**
  66. See pole niivõrd tegijates kinni kui just idee läbiproovimine, mitte mingi telekanali kiiks, vaid sageli tehakse seda niikuinii iseenda veenmiseks kui ärakatsetamiseks. Küll ja küll on juhuseid, kus paberi peal tundub, et asi funkab ilusasti, probleeme pole, aga nii kui saa proovid seda kõige algelisemal tasemel, kaamera käib, siin on sulle inimene, siin on see, teine, kolmas, proovime läbi, siis selgub, et pagan, kuidas me selle peale ei mõelnud. Tundub nii-öelda lobajutuajamises, et see on niivõrd naljakas või kurb või ükskõik mis asi, selgub, et midagi on väga puudu, otsime edasi, katsetame, proovime. Seda ei ole jälle võimalik üheselt ära sõnastada, et piloot või see katsetöö koosneb sellest ja sellest, see sõltub nii palju sellest, mida parasjagu aetakse, mis on kõige kriitilisem koht, mis tuleks läbi proovida.
  67. **Kuidas Jõekalda saatel eetriaeg paika sai?**
  68. Selle eetriaaja suhtes oli väga lihtne valik, kuna seal oli juba eelmisel aastal kombinatsioon Jõekalda koguperesaatest ja „Kelgukoertest“. Esimest korda oli kanali ja tegelikult Eesti telekanalite jaoks reede muutunud atraktiivseks päevaks, sest see oli meie poolt vaadatuna ikka päris tubli õnnemäng, sest kui me vaatame, siis omasaateid praktiliselt polnud reedeti, isegi praegu. Sellest hooajast tekkis sinna „Võta või jäta“ või isegi kevadest, aga pikki aastaid ei teinud sisuliselt ükski telekanal reedeti *primetime*'is omasaateid. See on justkui nädalalõpu päev, inimesed sõidavad, inimesed käivad külas, on nii-öelda halvaks telepäevaks tehtud. Et kui me eelmine hooaeg seda esimest korda katsetasime, et pagan, riskime, panustame sinna, panustame alustuseks pärast „Reporterit“ sinna starteriks sinna Jõekalda asja, milleks oli „Käsi kullas“ toona, ja sinna otsa natuke teistmoodi asja nagu „Kelgukoerad“. Kuna see skeem nii hästi töötas, siis polnud meil kahte mõtetki, et Jõekaldale teha väike värskendus, leida uus saade, aga hoida see seal reede õhtus. Ja „Kelgukoerad“ otsa. Ja tennis ka teist hooaega see mõte meid väga hästi. /.../
  69. **Räägime „Braavost!“ Kuidas selle mõte üldse tuli?**

70. Selle mõte on ka ühemõtteliselt tuvastamatu. See mõte on kuidagi selgemaks defineerimatult ringelnud tegelikult aastaid. See mõte on tähendanud erinevatel aegadel erinevaid asju, kujutus sellest asjast on olnud seinast sein, põhimõtteliselt selline... Eesti keeles ei ole sellist õiget sõna, et kui öelda varieteeshow, kõlab see nagu kankaanid.
71. **Et nagu variety show?**
72. Kui rääkida nagu ameerika mõistes, siis on see just *variety show*, mille alla mahub „Saturday Night Live“, aga ka väga palju muud. Mõte väga üldisena sellest, et üks suur meelelahutussaade, mis koondaks endasse võimalikult palju erinevaid elemente. Sest kui me hakkame vaatama reaalselt, siis enamik saateid on ikkagi ühe idee saated. Miljonimängus on lihtne: küsitakse küsimus ja antakse raha, „Võsareporteris“ minnakse kuhugi, kus on tüli õhus ja tehakse lugu, „Laululahingus“ lauldakse. Et võimalikult orgaaniliselt ja meelelahutuslikult ühendada palju erinevaid mõtteid, mis on... puht praktiline pool on siin ka aastaid vaevanud, et neid ideid on lõpmatult palju, mis siit majast genereeruvad, aga on ka nii, et keegi tuleb ja räägib, ja nagu me möönsime, siis 90 või 95% neist ei saa iialgi tegelikkuseks. Aga nende sees on ikka mingi killuke, see tunne, et pagan, sellest asjast ei saa mingit iseseisvat saadet, aga et oleks mingi koht, kuhu seda nüüd kanaliseerida, ta võiks olla osa millestki, selline ebamäärane kõhutunne. Et kui oleks mingi koht, kus saaks seda katsetada, proovida, kus ei ole see struktuur või see saade nii selgepiiriline, vat seal ka kuskilt kerima hakkas.
73. Ja Suvistega me oleme seda ka päris pikka aega heietanud, aga täpselt sellises võtmes, et küll oleks tore, kui midagi sellist oleks. Ühel hetkel lihtsalt püüdsime võtta asjal sabast ja formeerime ära need asjad, mis võiks seal olla, vaatame, kas seal hakkab mingit terviklikku pilti kujunema. Kuidagi nii on see protsess tegelikult läinud. Et oleks koht, kus saaks kutsuda Eesti parimaid artiste, on ta nimi Eesti parim akrobaat või Eesti tugevaim mees või kes tahes. Kui seda algset asja inimesed esimest korda nägid, siis... Eesti oludes tehtaks täiesti omaette saade sellest muutumismängust, igas saates oleks kolm inimest, sinna saaks veel midagi juurde punuda. Et pagan, teil on see saates kuueeminutiline segment. Lapsesuust tegigi TV 3 iseseisva pooltunni, nad isegi teadsid, et see meie saatesse tuleb, kui nad seda tegema hakkasid. Hästi või halvasti, aga nii ta kuidagi kujunes samm-sammult.
74. **Kuidas siis nüüd tuli just see aeg, et peaks selle saate tulema?**
75. Ega seal polnud midagi muud kui ilmselgelt oli vaja kevadesse pühapäeva õhtuks mingit tublit asja. Selles mõttes oli tal reaalne alus. Oli mingi pikki aastaid õhus ringelnud idee, nüüd tekkis talle ka reaalne rakendus. Et kui suudaks selle esialgu uduse mõtte mingiks toimivaks skeemiks muuta, siis tal oleks ka rakendust, eks see sel asjal katalüsaator oli.
76. **Millal see võis olla?**
77. Ma arvan, et tõsise jutu moodi hakkasid need asjad kõlama kuskil novembris-detsembris. Mu mälu haarab paremini seda, et kuskil detsembri esimeses pooles algas juba väga intensiivne arendustöö, et hakkame mingeid klotse moodustama, hakkame piirjooni visandama, mis käis täie rauaga kuni jaanuari lõpuni, terve kuu tihedat tegemist. Siis läks juba praktilise teostamiseni, et selleks, et teha, on meil vaja seda ja toda, et oleks stuudiokujundus, mis võimaldab selliseid ja selliseid asju, kuidagi nii.
78. **Kuidas teiega sellega seotud olite?**
79. Kuna oli tunne, et väga palju asju jääb tegemata, kuna neid pole kuskil teha, siis selle asjaga olen ma väga palju seotud ja püüdnud seal kaasa mõelda ja mis iganes, genereerida, edasi arendada, kokkulapitada, ma olen väga palju sellega seotud olnud.
80. **Miks nii?**
81. Lihtsalt seepärast, et esiteks on ta nii paganama suur asi ja nii suurt asja mitteformaati ei ole vist kas tehtud või väga ammu tehtud. Siis oleks pidanud lihtsalt linna pealt veel inimesi juurde palkama. Sest lõpuks tootjad, praegu räägime BECist, seal on hulk tehnilist abijõudu ja sellist ajustrusti on seal ka ühe käe sõrmedel kokku lugeda, produtsent, tegevprodutsendid, paar toimetajat ja ongi enam-vähem kogu rida. Sellisel puhul polnud siin küsimustki, et kõigil, kellele natukenegi võimalust ja mahti ja lusti kaasa mürada, kõik andsid endast maksimumi, nii et ma ei oska sellele kuidagi paremini vastata. See projekt poleks muidu sündida saanudki, kui kõik polekski heas mõttes hulluks läinud.
82. **Nii suurde projekti lihtsalt peab olema kaasatud nii palju inimesi?**
83. Tegelikult ikka naeruväärselt vähe, võrreldes muu maailma ja asja proportsioonidega, tegelikult see on püsti ikka väga väikese hulga inimeste paljuski väga ebainimlikel pingutustel ja magamata öödel ja millel kõigel, aga vastasel juhul ta olekski igavesti tegemata jäänud. Kas see saade kellelegi meeldib või meeldi, on hoopis teine teema, aga põhimõtteliselt on mul väga hea meel, et temaga hakkama saime ja suutsime temaga ekraanile tulla. See jõupingutus selle taga on ikka ebainimlik täiesti. Suur projekt, haris meid kõiki, tegi meid targemaks, inimesi sellise asja jaoks peab ikka olema natuke rohkem. See polnud selline formaadisaade, kus sa võtad raamatu ja vaatad, mis tuleb, kõik tuli ise mõelda, kuskilt maa alt või maa pealt endale esinejad leidma, nad ära rääkima, saates nad kuidagi endale sobilikku vormi saada, see on ikka hirmus rabelemine, hull töö. /.../
84. **Kes selle „Braavo!“ arendamisega üldse seotud olid?**

85. Sellega oli seotud ennekõike BECi tuumik, loomulikult Raivo Suviste ise on kõigi oma projektid suhteliselt seotud, aga selle projekti tegevprodutsent oli Jevgeni Supin. Toimetaja Tiina Kruus, riburada veel mingi hulk inimesi, põhiline löögirühm see oligi.

Lisa 2.8. Jevgeni Supin ja Raivo Suviste

Kolmapäev, 16. aprill 2008

BECi kontoris Peterburi teel TV 3 majas

Üksikud külaliskommentaariid Jüri Jaanuselt (BECi produtsent)

1. **Kuidas see saadete tegemine, väljamõtlemine siis tavaliselt käib alates ideest kuni esimese saateni?**
2. **Supin:** Seal võib olla mitu võimalust. Näiteks saab teatud hulk inimesi kokku ja neil põleb ja neil on olemas oma idee ja nad on mõelnud mingi ümbrise sellele, nad üritavad teha sellest mingit orgaanilist asja, siis kuidagi otsivad nad endale väljundit, kas tootja kaudu või kanali kaudu. Või siis hakkavad ise tootma. On täitsa erinevaid näiteid olemas.
3. **Kes need ideed tavaliselt välja pakub?**
4. **Suviste:** See ongi kahtepidi- Üks võimalus on see, et kanal ütleb, et meil on sellist saadet vaja, mõelge välja, meil oleks vaja näiteks talkshow'd, meil oleks vaja üht seriaali, igapäevast, igapäevast. Või läheb tootjafirma ja ütleb, et meil on sellised mõtted, me tahame nihkest geniaalset asja teha. Alaliigid on veel need, et me oleme tootjafirma, Jevgeni näiteks vaatab Venemaa pealt mingit huvitavat mängu, et kas saaks osta seda formaati, pakume kanalile seda, või kuskilt mujalt kanali pealt näed seda. Või kanal ütleb, et meil on ostetud selline formaat ja me korraldame selle peale vähempakkumise, kes toodaks meile selle ära, nii nagu näiteks „Võta või jäta“. Kanal ostis selle ära, tegi pakkumise, kolm tootjafirmat tegid pakkumise ja meie hakkasime seda tootma. Mõne teise asjaga on teistpidi läinud, „Maamees otsib naist“, selle võitis Filmimees, ma ei tea, mis seal oli, hind pole ainuke kriteerium.
5. **Aga kui me räägime ise välja mõeldud saadetest, siis kust need ideed tavaliselt tulevad? Kes need algatajad tavaliselt on?**
6. **Suviste:** See erineb. Üks mees istub seal, koos arutame. Kui me tegime „Pehmeid ja karvaseid“, Jüri nägi Soome pealt, Soome pealt oli mingi joonisfilm. Meil võiks ka midagi olla, uurisime võimalust, et teha see joonisinfilmina, siis selgus, et sellal kui me alustasime, oleks see olnud liiga kallis, ei olnud ka sellist tegijat ja kogemust. Siis tekkis mõte, oli mingi telemaja presentatsioon, saime Hardi Volmeriga kokku. Hardi võttis tuld ja ta niiviisi areneb, siin ei ole mingit skeemi, et nii, mina nüüd ütlen. Igal inimesel tekib mõtteid, kes...
7. **Supin:** Kust see idee tuleb? Kui me räägime kommertskanalitest ja saadetest, et sul on kaks-kolm head sõpra kuskil firmades, kellel on vaja väljundit ja sa tead, et seda niši teles veel pole, siis hakkad tootma näiteks mingit tarbijasaadet. Siis pakud kanalile, et võiks teha ja niimoodi sünnibki. Või siis näed, et kuskil mingi hästi vingi asi jookseb, tahaks ka midagi sarnast teha. Kust need ideed ikka tulevad?! Kust kirjanikud võtavad oma ideed?
8. **Suviste:** Ideed on ka tegelikult nagu klaveril seitse nooti, nad ainult omavahel varieeruvad, kõik on jämedalt asjad, võib panna, rohkem ideid ei ole, aga need on üks natuke siit ja... *Reality-show*'de põhimõte on ka üks ja seesama noot, aga kes me nüüd läheme sinna või pulma või seda või teist, see on jälle maitseküsimus.
9. **Supin:** Garneerimise küsimus.
10. **Suviste:** Või *talkshow*'d. Selle variante on ka tohutult palju, aga põhimõtteliselt on ikka see. Teinekord mõtled jälle, et on inimene, oleks väga hea sellele inimesele. Ilmselt kui nüüd lõpeb ära miljonimäng, Võrno jääb tööta, siis ma usun, kas Võrno ise mõtleb või juba tootjafirmad mõtlevad, mida Võrnole pakkuda, mis talle sobiks. Siin on 1001 varianti.
11. **Kui te lähete kanalisse oma ideed välja pakkuma, siis kuidas see välja näeb?**
12. **Suviste:** Võib-olla selles mõttes ei ole me... Võib-olla teistel firmadel on portfell paksem, nad on läinud väga paljude oma ideedega. Me oleme hästi palju teinud neid asju, mõned üksikud asjad välja pakkunud, aga ka küsinud kanalilt, mida oleks teil vaja. Omal ajal, kui me alustasime „Kodu keset linna“, tahtis kanal saada mingit igapäevast asja. Siis me hakkasime mõtlema ja töötama selle kallal. Aga kui sa lähed oma ideega, siis ikkagi pead sellest tegema annotatsiooni, tänapäeval ehk isegi tehakse piloote palju.
13. **Supin:** Piloote tahetakse ikka näha, sa pead ju müüma ikkagi, sünopsise peab tegema. See peab olema piisavalt atraktiivne ja magus, et kanal saaks aru, kellele see mõeldud on.
14. **Suviste:** Ja kes seda teeksid, et oleks aktsepteeritavad. Ja ka tõsisemate asjade puhul, sarjade-seriaalide puhul on piloot. Või siis nagu kanalid on teinud kõikide oma viimaste seriaalide puhul, „Kelgukoerad“ hakkas ka, et me teeme ühe filmi, vaatame, kas see läheb, ja siis hakkame tootma. Samamoodi nad tegid vist „Kassidega“ ja tootsid siis järgi. Nad tegid ka algul ühe ja vaatasid, kas läheb.

15. **Piloote tehakse ju ikka arengu lõpus. Kuidas see esialgne kohtumine välja näeb? Kas teil on selline uhke powerpoint või räägite lihtsalt vabalt?**
16. **Suviste:** Powerpointi küll pole. Esitlustel ei viitsi keegi kuulata, tähendab, nii nagu filmiesitlustel, antakse maailmas aega kolm minutit või kui palju ja sellega pead sa kõik ära ütleva, mis sa öelda tahad. Samamoodi...
17. **Supin:** See on nagu diplomitöö kaitsmine, see on piiratud aeg ja sa pead lihtsalt hästi värvikalt seda ette kandma.
18. **Suviste:** See käsitöö, mis sa sinna juurde teed, väga ei anna. Et see idee hakkaks meeldima, pead sa selle hästi atraktiivselt maha müüma. Seal võib olla viis väga õiget lauset kirjas ja on jess, seda on vaja! Aga sa võid kirjutada vahu kokku ja on powerpoint ja kõik, aga sellega pole midagi peale hakata. Filmimise ja telesaadete vallas on tähtis idee ja idee võib sisalduda ainult ühes-kahes lauses. Kõik.
19. **Millal neid ideid välja pakutakse?**
20. **Suviste:** Praktiliselt praegu otsitakse sügiseks. Ja tavaliselt telemaastikul nad talveks ootavad ka, et veebruarist tuleks midagi, ja jõulude ajal ja pärast jõule. Eraldi oodatakse kevadel ka, et kas suveks on mõni hea idee, et suvel ka näidata midagi. Ega seal midagi kindlat pole, ainult et Eesti telekanalitele ei hakka keegi midagi kaks aastat ette pakkuma, et praegu räägime sügisest, mitte 2009 sügisest.
21. **Kui kaua käib ühe saate arendustöö, kui vaadata, kunas see idee tuleb ja kunas see eetrisse jõuab?**
22. **Supin:** See nii sõltub. Siis kui meile öeldi, et hakkama tegema esimest „Tantsud tähtedega“, oligi enne jaanipäeva.
23. **Suviste:** Pidime augustis juba alustama tantsutreeningutega, tuli leida inimesed ja saalid ja oktoobris pidi juba pauk lahti minema, eetrisse. /.../
24. **Aga just omaaadete puhul, mitte nagu „Tantsud tähtedega“, mis oli litsentsikas? Kaua nendega läheb?**
25. **Suviste:** Samamoodi on Jevgenil õigus: see nii sõltub. Mõnikord öeldakse, et meil on kahe kuu pärast vaja mingit õhtusaadet, kas teil on midagi. Üldjuhul, kui sa kanalisse lähed mingi asjaga, siis läheb asjaga kiireks, kui neile meeldib. Sellega, kui ise mõtled, kas minna või mitte, kas idee on küps, sellega võib kaua minna, aga kui lähed kanalisse ja on hea asi, siis nad tahavad kohe.
26. Meil on üks seriaal praegu, mille tegijad ütlevad, et nad jõuaks järgmise aasta sügiseks valmis kirjutada, aga kanal tahaks seda sügiseks näiteks. Ei saa sügisest, pole lugu, ei jõuta praegu valmis kirjutada.
27. **Kui te lähete kanalisse, siis mis teil on sellest uuest saatest juba teada?**
28. **Supin:** Päris tühja ideega ei maksa küll minna. Idee ideeks, aga sa pead väga selgelt kujutlema, kuidas seda teostada ja kes sul seda teostab. Väga tüüpiline iga asja puhul: mida rohkem sa tead, seda kindlam on õnnestumise šanss, et sa saad tellimuse.
29. **Suviste:** Just. Sa pead mõtlema mitte ainult idee, vaid ka selle, et see teostub. See teostuse külg peab olema ka läbi mõeldud, sest seda küsitakse, kuidas sa seda praktiliselt teostad. See peab olema ka.
30. **Kui te mõtlete saateid välja, siis kui palju inimesi sellega seotud on?**
31. **Suviste:** Kõigile nendele küsimustele võiks vastata nagu ülikonna tegemisele. Kui palju maksab ülikond?
32. **Päris palju.**
33. **Suviste:** Aga saab ka 500 krooniga. Saab ka 25 000 krooniga. Täpselt samamoodi on sellega ka. Mõte sünnib kellegi peas. Kui näiteks Jevgenil sünnib mõte, siis loomulikult me arutame siin kõik selle läbi. Selle edasise arendustöö käigus pakuvad ilmselt kõik oma mõtteid, kas siis saatejuhti või režissööri, need arutatakse kõik läbi. Mingisugune esimene idee peab sündima kellegi peas või on juhus, et ta sünnib kahes peas korraga.
34. **Supin:** See oleks siis nagu ajurünnak. Aga me ikka terve kambaga mõtleme asjad, detailid läbi.
35. **Meeskonnatöö.**
36. **Suviste:** Absoluutselt. Ütleme, et, ma ei taha kellelegi ülekohut teha, aga meil küll nii andekat pole, et keegi kirjutaks ahnelt kõik asjad kodus valmis, kirjutab ja esitab selle. Ma usun, et seda ei ole kuskil. Kui keegi kirjutabki selle kodus valmis, siis ikka tehakse ajurünnakuid. Iga saate tegemine, väljamõtlemine – see on pikaajaline protsess ja arengutöö.
37. **Supin:** Ja testima peab ka erinevate inimeste peal.
38. **Suviste:** Tihti me testime ka väljaspool. Mõni asi tundub endale jube hea, aga siis sa testid seda väljaspoole.
39. **Kuidas see testimine käib?**
40. **Supin:** Ühelt poolt sa räägid selle idee läbi. Ikka lähedastele sõpradele, kes on veel värske peaga. Mõnikord saab neilt hea reaktsiooni, mida muidu ei näegi.
41. **Kui palju teie pakutud ideedest saavad teoks? Need siis, mida te pakute kanalile? Olle rääkis enne, et väga väike osa saab teoks.**
42. **Suviste:** Kindlasti. Olle võib ka seda öelda, et väga vähe... See ei ole nüüd hooplemiseks, aga meie ideid ei lükata väga palju tagasi. Mõned firmad käivadki, ei hakka halvustavalt kellegi nimesid

- nimetama, neil on portfellis palju ideid: me tahaks teha ühe turismisaate, siis on meil üks kokasaade, üks talkshow, kaks mängu, neli seda ja noh, ma ette tean, et seda kõike pole vaja, pole mõtet. Seal on ette kirjutatud, et 90% tõmmatakse lihtsalt maha lauasahklisse ja 10%-ga hakatakse arutama ja sellest omakorda 10% läheb läbi. Aga me vist pole väga paljudega...
43. **Supin:** See ei ole selles suhtes sulle võib-olla kõige sobilikum firma (*naeravad Suvistega*), enamus meie toodangut pakutakse või räägitakse juba kanali poolt. Meie ei käi kogu aeg saateid pakkumas, et võtke nüüd seda.
44. **Suviste:** Me teame, et kanalil on vaja. Näiteks meil on puudu üks igapäevane seriaal, näiteks iga päev kl 19.30. Siis hakkad selles suunas mõtlema. Ma ei tea, kas see on laiskusest või mittetahtmisest teha tühja tööd või on see ettenägelikkus, seda on raske öelda, ju ta kõike kolme natuke on. Me ei võta välja portfelli absurdsete ideedega.
45. **BECi produtsent Jüri Jaanus taamalt:** Need absurdsed ideed ei jõua isegi paberile. (*kõik naeravad*)
46. **Lähete kindla peale ühesõnaga?**
47. **Suviste:** Ma ei taha öelda, ptuh, ptuh, ptuh, tänase päevani on tööd jätkunud ja kogu aeg on tulnud ka midagi uut, et ei ole tekkinud muljet, nagu me peaks... /.../ Päril palju on ikka tegemist. Väga tüüpiline, ma arvan, et teistes firmades on seda pakkumist rohkem.
48. **Kui saade on välja mõeldud ja kanal on öelnud, et äge, teeme, mis siis edasi saab? Mida teie hakkate tegema?**
49. **Supin:** Kõigepealt tuleb kanaliga rahaasjades kokku leppida.
50. **Suviste:** Jah, kõigepealt tuleb kokku leppida rahaküsimuses. Kui kanal ütleb, et idee on hea, siis ta kohe küsib: „Aga mis see maksab?“ Siit tuleb see idee juba täpsemalt läbi mängida, vaadata, mis inimesed me sinna saame, mis hinnakategoorias need inimesed on, tuleb teha eelarve selle kohta. Siis tuleb selle eelarve üle vaielda ja see ära kaitsta, ja kui see on tehtud, siis tulebki asja teostama hakata. Oleneb saatest. Kui on mingi õues jalutamise saade, siis tuleb leppida kokku ja välja minna filmima. Kui on stuudioasaade, siis tuleb kujundust hakata tellima, inimesi leidma.
51. **Supin:** Ilmselt on kanalil ka kuni esimese-teise saateni selle vastu väga suur huvi, kogu protsessi vastu, nad tahavad ka vahepealse staadiumis näha.
52. **Suviste:** Me peame neid kursis sellega hoidma.
53. **Kelle sõna tavaliselt peale jääb rahalise poole peal, teie või kanali?**
54. (*Supin hakkab naerma*)
55. **Suviste:** Ma ei oska öelda ühtegi saadet, kus oleks meie sõna pidanud peale jääma. Need suurusjärgud on enam-vähem teada, mis miski maksab. Ega siin väga bluffimist pole. Kelle sõna peale jääb, kui oli „Võta või jäta“ vähempakkumine? Kanali sõna jäi peale, sest nad võtsid meid. Ega siis enam ei vaidle midagi. See on see summa, mis sa oled saanud. Kui „Kodut“ alustasime, oli ka väike kauplemine.
56. **Supin:** Kanal on tellija rollis alati ja see, kes tellib, see maksab.
57. **Suviste:** Meil ei ole olnud seda lugu, ma olen kuulnud, et võib-olla on mõnel tootjafirmal, kus sul on mõni väga hea toode, mida tahetakse ja siis ütled, et selle hind on sada tuhat. Võtate? Ei, tahan 80-ga. Aga Kanal 2 pakub mulle 100 000! Ma olen valmis teile tulema, kui ka 100 000. Sellisel puhul oleks, aga meil pole sellist ühtegi, et me oleks pakkunud midagi kahe kanali vahel. Ma olen küll kuulnud, et on olnud niisugused asjad, et see ei võtnud sellise hinnaga, läks sinna, see võttis.
58. **Kui palju sekkub kanal teie loominguksesse protsessi?**
59. **Suviste:** Eks ta peab ikka sekkuma. See on nende eetris, nemad maksavad.
60. **Supin:** Ja kui see ei vasta nende ootustele, kas siis reitinguootustele või üldimagole, võib-olla sisu läheb vastuollu kanaliga, siis nad ikka teevad oma märkused. Need tuleb kuulda võtta ja mida ette võtta.
61. **Suviste:** Mida tugevam on saade, mida paremini tal läheb, seda vähem on kanalil sinna torkimist, sest ta saab aru, et mida ta ikka sinna torgib. Kanalile on ju väga oluline imago ja reiting. Ja kui mõlemad on korras, siis ta püüab niivõrd madalat profiili hoida, et poisid ikka jätkaksid.
62. **Aga mis on teie kogemus, mis puutub saate loomisesse? Palju siis kanal sekkub?**
63. **Suviste:** Eks ikka sekkub. „Kodu keset linna“ loomise ajal näiteks Jüri Pihel aktiivselt oli mures ja andis nõuandeid. „Braavo!“, mis pole küll tüüpiline näide, on hästi palju ja see idee tuli kanalist, nad soovisid seda saada. Seal on Olle mõtteid hästi palju koos venna Andresega. „Braavo!“ puhul on väga raske öelda, kas see on kanalipoolne või on see Olle Mirme kui autori poolne, kas ta teeb seda kui kanal või tal on lihtsalt autorina huvi selle vastu. Aga üldiselt jah peab ikka kanali imagoga kokku minema.
64. **Kes tavaliselt määrab eetriaaja?**
65. **Suviste:** Kanal määrab.
66. **Teil pole mitte mingisugust sõnaõigust?**
67. **Suviste:** Ei ole keegi seda küll kuulda võtnud. (*kõik hakkavad naerma*)
68. **Kas oleks pidanud?**
69. **Suviste:** Ega me vabatahtlikult ei taha, et „Ohtlik lend“, miljonimäng ja „Tantsud“ ühel ajal on. See on parim tõestus, et meid kuulda ei võeta. Jube ebamugav on toota kolme saadet kolmele kanalile. Esimene

- hooaeg olid kõik kanali kõige kallimad ja tipp-projektid sügisel. „Ohtlik lend“ ETV-s, tollal oli kõige parema reitinguga miljonimäng, TV 3-l oli suhteliselt kehv olukord ja Kanal 2-s „Tantsud tähtedega“.
70. **Supin:** Praegu ka oli märtsi alguses samamoodi. Meil oli miljonimäng, „Ohtlik lend“ ja „Braavo“ jällegi.
71. **Suviste:** Siin on kanali poliitika meil... See on täiesti loogiline, ma saan täiesti aru, aga teinekord tundub ikka, et võiks ju teistmoodi olla.
72. **Teil pole sõnaõigust.**
73. **Suviste:** Teinekord nad küsivad, mis sa arvad.
74. **Supin:** Mõne kommertssaatega annab mõnikord võimalik läbi rääkida [mis puutub tsooni – hommik, õhtu], aga lõplik sõnaõigus jääb ikka kanalile.
75. **Suviste:** Neil on oma filosoofia, miks nad tahavad seda sinna panna, kas sellega lüüa seda saadet, või püüda sellega seda reitingut. Me lähtume ikka oma saatetest ja me ei saagi olla objektiivsed. Ju neil on mingi oma mõte, mis meie oma silmis ei tundu alati kõige õigem.
76. **Supin:** Nad ju planeerivad tegelikult tervet võrku, nädalate kaupa töötavad välja.
77. **Suviste:** Nad töötavad seal inimestega ja siis meie tuleme ja ütleme, et teeme teistmoodi... Võib lühidalt vastata, et ei arvestata. Mis on ka normaalne.
78. **Kui palju tehakse uute saadete puhul tavaliselt pilootsaateid? (Vaikus) Tehakse üldse?**
79. **Suviste:** Tehakse ikka, see on päris nagu harjumuseks saanud. Ikka päris palju tehakse. Näiteks sellele „Laste maailmale“ tehti küll piloot.
80. **Aga teie, teete?**
81. **Suviste:** Meie ei ole teinud ühtegi pilooti.
82. **Supin:** „Ohtliku lendu“ tegime.
83. **Suviste:** Jah, „Ohtliku lendu“ tegime, vabandust!
84. **Aga meelelahutussaated, stuudiosaated?**
85. **Suviste:** Ei ole.
86. **Supin:** Eks ta on tegelikult kallis ka. Tegelikult pead sa sisuliselt ühe saate tootma nii-öelda tühja. Hea, kui ta läheb eetrisse.
87. **Suviste:** Me ei saa ju teha näiteks „Võta või jäta“ pilooti. Mis sa sellega teed? Eetrisse panna seda ei saa.
88. **Kas piloodi tegemisest oleks muidu kasu?**
89. **Suviste:** Iga asja läbimängimisest on absoluutselt kasu.
90. **Supin:** Mida rohkem sa saad proovida, seda rohkem sa tead oma valmisproduktist. Oleks ikka kasu.
91. **Suviste:** Ka iseendale on. Sa näed kitsaskohad ära, kui sa oled juba korra selle läbi teinud.
92. Aga praegu jääb see rahaliste võimaluste taha?
93. **Suviste:** No tihti jääb. Seriaalide puhul on tehtud, Kanal 2 on seda praktiseerinud ja tegi seda „Brigaadiga“ samamoodi TV 3, oli sügisel eetris ja uuest aastast hakkas jooksuma. Nad teevad ühe osa valmis, aga selle võib ka eetrisse panna. Ühte „Võtata või jätata“ sa ei tee ega pane seda eetrisse. Mis pärast teed?
94. **Supin:** Tegelikult on formaatide või selliste kindlate asjadega, ei ole seda pilooti vaja nii väga teha, sest see on toimiv mudel, mis on ennast tõestanud juba mitu korda. Seriaalide puhul see tuleks kõne alla.
95. **Suviste:** Või siis isehakanud pilootide, formaatide puhul, mis sa ise oled pidanud välja mõtlema.
96. **Supin:** Kui sul on kaamera ja saatejuht, siis sa lähed õue ja teed mingi ülilühikese lõigu, näitad, et näe, see on meie saatejuht, ta on kaamera ees selline.
97. **Suviste:** Casting'uid me oleme teinud küll saatejuhtidele, et saatejuhtidele prooviks erinevaid [proovivõtteid].
98. **Supin:** Siis oleme neid salvestanud ja kanalile näidanud.
99. **Suviste:** Ise saad ka vaadata, missugune ta kaamera ees välja näeb, fotogeenilisust, kaameranärvi, aga tervet saadet peale „Ohtliku lennu“ meil mul vist ei meenu.
100. **Räägime „Braavost!“ siis. Kuidas see alguse sai?**
101. **Suviste:** Idee saadet toota tuli kanalist.
102. **Millal see oli?**
103. **Suviste:** See oli detsembris vist. Tähendab meie saime teada detsembris.
104. **Mida siis kanal ütles?**
105. **Suviste:** Nad rääkisid, et meil on vaja niisugust sellelaadilist saadet.
106. **Mida tähendab sellelaadiline?**
107. **Suviste:** No milline sa suures pildis praegu välja näeb. Kanal pani oma mõtted kirja, mida ta sellest arvas.
108. **Supin:** Hea näide tuua on see meie aastavahetusesaade, mis sai ka niimoodi kokku pandud ja teostatud.
109. **Suviste:** Et midagi sellelaadset. Ja võib-olla ka... Euroopas on päris palju sellelaadseid saateid, mis on umbes ligilähedased. Seal ei võistle nad samamoodi, aga mis koosneb natuke nagu rosoljst.
110. **Et on kõike.**

111. **Suviste:** Jah, kõike! Just. Heeringat ka natuke.
112. **Kui palju kanal ette ütles, mida te peate tegema, palju jäi teile endale mänguruumi?**
113. **Suviste:** Selle saatega on loomise juures, et kui me saime teada ja lõpetasime tantsusaate ära, siis oli meil aasta aega plaanitud firmaga puhkus Indias, nii et siis olime me kaks nädalat ära.
114. **Supin:** Sisuliselt me tulime jaanuari lõpus tagasi...
115. **Suviste:** Ja meil oli kuu salvestuseni. Nii et kuuga. Aga õnneks telefoni teel, kuna meil ruum oli enne käes, siis me olime saanud eelnevalt kokku leppida, et seal puhastada ja hakata pörandat valama. Kuigi kui me ära olime, siis töö eriti aktiivselt seal ei käinud.
116. **Kuu aega on ju üpris lühike aeg.**
117. **Suviste:** Väga.
118. **Ja nii suur saade ka. Kuidas te seda aega hindaksite?**
119. **Suviste:** Palju vaja oleks?
120. **Jah, sellise saate jaoks.**
121. **Suviste:** Saate jaoks iseenesest muidugi on võib-olla vaja. Kuna meil polnud ruumi, kus seda teha, siis selle ehitamine võttis juba aega.
122. **Supin:** Jüri viimasel päeval enne peaproovi, 48 tundi enne eetrit, lõpetas seda ruumi veel. Et selles mõttes olimegi me ajast maas.
123. **Suviste:** Saate loomisel, kui sul on mingi asi valmis, ei võta see tegelikult nii palju aega. Me peame ju iga päev uue saate looma, kui mingisugune formaat on käes. Selle esimese saate tegemine tühja kohast... Kui oleks ka meie stuudio suur ja sinna mahuks ära, siis selle tegemise organiseeriks kolme päevaga ära. Kujunduse ehitamine võtab aega.
124. **Supin:** Selle idee väljatöötamine... Alati tahaks, et oleks rohkem aega.
125. **Suviste:** Aga kujunduse ehitamine läheb umbes nädal?
126. **Jüri Jaanus taamalt:** Ikka rohkem. „Braavot!“ nad hakkasid ehitama kas 12.-13. veebruar, 29 oli salvestus. /.../ Füüsilist tööd on võib-olla tõesti nädal.
127. **Mitu päeva varem see kujundus valmis sai?**
128. **Suviste:** Mitu tundi ikka! Salvestuspäeva hommikul veel kleebiti ja liimiti.
129. **Kas see on tavapärane suurte studiosaadete puhul, et nii hilja valmib?**
130. **Suviste:** Ega me ei ole sellest pääsenud ka kahe suure tantsusaate puhul. Et veel proovipäeval... Tegelikult mõnes mõttes on see normaalne, kui... Oleneb, mis töö tuleb teha. Sest kui sa proovipäeval paned kaamera peale, ja see on tavaliselt päev enne, siis sa näed, mis vead seal on, mis tuleks parandada.
131. **Supin:** Need, mis tulevad kaameras välja, tavasilmaga ei näegi seda.
132. **Suviste:** Siis on vaja seda teha, aga halb on see, kui ei ole jõudnud valmis ja alles samal päeval paned seda ja alles siis esimest korda kaamerasilmaga näed nagu etris, siis see on halb. Aga nii hullu asja ei ole veel olnud, on tulnud küll ööd seal veeta.
133. **Jüri Jaanus taamalt:** See on ikka suht harva.
134. **Suviste:** Ei no ainult „Braavoga!“ ongi nii olnud. /.../
135. **Mida see proovipäev tähendab?**
136. **Supin:** Sa modelleerid maksimaalselt lahinguolukorda, mängid algusest lõpuni kõik läbi, proovid läbi. Sisuliselt ta peaks olema ideaalis samasugune nagu salvestus.
137. **Suviste:** Algul proovime elemente läbi ükshaaval ja siis mängime läbi terve asja algusest lõpuni nii, nagu ta välja näeks.
138. **Ja võtate linti ka?**
139. **Suviste:** Tantsusaate puhul võeti küll linti.
140. **Aga „Braavo!“ puhul?**
141. **Suviste:** No „Braavo“ puhul me ei tee enam neid proove, me ei jõua teha neid eelnevatel päevadel, me teeme neid samadel päevadel. Esimese saate puhul tegime me proovi, kus me proovisime formaadi läbi.
142. **Supin:** Et aru saada mudelist, kuidas see reaalselt toimib või mitte. Ja saime ka meie viimased parandused teha. See sõltub kõik. „Võta või jäta“ puhul tegime me ka ükskord proovi enne esimest salvestust, et just aru saada, kuidas asjad tegelikult on.
143. **Kui kaua enne „Braavo!“ esimese saate salvestust see proovipäev oli?**
144. **Koos:** Eelmine päev.
145. **Supin:** Jah, meil neljapäev oli proovipäev. Sisuliselt hommikust õhtuni vaatasime valgust ja proovisime saatejuhtidega, proovisime erinevaid elemente. Ja siis järgmine päev hakkasime hommikul salvestama.
146. **Mis te sellest proovipäevast õppisite, teada saite? Kuidas see aitas põhisaate tegemisel?**
147. **Suviste:** See aitas niipalju, et põhisaade sai siiski teoks. Muidu ta ei oleks saanud teoks. Nii suurt saadet poleks me lihtsalt päevaga ära teeninud, kui seda poleks proovipäeval teinud, oleks meil salvestus olnud 6-7 tunni asemel olnud 12 tundi.
148. **Supin:** Kogu logistika peab paika saama.
149. **Suviste:** Mis millelegi järgneb.

150. **Supin:** Et kui sa kujutad ette, et hea on filmida siit kohast ja inimesed peavad niimoodi välja tulema. Ja siis sa proovid ja näed, et tegelikult see ei toimi. Aga kui seda alles salvestusel tegema hakata, siis ajaressurss kulub. Inimesed ja aeg ongi kõige kallimad elemendid, püüame neid võimalikult palju säästa.
151. **Suviste:** Publik on ju meil saalis salvestusel. Publik ja külalised, me peame nende eest hoolitsema. Me isegi hoiame neid seal kinni kuskil 3-4 tundi. Nüüd oleme publikuga juba kolme tunni peal enam-vähem. Et nende pärast juba: nad lähevad ju laiali, kui me seal 6-7 tundi oleme. Vaatavad, et mis nad jobutavad seal, tõstavad asju ringi.
152. **Kui palju teil oli selleks salvestuseks teada, mida konkreetselt te teete? Kui palju oli improviseeritud, kui palju formaadis kinni?**
153. **Supin:** Suhteliselt paigas oli kõik juba sellest, et kõik tekst kirjutatakse algusest lõpuni. Ja nendele elemendiblokkidele mõeldakse, et nad oleks salvestusel... et nad läheks nii, nagu planeeritud.
154. **Suviste:** Tekst on ju promptherisse enne kirjutatud, ega nad ei ütle ühtegi sõna omast peast. Absoluutselt kõik, mida nad ütlevad, loevad nad maha.
155. **Absoluutselt kõik?**
156. **Supin:** No 95%.
157. **Suviste:** Nad peavad ju vastama, reageerima ka. Aga küsimused ja kõik on.
158. **Mis ajaks see paika sai, et nüüd on nii ja nii?**
159. **Suviste:** See tuleb eelmisel päeval tavaliselt, tuleb stsenaarium. See tekstistsenaarium. Meilide vahetus käib iga päev kanaliga, et mis esinejad ja see, kas me selle külalise saime.
160. **Mis ajaks teil see formaat paika sai, et on viis külalist, kes vastavad?**
161. **Suviste:** See täieneb siiaamaani.
162. **Miks see muutub?**
163. **Suviste:** Et leida ideaalset ja paremat varianti. Sest nende omaasjadega on nii, nagu on. Miljonimängu töötati välja kolm aastat, enne kui juleti seda rahvale pakkuda. Iga asja väljatöötamine ja optimaalse variandi leidmine võtab aega. See kestab ikka edasi. Kui me oleme näiteks 12 saadet ära teinud, saame me täitsa korraliku saate.
164. **Aga mis ajaks sai paika see, mida rahvas nägi esimeses saates?**
165. **Supin:** No siis, kui me ära läksime...
166. **Suviste:** No kondikava oli siis enam-vähem, see, missugusena kanal tahab seda näha, oli kuu aega enne ikka enam-vähem teada. Seal oli blokke puudu. Skelett oli olemas, aga liha luudel tuli hiljem. Tõsi, nüüd me oleme väikseid selgroo- ja luudeoperatsioone ka teinud.
167. **Kuidas te saatejuhid valisite?**
168. **Suviste:** Kui see valik oli, siis me kanaliga suhtlesime meilitsi, kes võiks olla. Casting tehti neile isegi kanalil ära. Sellal olime me Indias, kui neid võeti. Kui me tagasi tulime, siis kanal andis vaadata, et nihukesed on. Et mis te arvate. See oli selle saate puhul küll üks paremaid valikuid.
169. **Te ise ei pidanud siis üldse valima?**
170. **Suviste:** Meie täpselt samamoodi suhtlesime meilitsi, et võiks need olla, erinevad kandidaadid, et näiteks kutsume Koidu välja. Nad kutsusid Koidu välja, tegid selle linti ja kui me tagasi tulime, siis vaatasime seda. Helen Sürje pakkus minu meelest Olle välja. Ma ütlesin, et jess, proovime ära. Teda on mulle pakutud kunagi „Terevisiooni“. Ja see proov, mida ta tegi oli vapustavalt hea.
171. **Kui paljusid te üldse kaalusite?**
172. **Suviste:** Neid nimesid võis siin kümnekond läbi käia.
173. **Supin:** Ühed ütlesid ära, teised ei saanud. See käib täpselt nagu ajurünnak: istume maha, teeme nimekirja ja arutame. /.../
174. **Kes selle lõpliku valiku tegi?**
175. **Suviste:** Seda on raske öelda. Meie nii võimsad ei ole, nagu Tuuli Roosma saab öelda, et kanalil ei ole õigust tema saadetes sekkuda, meil on ikka kanalil väga suur õigus. Kui me ka valime välja, siis lõplik sõna on ikka kanalil. Kui kanal on vastu... See on nagu Eestis seadustega: president ei tee mitte ühtki seadust, aga tal on seadusele panna veto, ja läheb tagasi riigikogusse arutellu. Samamoodi on kanalil see võimalus. Tema eetris, tema imago.
176. **See saade on Eesti mõistes väga pikk – poolteist tundi. Kes selle pikkuse paika pani?**
177. **Suviste:** Kanal. Neil on siukest blokki vaja, poolteisttunnised augud
178. **Kuidas saate tehnilised aspektid paika said? Kes nende üle otsustasid? Teie siin?**
179. **Supin:** Ikka professionaalid, nagu režissöör ja valgustajad, koostöös ka kunstnikuga.
180. **Suviste:** Firmad, kust me valguse võtame, meil on pikaajalised koostööpartnerid, selle otsustasime meie ära, aga kuidas see töö reaalset kujuneb, on, nagu Jevgeni ütles, juba professionaalide töö. Ja siis peaoperaator.
181. **Kuidas see saade nime sai?**
182. **Suviste:** Vat see oli ka... Tehti sama pikk nimekiri kui see (*näitab väga pikka nimekirja saate võimalikest külalistest*), see täienes kogu aeg, saatsime meile.

183. **Supin:** Lõpuks oli firmasisene võistlus ka.
184. **Suviste:** Siis igauks pidi pakkuma kas viis või kümme nime, siis testiti neid Kanal 2-s ka inimeste peal. Ja ma ei mäleta, kes selle „Braavo!“ pakkus, aga mina seda välja ei pakkunud, aga ma andsin oma toetava hääle. Nii palju oli minust kasu.
185. **Kas see on tavapärase, et ühe saate nime ümber keerleb nii palju valikuid?**
186. **Suviste:** Mõnikord tuleb ka kergemini, mõnikord on ka pikemalt. Nii palju pole me pidanud tegema, see on nii ja naa. „Kodu keset linna“ mõtles välja Kertu ise, ma mäletan, see oli esimene pealkiri ja see jäi. „Võta või jäta“ oli tõlge.
187. **Milline peab olema üks hea pealkiri saatele?**
188. **Supin:** See on *copywriter*’i küsimus juba.
189. **Suviste:** Mul pole vastavat kõrgharidust, et seda vastata. Meediat õppinud Jevgeni vastab. Minu haridustase ei võimalda seda. (*naeravad*)
190. **Supin:** Ma olen vist ka sellest tunnust puudunud. Seal on mitu kriteeriumit. Ta peab kas väljendama saate sisu. „Kodu keset linna“ puhul ongi ta kõige lühem sünopsis – meil ongi kodu keset linna. Ilmselt „Braavoga!“ tahetigi rohkem sellist emotsiooni, selle saate sisu ei saa kirjeldada. „Võta või jäta“ puhul tuleneb mängust, et võta või jäta.
191. **Suviste:** Eks pealkiri kriteerium on, et peab olema lõhn.
192. **Millised olid saate loomisel suuremad raskused?**
193. **Suviste:** Kõige raskem oli aru saada niisuguse saate puhul, milliseks see formaat peaks välja kujunema, see on kõige raskem.
194. **Supin:** Sa teed neid vigu ja sa üritad neid vigu vältida.
195. **Suviste:** Mis töötab ja mis ei tööta, sest ei ole kuskilt näidet võtta. Sest seal lipp lipi peal, natuke siit, natuke sealt, otseselt nihukest asja pole. See on siamaani kõige raskem.
196. **Supin:** Suur maht ka, nõuab suurt tähelepanu.
197. **Suviste:** Muidugi väga raske on erinevatel ajahetkel. Näiteks kuu aega enne eetrit oli kõige raskem selle loomine ja ehitamine. Kui see valmis sai, on see nüüd minevik. Esimesel salvestusel on raske see, et kõik jookseks sujuvalt, mis meil tuleb, et kõik liiguks ideaalselt, montaažis on raske seda materjali hoomata.
198. **Suviste:** Teostamine on seal koha peal käsitöö. Selle suure konstruktsiooni loomine, mille sees on kõik, ongi kõige raskem.
199. **Kui nüüd kujundusest rääkida, siis kui palju seadsite teie kujundajale ette tingimusi, milline see võiks olla?**
200. **Suviste:** No päris palju ikka. /.../
201. **Supin:** Vorm mingil määral eeldab sellist lahendust.
202. **Suviste:** Et rõdu oli sinna. Ta tegi esialgse kujunduse, see muutus natuke, aga põhiplaanis jäi ta samaks. /.../
203. **On teil midagi lisada?**
204. **Suviste:** Me võime seda üldjuttu ajada, aga ei ole üht kindlat reeglit saate väljamõtlemises, saadet kanalisse suunamises

Lisa 3. Dokumendid

Lisa 3.1. „Vabariigi kodanikud“: kontseptsiooni tutvustav leht

Autor: Aarne Rannamäe. Kirjastiil ja õigekiri muutmata. Algselt oli A4 paberil, Times New Roman, tähekõrgus: 14 pt.

Vabariigi Kodanikud

Vabariigi Kodanikud on ETV uus iganädalane vestlus- ja väitlussaade pikkusega kuni 30 minutit. Pealkirjas sisalduvad Vabariigi kodanikud on meie riigis tuntud inimesed paljudelt elualadelt – kõrgkoolide õppejõud, ühiskonnateadlased, sportlased, ajakirjanikud, kultuuritegelased, politoloogid, poliitikud, arstid jne., keda teatakse kindlasti laiemalt kui oma kitsa eriala inimest, arvamusiidrit, kuid kes kahtlemata on võimelised ja tahavad oma sõna sekka öelda ka muudel aladel peale oma eriala.

Ühes saates kogunevad 3-4 sellist persooni, kes saatejuhi dirigeerimisel käsitlevad kolme kuni viit meie ühiskonna kõige päevakajalisemat teemasündmust. Tõuke aruteluks annab konkreetne videolõik, videotsitaat, lõik ajalehest(sünkroonheliga või toimetaja esituses) vms., mis stuudiokülalistele peab toimima sädemena intensiivseks aruteluks. Videolõigud on lühikesed, kõige olemuslikumat kokkuvõtavad ja ühiskonnas palju kõlapinda tekitanud.

Edaspidi, kui saade on nõ tööle hakanud, võiks mõelda ka interaktiivsetele vormidele, vaatajate saatesse helistamise jms. võimalustele.

Saadete külalised iga saatega muutuvad, oluline on, et nende vahel tekiks see „keemia“, mis paneb nad etteantud teemal särinal vaidlema-diskuteerima

ning et neil kõigil oleks kõigil saate teemadel midagi olulist öelda. Usun siiski, et seltskonna komplekteerimine ei kujune ületamatuks probleemiks, sest sõnakaid inimesi meil ju jätkub ja inimeste võimalusi oma arvamust välja öelda väljaspool oma eriala meil ju ülearu palju ei ole. Nagu meil ei ole ekraanil ka eriti palju näha väitlevaid inimesi. (Kui Foorum välja arvata) Saatejuht on Arne Rannamäe, rezhissöör Krista Rannamäe, graafika Aivar Kõue. Kui leiduks tiitritoimetaja, kes on võimeline saate ajal kaasa mõtlema, võiks kõne alla tulla ka juturõhkude ekraanil esitamine saate käigus. Toimetaja isik on kaalumisel, kuid kindlasti üht sisulist abimeest on vaja. Naljaga pooleks, selline saateformaad võiks olla meie väike panus kodanikeühiskonna tugevdamisse.

Lisa 3.2. „Revidendid“: 20. märtsi nii-öelda laiendatud programminõukogu arutelu mitteformaalne protokoll

Protokollija: Piret Suurväli. Kirjastiil ja õigekiri muutmata.

---

20. märtsi ajude registamise memo

Rene: Saade peaks minema ikka üksikult üldisele, puudutama inimest. Majandussaatele gaasi - on ühiskonnas oluline teema. Küsimus on pigem konkreetse füüsilises ja vaimujõus. Me peame eristuma Reporterist. See on võimalik, ma kujutan ette ka formaati. On arvamuse ja kommentaari saade, lahendused tulevad asjatundjatelt, lugu areneb nädala sees. Inimene peab teadma, mida ta saab, ootuseid peab täitma. Ja pere-lemendid on olulised (ka Reporter ja Perevisioon on ju lastesaated!). Raske teha, aga võimalik. Tõenäoliselt on võimalik juba alguses saada 7-8 palli reitingut.

Salme: 63 saadet on tore uudis. Huvipakkuvad teemad viimasest uuringust. Päevasündmuste magasin? Teemasid piisavalt. Probleem: formaat, toimetus, saatejuhid. KUIDAS sellest tekitada nähtus, mille kohta inimene juba saate alguses teab, mida ta poole tunni vältel saab. Olulised on kindlus ja rutiin. Tsoonina programmile oluline. TV 3 sama probleemi ees: vöönd kõikuv, iga päev erinev saade. Praeguses situatsioonis me Reporterit vastu üksiksaadetega ei saa. Sagedus toob vaid kasu. Oluline on ka saatejuht. Kogu vöönd peab hakkama toetama vaatajaharjumust. Ühtne formaat ja ühtsed saatejuhid on vaataja harjumist kujundavad faktorid. Suurim probleem: suur hulk asju, millest inimesed võiksid teadlikud olla, jääb tähelepanuta, vaataja ei leia neid üles. Teine probleem: kuna vaatajat pole, siis jääb nõrgaks ka ülejäänud aeg enne AK-d. Vaataja kasvatamine peab algama varem. Praegu on meil väga hea vaataja juba 16.00 – 18.45. Siis kaob (keele pärast) osa ära. Tulevad lapsed. Ning üsna juhuslikult tulevad tagasi ka ülejäänud. Lohk on sügav – seda peab hakkama vähendama. Igapäevane magasin on oluline.

Marko: Tervitan ideed, et me mõtleme ja näeme oma nõrkusi. Kas sa, Raivo, alahindad selle tsooni vaatajaid?

Raivo: Ei, see oli objektiivne hinnang. Ma ei alahinda Reporterit vaatajat. Ta ei ole selle saate külge kinni kleebitud. Kui talle valikut pakkuda, siis tuleb üle.

Marko: 19.30 – 20.00 on Reporteril langus, siis ongi võimalik konkureerida. Saatejuhid on üliolulised. Sündmused ka üliolulised (mitte ainult protsessid ja struktuurid ja üldistused). Krimi ülioluline, aga intelligentse käsitlusega. Sellest saab asja. Hea stardiplatvorm.

Gerda: Mina väga huvitatud. Lastesaade sunnib sihtgrupi varem koju ja nad on seal realselt olemas. Minu arvates on see saade puhta ajakirjanduse pärusmaa. Saatejuhi roll on ülioluline. Siin on tippajakirjanduse koht. Alles siis saame konkureerida Reporteriga. Mul ettepanek – äkki teeks kõik koos TV-d. Üle maja oleksid inimesed haaratud, valdkonnateemad, kultuuriuudis võiks ka seal sees olla.

Eero: Peame Reporteriga konkureerima. Vaatajate kalaparvest peame haugid kätte saama. See on formaadi küsimus. Koguseltskonda ei püüa. On see saade almanahh? Varem oleme sellises formaadis kahelnud.

Salme: Kõrgharidusega vaatajal ei ole sel kellaajal midagi vaadata. Me võime oma saatega vaatajahulka kasvatada.

Raivo: Venelastest vaatajatel kasvab ühe tunni vältel vaatajaskond palju kiiremini. Aga mul ettepanek – kui õige vabaneks numbrite kammitsast – keskenduks ideele. Kui saade on hea, siis tuleb ka vaataja.

Tom: Väga hea idee. Uus vaatajaharjumus – igapäevane mõnu. Mulle meenutab see Vösareporterit, Pealtnägijat. Inimesi see temaatika huvitab. Meie pluss on ajakirjanduslikus lähenemises. Ja kui veel kasutaks telepärasust: varjatud kaamerat, eksperimente jne. – interaktiivsed võimalused.

Gerda: telefonipildid, tropikäitumine – nn tropistend. Tuleb ära kasutada inimeste endi aktiivsust (mobiilid teevad pilti – kasvõi autosse sissemurdmine jmt).

Marje Igapäevane saade igaljuhul püüab vaatajat. Milline formaat? Ei tohiks väga tõsist käsitlust teha (seltskond noogutab). Inimlugu oleks põnev. Naabrivalve üleskutse toimiks. Demagoogiast ja tõsidusest tuleks hoiduda.

Heidi: Tarbija on ju tingnimetus. See on laiem temaatika. Tarbija – kodanik. Idee peaks olema vaataja aktiveerimises. ETV kui partner, hääletoru. Ohutu liiklus, puhas õhk jne – kui need valdkonnad sisse tulevad, on ju väga hea. Ametnike osakaalu peaks ohjama. Mõjub inimese hääl.

Gerda: Mis mind Pealtnägija juures häirib – Kersna vaatab ülevalt alla. Oluline on, et saatejuht oleks omasugune, et oleks rahva poolt.

Kuusk: Kas me ei ürita kogu ETV problemaatikat ühe saate kaela lükata? Katkine king, nina ja talse? 4 päeva nädalas tapab ära. See ei saa olla ühe teema saade. See on Anu ja Marko saade. See on laiendatud Paar. Või vähemalt Terevisioon. Ja kes seda koormust välja veab? Kas meil on seda jõudu? Aeg Luubis otsib üle maja tegijaid ja on raskustes.

Raivo: Supertoimetus on oluline.

Gerda: See ei olegi nii võimatu.

Piret: Teemad on laiad, tehnikat jagub.

Raivo: Tohtu projekt. Peab olema pikaajaline – vähemalt 3 aastat. Aeg Luubi näide on hea, aga nemad teevad lugusid oma põhitöö kõrvalt. Aga mida see saade meile tähendab – tuleb juurde uus suur toimetus (current affairs). Videolood + otsesaade. Oht on Reporteriga sarnandeda. Kui kanaleid klõpsida, on ühel ajal igal pool sarnane pilt. Kuidas eristuda? Mis võiks pildiliselt ka erineda? Nii et väga oluline on ka formaadiline mitmekesisus. Mõiste tarbijakaitse ei sobi. Vaadakem pigem seda huvideskaalat ja mõtelgem veel.

Kuusk: Rannamäe saade – nagu Pressiklubi, aga ajakirjanike asemel on igasugused muud arvamuslimidrid.

Raivo: Mis reedel toimub?

Arro: Reedel ei ole uut saadet – raha napib ja seal on järel ka Rannamäe.

Eero: Äkki otsiks raha juurde ja teeks ka reedel. Oleks puhas ja võimas muudatus, mitte pooleldi tehtu. Formaadist: kas teha nii, et igal päeval on üks formaat või nii, et igal päeval eriformaat. Kõik rubriigid ei mahu ju ühte saatesse. Näiteks krimi näeb teisipäeval ja neljapäeval, kolmapäeval oleks huumor jne. Pole üks ja sama mark, on ühe margi seeria.

Ene-Maris: Kas see ei võiks pigem saatejuhte pidi käia?

Arro: Viies päev. Vaatajat meie argumendid muidugi ei huvita. Loogikas oleks muidugi parem, kui nad oleksid igal argipäeval eetris.

Raivo: Miks Osoon ei võiks olla selles formaadis?

Ene-Maris: Sihtrühm on teine.

Raivo: Ära mõtle nii.

Arro: Osoon on ka juba teiste saadete mängumaal. Aga abirahadega lähevad nüüd taas sügavale metsa rebasepoegi vaatama. Aga ei saaks välistada ka nende kaastööd meie saatele.

Raivo/Salme: loodushuvi on teemade loetelus teisel kohal. Suur huvi, lausa üllatav esiletõus. Aga Eero formaadimängimise idee – seda ei ole vaja. Formaat peabki olema selge. Muidu killustab liialt.

Marko: Me peaksime telemajast välja saama. LÜJ otselõigud. Sündmusi on ju palju. Teed nädala sündmustest nimekirja, valid välja ja reportaažid kohalt. 2 reporterit – üks ei vea välja.

Eero: Nagu Kelk Reporteris. Idee on ju hea.

Marko: Jah, aga tema on igav – formaat on igav.

Piret: Otsesaate idee ei sobi siis või?

Marko: Ei, mitte seda – sobib küll.

Heidi: Kas stuudio on ainult sidumiseks?

Arro: Ei, seal on ka konflikt ja lahendus.

Marje: Nagu Foorumis ja Terevisioonis?

Kuusk: Foorumit see küll ei puuduta. See on puhtalt poliitväitlus. Seda hirmu, et meil ei oleks millestki rääkida, küll ei teki.

Arro: Ja vaatajad on ju erinevad. Hommikul Tom ja Kats, õhtul Vörno või Rebane.

Marko: Pool tundi on ju lühike aeg. Üks saatejuht peaks kogu nädala olema. Näiteks Anu Välba – mul on temaga huvitav; lisaks on lai toimetajate ring ja suur valik teemasid. Kõik see kokku on huvitav.

Rene: Formaat hakkab ju kogu meie praeguse ideepriitumise peale juba selguma. Kui on koos majandustarbikaitse ja krimi – kas see on siis salat või okse? Minu meelest õnnestuks seda küll kokku sulandada. Formaat – magasin: see on ju selge teleformaad. Küsimus – kas on otse või videoklippidega. See on nagu ajaleht – juhtkiri, arvamus, konflikt, nõuanne, soft. Või siis magasin.

Marje: Kui sul on selline ajaleht, kas sa loed siis kõiki asju?

Rene: Ei, lappan. Aga lugude pikkused peavad olema tundlikud. Mingil hetkel kirju mosaiik, teisel päeval puha pronksõdur. Peaks ka päevakajalist elementi olema. Krimi - kui midagi juhtus – kohe samal õhtul eetris. See on väga oluline.

Eero: Kas me selle sulandumisega ei saaks raha juurde?

Salme: Paljud on ju välisrahadega tehtud sarjad – ei anna sulandada.

Eero: Võimalusi on, saaks ehk ikka.

Rene/Salme: Peame jääma sõltumatuks.

Gerda: Formaat peaks olema ikka üks. Rubriikide vahetus on ju ka siis võimalik. See sõltub ikka enam ajakirjanikest. LÜJ mõttel on üks “aga” – sel päeval ja ajal on ta teiste jaoks kinni. Ja see käib meile juba üle jõu. Teine mõte: järgmisel aastal on meil Eesti Vabariik 90. Kunagi oli venelastel selline lühirubriik “ilma kommentaarideta”. Kui meil oleks igal päeval noore inimese tehtud “ilma kommentaarideta”. Või siis Mati Talviku “nüüd ja siis”.

Heidi: Liikluse jälgimine kõrgemast punktist: näeb kohutavat liikluskultuuri.

Gerda: Seda võiks noortelt tellida. Nõuab vaid avatud meelt. Ja 5 päeva saadet oleks ikka väga hea.

Rene: Teemad saate lõppu: seal peab viitama ka ETV muule programmile – tõstma esile prime-time'i või siis temaatilisi asju muul ajal. See võõnd räägib meie programmist tervikuna.

Raivo: Meil on see tarbija-teema vaeslapse rollis. Aga meil pole ka meediakriitika saadet. Meil pole ka kultuuriintervjuusid. Kas see tarbija-majandus on ikka hea teema? Kas see on ikka üldhuvi?

Kuusk: Siis ta on Terevisioon ilma köögi ja võimlemiseta. Äkki see on ikka Päevapeegel? Ja tarbijakaitse võiks seal olla prioriteediks?

Arro: Me olemegi selles terminis kinni.

Kuusk: Konkurents hommiku, AK ja Luubiga.

Tom: See oleks nagu Postimees on-line, mis on seotud tarbija 24-ga.

Arro: Kui ta on Luubi konkurent, siis 15 minutit koguteema kajastamiseks on ju vähe.

Kuusk: Pigem on see ka pinnapealne – iga päev on ju saade ja keegi ei suuda süveneda.

Eero: Kas see peab olema päevakajaline?

Kuusk: Esimene lugu peaks küll – muidu ei võida vaatajat.

Gerda: Miks kultuuriuudised kokku kukkusid? Sellepärast, et teemad valis oma arvamuse järgi toimetaja ja ta ignoreeris päevasündmusi.

Raivo: Praegu inimesed helistavad Vösareporterisse ja saavadki oma loo käsitluse.

Gerda: Meie saame kõrgemale tõusta – me üldistame.

Salme: Üldistus on oluline - ei tohi piirduda konkreetse elu praktikaga.

Gerda: Ajakirjanik peaks lugejate kommentaaridest lähtuma – sellest inimesed mõtlevad.

Tom: Aga me ei välista ju inimese lugu?

Salme/Gerda: Ei, loomulikult mitte.

Kuusk: Võsa teeb ilkuvaid lugusid, aga point on õige – petetakse.

Salme: Ärge alahinnake inimesi. Nad teevad ise oma järeldused.

Kuusk: Sõna “arvamussaade” ei sobi. Vaataja peab ise oma järeldusi tegema, mitte neid ajakirjaniku suust kuulma.

Arro: No nagu leht – esimene osa on vaid arvamuslugu.

Kuusk: Juba agenda valik on arvamus.

Salme: Ütleme nii, et see pole faktilugu – see peaks ikka sisaldama ka kommentaari.

Lisa 3.3. „Revidendid“: 24. augusti kitsama ringi arutelu mitteformaalne protokoll

Protokollija: Piret Suurväli. Kirjastiil ja õigekiri muutmata.

REVIDENTIDE ARUTELU

24.08

Kohal Hanno Tomberg, Andres Arro, Heidi Pruuli, Piret Suurväli

Heidi: Teemast kõige kaugem Ruu, Aeg luup, Olukorrast riigis – kahtlemata Ruule kodune teema. Samas oli tema lugu kõige enam läbi komponeeritud ja ka selles loos olid vastandused – ja ka kommentaar. Mingil hetkel tundus, et stuudio on juba üleliigne.

Parim tundus Kaja Kärner – kehastas sellist saatejuhi tüüpi, kes suhtleb vaatajaga ja tema nimel tegutseb. Ohjas olukorda. Hämmastav on imagoloogiline muutus – võluv, 12 punkti talle. Probleemne on kujundlik sissejuhatus ja järgnev taadi lugu. Fookus nagu kadus hetkekes – pärast tuli tagasi.

Videolugude puhul (ka turisti loo puhul) oleks hea saatejuhi videoloo sisse tehtav kommentaar, et asja kiirendada. Prügiteema ja maineteema on lähemad kodanikuhoovi teemale.

Gautel armas lugu – mänguline suhtumine. Meenub Granströmi korteriost. Liigitav lugu, aga režii nõrk.

Kodanikunahka asetumine on üks võimalus vaataja sümpaatia võitmiseks. Mingeid *narratiive* – nagu Erna retkes oli – need jätab vaataja külmaks.

Viimane lugu oli ka asjakohane, aga selline miljöö eksponeerimine – seda oli liiga palju. Mõned tabavad repliigid ja saatejuhi üldistus oleks kiiremini tulemuseni viinud.

Tempod on muidugi veel paigast ära. NB! – kellega siiski räägid, ja temaatiliselt – mis see tavainimesesse puutub. Keerutamine asjapulkade vahel ei tohiks domineerida.

Kujundus tundub poolik. Valguse pool alles timmimata. Praegu tundub, et see auklik raam on pealetükkiv ja suruv. Ekraanid, mis virvendavad, on liiga intensiivsed – tõmbavad tähelepanu. Mingi vastuolu on ekraanide ja stuudio vahel. Võibolla on konkreetne raam ümber jutuplatsi taotluslik, aga mulle ei meeldi.

Ei meeldi studios liikumine – jätab rähklemise mulje. Ei õigusta sisuliselt.

Hanno: stuudiokujundus ei võimaldagi ju palju liikumist – miks siis punnitada.

Andres: 100% Heidiga nõus. Oleme välja kuulutanud kodanikukaitse saate. Ruu näitega nõus – see pole see saade.

Gaute – reedeõhtusse sobiv, aga kus on koostisega pügada saanud inimesed. Liiga palju ametnikke, kus on inimesed – rohkem läbi kodaniku!!!! Gaute ise OK.

Kaja – sümpaatne. Veenev. Sama asi – teema sobib, aga näiteid vähe.

Kõikide lugude puhul rohkem osapooli ja rohkem pilti. Stuudioosa venib. Pole vahet, kas on otse-saade või videosaade. Päevakajalisus peaks edaspidi selgelt nähtav olema. See, et nad seda jõuavad, on elementaarne.

Hanno: see eetripäev peaks olema saatejuhi jaoks täistööpäev – päev ise on oluline nii või naa.

Andres: Kui igas päevas on 2-3 teemat, siis peaks nädala lõikes teemasid ikka jaguma. Stuudio on ka minu jaoks kõle, igav, kuiv. Esimene ständ mulle isegi meeldib – veidigi dünaamikat. Eeldaksin selle saate puhul aktiivsust – ka ekraanide kasutamist – otse-saate puhul miks ka mitte vaataja kaasamist – tema arvamus, mingi gallup. Miks ständi puhul mitte ka muusikat kasutada. Aga kõige olulisem on ikka tavainimese olemasolu saates ja väga jõuliselt!! Tempot juurde. Videod vaheldsrikkamaks – liigendatud sisu.

Hanno: Mina vaataksin Gautet 5 x nädalas. Mina alustaksin Gaute vaatamisega. Mulle see eksperiment meeldis. Ma tahtsin lõpp-tulemust näha.

Kaja puhul olen nõus – tüüpiline selle saate lugu. Sarja + võiks olla selles, et me otsime lahendusi. Pigem häiris mind selle teema käsitlemine mitmes lõigus (Pomerants). Pomerants oleks võinud studios olla. Ainari saate + oli 2 külalist. Konflikti on vaja. Vakra vaju oma teemasse ära.

Ruu beta lõik ei sobi sellesse sarja – see on Foorum.

Kolumn ei tee asja päevakajaliseks – see on nii Kaja kui ka Ruu puhul.

Mina tahan selles betas näha ka autorit – seda, kus nad liiguvad seal. Hannes oli näha, aga mõttetus plaanis. Mulle meeldiks ka vaataja küsimus saatejuhile – kuidas seda esitada.

Heidi: Gaute loos olid ekraanil arvutitekstid – need ei ole visuaalselt aktiivsed, need ei täitnud ka funktsiooni – samal ajal räägiti muud juttu. Pilt ei tohi muutuda argiseks. Pildiga peaks vaevalt nägema – see pidi ju olema ka sarja tegijate puhul loomulik eeldus!

Hanno: alati ei pea saatejuht oma seiskohta esitama – Gaute puhul oli viimane kokkuvõtte asjatu – tegi end pigem tragikoomiliseks.

Heidi: vaadaku ringi oma hetke aktuaalsetes teemades (liiklus, teede remont, praamiliiklus). See võiks küll olla, et mida inimesed ise teha saaksid.

Hanno: kui on 3 saatelõiku, siis ühe teema juures peaks olema vähemalt 2 intervjueeritavat.

Andres: nad ei saa loota selle peale, et teisest nädalast läheb tropistend lahti – see peaks (kas või ise tehtuna) olema olemas juba 3. septembrist.

Hanno: Kulunud esinejad (nt Daisy Järva)– pigem alternatiivsed

Piret

- Kõik teemas sobivad meie saatesse – ainult lähenemine sellele peab olema spetsiifiline. Enam tähelepanu tavainimese naha vahele pugemisele.
- Mängulisus ja reipus on üliolulised – kulm kortsus jõuga asja ajamine ei ole konkurentsivõimeline
- Tempod vaheldusrikkamaks.
- Kes veel staar ei ole, sellest saab staar (heas mõttes!) Mina usun saatejuhtidesse ja meeskonda!

Lisa 3.4. „Revidendid“: ühe saate algne formaat

UUE SAATE FORMAAT

ESMASPÄEV

Saatejuht 1

	üldine		konkreetne	pikkus	teostaja
1	Saatepea ja sj sissejuhatus			1'	
2	Peateema Lead – video 3' Stuudio (intervjuu) 7-8'	Video stuudio	Inimene ja ühikond (lingid üle Eesti)	10'	Režissöör 1 Toimetaja või lõigu autor
3	Saatejuht seob teemasid	stuudio		1'	toimetaja
4	Aktuaalne lühike teema	stuudio	krimi, kultuur, mingi päevakohane soovitus jmt	4'	Assistent aitab pildiga ilmestada.
5	Kolmas pikem teema Stuudio + video	Stuudio video	Inimene ja ühikond (lingid üle Eesti)	7'	Režissöör 1 Toimetaja või lõigu autor
6	Tropistend		Vaataja saadetud lugude põhjal	1'	Heiki
7	Saatejuhi arvamus (Andy)	stuudio	Kolumni-stiilis võimalus päev ja saade kokku võtta	2-3'	Toimetaja + saatejuht
8	lõpusoft	video	Päevakajaline (kalender, ajalugu, inimesed)	1'	Režissöör + toimetaja

1 team (režissöör, toimetaja, saatejuht) teeb nädalas 2 kuni 3 saadet.

Lisa 4. Ajaleheartiklid

Lisa 4.1. „Eesti vs. Jõekalda“

Raab vs Jõekalda

Selle sügise üks vaadatuid uusi saateid „Eesti vs. Jõekalda“ on väga sarnane Saksa hittsaatega „Võitlus Raabiga“, ehkki eesti saate loojate sõnul on tegemist originaalformaadiga.

Tekst: Jaanus Noormets

Kanal 2 programmidirektori Olle Mirme sõnul sündis saate „Eesti vs. Jõekalda“ idee Teet Margna, Kristjan Jõekalda ja kanali koostöös ühiste ajurünnakute tulemustena juba enne seda, kui Raabi saade ilmavalgust nägi. Raabi saade läks eetrisse 2006. aasta septembris.

„Eesti vs. Jõekalda“ produtsendi ja saatejuhi Teet Margna hinnangul ei sündinud saate idee alles hiljuti. „Peamine mõte – et Kristjan saatejuhina võiks võistelda nii-öelda tavainimeste vastu – on juba aastaid vana, aga kunagi polnud õige hetk ja täpset visiooni,“ räägib Margna. „Saadet „Käsi kullas“ tehes ütlesid sageli saates osalenud perekonnad Kristjanile: „Küll sul on lihtne meile neid keerulisi ülesandeid anda. Aga proovi ise midagi sellist teha!“ Kristjan proovis üht-teist ja sai täitsa hästi hakkama. Siis me saime aru, et siit tuleb!“

Mirme tõmbab pigem paralleeli põhjanaabrite telepildiga. „Sellel hetkel, kui „Eesti vs. Jõekalda“ idee kujunema hakkas, ei olnud Raabi saade vist veel eetrissegi jõudnud. Inspiratsiooni ammutasime pigem legendaarse soome koomiku Spede Pasaneni kunagisest ülimenekast showst *Speden split*, samuti on siin teatavaid mõjutusi Jõekalda enda varasematest saadetest nagu „Käsi kullas“, „Rooside sõda“, „Kahevõitlus“ jne. Lõppude lõpuks on „Eesti vs. Jõekalda“ aga ikkagi selgelt uus ja originaalne saade,“ ütleb Mirme. „Spede mängudele“ vihjas ka Margna.

Mõlemad mehed on Raabi saadet näinud

Mirme hindab Saksa kanalil Pro7 näidatavat „Võitlust Raabiga“ toredaks meelelahutuseks, ehkki talle endale meeldib Stefan Raabi argiõhtune saade „Totaalne TV“ (TV Total) rohkem.

„Võitlust Raabiga“ on ka Margna näinud. „See, et ülisuure raha eest saab teha ilusaid ja võimsaid saateid, on arusaadav. Auhinnaraha u 8, 16 mln krooni või veelgi rohkem tekitab igas inimeses erutust ja põnevust. Et siis jah – uhke projekt.“

Detailides leiab tõesti piisavalt palju erinevusi, ent üldjoontes on kaks saadet siiski väga sarnased. Ent las lugeja olgu siinkohal kohtumõistja.

Põhiidee

Raab: igas saates esitab võimekas ja hinnatud saatejuht väljakutse ühele inimesele, et temaga erinevatel aladel, mis on erinevad kui päev ja öö, rinda pista. Vastane võib võita suure summa raha. Võistlejad ei tea, mis mäng järgmisena tuleb.

Jõekalda: igas saates esitab võimekas ja hinnatud saatejuht väljakutse ühele neljaliikmelisele perekonnale, et nendega erinevatel aladel, mis on erinevad kui päev ja öö, rinda pista. Vastane võib võita suure summa eest auhindu. Võistlejad ei tea, mis mäng järgmisena tuleb.

Punktisüsteem

Raab: esimene mäng annab ühe punkti, teine kaks, kolmas kolm ja nii edasi kuni viimase, 15. mänguni, mille võitja saab 15 punkti. Kes saab esimesena 61 punkti, on võitja (see juhtub kõige varem 11. mängus).

Jõekalda: esimesed kaheksa mängu annavad igaüks ühe punkti, üheksas mäng neli ja kümnes mäng viis punkti. Saate võitmiseks peab koguma vähemalt kümme punkti (see juhtub kõige varem 9. mängu lõppedes).

Prominentne võitleja

Raab: tunnustatud ja populaarne meelelahutussaatejuht Stefan Raab.

Jõekalda: tunnustatud ja populaarne meelelahutussaatejuht Kristjan Jõekalda.

Vastane rahva seast

Raab: üks inimene, kelle saab rahvas valida saate alguses telefonihääletusega viie kandidaadi seast.

Jõekalda: neljaliikmeline perekond, kelle toimetused on juba varem välja valinud

Saatejuhist vahekohtunik

Raab: erinevate meelelahutussaadetega seotud Matthias Opdenhövel, kellel on varasem aastatepikkune televiktoriini juhtimise kogemus.

Jõekalda: erinevate meelelahutussaadetega seotud Teet Margna, kellel on varasem aastatepikkune televiktoriini juhtimise kogemus.

Mänge senistest saadetest

Samad mängud mõlemas saates: minigolf, piltmõistatuse kokkupanek, penaltite löömine, kardisõit, puuduvate esemete nimetamine, piljard, maitsete äratundmine, mälumäng, herneste kukutamine pudelisse.

Ainult Raabi saates: kõrgushüpe, jäähoki, asjade katsumine pimesi, vehklemine, motokross, ujumine, lõhnade äratundmine, vasaraheide, 800 meetri jooks, keegel, Memory mängimine, biatlon jne.

Ainult Jõekalda saates: aforismide äraarvamine, kaardimaja ehitamine, õhupüssiga laskmine, aja peale augu raiumine ukseks, kotijooks, noolevise, vee all hinge kinni hoidmine, ühel jalal seismine jne.

Esimene saade eetris

Raab: 23. septembril 2006.

Jõekalda: 14. septembril 2007.

Ühe saate kestus

Raab: keskmiselt umbes 4,5 tundi. Pika eetriaaja sisse mahuvad ka muusikalised vahepalad, neid on seni teinud teiste seas näiteks Nelly Furtado, Take That, Katie Melua, Jamelia, James Blunt, Melanie C ja Michael Bublé.

Jõekalda: üks tund.

Edastamislaad

Raab: otsesaade.

Jõekalda: varem lindistatud.

Mis saab siis, kui võidab vastane?

Raab: kandidaat võidab 500 000 eurot (7,8 miljonit eesti krooni).

Jõekalda: pere saab 30 000 krooni eest kaupa Kodu-Anttilast ja 20 000 krooni eest reis.

Mis saab siis, kui võidab saatejuht?

Raab: vastane lahkub tühjade pihkudega, võitmata 500 000 eurot läheb *jackpot*'i. Nõnda saab järgmises saates võita miljon eurot jne.

Jõekalda: perekonna iga liige saab tellida endale Ajakirjade Kirjastuse ühe väljaande, 5000 krooni annetatakse heategevuseks.

Senine võiduseis

Raab: 3:3. Raabi vastased on võitnud nii 500 000, üks miljon kui 1,5 miljon eurot.

Jõekalda: 4:3 Jõekalda kasuks.

Seotus teiste riikide saadetega

Raab: formaat on müüdnud paljudesse riikidesse, nt USAsse, Suurbritanniasse, Soomesse, Prantsusmaale ja Rumeeniasse.

Jõekalda: formaat sarnaneb kahtlaselt Saksa saatega „Võitlus Raabiga“.

Lugu ilmus algselt teleajakirjas Nädal nr 44/2007 (5.-11.11.2007).